

Vaderlandsche historie, vervattende de geschiedenissen der nu vereenigde Nederlanden, inzonderheid die van Holland, van de vroegste tijden af

<https://hdl.handle.net/1874/37258>

VADERLANDSCHE
HISTORIE.

ZESTIENDE DEEL.

VADERLANDSCHE
HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER NU

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

INZONDERHEID DIE VAN

HOLLAND,

VAN DE VROEGSTE TYDEN AF:

Uit de geloofwaardigste Schryvers en egte
Gedenkstukken samengesteld,

DOOR

JAN WAGENAAR.

Met Platen en Kaarten.

ZESTIENDE DEEL,

BEGINNENDE IN 'T JAAR 1689, EN EINDI-
GENDE MET DE RYSWYKSCHÉ VRE-
DE, IN 'T JAAR 1697.

TE AMSTERDAM, BY

JOHANNES ALLART.

M D C C X C V.

*Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten
van Holland en Westfriesland.*

Nac. 1670. Ob. 1728.

MR. JACOB VERHEEYE,
Raad-pensionaris van Zeeland,
voormaals ordinaris gedeputeerde dier Provincie
ter Vergadering van haar Hoog Mogenden.

G. Schuppen del. na het Oris. van P. Dyk. geschildt by dezelft Kleinwa. de K. de fust van G. van Ruyven. te Middell.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

EEN-EN-ZESTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. De Staaten verklaaren Frankryk den Oorlog. Verbieden allen handel met dit Ryk. II. Wederzydsche Oorlogsverklaaringen van Frankryk en Spanje. De Staaten werpen bezetting in Luik. Gevegt by Walcourt. Fransche Linien by Gend veroverd. III. Krygsbedryven in Duitschland. De Bondgenooten bemagtigen Rynberk, Ments, Bon en andere Plaatsen. Staat des Turkschen Oorlogs. Krygsbedryven in Katalonie. IV. Groot Verbond tusschen den Keizer en de Staaten. Aanmerkelyk afgezonderd punt. V. Vreugde hier te Lande over de krooninge van Koning Willem. Handeling met hem, wegens 't uitrusten eener Vloote. Kosten van de toerusting des voorleeden jaars. Koning Willem verklaart Frankryk den Oorlog. Lodewyk de XIV. doet het hem, insgelyks. VI. Buitengewoon Gezantschap naar Engeland. Deszelfs handeling aldaar. Inbreuk der Engelschen op de jongste Oycreeenkomst. Verdrag om den handel op Frankryk te beletten. Verdrag op het herneemen van Scheven. Aanyallend en
- XVI. DEEL. A ver.

verweerd Verbond. Vruchteloze poogingen om eenig voordeel voor den Koophandel te bedingen in Engeland. Groot-Britanje treedt in 't Groot Verbond. VII. Krygsbedryven in Ierland. Aanflag der Franschen op Suriname mislukt. Zy bemagtigen S. Eustatius. Prins Henrik Kasimir wordt Veldmaarschalk. Antoni Heinsius Raadpensionaris. VIII. Verschil over de verkiezing van Schepenen te Amsterdam, in het afzyn des Stadhouders. De Stad begeert, dat zy door 't Hof geschiede. Verscheiden' Leden kanten zig hiertegen. IX. Twist of een Raadsheer van 't Hof te gelyk in den Oud-Raad van Dordrecht zyn kan. X. Verschil van de Stad Amsterdam met den Graave van Portland, over 's Graaven regt om onder de Edelen van Holland zitting te neemen. Misnoegen van Koning Willem op Amsterdam. XI. Verzoog der Edelen tegen Amsterdam. De Stad verdedigt zig. Koning Willem vordert, dat hem de Nominatie van Schepenen van Amsterdam toegezonden wordt. Amsterdam weigert het. XII. Het Hof geeft de Nominatie, ongeopend, te rug. De Stad verdedigt haare Privilegiën, byzonderlyk dat van 't jaar 1581. Haare redenen vinden geen ingang. XIII. Zy komt een weinig by. Bedreiging der Edelen. Voorslag der Stad, tot bemiddeling. Voorslag der Edelen. Nieuwe voorslag der Stad. Haare uiterste aanbieding afgewezen. De diene de Schepens worden ontslaagen verklaard. Amsterdam protesteert. XIV. De Vroedschap besluit toe te geeven. De Nominatie wordt den Staaten overgeleyerd, die ze naar Engeland

zen-

zenden. *Koning Willem doet 'er de Verkiezing uit.* XV. *Onlusten in Overysfel, tusfchen de Ridderfchap en de Steden.* XVI. *Verfchil tusfchen de Staaten en den Stadhouder van Stad en Lande, over 't begeeven van eene Kompagnie Paarden.* XVII. *Haagsche byeenkomst.* Spanje neemt het Groot Verbond aan. XVIII. *Veldtogt in de Spaansche Nederlanden.* Gevegt by Namen. *Slag by Fleury.* *Verraad te Sluis ontdekt.* XIX. *Zeeslag voor Bevesier.* *Van Brakel en Dik sneuwelen.* XX. *Krygsbedryven in Ierland.* *Slag aan de Boyne.* XXI. *Staat van den Oorlog in Duitschland en tegen den Turk.* XXII. *Krygsbedryven in Katalonie.* *De Hertog van Savoye verlaat de zyde van Frankryk.* *Treedt in 't Groot Verbond.* XXIII. *Geweldige Oproer te Rotterdam.* XXIV. *Opschudding te Haarlem.* XXV. *Beverningk sterft.* *Schets van zyn' aart en bedryf.*

Frankryk hadt zo dra den Staaten, op 't einde des voorleeden jaars, den oorlog niet verklaard (a), en de vyandlykheden, in de Meiereye van 's Hertogenbosch, en in de Baronye van Breda, met het branden van verscheiden' Dorpen, tegen hen begonnen, of zy zогten zig, zo veel de gelegenheid toeliet, in staat te stellen, om 't geweld, welk hun dreigde, af te keeren (b). 't Liep nogtans aan tot in de Lente deezes jaars, eer zy

1689:

I.

De Staaten ver-
klaaren
den oor-
log aan
Frank-
ryk.

ge-

(a) XV. Deel, bl. 436.

(b) Resol. Holl. 1788. 23 Dec. bl. 674.

1689. gereed waren met eene Oorlogsverklaaring tegen Frankryk, die, den negenden van Lentemaand, gedagtekend was. Zy behelsde, dat de Koning van Frankryk, in den jaare 1672, hadt konnen goedvinden, hun, terwyl zy in Vrede en Verbond met hem stonden, en buiten staat waren, om zulk eenen magtigen Vorst te wederstaan, onverwagts, te overvallen, met eenen fellen Oorlog, die den Staat op 't punt van zynen ondergang gebragt hadt. Dat de Staaten, in deezen wanhoopigen toestand, in aanmerking neemende, dat de Koning verklaard hadt, alleenlyk de vermeerdering van zynen roem te zoeken, door de wapenen, en, steunende op de regtvaardigheid hunner zaake en op den bystand des Hemels, den moed niet hadden opgegeven, maar onder 't wys beleid van zyne Hoogheid, den Heere Prins van Oranje, alles hadden opgezet, om den waaren Hervormden Godsdienst, de Vryheid en het lieve Vaderland, tegen zulk een onregtvaardig geweld, te beschermen: tot dat, na 't vergieten van veel onnozel bloeds, en na dat 's Lands Ingezeten en veele ongehoorde wreedheden van de Franschen geleeden hadden, de Vrede des jaars 1678 gevolgd was, op deezen verderfelyken Oorlog. Dat de Staaten de Verdragen van Vrede, Koophandel en Zeevaart, toen te Nieuwmegen geflooten, heiliglyk onderhouden hadden; doende, terstond, vernietigen de Plakaaten, waarby de Fransche waaren, handwerken en ge-

» was:

„ wasfen hooger belast geweest waren , en 1689.
„ verdraagende , ftilzwygens , verfcheiden'
„ verongelykingen , hun , na 't fluiten der
„ Vrede , aangedaan door Frankryk. Dat
„ de Koning van Frankryk ook wel hadt af-
„ gefchaft de buitengewoone belastingen , ge-
„ legd op den Koophandel en Scheepvaart
„ van den Staat ; doch dat zyne bevelen , op
„ veele Plaatsen , flegts voor een gedeelte ,
„ ter uitvoeringe waren gebragt. Dat hy ,
„ federt , ook den Koophandel van den Staat ,
„ op veele Plaatsen , in en buiten Europa ,
„ bekommerd hadt , door zyne Oorlogsfche-
„ pen ; zelfs de fchepen van den Staat dwin-
„ gende , zig te laaten onderzoeken , en dezel-
„ ven , in volle Vrede , aantastende en be-
„ vegtende. Dat hy de handwerken en Vis-
„ fchery deezer Landen , door nieuwigheden ,
„ hadt belemmerd , onder ydele voorwendfels
„ en tegen de Verdraagen ; de vertoogen , die ,
„ daartegen , van der Staaten zyde , dikwils ,
„ gedaan waren , met verontwaardiging , van
„ de hand wyzende , en den Staatfchen Ge-
„ zanten de eer weigerende , welke hun , al-
„ toos , plag beweezen te worden. Dat hy ,
„ eene fchrikkelyke Vervolging begonnen heb-
„ bende tegen zyne Gereformeerde Onder-
„ daanen , de ingezetenen van deezen Staat ,
„ die zig , alleen tot het dryven van hunnen
„ handel , in Frankryk , hadden nedergezet ,
„ mede onder deeze Vervolging begreepen ,
„ en met banden en andere ftrengheden be-
„ let hadt , dat Ryk te verlaaten , fcheidende
„ de vrouwen van de mannen , de kinders van

1689. „ de ouders ; en de Confuls van den Staat
 „ zelve wreedelyk mishandelende. Dat hy,
 „ kort na de Vrede, de wapenen voerende
 „ omtrent de grenzen, de Staaten genood-
 „ zaakt hadt, om zig, te water en te lande,
 „ met zwaare kosten, gewapend te houden,
 „ terwyl hy hen, met zoete woorden, en
 „ zelfs met aanbieding van Verbonden, ge-
 „ zigt hadt in slaap te wiegen : of als zy, tot
 „ bewaaring der Nieuwmeegsche Vrede, naar
 „ andere Verbonden stonden, hun dreigende
 „ met eenen oorlog. Dat hy, in volle Vre-
 „ de, beslag hadt doen leggen op de fchepen,
 „ goederen en Perfoonen der ingezetenen van
 „ deezen Staat : ook de fchepen derzelven
 „ doende aantasten en veroveren ; tegen den
 „ inhoud der Verdragen, waarbyden weder-
 „ zydschen onderzaaten zes en negen maan-
 „ den tyds vergund werdt, om zig, in ge-
 „ val van Vredebreuk, te bergen met hun-
 „ ne fchepen en goederen. Dat hy zelfs de
 „ Schippers en bootsgezellen hadt doen per-
 „ fen, om hun geloof te verzaaken, hen, ten
 „ deezen einde, in hegtenis houdende. Dat
 „ hy, eindelyk, verscheiden' Dorpen, onder
 „ 't gebied van den Staat, hadt doen plon-
 „ deren en plat branden, eer nog de Oor-
 „ logsverklaaring afgekondigd ware. Dat hy
 „ geene andere reden tot deeze Oorlogsver-
 „ klaaring hadt voorgewend, dan eenige bui-
 „ tengewoone toerustingen der Staaten, van
 „ welken zy niemant rekenschap fchuldig wa-
 „ ren, en die zy hadden noodig geoordeeld,
 „ ter hunner eigene befcherminge, en om
 „ „ niet

„ niet wederom , door Frankryk , welks toe- 1689.
 „ leg hun niet onbekend geweest was , over-
 „ vallen te worden , terwyl zy zig weerloos
 „ bevonden : alles , onaangezien zy den Ko-
 „ ning verzekerd hadden , dat zy zig , met
 „ de verkiezing van eenen Keurvorst van
 „ Keulen , niet zouden bemoeijen ; gelyk ook
 „ niet blyken zou , dat gefchied ware ; fchoon
 „ zy zig ongehouden rekenden , om van hun
 „ gedrag , in dit opzigt , reden te geeven aan
 „ Frankryk. Dat zy van Frankryks kwaade
 „ voorneemens tegen deezen Staat allen goe-
 „ den Ingezetenen hadden willen onderreg-
 „ ten , om elk te doen bezeffen , wat men
 „ van deeze Kroone te wagten zou hebben ,
 „ zo haare voorneemens eens konden uitge-
 „ voerd worden ; daar de Vorst zyne eige-
 „ ne Gereformeerde Onderdaanen wreedelyk
 „ vervolgde , en zyne Geloofsgenooten zel-
 „ ven , in de Steden en Landen , die zig ter
 „ goeder trouwe aan hem onderworpen had-
 „ den , handelde , ftrydig met de beloften , by
 „ de Verdragen gedaan. Dat elk , hierdoor ,
 „ moest bewoogen worden , om , nevens hen ,
 „ de hand te slaan aan 't verdedigen van den
 „ Godsdienst en van de Vryheid : in welke
 „ verwagting , zy de wapenen ook zouden
 „ opvatten , en den Koning van Frankryk
 „ den oorlog verklaaren ; gelyk zy deden ,
 „ by deezen.” Wyders , verbooden ze hun-
 „ nen ingezetenen , eenige krygs- of mondbe-
 „ hoeften , uit deeze of uit andere Landen , te
 „ voeren naar Frankryk. Ook zou zulks , door
 „ geene vreemden , uit deeze Landen , mogen

Zy ver-
 bieden
 allen han-
 del met
 Frank-
 ryk.

1689.

geschieden. Waaren van *Contrabande*, waar- door zy allerlei vuurwerken, wapenen en oorlogsgereedschappen verklaarden te verstaan, zouden ook voor goeden prys gehouden worden, zo zy, door onzydigen of vrienden, gevoerd werden naar Frankryk. De Bevelhebbers van 's Lands Oorlogschepen kreegen last, om alle schepen, naar Frankryk willende, en op welken eenig vermoeden vallen mogt, aan te houden, en te onderzoeken: mids zig, in alles, naar de Verbonden en Verdragen, gedraagende. Ook werdt verboden, hier te Lande, eenige verzekering te doen op goederen, den Onderdaanen van Frankryk toebehoorende; of op schepen en goederen, die derwaards gevoerd werden. De Kollegien ter Admiraliteit zouden vonnisen, over de overtredingen van dit Plakaat (c).

II.
Frankryk
verklaart
den oor-
log aan
Spanje.

Lodewyk de XIV, niet vergenoegd met zig den Keizer en de Staaten te vyand gemaakt te hebben, verklaarde, in Grasmaand, ook Spanje den oorlog, voor reden hiervan ge- vende, dat de Landvoogd der Spaansche Nederlanden deel gehad hadt, in de onderne- ming des Prins van Oranje op Engeland; en dat de Spaanschen, nog dagelyks, hun werk maakten, om dien Prins te beweegen, dat hy Engeland in oorlog hielp tegen Frankryk (d). Doch in Zomermaand des voorleeden jaars, was 'er, omtrent Alikante, reeds eene ont- moe-

(c) Resol. Holl. 5 Maart 1689. bl. 148. *Voiez Du MONT* Corps Diplom. Tom. VII. P. II. p. 213 en *Holl. Merc. van 1689. bl. 114.*

(d) *Zie Holl. Merc. van 1689 bl. 161.*

moeting voorgevallen tusfchen de Franfche en Spaanfche Oorlogfchepen : waaruit opge- 1689: maakt werdt , dat Frankryk verfehil zocht met Spanje (e). In de Oorlogfverklaaring van Karel den II , Koning van Spanje , die hierop , in Bloei maand , volgde , werdt den Koning van Frankryk het ftaan naar de algemeene Heerfchappye , met ronde woorden , te laft gelegd (f). Kort te vooren , was 'er reeds eene Oorlogfverklaaring tegen Frankryk uitgekomen , op den naam van den Landvoogd der Spaanfche Nederlanden (g) : welke waardigheid thans bekleed werdt , door *Don Francisco Antonio de Agurto* , *Markgraaf van Gafanaga* , Opvolger van den Markgraave van Grana , die , op den twintigften van Zomer maand des jaars 1685 , overleeden was (h).

Spanje
aan
Frankryk.

De Staaten waren , reeds in den aanvang deezes jaars 1689 , door den Spaanfchen Landvoogd , aangezocht geweest , om onderftand. Doch 't liep tot in Zomer maand aan , eer 't Leger der Staaten gereed was , om iet te onderneemen , in de Spaanfche Nederlanden. Midlerwyl , hadt de *Graaf van Flodroff* , Bevelhebber van Maastricht , Staatfche bezetting weeten te brengen in Luik. De Franfchen , in Slag maand des voorleeden jaars , reeds bezetting in Huy geworpen hebbende , (i) , hadden den Prins en Bifchop van Luik , in

De Staaten
werpen
bezetting
in Luik.

(e) Holl. Merc. van 1688. bl. 119-121.

(f) Zie Holl. Merc. van 1689. bl. 163.

(g) Zie Holl. Merc. van 1689. bl. 178.

(h) Holl. Merc. van 1685. bl. 242.

(i) *Negotiat. du Comte d'Avaux*, Tom. VI. p. 318.

1689. in Sprokkelmaand daarna , genoodzaakt , om 't Kasteel van Luik te laten springen , en onzijdigheid te belooven. Wat laater , hadden zy eenige Krygsbehoeften en anderen voorraad gekogt , te Luik , die zy , van daar , naar Bon dagten te voeren. Doch Flodroff hadt eenige Manschap uitgezonden , om deezen voorraad te onderscheppen. De Franschen , de onzen gewaar geworden zynde , toen zy pas buiten Luik gekomen waren , weeken wederom naar binnen. Flodroff schreef , hierop , een' brief aan de Burgemeesters der Stad , waarby hy den Franschen voorraad in beslag nam , en voor goeden prys verklaarde. De Burgemeesters beweerden , dat zy deezen voorraad niet overleveren konden , zonder de onzijdigheid te breeken , welke zy zогten te bewaaren. Ook verklaarden ze , dat de waaren , buiten hunne kennis , gekogt , en in de Stad terug gebragt waren. Doch Flodroff hieldt zig niet te vrede , met dit antwoord. Hy vorderde , dat men hem aanweeze , waar de Fransche voorraad geborgen ware , en dat men de Dragonders , die den zelve binnen Luik gebragt hadden , in hegtenis name , of hem de poorten opende , op dat hy zig beide van de Dragonders en van den voorraad zou mogen meester maaken. Hy liet het niet by deezen eisch ; maar vertoonde zig , op den tweeden van Grasmaand , met een groot deel der bezettinge van Maastricht , in de voorstad van Luik ; daar hy dreigde te zullen blyven leggen , tot dat men hem voldoening zou gegeven hebben. De Regeering van Luik verliet toen de
on-

onzydigheid. De Fransche voorraad werdt, 1689.
 onder de Keizerfchen, Staatschen en Luiken-
 naars, verdeeld. De Bisfchop en 't Kapittel
 koozen de zyde der Bondgenooten openlyk.
 In de Stad, werdt Staatsche bezetting ont-
 vangen. Men herbouwde 't Kasteel, en be-
 fchermd, met behulp der Bondgenooten, de
 zwakke Steden en het platte Land des Bis-
 doms, tegen de ftrooperen en brandfchattin-
 gen der Franschen (k).

Het Leger der Staaten, onder den Veld-
 maarfchalk George Fredrik, Prins van Wal-
 dek, wien, naar gewoonte, twee Afgevaar-
 digden te velde waren toegevoegd, trok, ein-
 delyk, in Zomermaand, omtrent Judoigne of
 Geldenaken in Brabant, byeen. Het was ver-
 fterkt met een gedeelte der manfchap, die in
 Engeland geweest was, en met omtrent vyf-
 duizend Engelschen, onder Joan Churchill,
 nu verheeven tot Graave van Marlborough,
 behalve, dat de Spaanschen een goed getal
 Ruiters, by 't vereenigd Leger, gevoegd had-
 den. De Franschen hadden, hieromtrent, ook
 een Leger byeengebragt, onder den Maar-
 fchalk d'Humieres, die zig, aan de Haine,
 hadt neergeslaagen. Doch de veldtogt ver-
 liep, zonder dat 'er iet van merkelyk belang
 voorviel. Alleenlyk, overviel de voorhoede
 des Franschen Legers, op den vyfentwintig-
 ften van Oogstmaand, omtrent agthonderd
 Staatsche knegten, die 't Dorp Forgé bezet
 hadden, om de voederhaalers te dekken. De
 kneg-

Het Le-
 ger der
 Staaten,
 onder
 den Prin-
 fe van
 Waldek,
 komt te
 velde.

Gevegt
 by Wal-
 court

(k) Holl. Merc. van 1689. W. 169, 175.

1649. knegten weeken , al vegtende , tot by Walcourt, in 't Graaffchap Namen, hebbende, midlerwyl, de gantsche magt des vyandyken Legers op den hals gekreegen. Doch 't Leger der Bondgenooten, eenige dagen te vooren, over de Sambre, getrokken zynde, dreef den vyand te rug, naar zyne Legerplaats. De Franschen rekenden zelve, in deeze ontmoeting, vierhonderd dooden en driehonderd gekwetsten gekreegen te hebben. Van de zyde der Bondgenooten, was de schade klein geweest. De bergagtige Landstreek gedoogde niet, dat men den vyand vervolgte: doch men behieldt het slagveld, tot 's anderendaags. Eenige Fransche krygskundigen hebben 't beleid van d'Humieres, in deeze gelegenheid, zo zeer afgekeurd, dat zy geoordeeld hebben, „ dat men nimmer van 't gevegt by Walcourt „ behoorde te spreken, dan om te voorko- „ men, dat men 't ooit navolgde (1).” Op den zesden van Herfstmaand, deedt d'Humieres, uit dertig stukken, sterk schieten op het Leger der Bondgenooten. Maar deezen weerden zig zo wakkerlyk, dat zy den vyand, met merkelyk verlies, deden wyken van de hoogte, waarop hy 't geschut geplant hadt. De Markgraaf van Gastanaga overmeesterde, kort hierna, de Linien, die de Franschen, onder den Heere *Calvo*, by Gend, hadden opgeworpen. Hy deedt ze, terstond, slegten; doch zy werden, na zyn vertrek, in Wynmaand, hersteld, door den vyand, die de Lan-

Fransche
Linien
by Gend
veroverd.

(1) FRANQUIERES Memoir. Histor. & Milit. Tom. II. p. 63.

Landen, onder 't Fransch gebied, in Vlaanderen, gelegen, hierdoor, beveiligde tegen de strooperyen der Bondgenooten (m). Hierna, betrokken de wederzydsche Legers de Winterkwartieren. 1689

Doch de veldtocht in Duitschland was vroeger begonnen en gelukkiger uitgevallen. De Keurvorst van Brandenburg, gesterkt met Munstersche troepen, en met de Staatsche manschap onder den Generaal Aylua, hadt aangenomen, de Plaatsen langs den Ryn van Fransch Krygsvolk te zuiveren. Den Keizer en 't Ryk den Koning van Frankryk, reeds in Grasmaand, den oorlog verklaard hebbende; waren'er nog drie Legers op de been gebragt, het Keizerlyke, onder den Hertoge van Lotharingen, en die der Keurvorsten van Beieren en Saxen. Ook zogten de Ryksvorsten de Zwitsersche Kantons tot bystand te beweegen: hoewel zy hier kwalyk slaagden, hebbende Frankryk middel gevonden, om de Kantons te doen besluiten tot onzydigheid (n). Doch eer dit gebeurde, hadden de Brandenburgsche en Staatsche troepen, onder den Veldmaarschalk *Schoning*, niet verre van Meurs, een Fransch geleide, dat naar Rynberk wilde, geheeliyk, geslaagen, op den elfden van Lentemaand. Lin, Nuis en andere Plaatsen in dezen oord werden, daarna, ligtelyk, bemagtigd, door de Bondgenooten. Rynberk gaf III.
Krygs-
bedry-
ven in
Duitsch-
land.
Ryn-
berk,
zig

(m) TENDAL *Contid. of RAPIN Vol. I. [or XVI.] p. 399.*
Holl. Merc. van 1689. bl. 175-178, 180. DANIEL *Journal,*
p. CLII.

(n) *Zie Holl. Merc. van 1689. bl. 180-205.*

1689. Ments, Bon en andere Plaatsen gewonnen, door de Bondgenooten.

zig aan hun over, op den veertienden van Bloei maand, en werdt met Staatsche en Brandenburgsche bezetting voorzien. Keizerswaard werdt, op den vyfentwintigsten van Zomer maand, ook ingenomen, by verdrag. In 't begin van Hooi maand, toog de Keurvorst van Brandenburg voor Bon: doch deeze Stad, welke eene sterke Fransche bezetting in hadt, hieldt het langer uit. Zy werdt, in 't eerst, hevig beschooten; doch op 't einde van Oogst maand, begon 't beleg wat te verslaauwen, doordien de Keurvorst een deel manschap gezonden hadt naar Ments, welk, sedert het midden van Hooi maand, belegerd geweest was, door de Keizerfche, Beierfche en Saxifche troepen, en, na eenen hevigen storm, die een groot getal der belegeraaren het leven kostte, overging, op den negenden van Herfst maand. De Hertog van Lotharingen trok toen ook voor Bon. 't Beleg deezer Vesting werdt, sedert zyne aankomst, zo sterk voortgezet, dat zy, in 't laatst van Herfst maand, hevig bestormd zynde, zig, eindelyk, op den twaalfden van Wyn maand, by verdrag, overgaf. De Franschen onder den Maarschalk van Boufflers hadden, in Oogst maand, de Vesting Kochem op de Moezel veroverd. Na 't overgaan van Bon, werdt de veldtocht aan den Rynkant beslooten (o). 't Leger des Keizers zou meer hebben kunnen verrigten in deezen oord, was het sterker van manschap ge-

(o) *Holl. Merc. van 1539. W. 207-239. DANIEL JOURN. P. CLIII, CLIV.*

geweest. Doch Leopold hadt zyne meeste magt noodig, in den kryg tegen de Turken; die, sedert het jaar 1684, met redelyken vooftoed, gevoerd was. De Keizerfchen hadden, in de volgende veldtogten, de meeste Plaatsen van Hongarye veroverd: de Aartshertog Jozefus was, in 't jaar 1687, tot Koning van Hongarye gekroond, en, in 't volgende jaar, bemagtigden de Keizerfchen Peter-Waradyn, Belgrado en andere Steden (p). De Prins Lodewyk van Baden, die, in deezen jaare, het Keizerlyke Leger in Servie en Moravie geboodt, floeg de Turken, by Jagodin en by Nisfa, en maakte zig wederom van verscheiden' Steden meester (q). Midlerwyl hadden de Staaten, in Zomermaand, berigt ontvangen, dat het Fransche Hof onophoudelyk woelde, om de Porte tot een beschadigend en verdedigend Verbond over te haalen (r).

1689.
Staat des
Turk-
fchen
oorlogs.

Lodewyk de XIV. hadt, na 't verklaaren van den oorlog aan Spanje, den Hertog van Noailles, met een Leger, gezonden naar Katalonie; daar Koning Karel de II. geen volk hadt konnen te velde brengen. Noailles floeg, in Bloeiamaand, 't beleg voor Kampredon, welk, eerlang, aan hem overging. Doch de Hertog van Villa Hermosa kwam, in Oogstmaand, voor de Plaats, die, nevens het Kasteel Roqua, wat laater, geslegt en verlaaten werdt, door de Franschen. Anders viel 'er; dit

Krygsbe-
dryven
in Kata-
lonie.

(p) Heiss Hist. de l'Emp. Tom. III. p. 246, 247.

(q) Holl. Merc. van 1689. bl. 239-252.

(r) Secr. Résol. Gener. Luna 6 Juny 1689. bl. 8.

J. Neelcher pinxit. H. de G.

MR. JACOB HOP,
Raad en Thesaurier-Generaal
der Vereenigde Nederlanden enz.

H. Pothoven del., naar 't Original by den H. M. C. Hop, Burgemeester en Raad van Amsterdam. J. de Waerden fecit.

IS. TRICX sculpsit.

1689. dit jaar, niet voor, in deezen oord (s). De Piemonteesche Dalluiden ondernamen, in Oogstmaand, eenen togt, uit Zwitserland, naar de Valeien, uit welken zy verdreeven waren. Doch de Hertog van Savoje, met Fransche magt gesterkt, tastte ze aan by't Meir van Geneve, en dreef ze naar Zwitserland te rug (t). Ook was reeds, door sommigen, voorzien, dat deeze togt kwalyk slaagen zou, gelyk my, uit zekere geschreeven Aantekeningen van deezen tyd, gebleeken is.

IV. Onder dit woelen der wapenen aan alle zyden, arbeidden de Staaten der Vereenigde Gewesten aan een vast en naauw Verbond, met zulke Mogendheden, die, even als zy, belang hadden, om zig te kanten tegen de oogmerken des Konings van Frankryk. Zy hadden, sedert eenigen tyd (u), den Heer Jakob Hop, Pensionaris van Amsterdamb, gezonden naar 't Weener-Hof, om over zulk een Verbond te handelen met den Keizer (v). Het werdt, te Weenen, geslooten, op den twaalfden van Bloeiimaand. De Keizer en de Staaten beloofden, by het zelve „ den Koning „ van Frankryk, met vereenigden raad en „ kragten, te zullen beoorloogen, ter zee en „ te lande; geene vrede te zullen maaken, „ dan met gemeene bewilliging; noch, voor „ dat alles hersteld ware in den staat, waarin „ het,

Verbond
tusschen
den Kei-
zer en de
Staaten,
nader
hand,
het groot
Verbond
genaamd.

Inhoud
van het
zelve.

(s) DANIEL Journal, p. CLIV. Holl. Merc. van 1689. bl. 164-166.

(t) Holl. Merc. van 1689. bl. 166-169.

(u) 8er. Resol. Gener. 15 April 1689 MS.

(v) Secr. Resol. Holl. 127 May 1689. V. Deel, bl. 243.

„ het, door de Westfaalsche en Pyreneesche
 „ Vreden, gebragt was geweest. Na 't sluiten 1689.
 „ der Vrede, zou 'er, tusschen den Keizer en
 „ de Staaten, een altoosduurend Verbond van
 „ onderlinge bescherming, tegen de Kroone
 „ van Frankryk en derzelver aanhangers, stand
 „ grypen. De geschillen over de grenzen,
 „ die, in vervolg van tyd, tusschen de Bond-
 „ genooten, ontstaan mogten, zouden, by
 „ minnelyke overeenkomst, tusschen weder-
 „ zydsche Gevolmagtigden, worden byge-
 „ legd. De Keizer zou de Kroon van Span-
 „ je; de Staaten die van Groot-Britanje no-
 „ digen, om in dit Verbond te treden. En
 „ zou men 'er den Hertog van Lotharingen,
 „ dien men, in 't bezit zyner Staaten, zou
 „ zoeken te herstellen, insgelyks, in ontvan-
 „ gen." Voorts, was 'er een afzonderlyk
 „ punt by dit Verbond gevoegd, welk, nader-
 „ hand, gewigtige gevolgen gehad heeft, en hier-
 „ om verdient, dat wy 't, van woord tot woord,
 „ uit het Latyn overgezet, hier, invoegen: „ Na
 „ dat, (dus luidde het) uit den naam van Aanmer-
kelyk af-
gezon-
derd
punt.
 „ Frankryk, in verscheiden' Hoven en Plaat-
 „ sen, openlyk verspreid is, dat, onaange-
 „ zien den plegtigen afstand, men gezind is,
 „ in geval de Katholyke Koning zonder wet-
 „ tige nakomelingen overlyden mogt, de op-
 „ volging in de Spaansche Heerschappy, door
 „ geweld en wapenen, voor den Daufyn, te
 „ verzekeren; te gelyk, niet donkerlyk doe-
 „ lende op de verheffing van den gemelden
 „ Daufyn, tot Roomsche Koning; zo hebben
 „ de Heeren algemeene Staaten der Veree-
 „ XVI. DEEL. B „ nig-

1689.

„ nigde Nederlanden, in aanmerking neemen-
 „ de, hoe veel afbreuk aan de gemeene zaa-
 „ ke, en hoe veel nadeel aan de onderlinge
 „ rust en welstand, door 't een en 't ander
 „ van deeze twee oogmerken, zou worden
 „ toegebracht, by dit afzonderlyk punt, welk
 „ van gelyke kragt zyn zal, als of 't in 't Ver-
 „ bond zelf ware ingevoegd, wel willen be-
 „ looven: *Vooreerst*, dat zy, zo de tegen-
 „ woordige Koning van Spanje ('t welk God
 „ genadiglyk verhoeden wil) zonder wetti-
 „ ge nakomelingen, mogt overlyden, zyne
 „ Keizerlyke Majesteit of deszelfs erfgenaam-
 „ en, tot het verkrygen en bezitten der op-
 „ volginge in de Spaansche Heerschappy, en
 „ in de Koningkryken, Gewesten, Landen en
 „ Regten, daartoe behoorende, op welken
 „ hy een gegrond regt heeft, zullen helpen
 „ en sterken; hem, in deeze bezitting, tegen
 „ de Franschen en derzelver aanhangers, die
 „ zig, regelregt of door omwegen, zouden
 „ mogen kanten tegen deeze opvolging, uit
 „ al hun vermogen, bevestigende, en zulken,
 „ met geweld, keerende, die zig, hiertegen,
 „ met geweld, zouden willen verzetten. *Ten*
 „ *anderen*, zullen zy de Keurvorsten des Ryks,
 „ hunne Bondgenooten, zoeken te beweegen
 „ om den doorlugtigsten Koning van Honga-
 „ rye, Jozefus, oudsten Zoon der Keizerly-
 „ ke Majesteit, ten spoedigste, tot Roomsche-
 „ Koning te verkiezen; en zo men, van de
 „ zyde van Frankryk, toeleggen mogt, om
 „ deeze verkiezing, door bedreigingen of
 „ door de wapenen, te verhinderen, zullen

„ zy,

„ zy, om dit te weeren, der Keizerlyke Ma-
 „ jesteit, insgelyks, allen bystand toebrenge- 1689:
 „ De Kroon van Engeland zal ook verzogt
 „ worden, om in dit afgezonderd punt tettee-
 „ den. Gedaan te Weenen, den twaalfden
 „ van Bloei maand 1689 (w).” 't Verbond,
 waarvan wy spreekken, kreeg, daarna, toen'er
 ook andere Mogendheden in traden, den naam
 van het *Groot Verbond*. Doch daar verliet nog
 eenige tyd, eer dit gebeurde. De Kroon van
 Engeland werdt 'er eerst toe overgehaald.
 Vooraf, was 'er egter meer dan een Verdrag
 gesloten, tuschen deeze Kroon en de Veree-
 nigde Staaten. Doch om de gelegenheid hier-
 toe wel te verstaan, moet men zig den staat
 der zaaken in dit Ryk, terstond na de verhef-
 fing van Koning Willem en Koningin Maria,
 kortelyk, te binnen brengen.

De Prins van Oranje hadt den Staaten der V.
 Vereenigde Gewesten, op den zelfden twee- Koning
 entwintigsten van Sprokkel maand, op welken Willem
 hy tot Koning verklaard was, kennis gegeeft den
 ven van zyne verheffing; doch hun, te ge- Staaten
 lyk, verzekerd „ dat deeze nieuwe waardig- kennis
 „ heid geenszins verminderen zou de zorg van zyne
 „ en genegenheid tot de welvaart van hun- komst tot
 „ nen Staat, welken hy altoos gevoeld hadt.” de Kroon
 Hy voegde 'er by „ dat hy zig zelfs bekwaam van
 „ vondt, om de ampten, die hy in hunnen Groot-
 „ Staat bekleedde, tot meerder dienst en Britanje:
 „ voordeel van de Landen te zullen konnen
 „ waar-

(w) *Voiez Du MONT Corps Dipl. Tom. VII. P. II. p. 229.*

1689. „ waarneemen. Ook zou hy zyn best doen,
 „ om het goed verstand, tusfchen zyne Kon-
 „ ningkryken en de Vereenigde Nederlan-
 „ den, te doen aangroeijen en bestendig wor-
 „ den, en eene onverbreekelyke vriendschap
 „ en verbindtenis met dezelve onderhou-
 „ den, tot verzekering der wederzydsche ruste,
 „ en tot beveiliging en handhaaving van den
 „ waaren Protestantfchen Godsdienst (x).”

Vreugde,
 deswege,
 hier te
 Lande.

Uit dit fchryven, was klaarlyk te befpeuren,
 dat Koning Willem niet gezind was, de amp-
 ten, welken hy in deeze Gewesten bekleed-
 de, af te leggen, gelyk men wil, dat eeni-
 gen hier te Lande zig verbeeld hadden. On-
 dertusfchen, toonde men, over de verheffing
 van den Erfftadhouder van Vyf Gewesten,
 groote tekenen van vreugde. De algemeene
 Staaten fchreeven, deswege, eenen plegtigen
 dankdag uit, tegen den dertigften van Len-
 temaand. De dag der Krooninge werdt hier
 ook gevierd. Te Haarlem, te Amsterdam,
 in den Haage en elders, gaf men, met het
 losfen van 't gefchut, met het ontfteeken van
 vreugdevuuren, met het opregten van praal-
 boogen en andere blyken van blydfchap, zyn
 genoegen, over deeze ongemeene gebeurte-
 nis, te kennen (y). Doch de verandering in
 Engeland gaf den Staaten gelegenheid tot ge-
 wigtiger werk. Zy hadden, reeds in Louw-
 maand, de Heeren Nikolaas Witfen, Burge-
 mees-

De Staa-
 ten zen-
 den bui-

(x) Refol. Holl. 2 Maart 1689. bl. 145. Zie ook Holl. Merc.
 van 1689. bl. 18.

(y) Refol. Holl. 7 April 1689. bl. 211. Holl. Merc. van 1689
 bl. 31-34.

meester en Raad der Stad Amsterdam, van Odyk en van Dykveld gezonden naar Engeland (z); met de hoedanigheid alleen van buitengewoone Afgevaardigden: en naardemaal ik in staat gesteld ben, om van 't beloop enden uitslag deezer buitengewoone bezendinge, uit de *Aantekeningen* en *Papieren* van den Heere WITSEN zelve, naauwkeuriger verslag te doen, dan tot hiertoe geschied is, kan ik niet voorby, daarmede, hier, eenige bladzyden te vullen.

1689;
tewoone
Afge-
vaardig-
den naar
Engel-
land.

De Prins van Oranje, eer hy nog tot Koning verheeven was, dienftig geoordeeld hebbende, dat de Staaten hem eenige buitengewoone Afgevaardigden toeschikten, om over den tegenwoordigen roestand der zaaken met hem te handelen, hadt daartoe de drie genoemde Heeren voorgeslaagen, die, terstond, door hunne Hoog-Mogendheden, aan zyne Hoogheid werden afgezonden. De Prins hadt den Heer van Dykveld, die hem reeds te voren veel dienst gedaan hadt, noodig in Engeland. De Heer van Odyk hadt zyne Hoogheid, voor zyn vertrek, verzogt, dat hy, oversteekende naar Engeland, hem niet in Holland laten wilde. Doch Witsen, die zig niet dan met moeite hadt laten overhaalen tot dit Gezantschap (a), begreep in 't eerst niet, waarom hy 'er zo byzonderlyk toe benoemd was; hoewel hy, in Engeland zynde, wel haast ver-
stondt,

Hunne
haude-
ling al-
daat.

(z) *Misive van den Ambasad. VAN CITTERS van 18^{en} Jan. 1689. MS.*

(a) *N. WITSEN Byzonder Verbaal der Deputat. en Ambasf. in 1689. f. 1 enz. MS.*

1689. stondt, dat zulks geschied was, om aldaar eene vertooning van eensgezindheid te maaken tusschen zyne Hoogheid en de Stad Amsterdam (b). De last der Afgevaardigden, die alleen aan zyne Hoogheid hieldt, was den agtsten van Louwmaand getekend. Zy kwamen, na 't doorstaan van eenen zwaaren storm, te Harwich, en spraken den Prins, op den agttienden, te Londen. 't Eerst dat zyne Hoogheid hun vraagde was, *wat zegt men nu tot uvent?* *Is 't nu wel dat gy my dit werk geraaden hebt?* *Hadt men 't zo goed wel genomen?* Nogtans, hadt hy, toen reeds, zo veel bevinding van de veranderlykheid der Engelschen, dat hy 'er deeze of diergelyke woorden byvoegde, *'t Is hier nu Hofanna! maar 't zal, veelligt, haast kruist hem, kruist hem, zyn* (c). Weenige dagen laater, begeerde zyne Hoogheid, dat 'er ook Afgevaardigden der Admiraliteiten naar Engeland kwamen, om over de begrooting der Vloote te handelen. Odyk dreef dit sterck door, tegen 't gevoelen van Witsen, die verstondt dat de Sekretaris de Wildt alleen dit werk wel af kon (d); en in Sprokelmaand kwamen de Heeren van Katwyk, Turk, de Wildt, Godin en Krap, wegens de Admiraliteiten te Londen aan (e). Zy bleeven 'er tot in Grasmaand, en keerden toen, onverrigter zaake, naar huis, voornaamlyk,

ZO

(b) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. II. c. 3. f. 13. c. 2. f. 21. c. 2. f. 40. c. 2. MS.

(c) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 3. c. 2. 3. MS.

(d) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 3. c. 2. MS.

(e) Holl. Merc. van 1689. bl. 123.

Merkwaardig
zeggen
van zyne
Hoogheid.

zo Witsen geloofde, om zig niet gehaat te maaken door het staan over een Verdrag, waarbij het punt van den rang tusfchen de Engelsche en Staatsche Zeeoverften, stondt bepaald te worden: over welk punt, ter wederzyde, lang en hevig, getwist was (*f*); gelyk wy terfond zien zullen.

De Heeren Witsen, Odyk en Dykveld vorderden den Prinfe, zo dra hy tot Koning verheeven was, den onderftand af, dien 't Ryk den Staaten, volgens het Verdrag van Lentemaand des jaars 1678, verschuldigd was; waarop, eerlang, het afzenden van vyfduizend man onder den Graave van Marlborough volgde. Zy drongen, wyders, op het overzenden van geld tot voldoening der zwaare kosten, hier te Lande, gemaakt tot den Overtogt. Men leverde van deeze kosten, al zeer spoedig, eenen Staat over aan 's Konings Gemagtigden: waarvan wy niet ondienftig agten, hier een kort uittrekfel in te voegen:

1689.

De Staatschen vorderen den Koning onderftand af,

en voldoening der kosten op den Overtogt gevallen,

Onkosten op de Vloote, aan den Staat, 23 February 1689, in rekening gebragt

	<i>f</i> 2,238,464: - :-
Verdere onkosten, tot 22 Maart 1689. - - -	189,616: - :-
Verlies van twee fchepen. - - -	59,500: - :-
Lyftogt, Paardevoeder, zadels, ftalling enz. - - -	186,000: - :-
Huur van Transportschepen. - - -	1,245,000: - :-
	Huur

(*f*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, *f*. 69. c. 4. MS.

1689. Huur van Transportschepen op de rivier. - - -	60,000: - :3
Lyftogt gekogt by 't weder- invallen der Vloote. - - -	175,000: - :-
Lootsgelden en gehuurde Lootfien. - - -	44,500: - ::
Huur van dertig Vaartuigen, tot ontscheeping van 't voet- volk: waarvan 'er zes ver- looren zyn. - - -	47,880: - :-
Hoofd-tractementen, enz. -	161,989: 6:8
Artillery - Hospitaal - en an- dere onkosten - - -	85,612: 19:8
Fransche Vluchtelingen onder de Officieren. - - -	77,364: - :-
Binnenlandsche schepen, tot vervoering van 't Krygsvolk.	66,960: - :-
Inlegering van het zelve. -	89,624: 2 :-
Wagens. - - -	169,911: - :-
Inkoop van Paarden, op zee verlooren. - - -	81,264: - ::
Uitgaaven aan 's Konings Stoet, Troepen enz. -	250,000: - :-
Ruitery en Dragonders. -	391,430: 13:6
Voetvolk. - - -	531,205: 19:8
Aanritsgeld en andere on- kosten op het overneemen en vervoeren van vreemde Troepen, enz. - - -	1,100,000: - :-

f 7,301,322: 1:8 (1).

De

(1) Uit een *Affchrift van 't Oorsprongkelyke*. Zie ook
zulk een' Staat, in TINDALS *Contin. of RAPIN*, Vol. I.
[or XVI.] p. 207. waarin nogtans verscheiden' misluk-
gen zyn.

De Afgevaardigden hielden sterk aan by den Koning op 't voldoen deezer kosten, hem voorhoudende, dat men den oorlog hier niet zou kunnen voortzetten, noch 's Lands Vloot in zee houden, zo deeze schuld te lang onvoldaan bleeve (g). De Koning betuigde wel, by alle gelegenheid „ dat hy en 't Ryk de hoogste verpligting hadden aan den Staat, die „ goed en bloed voor hem gewaagd hadt. ” Hy gaf zelfs te verstaan „ dat hy, in Engeland, liever alles wilde laten dryven, en „ naar Holland te rug keeren, dan dat hy „ den Staat zou zien verlooren gaan (h). ” Ook hadt hy, in zyne eerste aanspraak aan 't Parlement, reeds gedrongen op voldoening van der Staaten verschot, en op ondersteuning der Vereenigde Gewesten tegen den Koning van Frankryk (i). Doch hierop volgde, behalve het afzenden der vyfduizend man, alleenlyk, een besluit van het Huis der Gemeenten, om den Staaten *zesshonderd duizend ponden sterlings* voor hun verschot toe te leggen. 't Leedt nog meer dan vyf maanden, eer men de middelen vastfelde; waaruit men deeze penningen vinden zou (k). Midlerwyl, werdt 'er een gedeelte van de schuld overgemaakt op rekening: en daar verliepen omtrent

(g) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 37. c. 4. MS.

(h) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 34. col. 1. f. 38. col. 2. MS.

(i) Zie zyne Aanfr. in *de Holl. Merc. van 1689*, bl. 129.

(k) *Misive der extraord. Gedeput. van 22 Maart 1689*. MS.

1 April
 FYNDALE Vol. I. [or XVI.] p. 207, 383.

MR. NICOLAAS WITSEN,
Burgermeester en Raad van Amsterdam,
Extraordinaris Ambassadeur in
Groot-Britanje enz.

A. de Meeren del. naar 't original by den H. M. N. WITSEN, Secretaris van Amsterdam.

J. Hondriken, fecit.

Is. TYRION Excudit.

1689. trent drie jaaren , eer alles af betaald was (1).
 Hande-
 ling over
 't uitrus-
 ten ee-
 ner ver-
 eenigde
 Vloote.
 Verschil
 over den
 rang.

Onder dit draalen , werdt , over de uitrus-
 ting en begrooting eener samengevoegde Vloo-
 te , gehandeld met 's Konings Gemagtigden.
 Men kwam haast overeen , over het getal der
 schepen , die men , van de eene en de andere
 zyde , in zee brengen zou. Doch daar rees
 groot verschil over den rang , in welken men,
 in den Krygsraad der vereenigde Vlooten ,
 zou stemmen. De Engelschen beweerden dat
 hun Admiraal niet slegts bevel behoorde te
 hebben over den onzen , maar dat alle hunne
 Oversten voor de onzen zouden zitten en
 stemmen in den Krygsraad ; zo dat de minste
 Engelsche Kapitein rang voor onzen Admiraal
 hebben zou. De Staatschen verstonden , daar-
 entegen , dat onze Admiraal eerst stemmen
 zou , en dus , gelyk men 't in Engeland be-
 grypt , rang hebben na den Engelschen ;
 daarna , de Engelsche Oversten en Kapiteins ;
 voorts de Staatschen , in derzelver rang ; en
 eindelyk , de Engelsche Admiraal , volgens de
 gewoonte daar te Lande , alwaar hy , die laast
 stemt , den eersten rang heeft. Of , zo dit niet
 goedgevonden werdt , zouden de Staatsche
 Kapiteins eerst stemmen , daarna de Engel-
 schen : voorts , de Staatsche tweede Admirals ,
 daarna de Engelsche tweede Admirals , dan
 de Staatsche , en eindelyk de Engelsche Ad-
 miraal. Nog sloeg men voor , dat , zo de Le-
 den van den hoogen Krygsraad , die alleen
 uit

(1) *Zie verscheiden' Misiven van den Ambass. VAN CITTEB,*
van 1687, 1690, 1691 en 1692. MSS.

uit Engelsche en Staatsche Hoofd-Officiers bestaan zou, niet eens mogten kunnen worden, de Kapiteins zouden worden ontbooden; die alleen zouden spreken, zonder de Vlag-Officiers te hooren. Doch deeze voorlagen werden van de Engelschen verworpen. Men wisselde, over dit punt van den rang, verscheiden' schriften (*m*): men sprak 'er over met den Koning, die de zyde zyner Engelschen hieldt. Men zocht den Heer Bentink te beweegen, om zyne Majesteit te doen veranderen van gedagten: doch hy weigerde zig, met het stuk van den rang, 't welk hy *vodderyn* noemde, te moeijen. Dykveld yverde 'er ook slaauwlyk in. Odyk sprak 'er naauwlyks van, om dat, schryft Witsen, 's Konings wil hem eene wet was (*n*). Witsen alleen stondt zo sterk op het stemmen by beurten, dat hy 'er zig 's Konings ongenoegen door op den hals haalde. Doch hy merkte zyne zugt voor de eere van den Staat aan *als een' parel aan zyne Kroon* (*o*). Hy kon, nogtans, zyne twee Medeaafgevaardigden niet doen veranderen van gedagten. Op den negenentwintigsten van Grasmaand, werdt 'er eene Overeenkomst getekend, waarby 't stuk van den rang, genoegzaam naar den zin der Engelschen, bepaald werdt. Voorts, werdt 'er in beslooten, dat hunne Majesteiten vyftig, en de Staaten Overeenkomst wegens, ,, der-

(*m*) Uit de Papieren van Burgem. WITSEN, en zyn Byzond. Verbaal, f. 54. c. 2. f. 61. c. 2. f. 64. c. 2. f. 70. c. 1, 2.

(*n*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 94. c. 3. MS.

(*o*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 222. c. 2. MS.

1689. „ dertig Oorlogſchepen in zee zouden brengen , benevens eenige Fregatten en Branderſers ; dat deeze Vlooten zig , zo dra mogelyk , zouden vervoegen ter plaatſe door den Koning te benoemen ; dat zy in drie Esquaders zouden worden verdeeld , van welken het eerſte gebruikt zou worden in de Middellandſche , het tweede in de Ierſche zee en 't Kanaal , en het derde van de Hoofden tot Yarmouth in Engeland , en Walcheren in Zeeland ; dat elk Esquader beide uit Engeliſche en Staatſche ſchepen zou beſtaan , en dat de Engeliſche Admiraal het opperbevel over de vereenigde Vlooten hebben zou : dat de pryzen verdeeld zouden worden naar 't getal der ſchepen , welk ieder in de Vloot hadt , en dat , over 't ſtuk der pryzen , zou geoordeeld worden door het Kollegie ter Admiraliteit , waar onder het Oorlogſchip , welk den prys gemaakt hadt , 't zy in Engeland of in den Vereenigden Staat , t' huis hoorde : of zo de prys door beiderlei Oorlogſchepen gemaakt was , door het Kollegie , waarvan de ſchepen , die 't meeste geſchut voerden , afhingen. ” 't Gene omtrent den rang vaſtgeſteld was , kwam hierop uit : „ dat de Kryſraad beſtaan zou uit de wederzydſche Vlagofficieren in gelyken getale ; doch in geval van verſchil , zouden 'er de wederzydſche Kapiteinen worden bygevoegd : dat de Engeliſche Opperbevelhebber altoos voorzitten zou , en , benevens de Hoofd-Officieren en Kapiteinen hunner Majesteiten , het hooger einde van de ta-

„ tel

de ſamen-
gevoegde
Vloote.

„ fel bekleeden. Dat zaaken, perfoonen, die
 „ alleen in dienst van eene van beide de Mo- 1689.
 „ gendheden waren, betreffende, geoordeeld
 „ zouden worden door een' Krygsraad, uit
 „ Officiers van deeze Mogendheid bestaande;
 „ doch zaaken, betreffende perfoonen, die
 „ beide de Mogendheden dienden, door een'
 „ Krygsraad, uit beiderlei Officieren samenge-
 „ steld (p).”

't Verschil over den rang, welk het teke-
 nen deezer overeenkomst eenige weeken ge-
 fremd hadt; maar vooral het draalen van het
 Huis der Gemeenten met het vaststellen der
 middelen, waaruit het aanzienlyk verschoot
 der Staaten zou kunnen gevonden worden,
 bragt te wege, dat de Staaten ook draalen
 moesten, met het uitrusten der dertig Oor-
 logsfchepen. Ook was Koning Willem, die
 egter, in Grasmaand, de Staaten vermaand
 hadt tot deeze uitrusting (q), reeds eenigs-
 zins in staat, om de onderneemingen van
 Frankryk te stuiten; alzo de Vloot, door
 Koning Jakob verzameld, tot zyne zyde was
 overgegaan. Zy stondt nu onder 't bevel van
 den Admiraal Herbert, die, op de Iersche
 kusten kruisfende, den elfden van Bloei maand,
 slaags raakte met de Fransche Vloote, onder
 den Graave van Chateaurenauld, welke on-
 derftand naar Ierland bragt. Doch 't gevegt
 duurde niet zeer lang, en veroorzaakte, van
 we-

(p) *Uit Papieren van den Heere WITSEN. MS. Voyez aussi
 Du MONT Corps Diplom. Tom. VII. p. 11. p. 222. TINDAL
 Contin. of RAPIN Vol. 1. [or XVI.] p. 354.*

(q) *Zie zyne Mistive in de Holl. Merc. van 1689. II. 142.*

1689. Koning Willem verklaart den Franschen Koning den oorlog.

wederzyde, kleine schade (r). Weinige dagen hierna, kwam 'er, op 't sterk aanhouden der Staaten (s), eene Oorlogsverklaring van Koning Willem tegen den Franschen Koning in 't licht: waarin deeze beschuldigd werdt, „ dat hy 's Konings Bondgenooten en vrienden, den Keizer en den Staaten, den Oorlog verklaard hadt; dat hy zig van de „ Vischery van Newfoundland hadt gezogt „ meester te maaken; dat hy zig in 't bezit „ hadt gesteld van eenige Engelsche Volkplantingen, in Amerika; dat hy de Engelschen, ook in Europa, zeer gekweld, hun „ het Regt der vlagge betwist, en, eindelyk, „ veele Engelsche Protestanten in zyn Ryk „ wreedelyk vervolgd hadt: om alle welke redenen, hem de oorlog werdt aangezeid (t).”

Doch Lodewyk de XIV. bleef Koning Willem, dien hy * *Overweldiger van Engeland* noemde, geen antwoord schuldig. Hy verklaarde, eenige weken laater „ dat hy den Prinse van Oranje, reeds voorlang, den oorlog zou aangezeid hebben, hadt hy niet gevreesd, hem te zullen vermengen, met de getrouwe onderdaanen van zyne Britannische Majesteit; noch geduuriglyk gehoopt, dat alle eerlyke Engelschen, wederkeerende tot hunnen pligt, waarvan zy, door de aanhangers des Prinzen van Oranje, waren af- „ ge-

* *Usurpateur.*

Lodewyk de XIV. doet zulks hem, insgelyks.

(r) TINDAL Vol. I. [or XVI.] p. 354. Holl. Merc. van 1689. bl. 239, 142.

(s) N. WISEN Byzond. Verhaal, f. 41. c. 3. f. 58. c. 1. MS.

(t) BURNET Vol. II. p. 12. TINDAL Vol. I. [or XVI.] p. 350. Holl. Merc. van 1689. bl. 134.

„ gebragt, dien Prins, uit Engeland en Schot-
 „ land, zouden hebben helpen verjaagen.
 „ Doch nu, vernomen hebbende, dat de
 „ Prins van Oranje hem den oorlog verklaard
 „ hadt, beval hy al zynen onderdaanen, de
 „ Engelschen en Schotten, begunstigers van
 „ den Overweldiger der Koningkryken van
 „ Engeland en Schotland, vyandelyk te beje-
 „ genen (u).”

Zo dra deeze Oorlogsverklaaringen gefchied
 waren, verwagte men eenen fellen zeekryg.
 Koning Willem hieldt, hierom, van tyd tot
 tyd, aan by de Staaten, op de uitrusting hun-
 ner Vloote. Doch deezen maakten, hierme-
 de, nog geen grooten haast, ten deele, om
 dat hun verschot nog niet voldaan werdt, ten
 deele, om dat zy eerst een nader Verbond
 wilden sluiten met Groot-Britanje. Hiertoe,
 en om den Koning en de Koningin, met hun-
 ne komst tot de Kroon, geluk te wenschen,
 gaven zy den titel van buitengewoone Amba-
 sassadeurs aan de Heeren *Alexander Schimmelpen-
 ning van der Ooye, Heere van Engelenburg,*
Witfen, van Odyk, van Citters en van Dyk-
veld; van welken de vier laatsten reeds in En-
geland waren. De Koning hadt, terstond na
zyne verheffing, begeerd, dat de Afgevaar-
digden met den rang van buitengewoone Am-
basassadeurs werden vereerd, en de Staaten had-
den 'er, zonder uitstel, toe beslooten. Wit-
fen zou, als de eerste in de Ambassade, nu
het woord hebben moeten voeren. Doch alzo
 hy

1689.

VI.
 De buitenge-
 woone Afge-
 vaardigen en
 twee an-
 deren worden
 tot buitenge-
 woone Amba-
 sassadeurs aange-
 field.

(u) Zie Holl. Merc. van 1682. bl. 149.

1689. hy genoegzaam niets van 't Engelsch verfondt, 't Fransch niet volkomen sprak, en een weinig schroomagtig was, hadt hy te wege gebragt, dat de Heer van Engelenburg, wegens Gelderland zitting hebbende ter Generaliteit, tot eersten in de buitengewoone Ambassade werdt aangesteld; waarby ook de gewoonlyke Ambassadeur

Oogmerk
deezes
Ambas-
sade.

Verschil
over 't
gelyke-
lyk oor-
loogen
en vrede
sluiten.

van Citters gevoegd werdt (y). 't Groot oogmerk deezes Ambassade was het aangaan van een beschadigend en verdedigend Verbond, waarvan men, reeds in Lentemaand, hadt begonnen te spreken met den Koning (w). Doch de onderhandelingen deswege werden vervolgd, na dat de Ambassadeurs, in 't begin van Zomermaand, eene prachtige intrede gedaan, en openbaar gehoor by hunne Majesteiten gehad hadden (x). Twee voornaame zwaarigheden deden zig op in de handeling, die 't sluiten van 't Verbond lang stremden. De Engelsche Gevolmagtigden, (want de Koning moeide zig, ten minsten in 't eerst, luttel met dit werk, om den zynen geen ongenoege te geeven (y); vorderden, dat men gelykelyk oorloogde en niet dan gelykelyk vrede maakte; en dat men, geduurende den oorlog, alle schepen, die op Frankryk handelden, zonder onderscheid, wegname, en voor goeden prys verklaarde. Doch beide deese voor-
waar-

(y) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 30. c. 4. f. 31. c. 1. f. 41. c. 3. f. 50. c. 2. MS.

(w) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 21. col. 1. MS.

(x) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 86. c. 4. f. 87. c. 3. f. 103. c. 4. MS.

(y) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 106. c. 4. MS.

waarden vielen den onzen hard te verzwelgen. Zy merkten, omtrent de eerste, aan, 1689
 „ dat men, gelykelyk oorloogende, vooraf,
 „ diende te bepaalen, hoe veel manschap elk
 „ tot den gemeenen oorlog zou behooren te
 „ leveren, alzo 't niet redelyk ware, dat
 „ Groot-Britanje, zo veel magtiger dan on-
 „ ze Staat, en om welks wille de Staat zig
 „ eigenlyk den oorlog op den hals gehaald
 „ hadt (z), een gelyk, of minder getal van
 „ volk te velde bragt: en, zo men niet dan
 „ gelykelyk vrede maaken mogt, zou Groot-
 „ Britanje zo lang kunnen oorloogen als men
 „ 't daar goeddagt, of'er zyn belang in vondt,
 „ terwyl onze Staat verplicht zou zyn, zig uit
 „ te putten om Groot-Britanjes wille; en on-
 „ dertusfchen de gunstigste voorwaarden ee-
 „ ner afzonderlyke Vrede van de hand te wy-
 „ zen.” De Ambassadeurs, met naame Wit-
 fen en van Citters, konden hierom bezwaar-
 lyk bewilligen in deeze voorwaarde. (a). Zy
 spraken 'er, meer dan eens, over met den Ko-
 ning, die 'er styf op staan bleef: 't zy dat hy
 voor niet meer dan redelyk in zig zelf hieldt,
 dat Mogendheden, zo naauw verbonden, zig
 niet naar elks byzonder welgevallen ontfloeg-
 en van den last des gemeenen krygs: 't zy
 dat hy, gelyk WITSEN aanmerkt (b), zig
 zelyven op den troon van Groot-Britanje dagt te
 handhaaven, door het geld en het volk der Staa-
 ten;

(z) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 129. c. 4. MS.

(a) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 105. c. 1. f. 125.
 c. 3. MS.

(b) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 127. c. 1. MS.

1689. *ten; en hen zo lang in oorlog te houden, als Frankryk Koning Jakob zou willen ondersteunen.*

en over 't neemen van allerlei schepen, op Frankryk handelen. De

De tweede voorwaarde, vorderende dat men alle schepen, die op Frankryk voeren, zelfs van vrienden en onzydigen, en evenveel wat zy ook inhebben mogten, neemen en prys verklaaren zou, siet den onzen niet minder. Zy voorzagen, dat zulks Zweeden en andere handeldryvende volken, die buiten den oorlog bleeven, ten hoogste verbitteren zou, en merkten 't aan als vierkant strydig met de Verdragen, die met eenigen deezer volken geflooten waren. Doch 't bleef een stokregel by de Engelschen, *alle zeilen blank te speelen*, zonder zig te kreunen aan 't gene by de Verdragen bepaald was. De Staaten zelve hadden hier bevinding van. 't Was, by de jongste Overeenkomst van Grasmaand laatstleden, uitdrukkelyk vastgesteld, dat van de opgebragte pryzen geoordeeld zou worden door de Admiraliteiten, onder welken de neemers behoorden, 't zy in Engeland, of hier te Lande. Doch alle de Fransche pryzen, die, in Portsmouth en elders, door Staatfche Oorlogschepen, werden opgebragt, werden, ondanks de herhaalde Vertoogen onzer Ambassadeuren, in Engeland, geoordeeld; en, zo Witsen aantekent, dikwils, op verdigte Overdragten, door Engelschen benaderd (c). Onder de menigvuldige voorbeelden, my hier-

De Engelschen doen inbreuk op de jongste Overeenkomst.

(c) N. WITSEN Byzonder Verhaal, f. 112. c. 4. f. 117. c. 3. f. 119. c. 2. f. 122. c. 4. f. 130. c. 4. f. 132. c. 3. f. 135. c. 3. f. 135. c. 4. f. 140. c. 1. *MS.*

van in zyne aantekeningen voorgekomen, meldt hy byzonderlyk, dat hy zig eene onge-
 looflyke moeite gegeven hadt, om Kapitein *Wildschut* van Rotterdam met zyn' prys vry
 te krygen, zonder iet te hebben kunnen ver-
 werven, dan dat de Graaf van Nottingham
 ten laaste gezeid hadt, *men zou zien, of de*
zaak by te leggen ware (d). En als men dee-
 zen Staatsdienaar voorhieldt, hoe zulk eene
 handelwyze aanliep tegen de Verdragen, en
 tegen de pas geslooten Overeenkomst, ant-
 woordde hy, volgens deeze zelfde aanteke-
 ningen „ de Wetten zyn, hier, boven de Ver-
 „ dragen: de Koning maakt Verdragen; doch
 „ hy kan ze niet tegen de Wetten maaken.
 „ Hier is eene Wet, dat wy alle schepen, die
 „ wy in onze havens vinden, aldaar aanhou-
 „ den en te regtstellen kunnen (e).” En dee-
 ze Wet werdt uitgevoerd, ook omtrent sche-
 pen van onzydigen en vrienden (f). De Staat-
 schen, gewoon eenen gantsch anderen voet
 te houden, in tyden van oorlog, stelden zig
 ernstelyk tegen het beraamen eener voorwaar-
 de, waardoor zy zig, by Verdrag, verpligt
 zouden hebben, geene schepen op Frankryk
 handelende te ontzien. Engelenburg en Dyk-
 veld lieten zig 't eerst overhaalen tot bewilli-
 ging. Odyk, schoon wegens Zeeland afge-
 zonden, viel hun by, *om den Koning*, schryft
 WITSEN, *te vleijen (g)*. Doch Witfen zelf
 en

(d) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 134. c. 1. MS.

(e) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 192. c. 3. MS.

(f) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 173. c. 4. MS.

(g) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 132. c. 3. MS.

1689.
Koning
Willem
dringt op
't nee-
men van
al wat op
Frankryk
vaart.

en van Citters maakten nog zwaarigheid. De eerste hadt, reeds te vooren, ondervonden, dat hy zyne Majesteit, over 't stuk der Zeevaart, bezwaarlyk, tot andere gedagten brengen kon; want hem, ter gelegenheid dat men zeker schip, welk Teer gelaaden hadt, verbeurd verklaaren wilde, hebbende voorgehouden, dat Teer geene contrebände was; werd't zyne aanmerking *zot* genaamd, met byvoeging „hoe 't wonder ware, dat hy niet beter „ wist; doch 't bleek klaarlyk, dat de Zeeluden geene Staatkundigen waren (*h*).” Ook dreef de Koning sterk, dat men alle schepen neemen moest, wat zy ook naar of uit Frankryk voerden (*i*). Hy drong Witsen, in Oogstmaand, sterk om te tekenen; schoon hy, te gelyk, erkende, dat men geen regt hadt om onzydige schepen prys te maaken. *Maar 't moest*, zeide hy, *nu zo zyn*. 't Was * droit du Canon (*k*). De Ambassadeur hadt, ondertuschen, den Raadpensionaris (2) om raad geschreeven, die hem vermaande het tekenen niet langer uit te stellen. Hy besloot 'er dan, eindelyk, toe, ziende hoe 't hier te Lande gesteld ware, en hoe bezwaarlyk men iet tegen den zin van Koning Willem doorzetten durfde. Hy nam, daarenboven, in aanmerking, dat, zo 't Verdrag langer ongeslooten bleewe, de zaaken in Engeland in de war loopen zou.

(*h*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 27. c. 2. MS.

(*i*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 117. c. 4. MS.

(*k*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 161. c. 3. MS.

(2) Heinius; van wiens aanstelling wy beneden (S. VII) melding maaken zullen.

* *Regt
des Oor-
logs.*

zouden , en de Koning het mogelyk te kwaad krygen. Van Citters bleef egter nog weigerig. 1689
 „ Men zou ons, zeide hy, verfoeijen, en t'eenigen tyde voor schelmen verklaaren , om „ het tekenen van zulk een Verdrag.” Odyk en hy kreegen hooge woorden. Men kwam, op den twee- of drie-entwintigsten van Oogstmaand, byeen, om het *Verdrag tot verhindering van den handel op Frankryk*, gelyk het genoemd werdt, in orde te brengen. Doch van Citters verscheen niet in deeze byeenkomst (1). 't Verdrag tuschen den Koning en de Staaten, om den handel op Frankryk te beletten.
 Verdrag werdt nogtans, naderhand, door hem ondertekend. Het behelsde eene Verbindtenis, niet alleen om Frankryk met vereenigde kragten te beoorloogen; maar ook om niet te gedoogen, dat 'er, door de wederzydsche Onderzaaten, eenige Koophandel gedreeven werdt op dit Ryk. „ En naardemaal, dus luidde het Verdrag, ook verscheiden' andere Mogendheden met Frankryk in oorlog waren, en haaren onderzaaten den handel met dit Ryk reeds verboonden hadden, of haast zouden verbieden, zo was men ook overeengekomen, om niet toe te laten, dat de onderzaaten van andere Mogendheden eenigen handel deden op Frankryk: zullende de waaren, welken men derwaards brengen mogt, door de Oorlogschepen of Kaapers des Konings van Groot-Britanje en der Staaten, vryelyk, genomen, en, door de bevoegde Regters,
 „ VOOR

(1) N. WITSEN *Byzonder Verbaal*, f. 152. c. 4. f. 153. c. 1. f. 154. c. 1, 2. f. 165. c. 1. f. 167-169. MS.

1689. „ voor goeden prys verklaard mogen wor-
 ——— „ den (m).” De beschadigende en verdedi-
 Aanval- gende Verbindtenis werdt, op den vierentwin-
 lend en tigften, in 't net gebragt. Het bovengemelde
 verwee- Verdrag, het Verdrag over de vereeniging der
 rend Ver- Vlooten van Oogstmaand laatstleeden, en de
 bond ge- Verdragen van 1667, 1674, 1675 en Lente-
 tekend. maand 1678 werden 'er in bevestigd. Voorts,
 beloofde men „ elkanders bezittingen en Ver-
 „ dragen, tegenwoordigen en toekomstenden,
 „ te zullen handhaaven, en geene Vrede,
 „ noch met Frankryk, noch met eenige an-
 „ dere Mogendheid, te zullen maaken, dan
 „ gezamentlyk, en met gemeene bewilliging.
 „ Ook zou men, ten spoedigste, overeenko-
 „ men, wegens 't getal der Oorlogsfchepen
 „ en troepen, die de eene en de andere Mo-
 „ gendheid zou behooren te leveren (n).”
 Men onderschreef dit Verbond, eerst op den
 derden van Herfstmaand, wanneer van Cit-
 ters, uit hoofde van onpafelykheid, wederom
 afwezig was; schoon hy daarna getekend heeft.
 Witsen tekende niet dan met veel ontroering,
 zo als, schryft hy, *myne beevende hand getui-
 gen kan* (o). En dus werdt het belang van den
 Staat, veel naauwer dan ooit te vooren, ver-
 bonden aan dat van Groot-Britanje. Voorts,
 Overeen- werdt 'er, op den twee-entwintigften van
 komst, Wyn-

(m) Du MONT Corps Diplom. Tom. VII. P. II. p. 218.
 Holl. Merc. van 1689. bl. 143.

(n) Uit een Afschrift van 't Oorspronkelyke, onder WIT-
 SENS Papieren. Voyez aussi Du MONT Corps Diplom. Tom. VII,
 P. II. p. 226.

(o) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 174. c. 1, 2. bl. 2.

Wynmaand (3), eene overeenkomst getroffen, tusfchen de twee Mogendheden, wegens het herneemen van fchepen, door den vyand genomen, behelzende „ dat zulke fchepen, „ door een' Kaaper hernomen wordende, eer „ zy, in vyandyke havens, of binnen de befcherming eener vlagvoerende vyandyke „ Vloote, gebragt waren, aan den eigenaar „ te rug gegeven zouden worden; mids deeze een vyfde van de waarde voldeede aan „ den herneemer, wanneer 't fchip flegts twee „ etmaalen genomen geweest was, eer het „ hernomen werdt; doch een derde, indien „ het twee etmaalen in 's vyands magt was „ geweest, en binnen vier etmaalen hernomen werdt; en de helft, zo het, vier etmaalen in 's vyands handen geweest zynde, „ daarna, op de voorgemelde wyze, hernomen was. Doch zo eenig fchip, door een „ Oorlogsfchip, hernomen werdt, eer het in „ eene vyandyke Haven of Vloote gebragt „ ware, zou de eigenaar alleenlyk een agtste „ deel van de waarde betaalen, welk, tusfchen den Koning en de Staaten, verdeeld „ zou worden. De hernomen' fchepen zouden, door een gelyk getal van luiden, we „ dezyds te benoemen, gewaardeerd worden. „ Of zo deezen elkanderen niet mogten kon „ nen

1689.

wegens
het herneemen
van fchepen

(3) DU MONT plaatst (*Corps Diplom.* Tom. VII. P. II. p. 301.) deeze overeenkomst, ten onregte, op het jaar 1691. Men vindt, over den inhoud van dit en diergelyke Verdragen, eenige aanmerkingen by den President VAN BYNKERSHOEK, *Quaest. Jur. publ.* Libr. I. Cap. IV, V.

1689.

„ nen verstaan , zouden de eigenaars of de her-
 „ neemers de fchepen op prys moeten stel-
 „ len ; wanneer het der andere partye vry zou
 „ staan , dezalven , tot den gefelden prys ,
 „ naar zig te neemen. Zo iemand der Bond-
 „ genooten deel begeerde aan deeze overeen-
 „ komst , zou hy 'er , op dezelfde voorwaar-
 „ den , in ontvangen worden (p). Koning
 Willem floot , omtrent deezen tyd , ook een
 Verbond met den Koning van Deenemarke ,
 waarby deeze beloofde , hem zeventuizend
 man , oude ervaren troepen , te zullen byzet-
 ten (q). 't Wegneemen der gefchillen tus-
 fchen Koning Christiaan den V. en den Her-
 toge van Holstein , waartoe de Staaten ook
 hadden gearbeid , hadt den weg gebaad tot
 het fluiten van dit Verbond (r). De buiten-
 gewoone Ambafadeurs bleeven nog eenigen
 tyd aan 't Engelsche Hof. Koning Willem hadt
 den Staaten , reeds in Zomermaand , in er-
 kentenis van dit Gezantschap , den *Graaf van*
Pembroke , als buitengewoonen Ambafadeur
 toegezonden. Hy toefde hier , tot in Wyn-
 maand , en werdt toen , door den buitenge-
 woonen * Gezant , *Thomas van Berkelei* , *Burg-*
graave van Durslei , opgevolgd (s). De Mark-
 graaf van Albyville , Gezant van Koning Ja-
 kob , hadt zig hier nog opgehouden , tot in
 Bloei-

* *Envoyé.*

(p) Zie Resol. Hol. 9 Dec. 1689. bl. 616. Nouv. Zeel.
 van 1689. bl. 276. Groot-Plakaatb. V. Deel, bl. 395.

(q) Du MONT Corps Dipl. Tom. VII. P. II. p. 237. Holl.
 Merc. van 1689. bl. 154.

(r) Holl. Merc. van 1689. bl. 205-207.

(s) Holl. Merc. van 1689. bl. 147-149.

Bloeimaand; wanneer de Staaten hem bevalen, 1689.
het Land te ruimen: gelyk hy deedt (*t*).

De buitengewoone Gezanten der Staaten, in Engeland handelende, hadden de gelegenheid waargenomen, om Koning Willem te ondertasten, of 'er ook kans zou zyn, om de in-trekking der nadeelige Akte van den jaare 1651 te verwerven. Doch zyne Majesteit hadt hun te verstaan gegeven, dat het nog geen tyd was, om hier van te reppen (*u*). En sedert bleek niet donkerlyk, dat de Koning onge-zind was, om den Staaten, in dit opzigt, ge-noegen te geeven. Hy lagchte, schryft Wit-sen, als men hem sprak van het vernietigen der gemelde Akte, en verklaarde 't voor onmo-gelyk (*v*); zo dat wel haast openbaar werdt, dat 'er, voor den Koophandel der Vereenig-de Gewesten, niets altoos zou te bedingen zyn, in Engeland. Zo ver zelfs ging, tegen-woordig, de afgunst der Engelschen, dat de Nederlandfche Kooplieden, die zig in Enge-land hadden nedergezet, klaagden, dat zy nooit zo kwalyk gehandeld waren als nu (*w*). Een gering verzoek om den vryen invoer van het Delftsch Porcelein werdt van de hand gewezen (*x*). De Engelsche Staatsdienaars ver-

De Staat-
schen
zoeken
vergeefs
eenig
voordeel
voor den
Koop-
handel te
bedingen
in Enge-
land.

(*t*) Holl. Merc. van 1689. bl. 272.

(*u*) Mislive der extraord. Ambass. van ^{28 May} 1689. MS.

N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 9. c. 4. f. 54. c. 2. f. 55. c. 4. f. 58. c. 3. MS.

(*v*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 121. c. 1. f. 123. c. 2. MS.

(*w*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 178. c. 2. MS.

(*x*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 163. c. 3. MS. Res. fol. Gener. 5 Aug. 1689.

1689. verklaarden ronduit, dat zy den onzen geene voordeelen altoos in den Koophandel konden toestaan (y). Ook waren zy allen, op Halifax na, naar 's Konings eigen zeggen, onzen Staat ongenegen (z). Zyne Majesteit hadt eenigen Nederlandſchen ſchepen, in Pleimouth leggende, het havengeld kwytgeſcholden: doch men deedt het hen, desonaangezien, betalen, zeggende „dat de Koning geen regt tot deeze „kwytſchelding hadt (a).” Men gaf dan den moed op, om de Engelfchen te doen veranderen van maatregels. Ook was 'er, al vroeg in 't voorjaar, uit Holland, gemeld, hoe Leden van den Staat zelven gezeid hadden „dat het „nog geen tyd was, om op Vryheid van Koop- „handel in Engeland te ſtaan: 't Ryk moest „eerst in rust zyn (b).”

Schade
in den
Koophan-
del, ten
deezen
tyde ge-
leeden.

Onderruſſchen, zou 't, naar men 't in Hol- land en Zeeland inzag, wel zeer te wenſchen, en niet onredelyk geweest zyn, dat men, in dit Ryk, eenig voordeel voor den Nederlandſchen Koophandel hadt kunnen bedingen: alzo dezelve, om de belangen van den Koning en van 't volk, thans veel te lyden hadt. Een groot getal van Koopvaardyſchepen was in Frankryk aangehouden, om dat men, verpligt zynde den toeleeg op Engeland, zo lang als 't mogelyk ware, geheim te houden, de Schippers niet hadt kunnen waarfchuwen (c). Men liet

(y) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 143. c. 2. MS.

(z) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 146. c. 2. MS.

(a) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 189. c. 2. MS.

(b) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 66. c. 1. MS.

(c) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 52. c. 2. MS.

1689. —————

hiet de Nederlandsche Koopvaarders in Pleimouth maanden wagten naar Convoi, terwyl de Engelschen, het opperbevel over de Vloote hebbende, hunne eigen' schepen geleidden, naar hun welgevallen. De schade, die de Nederlandsche Koopluiden, door dit toeven, leeden, werdt op twintigduizend guldens 's daags begroot. De Engelsche Koopluiden moesten, 't is waar, ook, somtyds, naar Convoi wagten, en men rekende, dat Londen, hierdoor, vyftig tonnen gouds verlooren hadt. Doch de Ambassadeur Witsen schroomde niet, Koning Willem zelve te verklaren, dat de schade, die Amsterdam uit dien zelve hoofde hadt geleeden, wel tien millioenen beliep (*d*). Ondertuschen, hadt deeze Stad, op zyn aanhouden, het Parlement eenig geweer verkogt uit haar Magazyn, waaraan thans groot gebrek was in Engeland. Doch deeze dienst werdt ook nog misduid van sommigen, verwytende Hamden den Ambassadeur, dat de Stad te veel voor dit geweer bedongen hadt (*e*).

Terwyl de buitengewoone Ambassadeurs Onzydigesche-
 zig nog in Engeland ophielden, viel 'er iet pen op
 voor, waarover zy met de meeste Engelsche Frankryk
 Staatsdienaars verschilden van begrip. Ver- vaarende
 scheiden' Hamburger en andere Rykschepen, worden
 uitgevaaren naar Frankryk, voor dat de Kei- voor
 zer aan dat Ryk den oorlog verklaard hadt, prys ver-
 wa- klaard.

(*d*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 138. c. 3. f. 146. c. 1. f. 147. c. 4. f. 148. c. 1. f. 152. c. 1. f. 190. c. 1. f. 210. c. 1. *BIS.*

(*e*) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 62. c. 3. f. 68. c. 2. f. 111. c. 1. *BIS.*

1689. waren in Engeland opgebracht. Men onderzocht, of deeze schepen verbeurdverklaring onderhevig waren, of niet. De Ambassadeurs, immers Witsen en van Citters, verstonden dat men ze behoorde te ontslaan (f). Zo begreep het ook Nottingham. Doch de meeste Engelsche Staatsdienaars waren van andere gedagten. Ook zyne Majesteit. Men stelde dan vast, deeze schepen voor goeden prys te verklaren. *De Koning wilde het zo*, schryft Witsen: *het moest zo zyn.* Doch de Zweedsche en Deensche schepen, die in't zelfde geval waren, werden vrygegeven, mids'er, alleenlyk, de vyandyke goederen uit geligt werden (g). Maar kort na dat de Engelschen deeze schepen vrygegeven hadden, verklaarden zy eenige Hollandische goederen, in onzydige schepen uit Frankryk komende, verbeurd, om dat de handel op Frankryk verboden was, hier te Lande; terwyl zy Engelsche goederen, in dezelve schepen, vry gaven, om dat dezelve, zo 't heette, gelaaden waren, voor dat het Parlement in den oorlog tegen Frankryk bewilligd hadt (h).

De buitengewoone Ambassadeurs keeren naar huis.

De moeilykheid, die deeze en diergelyke ongeregeldheden den buitengewoonen Gezanten veroorzaakten, deedt sommigen van hun, immers den Heere Witsen, sterk verlangen om t'huiswaads te keeren. Ook zag de Koning niet gaarne, dat zy langer in Engeland toef-

(f) Secr. Refol. Gener. *Jovis 8 Sept. 1689. MS.*

(g) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 185. a. 2. f. 133.

f. 1 MS.

(h) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 201, c. 2. MS.

toefden. De Heer van Dykveld bewerkte, derhalve, door brieven aan den Raadpensionaris, dat de Staaten van Holland een besluit namen om hen te rug te ontbieden, eer zy nog verlof om te mogen keeren van hunne Hoogmogendheden verzogt hadden: 't welk een weinig aanliep tegen de gewoonte. Zy namen afscheid van hunne Majesteiten, in 't begin van Wynmaand; doch daar verlieden nog eenige weken, eer zy op reis gingen. Zy kwamen niet voor het einde van Slagtmaand in Holland aan (i). De Koning hadt Witsen, eer hy vertrok, *Baron* willen maaken: en de Heer Bentink hieldt sterk by hem aan, dat hy deeze eer wilde aanneemen: doch hy, bedugt, dat zulks hem afgunst verwekken mogt in Amsterdam, weigerde het volftandiglyk (k). Zelfs sloeg hy eene andere aanbieding af, die hem, door den zelfden Heere, uit 's Konings naam, gedaan werdt. Koenraad van Beuningen, Oud-Burgemeester van Amsterdam, van wien wy, in 't voorgaande gedeelte deezer geschiedenis, zo dikwils, gewaagd hebben, was, in den Herfst des jaars 1688, ter gelegenheid van eene zwaare schade, by de Aktien geleeden, zyner zinnen byster geworden (4). Hy bekleed-

1680.

(i) Resol. Genar. 3 Dec. 1689. N. WITSEN Byzond. Verbaal, f. 160. c. 3. f. 192. c. 2. f. 224. c. 4. f. 225. c. 3. 4. MS.

(k) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 191. c. 3. f. 197. c. 2. f. 210. c. 2. f. 217. c. 1. MS.

(4) D. v. HOOGSTRAATENS *Leven van J. Oudaan*. bl. 39. Zie ook de *Zendbrieven* van den Hr C v B. waarin duidelyke blyken van zyne krankzinnigheid, en van derzelve oorzaak te bespeuren zyn.

1689. klee'dde de waardigheid van *Curator* van 's Lands Hooge s'chool te Leiden. En deeze wilde men Witsen opdraagen, met oogmerk, zo hy dagt, om hem tot een hoofd der Voetiaanen op te werpen, tegen den Heere van Beverningk, die ook *Curator* was, en de Coccejaanen begunstigde. Doch, onaangezien 'er eer en voordeel vast ware aan deeze waardigheid, en s'choon de Koning zelf by hem aanhieldt om ze te aanvaarden; wees hy ze van de hand, om dat hy verstondt, dat men niemant om ziekte van zyn ampt behoorde te ontzetten, en dat de Heer van Beuningen ligtelyk wederom zou kunnen beteren (l).

Groot-Britanje treedt in 't Verbond tus-schen den Keizer en de Staaten.

Op deeze wyze, liep dit buitengewoon Gezantschap af, waarin zulke zonderlinge Verdragen met Groot-Britanje geslooten waren. De Engelschen zouden gaarne gezien hebben, dat de Staaten ook getreden waren in het Verdrag tus-schen Groot-Britanje en Deene-marke, waarvan wy boven (m) gewaagden; doch hierop waren de Ambassadeurs niet gelast geweest (n). Ook hadt de Graaf van Nottingham, terstond na het tekenen der beschadigende en verdedigende Verdragen, verklaard, dat hunne Majesteiten geneigd waren te treden in het Verbond, welk, in Bloei-maand, tus-schen den Keizer en de Staaten, was opgerecht (o). De Keizer, die te vooren

(l) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 102. c. 4. f. 191. c. 4. f. 107. c. 3. MS.

(m) Bladz. 40.

(n) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 185. c. 4. f. 187. c. 4. MS.

(o) Zie hier voor, bl. 16.

verklaard hadt, dat hy Koning Willem niet erkennen zou, zo hy Frankryk den oorlog niet aandeede, en zig niet met hem verbonde (p), was gezind om hunne Majesteiten in 't Verbond te ontvangen. De Staaten stonden 'er sterk op. Doch de buitengewoone Ambassadeurs vertrokken, eer dit werk in orde gebragt was. De Heer Hop, die 't Verbond met den Keizer te Weenen geslooten hadt, kwam 'er, in Slagtmaand, mede in Engeland, en de Koning werdt 'er in ontvangen, op den twintigsten van Wintermaand (q).

Midlerwyl, hadt Koning Willem een deel zynner zorgen besteed, om Ierland tot onderwerping te brengen. De Graaf van Tyrconnel hadt, sedert den aanvang van Koning Jakobs Regeeringe, 't bewind over dit Eiland in handen gehad, en het tot hiertoe, bewaard in de onderdaanigheid aan den onttroonden Vorst, die, in Lentemaand deezes jaars, onder 't geleide van eenige Fransche schepen, derwaards overgesteken, en te Kingsale geland was. De Graaf d'Avaux verzelde hem, als Ambassadeur des Konings van Frankryk. Koning Jakob floeg, niet lang na zyne aankomst, 't beleg voor Londonderry: 't welk zig voor Koning Willem verklaard, en Engelsche bezetting ingenomen hadt. 't Beleg duurde, tot in Oogstmaand; wanneer de Stad, die, door honger en elende, tot op het uiterste gebragt was,

VII.
Krygsbedryven
in Ierland.

(p) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 53. c. 1. f. 174. c. 2, MS. Missive van den Heere WITSEN aan Burgem. van Amst. van $\frac{1}{2}$ April 1689. MS.

(q) DU MONT Corps. Diplom. Tom. VII. P. II. p. 241.

1689. was, gelukkiglyk, ontzet werdt. Doch behalve deeze Stad, waren 'er maar twee of drie in Ierland, die 't met Koning Willem hielden. 't Was, hierom, noodig, dat 'er meer Krygsvolk gevoerd werdt naar dit Ryk: 't welk, tot hiertoe, niet hadt konnen geschieden, om dat men goedvondt de Engelsche en Staatsche Oorlogfchepen, die dit Krygsvolk zouden hebben moeten geleiden, te laten kruisferen voor Brest, om de vereeniging der Fransche Vloote, onder den *Graave van Tourville*, gedeeltelyk te Brest, gedeeltelyk te Toulon leggende, te beletten: doch zy, op 't einde van Hooimaand, door tegenwind of ander toeval, van voor Brest, verstrooid geraakt zynde, was het Tourville gelukt, zyne Vloot in deeze Haven te verzamelen. Sedert, liepen de Engelsche en Staatsche schepen naar de Iersche kust, om de Landing van 't Leger onder den gewezen Maarschalk van Schomberg, die nu met den titel van *Hertoge* vereerd was, te begunstigen. Tourville was ook derwaards gezeld, om de uitvoering van dit oogmerk te beletten. Doch Schomberg landde gelukkiglyk, te Bangor in 't Graaffchap Downe, op den drie entwintigsten van Oogstmaand. Haast onderwierp hy zig het gantsche Noorden van Ierland, en sloeg zig, eindelyk, neder by Dundalk. Het Leger van Koning Jakob lag by Drogheda. Doch 't jaargetyde was te verre verlopen, om iet meer te onderneemen: weshalve, de beide Legers, in Slagtmaand, de Winterkwartieren betrokken. Koning Willem schikte, omtrent deezen tyd, eindelyk, ruim der-

dertig Staatfche en vyftien Engelfche Oorlogfchepen , tot eenen kruistogt naar de Middellandfche zee (r). 1689.

Te water, was, anders, dit jaar, niet veel voorgevallen. De kruisfende Oorlogfchepen alleen waren, nu en dan, in gevegt geraakt met den vyand: doch 't was tot geenem zeeflag gekomen (s). Eenige Fransche Oorlogfchepen, het Eiland S. Christoffel op de Engelfchen veroverd hebbende, zогten zig, in Bloei maand, meester te maaken van de Sterkte in de Staatfche Volkplanting Suriname. Tien fchepen, den froom opgedreeven, bemagtigden 's Lands uitlegger, het Wapen van Amfterdam, en wierpen, daarna, eenige bomben op de Vesting. Doch zo dra waren zy niet gekomen, onder het bereik van derzelve gefchut, of zy werden zulks begroet, dat zy genoodzaakt werden, de ankers te kappen, en af te dryven met de ebbe. De Heer *François van Aarsfen*, Heer van *Chatillon*, tweede Zoon van den onlangs vermoorden Gouverneur der Volkplantinge, by mangel van volk, zelf het gefchut laadende en lofende, werdt, ter deezer gelegenheid, ongelukkiglyk gewond in 't aangezigt, en aan beide de handen, van welken hy twee en drie vingers verloor (t). De Franschen, Suriname verlaatende, maakten zig, eerlang, meester van het Eiland S. Eustatius. Doch in 't volgende jaar, werden hun

Mislukte
aanflag
der Fran-
fchen op
Surina-
me.

Zy be-
magtigen
St. Eu-
statius:

S.

(r) TINDAL *Fol.* I. [of XVI.] p. 268-326. *Holl. Merc. van* 1689. *bl.* 68, 114, 129, 150-154, 157, 158.

(s) FORBIN *Memoir.* *Tom.* I. p. 297, 300.

(t) *Holl. Merc. van* 1689. *bl.* 156, 160, 161.

1689. S. Christoffel, St. Eustatius en verscheiden^r andere Eilanden in Amerika wederom ontwelddig, door de Engelschen (u).

Dood
van Paus
Innocent
den XI.

In Oogstmaand deezes jaars, overleedt Paus Innocent de XI; die, mogelyk meer dan iemand zyner voorzaaten, geagt geweest is, onder de Protestanten; welken ligtelyk van hem geloofden, dat hy, schoon ongeleerd, als hebbende, in zyne jeugd, het Leger gevolgd, een voorbeeldelyk vroom leeven geleid hadt. Zyn haat tegen Frankryk, en 't begunstigen van dezelfde zyde, die de Protestantische Mogendheden hielden, hadt gelegenheid gegeven tot het zeggen, *hoe 't wenschelyk ware geweest voor de Roomsche Kerke, dat de Paus Katholyk geworden ware, en Koning Jakob Protestantisch.* Het Fransche Hof rekende voordeel by 's Pausen dood, en beloofde zig meer gunst van den Kardinaal *Pietro Ottoboni*, een' Venetiaan, die Innocent opvolgde, onder den naam van *Alexander den VIII.* Aan deezzen stondt Frankryk, eerlang, de vryheid der Wyken af. Avignon was hem, reeds te vooren, ingeruimd (y).

Prins
Henrik
Kasimir
en de
Prins van
Nasau.

De algemeene Staaten hadden, in Zomermaand, op aanpryzinge van Koning Willem, den Prins Hendrik Kasimir, Stadhouders van Friesland en Groningen (w), en den Prins van Nasau Saarbrugge, welke laatste reeds Hoofd der

(u) Resol. Holl. 3 Jan. 1691. bl. 7. Holl. Merc. van 1690. bl. 223.

(y) TINDAL Vol. I. [of XVI.] p. 404. Holl. Merc. van 1689. bl. 281-285.

(w) Resol. Holl. 8, 9, 22, 25 Juny 1689. bl. 319. 333, 344, 345.

der Ruiterye en Bevelhebber van 's Hertogenbosch was, aangesteld tot Veldmaarschalken over de Legers van den Staat (*x*). Prins Kasmir was, kort te vooren, te Londen geweest, om zig by den Koning tot dit ampt aan te pryzen. Doch sommigen tekenen aan, dat hy 'er zeer koel ontvangen was (*y*). Den Pensionaris ten Hove, die 't Ampt van Raadpensionaris van Holland, by voorraad, waarnam, op den vierentwintigsten van Lentemaand, overleeden zynde; werdt de Heer *Antoni Heinsius*, Pensionaris van Delft, met dit gewigtig Ampt, vereerd, op den zeventwintigsten van Bloemaand. Hy hadt het ook, eerst, eenigen tyd, by voorraad, bekleed. Doch Koning Willem hadt hem den Staaten zo ernstelyk aangeprezen, dat hy, wel haast, in 't Ampt bevestigd werdt (*z*). Men gaf hem dezelfde Instruëtie en Wedde, als waarop de overleeden Raadpensionaris Fagel gediend hadt. Op 's Konings aanpryzyng, bekwam hy, kort hierna, ook het Groot-Zegelbewaarderschap en 't Stadhouderschap van de Leenen (*a*).

Het afzyn des Stadhouders, sedert den overtocht naar Engeland, hadt, in Holland, ontrent de herstelling der Regeeringe, eenige moeilykheden veroorzaakt, die hier verdienen te Schepen.

1689.

Saarbrugge worden tot Veldmaarschalken aangesteld.

Antoni Heinsius wordt Raadpensionaris van Holland.

VIII, Verschil over de Verkiezyng der te Schepen.

(*x*) Holl. Merc. van 1689. bl. 277, 278.

(*y*) N. WITSEN Byzonder Verhaal, f. 20. c. 1, 3. f. 96.

5. MS.

(*z*) Resol. Holl. 24, 29, 31 Maart 22 April 22, 27 May 23, 25 Juny 1689. bl. 138, 192, 197, 224, 224, 300, 338, 340, 352.

(*a*) Resol. Holl. 14, 19 July 1689. bl. 402, 419. Holl. Merc. van 1689. bl. 272.

1689. te boek gesteld te worden. De Burgemeesters en Raaden van Amsterdam, naar ouder gewoonte, op den agtentwintigsten van Louwmaand, gemaakt hebbende eene Nominatie van veertien Perfoonen, waaruit de Stadhouder zeven Schepens kiezen moest, die, op den tweeden van Sprokkelmaand, moesten beëdigd worden; hadden, alzo de Stadhouder zig toen in Engeland bevondt, raadzaam geoordeeld, de Nominatie te zenden aan President en Raaden in Holland, met verzoek om, in 't afzyn des Stadhouders, de verkiezing uit dezelve te doen. Zy oordeelden het Hof hier toe gemagtigd te zyn, by verscheiden Privilegien, in de vyftiende en zestiende eeuw, aan de Stad geschonken; en onder anderen, by een van den derden van Louwmaand des jaars 1581, op den naam van Koning Filips den II. gegeven (b), luidende „dat de Verkiezing van Schepenen, uit een Nominatie van veertien Perfoonen, staan zou aan den Stadhouder, en, in deszelfs afzyn, aan die van den Raade in Holland.” Ook hadt het Hof zig, dikwils, van dit regt bediend, en zelfs te Amsterdam, in 't jaar 1564, terwyl de Stadhouder, de Prins van Oranje, afwezig was, de Verkiezing van Schepenen gedaan. Doch tegenwoordig maakten President en Raaden zwaarigheid, om aan 't verzoek van die van Amsterdam te voldoen, eer zy, deswege, den hoogwyzen raad des Prinzen van Oranje hadden ingenomen. Het Hof zondt,

(b) Zie Handy. van Amst. bl. 76.

zondt, buiten kennisse van die van Amsterdam, een Affchrift der Nominatie naar Engeland. In Lentemaand, ontving de Schout der Stad eerst een' brief van zyne Hoogheid, toen reeds verheeven tot Koning van Engeland, waarin de Verkiezing van Schepenen beslooten was. Zyne Majesteit hadt zig egter misnoegd getoond tegen den Heere Witsen, om dat hem de Nominatie niet regtstreeks van Amsterdam toegezonden geweest was. Doch Witsen hadt de Regeering verdedigd. Men schertste nogtans, met hem, over dit werk, in Engeland; en de Heer Bentink, schoon hy 't wel wist, weigerde hem te zeggen, wie Schepens gemaakt waren. De Koning zelf hadt Witsen, ter deezer gelegenheid, voorgesteld, of hy niet zou konnen geraaden vinden een' keer naar Holland te doen, om de luiden te Amsterdam in 't regte spoor te bewaaren; en de Heer Bentink zeide „dat het „zo met Amsterdam niet gaan kon, en dat „men geene vrienden ten halve kon wezen.” Doch Witsen bleef in Engeland. De Koning was, ondertuschen, twee der benoemden, die gestipt, en hem door Witsen aangepreezen waren, met voordagt, voorbygegaan (c). Het lang agterblyven der Verkiezingen zou merkelyke verwarring hebben konnen veroorzaaken in deeze groote Stad, zo de Regeering derzelve zig niet vervoegd hadt by de Staaten van Holland, en van dezelve verlost verwo-

1689.

Waaruit
Koning
Willem
de ver-
kiezing
doet.

(c) N. WITSEN Byzonder Verbaal, f. 30. c. 1. f. 31. c. 1. 4. f. 34. c. 1. f. 36. c. 1. 4. f. 38. c. 1. f. 41. c. 3. f. 191. c. 2. 288.

1689. ven , voor de dienende Schepens en ondergeschikte Regtbanken , om in hunnen dienst te volharden , tot dat de verkiezing geschied zou zyn (d). De verkooren' Schepens werden , naderhand , beëdigd , om den gewoonlyken tyd uit te dienen. Doch Burgemeesters en Vroedschappen , geenen zin hebbende om de Nominatie , voortaan , te zenden , aan zyne Majesteit van Groot - Britanje , die , sedert zyne verheffing , andere belangen , en , veelligt , ook andere inzigten gekreegen hadt , leverden , tegen den tyd der naaste veranderinge in de Regeeringe , op den vyfden van Louwmaand des jaars 1690 , een nieuw Vertoog in ter Vergaderinge van Holland , waarby zy begeerden ,

De Stad
verzoekt,
nader-
hand, dat
de Staaten
het Hof
de verkie-
zing wil-
len opleg-
gen.

1690.

De Staa-
ten

„ dat de Staaten het Hof wilden opleggen en
 „ belasten , de verkiezing van Schepenen te
 „ doen , in afwezendheid des Stadhouders ,
 „ of anders de regeerende Burgemeesters hier-
 „ toe magtigen : gelyk zy , daartoe , gemag-
 „ tigd geweest waren , by 't Oktroi van den
 „ jaare 1650.” Voor reden van dit verzoek
 gaven zy „ dat de Nominatie van Schepenen ,
 „ op den agtentwintigsten van Louwmaand ,
 „ de beëdiging , op den tweeden van Sprok-
 „ kelmaand , geschieden moest , volgens de
 „ Privilegien ; welken zy verplicht waren te
 „ handhaaven : en dat deeze tusschentyd te
 „ kort was , om de Nominatie naar Engeland
 „ te zenden.” De Staaten , 't verzoek gehoord
 hebbende , meenden 'er niet op te konnen be-
 flui-

(d) Resol. Holl. 2 Febr. 1689, bl. 85, en in de Holl. Merc. van dat jaar, bl. 272.

fluiten, zonder 's Konings gevoelen te hebben ingenomen. Men schreef 'er dan over, naar Engeland. Midlerwyl, hadt de Stad verklaard, dat zy in geene gemeene lasten bewilligen zou, zo lang men haar niet handhaafde, by haare Privilegien. De andere Leden verzogten de Afgevaardigden van Amsterdam eenen keer naar huis te willen doen, om, ware 't mogelijk, de Regeering te brengen tot andere gedagten. Zy deden 't; doch bragten voor bescheid „ dat zy niets hadden konnen ver-
 „ werven. Dat Burgemeesters en Vroedschap-
 „ pen geene reden vonden, om de gedaane
 „ Verklaaring in te trekken, en oordeelden,
 „ nimmer herstel of voldoening te wagten te
 „ hebben, zo zy ze nu niet verkreegen. De
 „ andere Leden gaven wel voor, dat het nu
 „ ontydig en nadeelig voor 't Gemeen ware
 „ hierop te dringen; en dat men, veeleer,
 „ nevens de andere Bondgenooten, bedagt
 „ moest zyn, om Frankryk afbreuk te doen,
 „ en dit hooghertig Hof kleiner te maaken;
 „ doch 't uitvoeren van zulk een oogmerk, ja
 „ 't overwinnen der geheele weereld was der
 „ Regeeringe van Amsterdam zo dierbaar
 „ niet, als de behoudenis en handhaving
 „ haarer Privilegien. Zy bleef dan, nogmaals,
 „ verklaaren, dat zy in geene buitengewoo-
 „ ne lasten dagt te bewilligen, voor men haar
 „ voldoening gawe op haar Vertoog. Zy
 „ verzogt alle de andere Leden, een' keer
 „ naar huis te willen doen, om naderen last
 „ op dit Vertoog te haalen; op dat de gemeene
 „ verdediging niet verzuimd mogt wor-

1690.

schryven
 'er over
 naar En-
 geland.

De Stad
 wil in
 geene
 lasten
 draagen,
 zo men
 haar niet
 by haare
 Privile-
 gien
 hand-
 haaft.

1690. „ den. Zy moest 'er byvoegen, dat zy geens-
 „ zins voorhadt, het regt des Stadhouders te
 „ krenken; maar dat zy het, in tegendeel,
 „ niet minder, ja meerder dan iemand, ge-
 „ zind was voor te staan.” De andere Leden
 oordeelden, nochtans, dat men, op het Ver-
 toog van Amsterdam, niet besluiten kon, voor
 men 't gevoelen van den Stadhouder verstaan
 hadt. De Ridderfchap en Edelen verklaarden,
 „ met leedwezen, te zien, dat het verzoek
 „ van alle de Leden geen meer invloed ge-
 „ hadt hadt op de Heeren van Amsterdam.
 „ Zy konden niet zien, hoe men, op het Ver-
 toog deezer Stad, besluiten kon, zonder den
 „ Stadhouder te hebben gehoord. Men zou
 „ zulks niet doen, omtrent eenig minder Lid,
 „ zelfs niet, omtrent eenen byzonderen Per-
 „ foon: immers, zy zouden 't, in hunne Or-
 „ de, niet kunnen doen. Wilde Amsterdam,
 „ ondertusfchen, alles in de war laten loo-
 „ pen; 't zou ter verantwoordinge deezer
 „ Stad staan: doch zy zouden, eindelyk, ne-
 „ vens de andere Leden, op middelen bedagt
 „ moeten zyn, om zig zelve te behouden,
 „ en Amsterdam tot reden te brengen.” De
 andere Leden voegden zig met de Ridder-
 fchap. Sommigen zeiden „ dat zy van 't ge-
 „ beurde reeds verflag gedaan hadden, en dat
 „ hunne Steden, eenpaariglyk, verftonden,
 „ dat men, over 't Vertoog van Amsterdam,
 „ niet verder raadpleegen moest, voor men
 „ de bedenkingen des Stadhouders gezien
 „ hadt (e).” Doch

De Rid-
 derfchap
 kant zig
 tegen 't
 verzoek
 van Am-
 fterdam.

Ook de
 andere
 Leden.

(e) Refol. Holl. 12, 22 Maart 1690. bl. 106, 150. Zie ook
 Holl. Merc. van 1690. bl. 6-12.

Doch terwyl de twist over dit stuk, allengskens, heviger werdt, was Amsterdam nog, over twee andere punten, in geschil geraakt met de overige Leden, en met den Stadhouder. Kornelis Teerestein van Halewijn, Dordrechtenaar van geboorte, en thans Raadsheer in den Hove van Holland, plag zo sommigen getuigen, diep te staan in de gunst des tegenwoordigen Stadhouders, die, behalve met wylen den Raadpensionaris Fagel, met niemand vertrouwelyker omging, dan met Halewijn. Ook wordt hy beschreeven als een' man van groote bekwaamheid en van strenge zeden (*f*). Deez' was, by de jongste verkiezing van Schepenen te Dordrecht, in Herfstmaand des voorleeden jaars, benoemd en verkooren tot Schepen. Ook hadt hy bezit genomen van dit Ampt; doch was 'er, terstond, wederom van ontslaagen. Hierna, be-
 weerde hy egter een Lid te konnen blyven van den Oud Raad der Stad, waarin hy, door zyne verkiezing tot Schepen, geraakt was, en te gelyk het Ampt van Raadsheer in den Hove te blyven behouden. De Stad Amsterdam, oordeelende, dat zulke twee ampten onbestaanbaar waren met elkanderen, hadt 'er, op den drie-en twintigsten van Wintermaand, een Vertoog tegen gedaan, ter Vergaderinge van Holland; beweerende, dat zulks aanliep, tegen het tweehonderd eenendertigste Lid der Instructie voor beiden de Hoven, en tegen der Staaten verklaring op het zelve, in den jaare

1690.
 IX.
 Halewijn, Raadsheer in den Hove, wordt tot Schepenen van Dordrecht verkooren:

en beweert, te gelyk in den Oud Raad deezer Stad, en Raadsheer in den Hove te konnen blyven. Amsterdam kant zig hier tegen.

1644

(*f*) BURNET Vol. I. p. 328, 329.

1690. 1644 gedaan; en verzoekende, dat de Raadsheersplaats van den Heere van Halewyn mogt verklaard worden open gevallen te zyn (g). Doch die van Dordrecht, sedert het jaar 1684, wanneer Muis van Holy aldaar buiten bewind geraakt was, gantsch anders gezind geworden zynde dan te vooren (h), deeden hiertegen, eerlang, een Vertoog: waarin zy aanmerkten „dat de Instructie voor de Hoven, in dit „opzigt, nooit in gebruik was geweest; dat „de Leden altoos veele beleefdheid, in dier- „gelyke zaaken, voor elkanderen gebruikt „hadden; dat men, ten minste, zig nimmer „hadt gefteken in de byzondere huishou- „ding van eenige andere Stad; dat iemant, „tot zeker ampt verkooren wordende, de „hoedanigheid van Edelman of Vroedschap, „welke hy te vooren gehad hadt, niet plag „te verliezen; maar daarin erkend, en, ook „na 't afleggen van zyn ampt, wederom aan- „genomen te worden. Dat men voorbeelden „hadt van Raaden in de Hoven, die, te ge- „lyk, in de orde der Ridderfchap beschree- „ven, en Vroedschappen der Steden geweest „en gebleeven waren. Dat de hoedanighe- „den van Raadsheer in den Hove en Vroed- „fchap eener stemmende Stad te minder on- „bestaanbaar konden gekeurd worden, om „dat de Staaten zelven, over 't veranderen „van Wetten en Plakaaten, gewoon waren „te

(g) Refol. Holl. 22 Decemb. 1689. bl. 624. Zie ook Holl. Merc. van 1690. bl. 275.

(h) Uit geichreeven Aantekeningen.

„ te raadpleegen met de Hoven; en om dat
 „ het bedryf der Vroedfchappen der huis-
 „ houdinge van elke byzondere Stad aanging.
 „ Dat, eindelyk, de meeste Afgevaardigden
 „ ter Vergaderinge der Staaten 't Regt be-
 „ dienden in hunne byzondere Steden; waar-
 „ uit bleek, dat zulke twee hoedanigheden
 „ niet onbestaanbaar geoordeeld werden met
 „ elkanderen. Om alle welke redenen, zy
 „ verzogten, dat de Instructie van de Hoven
 „ en 't voorheen gebeurde, hiertoe betrekke-
 „ lyk, mogten worden naargezien, en van de
 „ bevindtenis van 't een en 't ander verslag
 „ gedaan ter Vergaderinge der Staaten: om
 „ hierop een besluit te neemen, naar behoo-
 „ ren (i).” Ook geschiedde dit naarzien, fe-
 „ dert; 't welk van dit gevolg was, dat de Heer
 van Halewyn zyne Raadsheersplaats behieldt.
 Ook bleef hy in den Oud-Raad te Dordrecht,
 en werdt, eerlang, van wege deeze Stad, af-
 gevaardigd in de Vergadering der Staaten
 van Holland, en uit dezelve, in de Verga-
 dering der algemeene Staaten. Doch toen be-
 floot hy, eindelyk, zyne Raadsheersplaats,
 vrywilliglyk, neder te leggen (k).

Hangende dit geschil, ontstondt 'er nog **X**.
 een, welk de Stadhouder, niet minder dan
 dit, aanging. Hy hadt, terstond na zyne
 verheffing op den Troon van Groot-Britanje,
 eenigen zyner gunstelingen, welken met hem
 wa-
 De Heer
 Willem
 Bentink,
 tot Graa-
 ve van
 Portland

(i) Resol. Holl. 5 Januarij 17 Febr. 1690. bl. 10, 76. Zie
 ook Holl. Merc. van 1690. bl. 1.

(k) Resol. Holl. 26 April, 1691. bl. 336.

1690. waren overgefteken, befchonken met eeramp-
 ——— ten en waardigheden. *Henrik van Nafau, Heer
 van Ouwerkerk*, Zoon van Lodewyk van Nas-
 fau, Heere van Beverweerd, werdt tot 's Kon-
 nings Groot-Stalmeester, en, eerlang, tot
 Generaal van 's Konings Ruiterye, *Willems
 Henrik van Nafau, Heer van Zuilestein*, tot
 Groot-Stalmeester der Koninginne, verhee-
 ven. Doch Willem Bentink, 's Konings hert-
 vriend, werdt één zyner geheime Raaden,
 eerfte Edelman zyner bedkamer, en, eerlang,
 Baron van Circencester, Burggraaf van Fal-
 conberg en Graaf van Portland (1). De Heer
 Bentink, de Heerlykheid van Drummelen, by
 Geertruidenberg, en federt die van Rhoon
 verkreegen hebbende, was, van het jaar 1676
 af, befchreeven geweest, in 't Lid der Edelen
 van Holland, en nu vernam men, dat hy,
 binnen kort, herwaards ftondt te komen, en
 ongetwyfeld zitting te neemen, in de Verga-
 dering der Staaten van dit Gewest. Sommi-
 gen twyfelden, of hy hiertoe bevoegd ware:
 en die van Amfterdam in 't byzonder oor-
 deelden van neen. De Graaf van Portland
 kwam, op den agttienden van Louwmaand, in
 den Haage: en twee dagen laater, verfcheen
 hy in de Staaten van Holland. Ten zelfden
 tyde, leverden de Afgevaardigden van Am-
 fterdam een besluit hunner Vroedschap, op
 den twaalfden genomen, ter Vergaderinge o-
 ver, waarin verklaard werdt „dat, Burgemees-
 „ ters

Die van
 Amfter-
 dam be-
 weeren,
 da: hy
 hiertoe

(1) TINDAL Vol. V. [or XVI.] p 114, 145, 149, 172.
 Holl. Merc. van 1689. bl. 19, 20.

„ ters den agtbaaren Raad hebbende aange- 1690.
 „ diend, dat de Heer Bentink, Graaf van —
 „ Portland, alle uren, uit Engeland verwacht onbe-
 „ werdt, en, naar alle waarfchynlykheid, zit- voegd is.
 „ ting neemen zou, in hunner Ed. Gr. Mo-
 „ gend. Vergadering; men hadt goedgevon-
 „ den naar te zien, wat, hieromtrent, in
 „ vroeger tyd, voorgevallen ware, en hierop
 „ bevonden hadt, dat de Staaten, in 't jaar
 „ 1586, beflooten hadden, dat niemant in
 „ hunne Vergadering verfchynen zou, die in
 „ eed of dienst was van iemand anders, dan
 „ van wien hy ter Dagvaart was afgezonden.
 „ Dat Holland den Heer *Henrik van de Ka-*
 „ *pelle toe Rysfel*, in den jaare 1655, gezogt
 „ hadt te doen weeren, zelfs uit de Verga-
 „ dering der algemeene Staaten, om dat hy
 „ gehouden werdt voor een befchreeven Lid
 „ der Ridderfchap van Kleeve. Dat die van
 „ Holland, nog in den jaare 1663, poogin-
 „ gen hadden gedaan, om de algemeene
 „ Staaten te doen befluiten, dat niemant,
 „ in vreenden eed of dienst zynde, zou toe-
 „ gelaaten worden, in derzelver Vergaderin-
 „ ge. Dat, hierom, de Graaf van Portland,
 „ als zynde in dienst en eed eener uitheem-
 „ fche Mogendheid, en hebbende 't Regt van
 „ inboorlingschap en zitting in 't Parlement in
 „ Engeland verkreegen, onbevoegd was, om
 „ zitting te neemen ter Vergaderinge van Hol-
 „ land (m).”

Doch

(m) Extr. uit de Refol. der Vroedfch. van Amfterd. van 12
 January 1690.

1690.

De Rid-
derfchap
en Ede-
len we-
derleg-
gen 't
Verhoog
deezes
Stad.

Doch de Heeren van de Ridderfchap en andere Leden toonden zig ten hoogfte verwonderd, over deeze Verklaaring der Stad Amfterdam. Zy merkten aan „ dat de Graaf van „ Portland zyne Majesteit van Groot-Britan- „ je verzeld hadt, in eenen togt, die, met „ kennis en volkomen' toefstemming van den „ Staat, ondernomen was, en waarvan de „ goede uitflag geoordeeld werdt te moeten „ ftrekken, tot beveiliging van den Staat, „ den Godsdienst en de Vryheid. Dat zy, „ hierom, verwagt hadden, dat de genoemde „ Graaf, van zulk een' togt te rug keerende, „ met alle beleefdheid en dankbaarheid, zou „ zyn ontvangen geworden in der Staaten „ Vergaderinge: doch dat zy, daarentegen, „ met de uiterfte bevreemding, hadden ver- „ nomen, dat men hem uit de Vergadering „ weeren wilde, om dat hy, door zyne Ma- „ jesteit, tot de Graaflyke waardigheid be- „ vorderd was. Dat, van ouds, onder den „ adel en krygsluiden deezer Landen, zeer „ gebruikelijk geweest was, zig in vreemden „ Krygsdienst te begeeven; maar nimmer „ was verftaan, dat de waardigheden van „ Hertoge, Graave, Ridder of eenige ande- „ ren, welken zy, door treffelyke daaden, „ mogten verkreegen hebben, hen onbe- „ voegd maakten, om de voorregten te be- „ zitten, welken zy, voor hun vertrek uit „ deeze Landen, bezeten hadden. Dat zulks, „ in het tegenwoordig geval, te minder be- „ hoorde plaats te hebben, om dat de togt „ naar Engeland, voor geenens vreemden, „ „ maar

„ maar voor eenen togt der Staaten zelve
 „ te houden ware; en dat zyne Majesteit van
 „ Groot-Britanje, als Kapitein- en Admiraal-
 „ Generaal der Vereenigde Gewesten, en als
 „ Stadhouder van Holland, eene zeer naau-
 „ we betrekking hadt tot deezen Staat: kon-
 „ nende ook zulke waardigheden, als de Graaf
 „ van Portland verworven hadt, zeer strek-
 „ ken, om het onderling goed verstand, tus-
 „ schen andere Mogendheden en deezen Staat,
 „ aan te kweeken. Wyders, was de Resolu-
 „ tie der Staaten van Holland van den jaa-
 „ re 1586 niet in gebruik gebragt, ten op-
 „ zigte van hun, die gewoonlyk ter Dagvaart
 „ verscheenen; zynde, onder dezelve, dik-
 „ wils, zulken geweest, die in eed en dienst
 „ van anderen waren, of aan anderen, zelfs
 „ aan uitheemschen, hulde en manschap ge-
 „ daan hadden: waarom men moest oordee-
 „ len, dat deeze Resolutie zag op tyden, zeer
 „ veel verschillende van de tegenwoordigen;
 „ of, gelyk men 't, in 't jaar 1658, schein
 „ begrepen te hebben, alleen gepast moest
 „ worden op Staatsdienaars, niet op afgezon-
 „ denen ter Dagvaart, in welken zin alleen,
 „ zy nog in gebruik was: behalve, dat zy
 „ ook niet toepasselyk was op de Edelen, die,
 „ uit eigen' hoofde, ter Dagvaart kwamen;
 „ daar de Resolutie alleen sprak van zulken,
 „ die, door iemand, ter Dagvaart werden ge-
 „ zonden. Nog moest men onderscheid maa-
 „ ken, tuschen uitheemschen, die, in vreem-
 „ den dienst zynde, ter Vergaderinge zou-
 „ den willen verschynen; en zulken, die,
 „ reeds

1690.

„ reeds gewoon aldaar te komen, zig in eed
 „ en dienst van anderen begaven. De verde-
 „ re Resolutien, welken die van Amsterdam
 „ aanhaalden, betroffen de Vergadering der
 „ algemeene Staaten, tusfchen welken en die
 „ der Staaten van Holland, groot onderscheid
 „ was. 't Voorbeeld van den Heere Henrik
 „ van de Kapelle toe Rysfel kwam te minder
 „ te pas, om dat die Heer, nog lang na dat
 „ Holland gezogt hadt hem te weeren, ter
 „ algemeene Staatsvergaderinge verscheenen
 „ was. Ook hadt men de Heeren *van Deefen*,
 „ *van Twikkelo*, en *van Preustingen*, wegens
 „ Overysfel, ter algemeene Staatsvergade-
 „ ringe, en in de Admiraliteit toegelaaten,
 „ fchoon de eerste onder de Stenden van
 „ Keulen, de tweede onder die van Benthem,
 „ en de laafte onder die van Munster be-
 „ hoorde en beschreeven werdt. De Heeren
 „ *van Kreitingen* en *van Palsterkamp* waren in
 „ Zutfen en Gelderland beschreeven geweest;
 „ fchoon de eerste ook onder de Stenden van
 „ Munster; de andere onder die van Kleeve
 „ behoorde. De Heer *van Sallik*, hoewel twint-
 „ tig jaaren onder de Stenden van Munster
 „ beschreeven geweest zynde, was een Lid
 „ der Ridderfchap van Overysfel geworden.
 „ In Friesland en in Stad en Lande, werden
 „ verscheiden' Heeren, die ook onder de
 „ Stenden van Oostfriesland behoorden, tot
 „ de Regeeringe toegelaaten. In Holland zelf,
 „ ftondt het elk, gevolgelyk ook die van de
 „ Regeeringe, vry, Leenen van verscheiden'
 „ Mogendheden te bezitten, en desaangaan-

„ de

„ den eed en hulde te doen. Ook zou men be-
 „ vinden , dat verscheiden' Edelen , alhier ,
 „ deel aan vreemde Regeeringen gehad had-
 „ den. De tegenwoordige Heer van Obdam
 „ was , verscheiden' jaaren agtereen , onder
 „ de Stenden van Bentheim , beschreeven en
 „ verscheenen. Men zag dan geene reden ,
 „ waarom den Graave van Portland zitting
 „ en stem ter Dagvaart geweigerd zou wor-
 „ den , en verzogt Amsterdam , zig hierin te
 „ voegen met de andere Leden.” Doch dit
 verzoek hadt zo weinig ingang , dat de Af-
 gevaardigden deezer Stad , ziende dat Port-
 land met der daad zitting nam ter Vergade-
 ringe , zig gelast verklaarden , om daartegen ,
 op 't ernstigst , te *protesteeren* ; gelyk zy dee-
 den. In de aantekening , die hiervan gemaakt
 werdt , merkten zy deeze zitting aan „ als
 „ insluitende eene volstreckte verandering der
 „ Regeeringe , en eene omkeering van derzel-
 „ ver grondslagen , waaromtrent geene over-
 „ stemming geleeden kon worden. Ook hiel-
 „ den zy voor nietig en van onwaarde alles ,
 „ wat , in 't byzyn van den Graave van Port-
 „ land , in de Vergadering der Staaten , ge-
 „ handeld en beslooten zou worden : en om ,
 „ by de nakomelingschap , den naam niet te
 „ hebben , dat zy , in de toelaatinge des Graa-
 „ ven , bewilligd hadden , zeiden zy uitdruk-
 „ kelyken last te hebben , om uit de Verga-
 „ dering te vertrekken , zo lang de Graaf van
 „ Portland dezelve zou byvoonen , latende
 „ aldaar alleenlyk den Pensionaris der Stad ,
 „ om te hooren en te zien.” De Edelen en
 XVI. DEEL. E alle

1690.

Amster-
 dam *pro-*
testeert
 tegen de
 zitting
 des Graa-
 ven van
 Portland.

1689. alle de andere Steden behielden zig het regt , om tegen dit Protest en deeze aantekening zulk een' Protest en aantekening te doen , als zy zouden te raade worden (r). En terstond hierop , verlieten de Afgevaardigden van Amsterdam de Vergadering : hunnen Pensfionaris , *Mr. Kornelis Bors van Waveren* , alleen in dezelve latende blijven (o).

De Afgevaardigden dezer Stad b'yven uit de Vergadering.
Misnoegen van Koning Willem op die van Amsterdam.

De Koning van Groot-Britanje , midlerwyl , kennis bekomen hebbende van de zwaarigheid , welke die van Amsterdam maakten , beide om den Graaf van Portland ter Dagvaart toe te laten , en om de Nominatie van Schepenen over te zenden naar Engeland , toonde 'er zig niet weinig misnoegd over. Hy hadt den Graave van Portland last gegeven , om 't verschil over de Nominatie te vereffenen , door 't voorflaan van zekeren middelweg , waarvan hy niet gezind was af te gaan. Doch dit nam zyn misnoegen niet weg op die van Amsterdam. Klarlyk , zou dit misnoegen konnen beweezen worden , uit zekeren brief , door zyne Majesteit , den twintigsten van Louwmaand , 't zy ouden of nieuwen Styl , want dit blykt niet , uit Whitehall , geschreeven , aan den Graave van Portland (p) ; zo men geene reden hadt , om de egtheid van deezen brief (5) verdagt te houden (q). Doch 't is ge-

(r) Resol. Holl. 20, 28 Jan. 1690. bl. 31, 49.

(o) Holl. Merc. van 1690. bl. 20.

(p) Zie Costerus Histor. Verhaal Bylaagen bl. 430.

(q) Zie Vidimus van den Hove van eene Mislike van Willem den III. gedr. 1739. bl. 4 enz.

(5) By de redenen , in het *Vidimus van den Hove* ver-

genoegzaam af te neemen , uit eenen anderen van ontwyfelbaare egtheid , met 's Konings eigen' hand , aan den gemelden Graave geschreeven , en den tienden van Louwmaand ouden , of den twintigsten nieuwen styl , uit Kenfington , gedagtekend . In deezen brief , die in 't Fransch gesteld was , gebruikt zyne Majesteit , onder anderen , deeze woorden :

„ Tot hiertoe geschreeven hebbende , komen
 „ de brieven van den tienden , uit Holland ,
 „ aan . De kwelling , die de Heeren van Am-
 „ sterdam u willen aandoen ontstaat alleen uit
 „ het kwaad hert , welk zy my toedragen ,
 „ en valt my ten hoogste verdrietig . Ik hoop ,
 „ dat gy ze te boven zult komen , en dat
 „ de andere Steden u de hand zullen bieden .
 „ Zo de zaak van de verkiezing der Schepe-
 „ nen afgedaan wordt , volgens den middel-
 „ weg , dien ik u bekend gemaakt heb , en
 „ die de eenigste is , welken ik gedoogen wil ,
 „ be-

1690:
 H y
 schryft
 aan den
 Graave
 van Port-
 land.

vermeld , die elk onzydige aan de egtheid van deezen brief moeten doen twyfelen , zal ik nog voegen , dat men , omtrent deezen tyd , iemand , in 't Kasteel van Milaan , gevangen hadt , by wien een pakket gevonden werdt , met verscheiden' Afdruksels van eenen zogenaamden *Brief des Konings van Groot-Britanje aan den Graave van Portland* , in byzondere omslagen , gericht aan eenige Koopluiden van Amstendam . De gevangen beleedt , dat hem dit pakket ter hand gesteld was , door de Franschen , om 't op de Noordsehe Post te bestellen . Zie *Europische Mercurius* van *January — Maart 1690* . bl. 206 . 't Is zeer te vermoeden , dat deeze brief dezelfde geweest zy , welken men , naderhand , als iets byzonders , onder de *Bylaagen* van *COS-TERUS Verbaal* , in 't licht g egeven heeft .

1690. „ bekeer ik, dat gy'er in begreepen zult zyn.
 „ Op geenen anderen voet, wil ik my verdraa-
 „ gen (r).” Ook werdt, federt, te gelyk over
 „ de zaak des Graaven van Portland, en over die
 „ der Verkiezinge van Schepenen, gehandeld.

XI. De Edelen leverden, den vierentwintig-
 Wydluft-
 zig Ver-
 toog der
 Edelen
 tegen de
 Stad Am-
 ſterdam,
 over de
 Verkie-
 zing van
 Schepe-
 nen en
 over de
 zaak des
 Graaven
 van Port-
 land,
 ſten van Louwmaand, een wydluftig Ver-
 toog ter Vergaderinge van Holland over: waarin
 zy zig zeer beklagden „ dat Amſterdam ge-
 „ weigerd hadt, in buitengewoone laſten te
 „ bewilligen, zonder der Vergaderinge tyd
 „ te laaten, om, op het Ver-
 „ toog deezer Stad, betreffende de verkiezing van Schie-
 „ penen, te raadpleegen. Dat men, in dit
 „ Ver-
 „ toog, geoordeeld hadt, dat de Nomi-
 „ natie niet naar Engeland behoorde gezon-
 „ den te worden, onaangezien zyne Maje-
 „ ſteit, voor deezen, dikwils, ſchoon bui-
 „ ten de Provincie zynde, de Verkiezing van
 „ Schepenen der ſtemmende Steden, en zelfs
 „ die van Amſterdam, uit overgezonden' No-
 „ minatien, gedaan hadt: ja, onaangezien,
 „ nog binnens jaars, de Regeering deezer
 „ Stad, by 't overlyden van twee der verkoo-
 „ ren' Schepenen, de Nominatie van een dub-
 „ bel getal, tot twee reizen toe, naar En-
 „ geland gezonden hadt. Dat de Staaten ook
 „ alle zwaarigheden, die, uit het verwylen
 „ der Verkiezinge, konden ontſtaan, voorko-
 „ men hadden, door hunne Reſolutie van den
 „ tweeden van Sprokkelmaand des voorlee-
 „ „ den

(r) Zie Vidimus van den Hove van eene Miſſive van Willelm
 den III. gedr. 1739. bl. 10.

1690.

„ den jaars , waarby de dienende Schepens
 „ in dienst werden gehouden , tot dat de nieu-
 „ wen zouden verkooren zyn ; doch dat die
 „ van Amsterdam , desonaangezien , dingen
 „ van verschillende natuur aaneen hegende ,
 „ geweigerd hadden , in buitengewoone las-
 „ ten te bewilligen , zo lang men hun , in 't
 „ stuk der Verkiezinge van Schepenen , geen
 „ genoeg gave ; zonder zelfs te willen ge-
 „ doogen , dat men , hierop , vooraf , de ge-
 „ dagten van zyne Majesteit van Groot-Bri-
 „ tanje inname , en andere Steden nodigende ,
 „ om , in diergelyke gelegenheid , insgelyks ,
 „ haare Privilegien voor te staan , onder belof-
 „ te van dezelve te zullen byspringen. Dat
 „ zy , hierdoor , der Vergaderinge de handen
 „ gebonden , en dezelve buiten staat gesteld
 „ hadden , om op de bescherming en verze-
 „ kertheid van den Staat te raadpleegen en te
 „ besluiten. Dat zy , wel verre van , op de
 „ ernstigste vermaaningen der Leden , de Ver-
 „ klaaring te ligten , nog eene aantekening
 „ hadden laten doen , tegen de zitting van
 „ den Graave van Portland , die de Edelen
 „ hielden voor een wettig Lid hunner Orde ,
 „ en dien zy niet meenden , door de stemme
 „ van een enkel Lid der Vergaderinge . te
 „ kunnen ontzet worden van de Voorregten ,
 „ welken hy daadelyk bezat. Ook vonden de
 „ Edelen , niet gewoon zig te moeijen met de
 „ Regeeringe der Steden , ten hoogste vreemd ,
 „ dat eene Stad zig stuk in 't gene hunne Or-
 „ de betref. Niet minder hadt het hun ver-
 „ wonderd , dat die van Amsterdam verklaard

E 3 „ had-

1690. „ hadden , alles , wat , in 't byzyn van den
 „ Graave van Portland , gehandeld werdt , te
 „ zullen houden voor nietig en van onwaarde ,
 „ niet schroomende dus voor regt te verklaa-
 „ ren iet , waarin zy verschilden van alle de
 „ andere Leden der Vergaderinge , en zig
 „ aanmaatigende , alleen uitspraak te doen ,
 „ over de wettigheid van de raadpleegingen
 „ en Resolutien der Staaten. Amsterdam
 „ mogt ook , moenden zy , niemant in de Ver-
 „ gaderinge laten , enkelyk om te hooren en
 „ te zien ; also de Afgevaardigden eed ge-
 „ daan hadden , om ook te helpen raadpleegen
 „ en besluiten. Wat hun , Edelen , aanging ,
 „ zy waren gezind , al verliet Amsterdam
 „ schoon de Vergadering , dezelve te blyven
 „ bywoonen , en zig daarin te kwyten van
 „ eed en pligt. Ook zagen zy 't gedrag der
 „ Amsterdammeren aan , als strydig met de
 „ oude gronden der Regeeringe , en in de te-
 „ genwoordige gelegenheid des tyds , op 't na-
 „ deren van den veldtogt en van de toerus-
 „ tinge ter zee , ten uiterste gevaarlyk , wil-
 „ lende zy geene schuld hebben aan de ram-
 „ pen , die hieruit zouden konnen gebooren
 „ worden (s).”

De Stad verdedigt haar gevoelen , over de zaak des
 Doch 't leedt niet lang , of die van Amster-
 dam verdedigden hun gevoelen , omtrent de
 onwettigheid der zittinge van den Graave van
 Portland , in een schriftelyk Vertoog , welk
 ter Vergaderinge ingeleverd werdt. Vooraf ,
 ver-

(s) Deductie van de Ridderfchap en Edelen in de Holl. Merc.
 van 1690. bl. 20.

verklaarden zy egter „ dat zy niets hadden 1690.
 „ tegen den perfoon des Graaven.” Voorts ———
 verhaalden ze „ hoe zy op den Raadpensionaris
 „ ris Heinsius begeerd hadden , dat hy den Graaven
 „ Graaf wilde beweegen , om geene zitting van Port-
 „ te neemen ter Vergaderinge ; doch dat land, na-
 „ hunne poogingen vrugteloos zynde uitgeval- der.
 „ len , zy genoodzaakt waren geweest , om zig
 „ openlyker te verklaren.” Wyders , bleev-
 „ ven zy nog al dringen op de letter der Reso-
 „ lutie van den jaare 1586 , die zy eene Grond-
 „ wet der Regeeringe noemden. „ Deze Re-
 „ solutie vorderde , zeidenze , *dat niemand ver-
 „ scheene ter Staatsvergaderinge van Holland ,
 „ die in eed of dienst was van iemand anders ,
 „ aan van wien hy ter Dagvaart geschikt was.*
 „ Tegen deeze wet , was niets ingebragt , dan
 „ dat dezelve niet toepasselyk ware op de
 „ Edelen in 't gemeen , noch op den Graave
 „ van Portland in 't byzonder ; en dat zy , in
 „ allen geval , nimmer aangenomen , noch in
 „ gebruik gebragt was. Huns oordeels , sprak
 „ de Wet algemeen , en zag op allen , die ter
 „ Dagvaart kwamen , niemand uitgezonderd ,
 „ ook de Edelen niet , die , volgens de Reso-
 „ lutie van den jaare 1581 , welke zy zelve
 „ eene Grondwet genoemd hadden , niet ter
 „ Dagvaart verschynen mogten , dan daartoe
 „ uit hun Kollegie gemagtigd zynde. De Wet
 „ van 't jaar 1586 zag ook , niet alleen op
 „ Staatsdienaars , maar op allen , die ter Dag-
 „ vaart kwamen ; want , schoon men , in laa-
 „ ter' tyd , geraadpleegd hadt op het toelaa-
 „ ten van Staatsdienaars of Amptenaars ter

1690. „ Vergaderinge ; volgde hieruit niet , dat ee-
 „ ne ouder Wet , die algemeener sprak , niet
 „ algemeener zou behooren genomen te wor-
 „ den. Ook gaf 't geene verandering , dat de
 „ Graaf van Portland , voor deezen , zitting
 „ gehad hadt ; de Wet van 't jaar 1586 floot
 „ dien Heer buiten de Vergaderinge , sedert
 „ dat hy in uitheemschen eed en dienst ge-
 „ treden was. De Geschiedenissen leerden ,
 „ dat men 't , zelfs in Engeland , dus verstaan
 „ hadt. Daar hadt men Heeren uit het Parle-
 „ ment geflooten , om dat zy den Keizer hul-
 „ de en eed gedaan hadden. En deeze Staat
 „ zelf was , nog in 't jaar 1663 , van verstand
 „ geweest , dat Doktor Gilbert Burnet niet
 „ meer onder de opperste magt van Engeland
 „ of Schotland behoorde , na dat hy , hier , het
 „ regt van inboorlingschap en burgerschap
 „ verworven hadt. 't Gene , nu en dan , tegen
 „ de Resolutie van den jaare 1586 , gepleegd
 „ was , zagen zy aan als misbruiken en over-
 „ treedingen , welken de natuur der Wet niet
 „ veranderden. Ook hadden de Staaten van
 „ Holland , wier gevoelens en handelwyzen
 „ hier alleen in aanmerking kwamen , nog in
 „ 't jaar 1663 , getoond , dat zy voor de on-
 „ derhouding deezer Wet zorgen wilden. Ten
 „ onregte , schreef men der Regeeringe van
 „ Amsterdam , die de oude Wetten wilde
 „ handhaaven , toe , dat zy haar byzonder ge-
 „ voelen tot eene Wet zocht te maaken. De
 „ nieuwigheid en verandering werdt gezocht ,
 „ niet door Amsterdam , maar door de andere
 „ Leden , ter gelegenheid dat de Graaf van
 „ Port-

„ Portland buitens Lands het regt van inboor- 1690
 „ lingſchap en deel aan de hooge Regeerin-
 „ ge verkreegen hadt. Die van Amſterdam
 „ hadden zig ook niet aangemaatigd, over de
 „ wettigheid van der Staaten raadpleegingen,
 „ te beſliſen, maar geoordeeld, dat zy dee-
 „ ze wettigheid beſt bewaarden, als zy, door
 „ 't verlaaten der Vergaderinge, daar de Graaf
 „ van Portland, als een aangenaam Lid, aan-
 „ gemerkt werdt, toonden, geen deel altoos
 „ te willen hebben aan dit werk. Ook kon-
 „ den zy niet begrypen, met wat oogmerk,
 „ de loffelyke daaden van zyne Majesteit van
 „ Groot - Britanje en van den Graave van
 „ Portland werden opgehaald, nevens het
 „ uitſteekend belang, welk deeze Staat hadt
 „ by den togt naar Engeland. Moest dit al-
 „ les erkend, beloond, vergolden worden;
 „ Amſterdam was 'er zo genegen toe, als ie-
 „ mant der andere Leden; doch meende niet,
 „ dat deeze erkentenis gelegen ware in ie-
 „ mant in de Vergadering van Holland zit-
 „ ting te verleenen, die 'er anders van zou
 „ uitgeflooten geweest zyn. 't Kwam hun,
 „ wyders, ook vreemd voor, dat men de zit-
 „ ting des Graaven noemde eene behoudenis
 „ van zyn voorig regt; daar hy immers niet
 „ in de Staaten van Holland gezeten hadt,
 „ federt dat hy een Lid van 't Parlement van
 „ Engeland geworden was, dan tegenwoor-
 „ dig. Zy beſlooten dan, dat zy de toelaating
 „ of zitting van den genoemden Graave nog
 „ bleeven houden voor onwettig, en bui-
 „ ten voorbeeld, met verklaring, dat zy

1690. „ daaraan geen het minste deel hebben wil-
 „ den (t).”
 Koning „ Doch terwyl men, over dit punt zo zeer
 Willem „ verschilde, kwam 'er schryvens van Koning
 begeert, „ Willem aan de Staaten van Holland, uit Whi-
 dat Am- „ tehal, den zeventienden van Louwmaand,
 sterdam „ gedagtekend, waarby zyne Majesteit verklaar-
 hem de „ de „ dat het verzoek van die van Amsterdam,
 Nomin- „ om de verkiezing van Schepenen te laten
 tie van „ gefchieden door 't Hof, hem zeer onver-
 Schepe- „ wagt voorgekomen was. Hy hadt tegen-
 nen toe- „ woordig geen' tyd om te onderzoeken, of
 zende. „ de Privilegien van deeze Stad zo ftipt en
 „ duidelyk spraken, als men voorgaf; doch
 „ nooit zou hy iets onderneemen, ftydig met
 „ de Privilegien van den Lande, of van eenig
 „ byzonder Lid. Hy rekende zig, in tegen-
 „ deel, by eede, verplicht, om dezelve, uit
 „ al zyn vermogen, voor te ftaan en te hand-
 „ haaven. In de verkiezing van Schepenen te
 „ Amfterdam te laten op den voorigen voet,
 „ zag hy, ondertusfchen, tot nog toe geene
 „ andere zwaarigheid, dan dat men of den
 „ tyd der Nominatie een weinig zou moeten
 „ vervroegen, of de afgaande Schepens een
 „ weinig langer in dienst laten. Hierby
 „ kwam, dat het zeer waarfchynlyk ware,
 „ dat de Steden hadden afgeftaan van de ftip-
 „ te onderhouding van zulke Privilegien,
 „ waarby de verkiezing van Schepenen, in 't
 „ afwezen van den Stadhouder, gefield werdt
 „ „ aan

(t) Justificatie der fultenue van Amft. in de Holl. Merc.
 van 1690. bl. 26.

„ aan 't Hof: om dat de Staaten, in den jaa-
 „ re 1674, den Hove uitdrukkeelyk verboo-
 „ den hadden, zig met zaaken van Regeerin-
 „ ge te moeijen. Hy meende dan, dat Burge-
 „ meesters en Vroedschappen van Amster-
 „ dam, deeze redenen overwoogen hebben-
 „ de, geene zwaarigheid meer maaken zou-
 „ den, om hem hunne Nominatie toe te zen-
 „ den, mids, volgens de Resolutie van den
 „ tweeden van Sprokkelmaand des jaars 1689,
 „ de Schepens en mindere Regtbanken in
 „ dienst bleeven, tot dat de verkiezing ge-
 „ schied ware (u).”

1690.

Na 't leezen van deezen brief, toonde ver-
 scheiden' Leden genegenheid, om zig te voe-
 gen naar den inhoud. Doch Bors van Waveren,
 Pensionaris van Amsterdam, nam den brief
 over, om 'er verslag van te doen. Te gelyk,
 verklaarde hy, gelast te zyn, om, by voorraad,
 en behoudens de voorgaande aanruigingen,
 in de tegenwoordigheid des Graaven van
 Portland, te raadpleegen ter Staatsvergadering.
 Terwyl hy een' keer naar huis deedt, bekleedde
 de Sekretaris *Joan Huidkoper van Maarseeven*
 zyne plaats (v); die, op den zeventwintigsten,
 nog geenen last hadt, om zig op 's Konings
 brief te uiten. De Raadpensionaris Hein-
 sius drong de Vergadering zeer, om op den
 brief te besluiten, onder anderen, zeggende
 „ dat de Nominatie van Schepenen, den
 „ volgenden dag, moest ge-
 „ maakt

De Leden der Vergadering neemen een besluit, overeenkomstig met 's Konings begeerte.

(u) Zie deeze Missive in de Holl. Merc. van 1690, bl. 35.

(v) Resol. Holl. 27 Jan. 1690. bl. 4°.

1690. „ maakt worden; en dat de Edelen bedugt
 „ waren, dat de Stad dezelve, veelligt, ten
 „ nadeele van den Stadhouder, aan 't Hof zou
 „ zenden: waarom zy oordeelden, dat de Ver-
 „ gadering, nog heden, op 's Konings brief
 „ behoorde te besluiten." Ook geschiedde dit,
 terstond, en viel het besluit „ dat Amsterdam
 „ de Nominatie van Schepenen tot het doen
 „ der verkiezinge behoorde te zenden aan
 „ zyne Majesteit, mids de Schepens, die te-
 „ genwoordig dienden, in dienst bleeven, tot
 „ dat de verkiezing geschied ware: alles zon-
 „ der nadeel der Privilegien." Doch Alkmaar,
 Hoorn en Enkhuizen, zig ongelast verklaard
 hebbende, hadden in dit besluit niet bewilligd
 (w). De Pensionaris Bors van Waveren, des
 anderendaags, te rug gekomen zynde, toonde
 zig misnoegd, over 't neemen van dit be-
 sluit, en verklaarde zig ongeneigd, om zynen
 last te openen, zo 't niet zo geheellyk vernie-
 tigd werdt, als of het, nimmer te vooren, ge-
 nomen geweest ware. De andere Leden be-
 willigden hiertoe eindelyk, en toen hernam
 Bors van Waveren „ dat zyne Meesters zig
 „ verpligt hielden hunne Privilegien voor te
 „ staan, en hierom bleeven by hun voorig
 „ gevoelen." De Edelen zeiden „ dat zy ook
 „ geene reden zagen, om van gedagten te ver-
 „ anderen." 't Besluit van den voorigen dag
 werdt, derhalve, hervat, en door alle de Le-
 den goedgekeurd. Purmerende alleen was niet
 De Le- tegenwoordig. In dit Besluit, was, onder an-
 de-

Amster-
dam blyft
by zyn
gevoe-
len.

(w) Resol. Holl. 27 Jan. 1690.

deren, aanmerkelyk, dat het Privilegie van den jaare 1581, door die van Amsterdam bygebragt, werdt verdagt gehouden, als gegeven zynde op den naam van Koning Filips, door Prinsse Willem van Oranje, op eenen tyd, als deeze reeds door den Koning in den ban gedaan; en als, door de Stad Edam, reeds een Oktroi op de bestelling haarer Wethouderschap van de Staaten verworven was: behalve, dat dit Privilegie eerder de gedaante eener Ordonnantie hadt, als alleen verleend zynde by voorraad; waarom ook die van Amsterdam geene zwaarigheid gemaakt hadden, om'er van af te gaan; by 't ophouden der Stadhouderlyke Regeeringe, in den jaare 1650, de verkiezing van Schepenen niet stellende aan 't Hof, maar zelve Oktroi verzoekende, tot het bestellen hunner Wethouderschap. Wyders, oordeelden de Leden „dat men, in 't „ stuk van Privilegien, onderscheid maaken „ moest, tusfchen de wezenlyke deelen en „ omftandigheden derzelve. 't Overgeeven „ van het doen der Nominatie was hier het „ wezen van 't Privilegie: de nette tyd, waar „ op deeze Nominatie of de Verkiezing uit „ dezelve geschieden moest, slegts, eene om „ ftandigheid, die, by verwisfeling van ty „ den, of om goede redenen, verandering ge „ doogde: gelyk ook, by een Privilegie van „ Hertoge Filips van den jaare 1449, geraamd „ was, dat de Nominatie, twee dagen voor „ de verkiezing, geschieden zou, en nader „ hand, by een Privilegie van Vrouw Maria „ van den jaare 1476 [1477], deeze tyd, op

1696
denfchy-
nen een
der Am-
sterdam-
fche Pri-
vilegien
krage-
loos te
houden.

„ vyf

1690. „ vyf dagen was bepaald geworden.” De Pensionaris van Amſterdam behieldt, ondertuſſchen, voor zyne Meesters, het regt, om tegen deeze Reſolutie zulke aantekening te doen, als zy zouden bevinden te behooren (x).

XII.
Die van
Amſter-
dam bie-
den den
Hove
weder-
om hun-
ne No-
minatie
aan.

't Hof
weigert,
ander-
maal, de
verkie-
zing te
doen, en
geeft de

De Staaten, midlerwyl, tot den zevenden van Sprokkelmaand gefcheiden zynde, hadden Bors van Waveren en Huidekooper zig, op den dertigſten van Louwmaand, vervoegd aan 't Hof van Holland, met eenen brief van Burgemeesteren en Vroedschap van Amſterdam, waarin de Nominatie van Schepenen geflooten was, met verzoek „ dat President en „ Raaden, onaangezien de Reſolutie van de „ Ridderſchap en andere Steden, die Amſter- „ dam voor nietig en van onwaarde hielt, „ uit dezelve, de Verkiezing geliefden te „ doen, overeenkomſtig met de Privilegien, „ welke zy gehouden waren te handhaaven.” Doch eer zy den Brief wilden overgeeven, begeerden zy te weeten of het Hof aan hun verzoek voldoen zou. Hierop werdt, ernſtelyk, geraadpleegd: zelfs in de tegenwoordigheid des Presidents Adriaan Paauw, Heere van Bennebroek, die, eenigen tyd onpaſfelyk geweest zynde, in zyn nagtgewaad, verſcheenen was. Vyf Heeren oordeelden, dat men de verkiezing behoorde te doen: agt verſtonden, dat men zig naar de Reſolutie der Staaten behoorde te gedraagen. 't Beſluit, naar 't gevoel der meerderheid opgemaakt, werdt aan die van Amſterdam medegedeeld, welken,

(x) Reſol. Holl. 28 Jan. 1690.

ken, nogtans, geraaden vonden, den brief, waarin de Nominatie beslooten was, a††† t Hof te overhandigen; doch zy ontvingen dien, des anderendaags, ongeopend te rug (y).

1690.
Nominatie ongeopend te rug.
De Stad verdedigt hare Privilegien, en byzonderlyk dat van den jaare 1581.

Burgemeesters en Vroedschap van Amsterdam verzuimden niet, wederom eene Verdediging op te stellen van hun gevoelen, die aan de Steden rondgezonden, en, op den zeventen van Sprockelmaand, ter Vergaderinge van Holland, overgeleverd werdt. In dit Ver-
toog, weezen ze aan „dat de Privilegien, hun
„ oudtyds verleend, de verkiezing van Sche-
„ penen stelden aan Stadhouder en Raaden,
„ die samen verstaan moesten worden één
„ Kollegie uit te maaken: waarom ook, nog
„ tegenwoordig, alle *Mandementen* en *Provi-*
„ *sien* van den Hove, op des naam van Stad-
„ houder en Raaden, verleend werden. Hier-
„ uit nu volgde, dat de President en Raaden,
„ in afzyn van één der Leden, den Stadhou-
„ der, naamlyk, de verkiezing zo wel ver-
„ mogten te doen, als zy 't Regt handhaaf-
„ den. En strekte dit geenszins tot vermin-
„ dering van de voorregten des Stadhouders;
„ die begreepen moesten worden, bewaard te
„ zyn, als die van 't Hof, welk hem tot zyn
„ Hoofd hadt, bewaard werden.” Wyders
werden de redenen wederlegd, waarmede de
Edelen en andere Leden der Vergaderinge de
Privilegien van Amsterdam hadden gezogt
verdagt te maaken. „'t Privilegie van den
„ negenden van Louwmaand des jaars 1581

„ was

(*) Holl. Merc. van 1690. bl. 44.

1690. „ was gegeven, voor de afzweeringe van Koning Filips, die, eerst op den zesentwintigsten van Hooimaand des gemelden jaars, geschied was (z); en stondt, hierom, nog met reden op 's Konings naam. In Wintermaand daarna, hadt Amsterdam, by 't afstaan der Voldoeninge, nog uitdrukkeelyk bedongen, dat alle Privilegien in kragt blyven zouden, zulken alleen uitgenomen, die, geduurende de beroerten, van Alva of deszelfs opvolgeren, tot op de Gendfche bevrediging, verkreegen waren (a), waaronder het Privilegie in gefehil niet kon gerekend worden. Prins Willem de I, onsterfelyker gedagtenisse, aan wien de Staat zyne vryheid en de behoudenis zyner Hoogheid en Geregtigheden, grootendeels, verschuldigd was, wist ook zeer wel, wie voor zynen *Souverein*, ten tyde van 't verleenen van 't gemelde Privilegie, gehouden werdt, en zou zuiks, voordie van Amsterdam, immers niet hebben willen ontveinzen; noch den Koning, als Graaf van dit Gewest hebben willen erkenden, zo dezelve, alreeds, van deeze waardigheid vervallen geweest was. Zeer vreemd was 't ook, dat men, om dit Privilegie te verzwakken, gewag maakte van den Ban van dien Vader des Vaderlands, als ware 't om 's Prinsen wettig gezag in Holland, daardoor te verminderen; daar toch weereldkundig was, dat die Ban,

„ by

(z) Zie VII. Deel, bl. 291.

(a) Zie VII. Deel, bl. 373.

„ by hooge en laage Overheden, en by 's Lands
 „ Ingezetenen in 't gemeen, altoos gehouden 1690.
 „ was, voor nietig en van onwaarde; en aan-
 „ gezien, als voortgekomen van de kwaade
 „ Raadsluiden des Konings; tegen welken,
 „ en niet tegen den Koning zelve, men, in
 „ den beginne, de wapenen opgenomen hadt:
 „ waarom ook het Oktroi tot de opregtinge
 „ van 's Lands Hooge Schoole, in den jaare
 „ 1574, op 's Konings naam, verleend was
 „ (6). 't Privilegie van 't jaar 1581 kon ook
 „ voor geene Wet of Ordonnantie, noch der-
 „ halve voor herroepelyk gehouden worden:
 „ naardien 'er de woorden *gunnen, octrojeeren,*
 „ *accordeeren, en dat wel uit zonderlinge gratie*
 „ *en faveur,* in gevonden werden, die alleen
 „ in Privilegien voegden: en schoon men,
 „ in 't flot van dit Privilegie, ook het woord
 „ *Ordonnantie* las, zag dit alleen op zulken,
 „ aan wien 't Privilegie niet verleend was, en
 „ die gelast werden, zig daarnaar te voegen.
 „ Men was, in 't jaar 1650, ook niet afgegaan
 „ van dit Privilegie, dan voor zo ver toen,
 „ by mangel van eenen Stadhouder, die van
 „ Amsterdam, zo wel als de andere stemmen-
 „ de Steden, 't Regt hadden behouden, om
 „ hunne eigene Magistraaten te bestellen: in
 „ andere opzigten, en byzonderlyk in opzicht
 „ van den tyd der benoeming, verkiezinge
 „ en

(6) Die begeerig is, de redenen, waarmede die van Amsterdam het Privilegie van den jaare 1581 verdedigden, nader bevestigd te zien, lees C. V. BYNKERS *BOEK Quest. Juris publici, Libr. II. Cap. I. p. 187.*

1690.

„ en beëdiginge der Schepenen , waren de
 „ voorgaande Privilegien in volle kragt ge-
 „ bleeven. En toen , in 't jaar 1672, zyne
 „ Hoogheid, de Prins van Oranje, tegenwoor-
 „ dig Koning van Groot-Britanje , tot Stad-
 „ houder verkooren werdt , was hem geen
 „ ander regt opgedraagen , dan om de Wet
 „ in de Steden te bestellen , *volgens de Privi-*
 „ *legien* , welken hy , zelfs by eede, beloofd
 „ hadt , te zullen handhaaven. De Staaten
 „ hadden wel , in 't jaar 1674, den Hove de
 „ kennis van zaaken van Regeeringe beno-
 „ men. Doch in de Resolutie , ten deezen
 „ einde ingesteld , was wel uitdrukkelijk ver-
 „ klaard , dat de Staaten hiermede niet voor-
 „ hadden , eenige verandering te maaken in
 „ de Regeeringe , Privilegien of Voorregten
 „ des Lands of der Steden. De onderschei-
 „ ding , tusschen het wezen en de omstandig-
 „ heden van een Privilegie, voldeedt hun ook
 „ niet. Zy werdt , in de Privilegien zelve,
 „ niet gevonden , en , in dat van Vrouwe
 „ Maria van den jaare 1476 [1477] , stondt
 „ duidelyk , dat het , *van punt tot punt* , moest
 „ naargekomen worden. Ook was 't , zonder
 „ voorbeeld , dat men goedvonde , den tyd
 „ der jaarlyksche Magistraatsbestellinge te
 „ veranderen , om dat men juist tegenwoor-
 „ dig geene voldoende reden aan al de wee-
 „ reld geeven kon , waarom deeze tyd en
 „ geene andere , by de Privilegien , vastge-
 „ steld was. 't Was waar , dat die van Am-
 „ sterdam , voor 't jaar 1689 , niet begeerd
 „ hadden , dat de verkiezing van Schepenen

„ ge-

„ geschieden mogt door 't Hof ; maar hiertoe
 „ was ook geene gelegenheid geweest, zynde
 „ den Stadhouder, voor dien tyd, nooit zo
 „ verre afwezig geweest, dat de verkiezing
 „ niet binnen den bestemden tyd geschieden
 „ kon. In 't genoemde jaar, hadt het Hof,
 „ buiten kennis van de Stad, een affchrift der
 „ Nominatie naar Engeland gezonden: de
 „ verkiezing was, vervolgens, geschied en er-
 „ kend; doch niet, dan na dat de Staaten de
 „ dienende Schepens in dienst gehouden had-
 „ den, *onverminderd de Privilegien der Stad*,
 „ *voor het toekomende*. Ook hadt de Stad zel-
 „ ve, by gelegenheid dat twee Schepens, bin-
 „ nens jaars, overleeden waren, de Nomina-
 „ tie van een dubbel getal naar Engeland ge-
 „ zonden; doch de verkiezing van zulke Sche-
 „ penen was, by de Privilegien, aan geen
 „ juist tyd bepaald. De Ridderfchap en de
 „ Afgevaardigden der andere Steden verklaar-
 „ den wel, dat het overzenden der Nomina-
 „ tie naar Engeland, welk men hun nu afvor-
 „ derde, niet zou strekken tot vermindering
 „ der Privilegien; doch zulk eene betuiging,
 „ die met de daad zelve tegengegaan werdt,
 „ nam de krenking der Privilegien niet weg,
 „ die, in eene daad, ftrydig met de duidely-
 „ ke letter der Privilegien, gelegen was. Bur-
 „ gemeesters en Vroedschap hadden de diep-
 „ ste agting voor de Hoogheid van der Staa-
 „ ten Vergaderinge; doch in de Privilegien,
 „ aan hunne Stad gegeven, hadt Vrouw Ma-
 „ ria, als Prins van den Lande, zelve ver-
 „ klaard, dat dezelve, noch door haar, noch

1690. „ door haare nakomelingen , zouden mogen
 „ verminderd of gekrenkt worden. Het on-
 „ derwerp van dit Privilegie betrof ook den
 „ vorm der Regeeringe , waarin , volgens de
 „ Resolutie van den jaare 1581 , geene over-
 „ stemming viel. Ook was , in de Resolutie
 „ van den agtentwintigsten van Louwmaand ,
 „ eene merkelyke ongeregeldheid op te mer-
 „ ken , zynde dezelve alleenlyk genomen door
 „ de Afgevaardigden ter Dagvaart , zonder
 „ dat dezelve rugspraak gehouden hadden ,
 „ met de Vroedschappen der Steden : ook
 „ waren die van Purmerende , by 't neemen
 „ deezer Resolutie , niet tegenwoordig ge-
 „ weest. Men verwagte dan van de billyk-
 „ heid der andere Leden van Holland en
 „ Westfriesland , dat zy wel zouden willen
 „ medewerken , tot handhaaving van de on-
 „ betwistbare Privilegien der Stad Amster-
 „ dam (b).”

Haare
 redenen
 vinden
 geen' in-
 gang.
 * obe.
 dientie.

Doch dit Vertoog vondt geenen ingang ter
 Staatsvergaderinge. Alle de andere Leden
 verftonden , dat Burgemeesters en Vroedschap
 van Amsterdam , in * gehoorzaaminge der
 voorgaande Resolutie , de Nominatie zouden
 hebben over te zenden naar Engeland. Ook
 hieldt men 't daar voor , dat eenige uitdruk-
 kingen , in het Vertoog van Amsterdam , regt-
 streeks aanliepen tegen de Hoogheid , Vry-
 heid en Geregtigheid van der Staaten Vergade-
 ringe. Doch 't neemen van een eindelyk be-
 fluit

(b) Deductie van Burgem. en Vroedschap van Amsterd. in de
 Holl. Merc. van 1690. bl. 45 enz.

fluit desaangaande werdt, tot nader beraad, 1690:
verfchooven (c).

De Afgevaardigden ter Dagvaart, federt, XIII.
eenpaariglyk verklaard hebbende, dat hunne Amster-
Steden de genomen' befluiten goedkeurden, dam
en hen deswege bedankt hadden; begonden komt een
die van Amsterdam een weinig te veranderen weinig
van gedagten. De Ridderfchap, die 't meest by.
tegen hen yverde, vraagde den Penfionaris
Bors van Waveren, *op wat voet de Schepens,*
die met den tweeden van Sprokkelmaand moesten
afgegaan zyn, in dienst gebleeven waren? En
toen hy antwoordde „ dat zulks op gelyken
„ voet gefchied was, als in de andere Steden,
„ daar nog geene verkiezing was gedaan,”
„ hernamen de Edelen „ dat deeze gevallen niet
„ gelyk ftonden. De andere Steden hadden Bedref-
„ haare Nominatien naar Engeland gezon- ging der
„ den: 't welk Amsterdam tot hiertoe gewei- Edelen.
„ gerd hadt. Men hadt dan te wagten, dat
„ alles, wat, thans, door Schepenen, verrigt
„ werdt, door hunne Edele Groot-Mogend-
„ heden, voor nietig en van onwaarde zou
„ verklaard worden. Zy konden 't regt niet
„ bedienen, dan uit den naam van den Sou-
„ verain, die hen, niet langer, dan tot den
„ tweeden van Sprokkelmaand, gemagtigd
„ hadt.” Dit antwoord verzette den Penfio-
naris. Ook maakte het merkelyken indruk op
de Regeeringe van Amsterdam, die eenige
Afgevaardigden uit de Vroedfchap (7) naar
den

(c) Refol. Holl. 7 Febr. 1690.

(7) De Heeren Jakob Boreel, Jan de Vries, Fran-
çois

1690. den Haage zondt, om, ware 't mogelyk, 't geschil in der minne af te doen. Zy verſcheenen egter nog niet in de Vergaderinge. Men begeerde op den Penſionaris, dat hy hen hiertoe, en tot het doen van eenige voorſlagen wilde beweegen. Doch hy verklaarde, geen naderen laſt te verwagten. De Edelen floegen hierop voor „dat men de aangebleeven' Scheepens en derzelve bedryf, terſtond, voor „onwettig verklaaren moest." De Steden van 't Zuiderkwartier, Delft uitgenomen, bewilligden in deezen voorſlag. Briel was afwezig. Delft verſtondt, dat men de Amſterdamsche Heeren ter Vergaderinge behoorde te nodigen, en hun daar de bondige redenen voor de genomen' beſluiten doen voorhouden, door den Raadpenſionaris. De Steden van 't Noorderkwartier begeerden, dat de Penſionaris van Amſterdam de andere Amſterdamsche Heeren nog eens ginge ſpreken, met verklaring dat, zo deezen geen' voorſlag tot bemiddeling deden, zy, eindelyk, ook den laſt haarer Principaalen zouden moeten uiten, die, gelyk zy wel vooraf zeggen konden, weinig of niets van 't gevoelen der Ridderſchap verſchillen zou.

Amſterdam doet een' driedigden voorſlag, tot be-

De Raadpenſionaris Heinfius, des anderen daags, met de Heeren van Amſterdam, geſproken hebbende, hadt hen, eindelyk, bewoogen, om eenen voorſlag tot bemiddeling te doen, die hierop uitkwam: „Dat hunne

„ne
gois de Vicq en Kornelis Kloek, benevens den Penſionaris Bors van Waveren.

„ ne Edele Groot-Mogendheden, als Souve- 1698.
 „ rain, voor deeze reize, zelveu de verkie- ———
 „ zing van Schepenen, uit de gemaakte No- midde-
 „ minatie, zouden doen; of, dat zy, op den ling.
 „ Koning van Groot - Britanje, als Stadhou-
 „ der, zouden begeeren, dat hy hen hiertoe,
 „ voor deeze reize, verzogt, buiten deszelfs
 „ benadeeling; of, dat zy zyner Majesteit
 „ van al 't voorgevallene kennis zouden gee-
 „ ven, deszelfs gevoelen daarop verstaan, en
 „ ondertusfchen alles laten, in den Staat
 „ waarin het ware.” Heinfius deedt, hiervan,
 terftond, verflag ter Staatsvergaderinge, Bors
 van Waveren voegde 'er by „ dat, zo de Le-
 „ den, in deezen voorflag, geen genoegen
 „ namen, zyne Meesters verzogten, met Ge-
 „ magtigden uit hunner Edele-Groot-Mog.
 „ Vergadering, in onderhandeling te komen.”
 De Ridderfchap vondt geenen der voorflagen. Voorflag
 van Amfterdam aanneemelyk. „ Het aannee- der E-
 „ men daarvan zou, zeide zy, aanloopen te- delen.
 „ gen de Refolutie van den agtentwintigften
 „ van Louwmaand, en de agting van den
 „ Souverain ten hoogfte krenken. Liever be-
 „ hoorde de Raadpenfionaris Heinfius, als een
 „ byzonder Perfoon, den Amfterdammeren
 „ voor te flaan, dat zy, in afwezendheid van
 „ den Stadhouder, hunne Nominatie zon-
 „ den aan de Staaten, als Souverain; dat zy,
 „ daarnevens, zulke verzoeken deeden, als
 „ zy zouden goedvinden; doch dat de Staa-
 „ ten de vryheid behouden zouden, om met
 „ de Nominatie te handelen, naar welgeval-
 „ len.” Men begreep ligtelyk, dat zy dan,
 F 4 door

1690. door de Staaten, naar Engeland gezonden zou worden, en waarschynlyk was dit de middelweg, volgens welken, Koning Willem aan den Graave van Portland verklaard hadt, de zaak te willen afdoen. Tot eene onderhandeling met Gemagtigden, kon de Ridderfchap niet verftaan, oordeelende zulks te ftryden met de eere der Vergaderinge. Maar de Leden kwamen, eindelyk, overeen, dat de Heeren *van Bleiswyk*, van Delft, *van der Dufen*, van Gouda, *van Gend*, van Enkhuizen, en de Raadpenfionaris Heinfius, in de hoedanigheid van byzondere Perfoonen, den Heeren van Amfterdam, in eene der Vertrekkameren van de Staaten, zouden gaan fpreeken. Bors van Waveren gaf te kennen, dat zulks eerder aan 't huis van Heinfius, als een' derden perfoon, behoorde te gefchieden. Doch de Ridderfchap merkte zo dra niet, dat hy eenige zwaarigheid maakte, of wilde aan 't ftemmen, over de gantsche zaak. Zy kreeg, terftond, gevolg van Dordrecht en Haarlem. Maar Bors van Waveren, zig nog by tyds bedenkende, begaf zig naar de wooning der Heeren van Amfterdam, die zig, op zyn verzoek, in eene der Vertrekkameren, vervoegden, en met de voorgenoomde Heeren in gefprek traden; doch niet van hunne voorflagen waren af te brengen. De Vergadering hiervan onderrigt geworden zynde, floeg de Ridderfchap voor,

„ of men niet, ziende dat Amfterdam naar
 „ geene billyke voorflagen luifterde, befluiten moest, tot het afzetten der Schepenen,
 „ en tot het wetteloos verklaaren van alles,

„ wat

Eenige Heeren uit de Vergaderinge fpreeken met die van Amfterdam,

die by hunnen voorflag blyven;

„ wat zy, na 't uitgaan van den tyd hunner
 „ bedieninge, gedaan hadden of doen zou- 1690s
 „ den: alleenlyk, om der Stad, zo veel mo-
 „ gelyk ware, te gemoet te komen, haar nog
 „ drie of vier dagen tyd van beraad geeven-
 „ de, of zy zig naar 't welbehaagen der Staa-
 „ ten wilde voegen, of niet." Eenige Leden
 bewilligden in deezen voorflag. Delft, Briele
 en eenige Steden van 't Noorderkwartier ver-
 fchooven hunne verklaring, tot dat, op dit
 stuk, by* hervatting, geraadpleegd zou wor- * Re-
 den, waartoe de vyfentwintigste van Sprok- sumptie.
 kelmaand beraamd was. De Amsterdamsche doch
 Heeren, een' keer naar huis gedaan hebben- daarna
 de, waren, des morgens van dien dag, met eenen
 den Raadpensionaris, in gesprek getreden, nieuwen
 en hadden hem een' vierden voorflag gedaan, voorflag
 hierin bestaande „ dat men de Nominatie zou doen,
 „ verzenden aan de Staaten van Holland,
 „ met duidelyk verzoek, om, uit dezelve, de
 „ verkiezing te doen. Dat de Staaten egter
 „ met de Nominatie naar welgevallen zou-
 „ den mogen handelen, onder deeze twee
 „ voorwaarden: 1. dat alle Vertoogen, Re-
 „ solutien, Protestatien en Aantekeningen,
 „ voor en tegen, met naame de Resolutie
 „ van den agtentwintigsten van Louwmaand,
 „ uit de Registers van Holland, geligt, en
 „ dat, daaruit, nimmer, eenig gevolg getrok-
 „ ken zou worden, ten nadeele van de Stad
 „ Amsterdam: 2. dat men, van nu af, by on-
 „ verbreekelyke Resolutie, zou vaststellen,
 „ dat men, in het toekomstige, by zodanig
 „ eene afwezendheid des Stadhouders, die
 „ niet

1690. „ niet toeliet, dat de verkiezing, op zynentyd,
 „ geschiedde, de Nominatie zou mogen zen-
 „ den aan het Hof van Holland, en zo dit
 „ Hof, onverhoopt, zwaarigheid maaken
 „ mogt, om de verkiezing te doen, de zeven
 „ eerst benoemden voor verkooren zouden
 „ mogen gehouden worden.” Doch deeze
 voorflag, ter Vergaderinge van Holland zyn-
 de overgebracht, smaakte den Leden minder
 dan de drie voorgaanden. De Edelen zeiden
 hierom „ dat, naardemaal Amsterdam agter-
 „ uit liep, en geen einde van de zaak zegt,
 „ zy by hun voorneemen bleeven, om 't be-
 „ dryf der Schepenen onwettig te schouwen.”
 Alle de andere Leden voegden zig met de
 Edelen. Delft alleen zeide, zig 's anderen-
 daags eerst te zullen openen: en toen stemde
 deeze Stad ook met de Ridderfchap. Doch
 eer 't befluit opgemaakt werdt, floeg Delft
 voor, dat de Raadpensionaris den Heeren van
 Amsterdam, nog eens, behoorde af te vraa-
 gen, *of zy 't uiterfte van hunnen last geopend*
hadden? De Pensionaris van Amsterdam hadt,
 midlerwyl verklaard „ dat zyne Meesters be-
 „ reid waren, om te raadpleegen op de bui-
 „ tengewoone lasten, 't welk tot hiertoe ge-
 „ weigerd geweest was, mids men 't stuk der
 „ Nominatie te gelyk afdeede; alle Resolu-
 „ tien, met naame die van den agtentwintig-
 „ ften van Louwmaand, en alle aanteken-
 „ ningen, voor en tegen, ligtte uit de Regis-
 „ ters, en alles, ondertusfchen, liete in den
 „ ftaat waarin het was.” Doch dit vondt ook
 geen en ingang. De Raadpensionaris fprak,
 daar-

die min-
 der
 smaakt
 dan de
 voor-
 gaanden.

Uiterfte
 aanbie-
 ding van
 Amfter-
 dam.

daarna, op 't aanhouden van Alkmaar en 1690.
 Enkhuizen, nog omtrent een uur, met die
 van Amsterdam: en bragt toen voor bescheid,
 dat de jongste voorflag van den Pensionaris
 het uiterfte was van hunnen last. De Leden
 verklaard hebbende, ook niet verder te kon-
 nen komen dan zy gekomen waren, schoot 'er
 nu niets overig, dan het besluit, op den voor-
 flag der Edelen, op te maaken (d). Men ver-
 schoof dit egter tot den agtentwintigften, en
 toen werdt, door de Vergadering, verstaan en
 verklaard „dat, naardemaal Burgemeesters
 „ en Vroedschap van Amsterdam niet naar-
 „ kwamen de Resolutie der Staaten van den
 „ agtentwintigften van Louwmaand, zy zig
 „ ook niet konden bedienen van de magtiging
 „ tot het aanblyven van Schepenen, met het
 „ gene 'er aan vast was, ingevolge der Reso-
 „ lutie van den tweeden van Sprokkelmaand
 „ des jaars 1689; buiten welke, de Schepens
 „ van den voorleeden jaare geen regt, magt
 „ of gezag hadden, om hun ampt te blyven
 „ waarneemen; dat zy, derhalve, gehouden
 „ werden voor ontflaagen, en alles wat zy, na
 „ deezen, zouden verrigten, voor nietig en
 „ van onwaarde, zonder dat daarop, in of
 „ buiten regte, eenig vervolg zou mogen ge-
 „ daan, of toegelaaten worden: van al 't wel-
 „ ke men Burgemeesteren en Vroedschap, en
 „ Schepenen van Amsterdam zou kennis gee-
 „ ven, den Schout der Stad te gelyk belasten-
 „ de, deeze Resolutie te doen agtervolgen.
 „ Ook

Zy worde
afgewe-
zen.

De Ver-
gadering
verklaart
de die-
nende
Schepens
te hou-
den voor
ontflaa-
gen, en
derzel-
ver be-
dryf voor
wette-
loos.

(d) Zie Holl. Merc. van 1690. bl. 76-80.

1690. „ Ook zou men een affchrift derzelve zenden
 „ aan zyne Majesteit van Groot-Britanje, als
 „ Stadhouder van dit Gewest, met verzoek,
 „ dat dezelve zyn Stadhouderlyk gezag wil-
 „ de in 't werk stellen, om de Resolutie van
 „ den agtentwintigsten van Louwmaand te
 „ doen agtervolgen, en alle verdere verwy-
 „ deringen te voorkomen (e).” De Pensio-
 „ naris van Amsterdam *protesteerde* wederom te
 „ gen deeze Resolutie, dezelve verklaarende
 „ voor onwettig, en zynen Meesteren het regt
 „ voorbehoudende, om daartegen, in tyd en
 „ wyle zulke aantekening te laten doen, als
 „ zy zouden geraaden vinden. Hy verhaalde
 „ egter nog „ dat zyne Meesters neigden,
 „ om over de gemeene lasten in onderhande-
 „ ling te treden, zo de Staaten de Schepens
 „ van 't voorleeden jaar in dienst houden wil-
 „ den tot den tyd der veranderinge, en de
 „ voornaame zaak afdoen, binnen den tyd van
 „ zes maanden.” Doch deeze opening werdt,
 „ zo wel als de andere voorflagen, van de hand
 „ gewezen, en de jongste Resolutie ter uitvoe-
 „ ringe gebragt.

XIV. Te Amsterdam, werdt, terstondt, Vroed-
 „ schap belegd, om te overleggen, wat verder
 „ te doen stondt. De meesten, ziende geene
 „ kans, om de Leden van Holland te doen ver-
 „ anderen van gedagten, en dugtende voor de
 „ verwarringen, die, uit de uitvoeringe der
 „ jongste Resolutie, te verwagten waren, be-
 „ gonden te neigen tot het omhelzen van den
 „ mid-

Amster-
 „ dau p. 19.
 „ sesteert.

(e) Resol. Holl. 28 Febr. 1690.

middelweg, die, van wege de Staaten, voorgeslaagen was. Eenigen verstonden egter, dat men zyne streng vasthouden, en afwagten moest, wat 'er van komen mogt. Toen men aan 't stemmen ging, verklaarden zig, van de zesendertig Raaden, negentien voor de eerste; twaalf voor de tweede meening; vyf waren afwezig. 't Besluit werdt dan, naar 't gevoelen der meerderheid, opgemaakt. Burgemeester Nikolaas Witsen begaf zig, in 't begin van Lentemaand, naar den Haage; hieldt, eerst alleen, en daarna, verzeld van de andere Amsterdamsche Afgevaardigden, een mondgefprek met den Raadpensionaris Heinsius; en met den Graave van Portland: welk van dit gevolg was, dat Bors van Waveren en Huidekoop, op den elfden, gevraagd zynde, of zy in de gemeene lasten begeerden te bewilligen? antwoordden „ dat het werk der „ Schepenen, vooraf, moest afgedaan worden; dat zy bereid waren, hunne Nominatie aan de Staaten over te leveren, mids alle Resolutien en Aantekeningen, deswege genomen en gemaakt, uit de Notulen geligt werden:” in welke voorwaarde, de Leden, terstond, bewilligden. Ten volgenden dage, werdt de Nominatie ter Vergaderinge overgeleverd (f), met verzoek, dat de Staaten den President en Raaden van den Hove wilden lasten, de verkiezing van Schepenen uit dezelve te doen. De Staaten beslooten, hierop „ de Nominatie te zenden aan zyne Ma-

1696;

ten voor-
slag aan
te neem-
men.De Nominatie
wordt
den Staaten
geleverd.
Zy zenden ze
naar Engeland.

„ je-

(f) Zie Holl. Merc. van 1690. bl. 81, 82;

1690.

„ jesseit van Groot-Britanje, om uit dezelve,
 „ als Stadhouder van dit Gewest, de verkie-
 „ zing te doen. Midlerwyl, zouden de Sche-
 „ pens van voorleeden jaare en de onderge-
 „ schikte Regtbanken in hunnen dienst vol-
 „ harden, tot dat de verkiezing van nieuwe
 „ Schepenen geschied zou zyn; behoudens,
 „ dat, hierdoor, aan de eene zyde, de Pri-
 „ vilegien van Amsterdam niet zouden geagt
 „ worden verkort te zyn, noch daaruit eeni-
 „ ge gevolgen getrokken worden, tot nadeel
 „ van dezelve; en dat, aan de andere zyde,
 „ zyne Majesteit van Groot-Britanje, daar-
 „ mede ook niet zou begreepen worden ge-
 „ krenkt te wezen in de voorregten, hem als
 „ Stadhouder van dit Gewest toekomende,
 „ noch daaruit enig gevolg getrokken, tot
 „ benadeeling van dezelve: alzo de Staaten
 „ onveranderlyk beslooten hadden, zyne Ma-
 „ jesteit, in deeze voorregten, en de Stad
 „ Amsterdam, in derzelve Privilegien, vol-
 „ komenlyk, te handhaaven (g).” In gevol-
 „ ge van dit besluit, werdt de Nominatie Ko-
 „ ning Willem toegezonden, door de Staaten.
 „ Hy deedt 'er, terstond, de verkiezing uit:
 „ die, naar ouder gewoonte, in eenen besloo-
 „ ten Brief, den Schout der Stad toegezonden
 „ werdt. Op de Nominatie waren gesteld *Fran-
 „ çois de Vicq*, Mr. *Dirk Munter*, Mr. *François
 „ de Vroede*, Mr. *Fredrik Dankerts*, Mr. *Nikolaas
 „ Korver*, Mr. *Nikolaas Six*, Mr. *Elias Coymans*,
 „ Mr. *Koenraad Burg*, *Daniel Hochepped*, Mr. *Joan
 „ Blaauw*,

Koning
 Willem
 doet 'er
 de ver-
 kiezing
 uit,

Blaauw, Jan van Oosterwyk, Jan Commelin, 1690.
 Jacob Schot en Mr. Joris de Waart. Uit deez-
 en, verkoor zyne Majesteit, tot Schepens, de
 Vicq, Munter, de Vroede, Dankerts, Kor-
 ver, Six en Blaauw. Te gelyk, schreef hy
 aan de Staaten „ dat hy niet twyfelde, of zy
 „ zouden goede redenen gehad hebben, om
 „ hem de Nominatie niet te laten toekomen,
 „ door de Regeering van Amsterdam; maar
 „ ze hem zelve toe te zenden; dat hy, hier-
 „ om, niet hadt willen nalaaten, de Verkie-
 „ zing uit deeze Nominatie te doen; schoon
 „ hy anders ook gaarne zyn Stadhouderlyk
 „ gezag zou gebruikt hebben, om der Staa-
 „ ten Resolutie te handhaaven. En gelyk hy
 „ vastelyk vertrouwde, dat de Staaten de ver-
 „ eischte zorg draagen zouden, voor de be-
 „ houdenis zyners Stadhouderlyke voorregten;
 „ zo wilde hy zig ook een' voorstander too-
 „ nen van de Privilegien der Stad Amsterdam;
 „ en om, niet alleen de Regeering, maar
 „ ook de burgery, het voordeel deezer Pri-
 „ vilegien te beter te doen genieten, zou hy
 „ niets liever zien, dan dat ze hem allen, zo
 „ verre de Regeering en ook de goede bur-
 „ gery en ingezetenen raakten, werden toe-
 „ gezonden (h).” Doch dit laatste gebeurde
 niet, en was ook niet te verwagten. 't Ver-
 schil over de Nominatie van Schepenen en
 over de zitting des Graaven van Portland was,
 hiermede, volkomenlyk, vereffend. De Stad
 Amsterdam bewilligde, eerlang, in de gemeen-
 ne

en
 schryft,
 deswege,
 aan de
 Staaten.

(h) Zie deeze Misstive in de Holl. Merc. van 1690. N. 93.

1690. ne lasten. Haare Afgevaardigden , Witsen , Valkenier en Bakker , benevens den Pensionaris en Secretaris , woonden , op den zeventwintigsten van Lentemaand , de Vergadering by , in de tegenwoordigheid des Graaven van Portland , die , kort hierop , zyn affcheid nam , en te rug keerde naar Engeland (*i*). Met de Nominatie van Schepenen van Amsterdam , werdt , naderhand , van jaar tot jaar , zo lang Koning Willem leefde , gehandeld op gelyke wyze , als in deezen jaare geschied was (*k*). De andere Steden zonden ze zelve aan den Koning.

Wy hebben den afloop deezer geschillen , wat omstandiger , willen te boek stellen , om dat het verhaal daarvan den opmerkenden den inwendigen staat van 's Lands Regeeringe , en de voorregten , belangen en inzigten van den Stadhouder , van de Edelen en van de Steden deezes Lands nader kan doen kennen ; welke kennis regtschaapen' Liefhebbers des Vaderlands altoos gehouden hebben voor eene der nuttigsten , die uit 's Lands Historie te haalen zyn.

XV. Terwyl deeze twist in Holland duurde , waren 'er , ook in andere Gewesten , eenige verdeeldheden in de Regeeringe ontstaan , van welke wy hier een kort verslag doen moeten. In Overysfel , lag de Ridderfchap overhoop met de Steden , die zig , naar 't oordeel der Ede-

(*i*) Holl. Merc. van 1690. bl. 84.

(*k*) Zie Resol. Holl. 30 Jan. 1691. bl. 79. en , op de volgende jaaren , tot 1702 toe , omrent den zelfden tyd.

Edelen, te veel gezags hadden aangemaatigd, ^{1690.}
 over de belastingen op de middelen van ver-
 teeringe, zonder het Lid der Ridderfchap ge-
 kend te hebben naar behooren. Ook hadden ^{de Ste-}
 de Edelen nog eenige andere punten van be-
 zwaarnisse tegen de Steden. De Koning van
 Groot-Britanje, Stadhouder van 't Gewest,
 kennis van de oneenigheid bekomen hebbende,
 magtigde de Heeren *Huibert Roozeboom*, Tee-
 restein van Halewyn en *Nikolaas Kan*, Raadslui-
 den in den Hoogen Raade, in 't Hof en in den
 Raade van Brabant, om de geschillen, by be-
 middeling of beflissing, af te doen. De Gemag-
 tigten, in Sprokkelmaand, de Steden verwit-
 tigd hebbende van hunne aanstaande komste;
 begeerden deezen eerst een Affchrift te zien
 van derzelyer last, op dat zy weeten mogten,
 in hoe verre, zy zig daarnaar hadden te voe-
 gen. De Gemagtigten maakten hierin zwa-
 righeid, en bepaalden, in eenen tweeden brief,
 den tyd hunner overkomste nader. De Ste-
 den Deventer, Kampen en Zwolle beklaag-
 den zig toen, in eenen brief aan Koning Wil-
 lem, zeer over de handelwyze der Ridder-
 fchap, die haare bezwaarnissen voor zyne Ma-
 jesteit gebragt hadt, buiten kennis van de
 Steden. Te gelyk, verzogten ze, dat zyne Ma-
 jesteit haar wilde handhaaven by haare voor-
 regten, welker behoudenis haar, ook by het
 Reglement van den jaare 1675, was toegezeid.
 Ook hadt zyne Majesteit daarin verklaard,
 dat hy zig niet belasten wilde met de ken-
 nisse van eenige Provinciaale zaaken, die hier-
 om nog minder tot eenigen zyner Gemagtig-
 den

1690.

deft schein te behooren. De Koning antwoordde, vooreerst, niet op dit fchryven; doch berigtte den Steden, terwyl derzeiver brief nog onder weg was, dat de drie Gemagtigden, die hunne reis tot hiertoe verfchooven hadden, in 't kort, ftonden te komen. Ook kwamen zy, in 't begin van Grasmaand, te Zwolle aan. Hier hoorden zy de Ridderfchap; en belastten, terftond daarna, de Steden op derzelver bezwaarniften te antwoorden, binnen driemaal vierentwintig uren, den tufcher beide komenden zondag daaronder begreepen. De Steden, hiertoe geene kans ziende, of meer genegen, om de gefchillen, buiten de Gemagtigden, op den Landdag, af te doen, floegen zulks der Ridderfchap voor; die hiernaar geene ooren hadt. Toen *protefteerden* de Steden tegen alles, wat verder gehandeld zou worden, en fchreeven andermaal eenen klaaglyken brief aan den Koning, die zelf, by voorraad, eene uitspraak deedt over de hangende gefchillen, gedagtekend uit Whitehall, den vyfentwintigften van Grasmaand; waarby belast werdt „ dat de gemeene middelen „ zouden geheeven worden, op den ouden „ voet, zonder dat de Burgemeesters der Steden, „ onder eenigerlei voorwendfel, eenige „ meerdere lasten zouden mogen vorderen: of „ zo zy zulks dienftig oordeelden, zouden zy, „ deswege, een ontwerp moeten leveren aan „ 's Konings Gemagtigden, door bemiddeling van welken, men met de Ridderfchap „ hiernaar eene Ordonnantie beraamen zou: „ en in geval men elkanderen niet mogt kon-

„ niet

„nen verstaan, zou de beslissing blyven aan
 „zyne Majesteit. Voorts, zouden de Ste- 1690
 „den, voor Herfstmaand deezes jaars ouden
 „styl, antwoorden moeten, op de bezwaar-
 „nisten der Ridderfchap (1).” Door deeze
 tuitpraak by voorraad, werdt de staat der
 geldmiddelen van 't Gewest buiten verwarrin-
 ge gehouden: Doch of en hoe de gefchillen,
 tusschen de Ridderfchap en de Steden, ein-
 delyk, beslegt geworden zyn, is niet tot my-
 ne kennisfe gekomen.

Van minder belang was het geschil, welk, XVI.
 reeds in 't voorleeden jaar, tusschen de Staa- Verfchil
 ten van Stad en Lande en den Stadhouder tusschen
 van 't Gewest, Prins Henrik Kasimir van de Staa-
 Nasfau, ontstaan was; doch haast gefmoord ten en
 werdt. De Kompagnie Paarden van den Rit- den Stad-
 meester *Nyejeen*, staande ter betaalinge van houder
 Stad en Lande, was, in Grasmaand des voor- van Stad
 leeden jaars, op Patent der algemeene Staa- en Lan-
 ten, getrokken uit dit Gewest naar Deventer, de, over
 en van daar naar Kalkar, Zante, en eindelyk 't begee-
 naar 't Leger voor Bon; omtrent welke Plaat- ven ce-
 fen, zy gebleeven was, tot in Herfstmaand, ner Kom-
 op den twaalfden van welke, de Ritmeester pagnie
 overleeden was. Eenigen tyd hierna, trok Paarden,
 deeze Kompagnie naar 't Leger der Staaten, in afzyn
 in de Spaansche Nederlanden, daar zy, te des Stad-
 vooren, geweest was. Zy lag toen te Genap- houders
 pe. Prins Henrik Kasimir kwam hier ook, eer- open ge-
 lang, en begaf de opengevallen' Ritmeesters- vallen.
 Plaatse. De Staaten van Stad en Lande,
 hier-

(1) Zie Holl. Merc. van 1690. bl. 84-92.

1690.

Redenen
des Stad-
houders.

hiervan kennis bekomen hebbende, oordeelden, dat Prins Henrik de paalen zyns gezags overschreeden hadt, om dat hy niet by 't Leger geweest was, ten tyde van 't openvallen der Plaats, en om dat de Kompagnie, toen de Ritmeester overleeden was, aan den Ryn, onder 't opperbevel van den Keurvorst van Brandenburg, gediend hadt. Zy beslooten dan, de Plaats zelve te begeeven, en gaven Prinse Henrik kennis van dit besluit. Zyne Doorlugtigheid antwoordde, op den twaalfden van Wintermaand, uit Leeuwaarden „ dat „ hy zig, terstond na 't ontvangen van zynen last als Veldmaarschalk, en na 't afleggen van den eed, begeeven hadt naar 't „ Leger van den Staat, zig aldaar kwytende „ van zyn beroep in den Veldtogt, welk hy „ niet meende, door het afzyn van eenige „ weeken, eenigszins, verzuimd te hebben; „ dat hy, ten tyde van het overlyden van den „ Ritmeester Nyeveen, wel niet te Genappe, „ maar nogtans in de Spaansche Nederlanden geweest was, bezig in 's Lands dienst; „ dat 'er nimmer beslooten was, deeze Kompagnie te leenen aan den Keurvorst van „ Brandenburg; maar dat zy, nevens de andere troepen van den Staat, gestaan hadt „ onder haare eigen' Oversten, en zig, daarna, op Patent van den Prinse van Waldek, „ hadt moeten begeeven naar het Hoofdleger, „ in de Spaansche Nederlanden. Zyne Doorlugtigheid besloot, derhalve, dat hy, in 't „ begeeven der genoemde Ritmeesters-Plaats, „ se, niets gedaan hadt, dan waartoe hy be- „ voegd

„ voegd was en vertrouwd van de billyk- 1690: —
 „ heid en edelmoedigheid der Staaten, dat
 „ zy, zyne redenen gezien hebbende, veran-
 „ deren zouden van gedagten, en zulk een
 „ besluit neemen, als meest met de behoude-
 „ nis zyner agtinge overeenkwame.” Het Redenen
 antwoord, welk hier, van wege de Staaten der Staa-
 van Stad Groningen en Ommelanden, op ten
 kwame, was den tweeden van Louwmaand
 gedagtekend. Zy merkten, in het zelve, aan,
 „ dat, 't gene zyne Vorstelyke Doorlugtig-
 „ heid hun geliefde te kennen te geeven, van
 „ zyn afzyn om den last van Veldmaarschalk
 „ te ontvangen; van zyn verblyf in de Spaan-
 „ sche Nederlanden, schoon niet te Genap-
 „ pe; en dat de Kompagnie van Nyeveenden
 „ Keurvorst van Brandenburg niet zou ge-
 „ leend geweest zyn, huns oordeels, het ge-
 „ schil niet raakte. Zy redeneerden uit een
 „ ander beginfel, en leiden tot een' grond-
 „ slag, dat het begeeven van alle krygsamp-
 „ ten, als een wezenlyk deel der opperfte
 „ magt, alleenlyk behoorde aan de Staaten
 „ van den Lande, ten ware men duidelyk
 „ toonde, dat en hoe verre dezelve van dit
 „ hun regt waren afgestaan. Naardemaal nu
 „ zyne Vorstelyke Doorlugtigheid verklaard
 „ hadt de begeevening der Ritmeesters-Plaats
 „ alleenlyk te hebben gedaan, uit hoofde van
 „ de magt, hem, door de Staaten, by zyne
 „ Instructie, verleend, kwam alleen in beden-
 „ king, wat deeze Instructie inhieldt. Vol-
 „ gens het vyfde Lid derzelve, stondt
 „ aan den Stadhouder het begeeven der Plaat-

1690.

„ sen van Ritmeesteren, Kapiteinen, Luitenants, Kornets en Vendrighs, die in 't veld waren opengevallen, *mits hy zelfs daarby tegenwoordig ware.* Maar zyne Vorstelyke Doorlugtigheid was niet tegenwoordig geweest op den Duitfchen bodem, daar de Kompagnie lag, toen de Plaats open viel: 't welk genoeg was, om te doen zien, dat de voorgaande besluiten der Staaten op reden steunden; waarom zy vertrouwden, dat zyne Vorstelyke Doorlugtigheid zig de begeevening der Plaats, in gevolge van deze besluiten, door de Heeren van de Ommelanden gedaan, zou laten welgevallen (m).” Ook meen ik, dat de Prins zig 'er naar gevoegd heeft. Immers, ik vind niet, dat dit geschil eenig verder gevolg heeft gehad.

XVII.
Aanvang
der Haag-
sche By-
een-
komst.

Doch, na dat wy ons, dus lang, binnens Lands hebben opgehouden, wordt het tyd, dat wy tot de uitheemsche en oorlogszaaken wederkeeren. Keizer Leopold, zig in Bloei- maand des voorleeden jaars, met de Staaten, tegen Frankryk verbonden hebbende (n), hadt, sedert, de Ryks-Vorsten en Stenden, te Augsbürg beschreeven, kragtiglyk opgewekt tot den oorlog (o). Ook zocht men meer Mogendheden te doen treden in dit Verbond. Groot-Britanje werdt 'er, gelyk wy boven zagen (p), het eerst toe overgehaald, in Wintermaand des

(m) Zie Holl. Merc. van 1690. bl. 93-97.

(n) Zie hier voor. bl. 16.

(o) Zie Holl. Merc. van 1689. bl. 253 enz.

(p) Bladz. 46.

des jaars 1689. Doch men besloot ook, om-
 trent deezzen tyd, eene Byeenkomst aan te
 leggen in den Haage van Gevolmagtigden der
 Bondgenooten, op welke de zaaken, die 't ge-
 meene Bondgenootschap betroffen, overlegd
 en geregeld werden. De uitheemsche Gevol-
 magtigden begonden hier aan te komen, met
 het begin deezes jaars, en op den zestienden
 van Lentemaand, werdt de Byeenkomst ge-
 opend in de Treves-kamer, die voor eene on-
 zydige plaats gehouden werdt. Hier verschee-
 nen, eerlang, Gevolmagtigden des Keizers, en
 der Vorsten en Stenden, die 's Keizers zyde
 hielden, te weeten, die der Keurvorsten van
 Ments, Keulen, Beieren, Saxen, Brandenburg
 en de Palts; die des Hertogs van Hanover;
 die des Landgraafs van Hesen-Kassel; die des
 Hertogs van Wolfenbittel; die der Stenden
 van Gulik en Berg, en die van den Bischop
 van Luik. Voorts, de Gezanten van Spanje,
 Groot-Britanje en Savoje: behalve de Ge-
 volmagtigden van de Staaten der Vereenigde
 Gewesten, zynde de Baron van Wasenaar-
 Duivenvoorde, den Raadpensionaris Hein-
 sius, de Heeren van Odyk, van Dykvelden
 eenige anderen (q). De Koning van Spanje
 tradt, op den zesden van Zomermaand, in 't
 groot Verbond: en *Viktor Amadeus de II*, Her-
 tog van Savoje, niet voor den twintigsten van
 Wynmaand (r).

1690

Spanje
 neemt
 het groot
 Verbond
 aan.

On-

(q) BURNET *Vol. II. p. 78.* Holl. Merc. van 1690. H.

104. 105.

(r) *Polez DU MONT Corps Diplom. Tom. VII. P. II. p.*
 267. 272.

1690.

XVIII.
Opening
van den
veldtocht
in de
Spaan-
sche Ne-
derlan-
den.

Gevegt
by Na-
men.

Ondertusfchen , was de veldtocht dezes jaars , ter oorzaake van de ongereedheid der Hoogduitschen , van de zyde der Bondgenooten , laat geopend en ongelukkig uitgevallen. De Staaten hadden gaarne Koning Willem gezien aan 't hoofd van hun Leger , welk in Brabant stondt verzameld te worden : doch hy hadt zig verontschuldigd , ter oorzaake van den toestand van Ierland , alwaar zyne tegenwoordigheid hooglyk vereischt werdt. De Prins van Waldek kreeg dan 't opperbevel wederom , over 's Lands krygsmagt te lande. De Koning van Frankryk hadt zyn Leger in de Nederlanden gesteld onder 't bevel van den Maarschalk , Hertoge van Luxemburg. Maar eer hy nog te velde kwam , viel 'er , niet verre van Namen , op den vierden van Grasmaand , een gevegt voor , tusfchen eenige vyandyke manschap uit de bezettingen van Philippeville , Dinant en Charlemont , en een gedeelte der Spaansche bezettinge van Namen benevens agthonderd Staatfche knegten , onder den Kolonel *François Nikolaas Fagel* ; waarin de Bondgenooten merkelyke voordeelen behaalden op de Franschen (s). Doch dit voorspoedig begin des veldtogts werdt , eerlang , van den ongelukkigen slag by Fleury gevolgd. De Hertog van Luxemburg , zyn Leger te S. Amand gemonsterd hebbende , trok van daar op , om den Prins van Waldek slag te leveren ; terwyl d'Humieres , met een klein Veldleger , den Markgraaf van Gastanaga , die zyne benden , by Gend , samengetrok.

(s) Holl. Merc. van 1690. bl. 168.

trokken hadt, werk geeven zou. Waldek hadt het Leger der Staaten verzameld te Wavere, vanwaar hy, verneemende, dat Luxemburg op weg was naar de Sambre, opbrak naar de Pieton, een' kleinen Stroom, die by Charleroi in de Sambre valt; langs welken, hy zig nederfloeg, om op de bewegingen des vyands te pasfen. Op den negenentwintigften van Zommermaand, zondt hy den Luitenant-Generaal *van Weibnum*, met de Ruitery, vooruit om kennis te nemen; die, dien dag, tot aan 't Dorp Mellé, voorttrok. Waldek volgde hem, met het gros des Legers, zig nederflaande; omtrent eene Plaats, *Cheval blanc* genaamd. Ondertusfchen, was het Franfche Leger, niet verre van 't Kasteel Froimont, tusfchen Namen en Charleroi, over de Sambre geraakt; en een gedeelte van het zelve floeg den dertigften reeds op weg naar den kant van het Dorp Fleury, toen het, door den Graave van Flodroff, met eenige Ruitery vooruit gezonden, ontdekt werdt. In 't Leger der Staaten, hadt men ook kondfchap van den togt der Franfchen, en reeds meer dan één teken gegeven, aan Flodroff, en aan den *Graave van Berlo*, die hem verzelde, om te rug te keeren. Doch deeze bevelen werden langzaam naargekomen: 't welk den vyand gelegenheid gaf, om Flodroff en Berlo, in 't aftrekken, op de hiel en te zitten, en tot tegen de linker' vleugel van 't Leger der Staaten, welk toen, gedeeltelyk, in flagorde ftondt, te rug te dryven. De Graaf van Berlo sneuvelde, in deeze gelegenheid. De Franfchen bleeven, tot 's-

1690

 Slag by
Fleury.

1690.

vonds toe, by Fleury, in slagorde staan; doch keerden toen, naar hunne voorige Legerplaats, by Villaine, te rug. Waldek, schoon merkelyk zwakker van volk dan Luxemburg, zag zig genoegzaam in de noodzaakelykheid gebragt, om eenen veldslag te waagen; zo by 't platte Land en de zwakste Steden van Spaansch en Staatsch Brabant niet ten prooije laten wilde, voor den vyand. Doch men vondt geraaden, vooraf, van Legerplaats te veranderen, en meer waters te zoeken. Des anderen daags 'smorgens, zynde den eersten van Hooimaand, kreeg men in 't Staatsche Leger berigt, uit eenen overlooper, dat Luxemburg gezind was te slaan. Maar wat laater, boodschapten twee verspieters, die van beide de partyen geld trokken, en beide de partyen verrieden, dat de Franschen bezig waren, om over de Sambre te rug te trekken. Deeze tyding hieldt den Prins van Waldek in onzekerheid, en deedt hem besluiten, zig stil te houden, tot dat hy wist, wat de vyand in den zin hadt. Wat laater, vernam men, dat het gantsche Leger der Franschen aantrok op het Staatsche, welk toen, in twee *Linien*, nevens het Dorp Fleury, geschaard stondt. De rechter vleugel der eerste Linie stondt onder bevel van den Prins van Nassau-Saarbrugge, den Luitenant-Generaal *d'Hubuy* en den Prins van *Birkenfeld*: de middeltoegt en linker vleugel onder den Prins van Nassau, Stadhouder van Friesland, de Luitenant-Generaals *Aylua* en van *Weibnum*: de tweede Linie onder den Luitenant-Generaal *Delwig*.

De

De Legerplaats der Staatschen rees, zagte-
lyk, naar de regter zyde: 't welk, meent men, 1690.
den Hertoge van Luxemburg gelegenheid gaf,
om de linker vleugel zyner Ruiterye, met
welke hy, van ter zyde en van agteren, op
het Staatsche Leger dagt in te vallen, te ver-
bergen voor 't gezigt der onzen. Immers, het
Fransche Leger was zo geplaatst, dat de lin-
ker vleugel van het zelve aantrok op de lin-
ker vleugel van het Staatsche; terwyl 's vyands
regter vleugel voorby toog, om van ter zyde
en van agteren aan te vallen: gelyk geschied-
de. De Ruitery der linker vleugel van het
Staatsche Leger werdt toen, gedeeltelyk, in
wanorde gebragt: doch, eerlang, bygespron-
gen door de regter vleugel, die den vyand in
de zyde viel, en wakkerlyk te rug dreef. 't
Gevaar van 't voetvolk der linker vleugel deedt
de regter vleugel, nochtans, wederom keeren.
Maar 's vyands regter vleugel, ondertusfchen,
ook in 't gevegt geraakt zynde, werdt 'er he-
vig geschooten, van alle kanten. Het Staatsch
voetvolk kweet zig dapperlyk. Menigte van
manschap sneuvelde, ter wederzyde. De vyand
verloor een groot getal van Oversten. Den
stryd zes uren geduurd hebbende, beslooten
de Staatschen af te trekken: 't welk, voor een
gedeelte, al vegtende, langzaam en in goede
orde, geschiedde, tot op de hoogte van Mel-
lé, daar 't Leger te vooren, hadt gelegen.
Doch eenige Regementen van de linker vleu-
gel, die meest geleden hadt, namen de wyk
naar Charleroi, daar het overgebleeven voet-
volk

1690. volk van den middeltocht, en een gedeelte van 't gefchut en den voorraad gebergd werdt. De Franschen vernagttten op het slagveld, en fchreeven zig dus de eer der overwinninge toe, die hun egter veel volks gekost hadt. Van 't getal der gefneuvelden in deezen slag heeft men, nimmer, zekere kennis konnen krygen. De Franschen fchryven, dat 'er, van de zyde der Staaten, zesduizend; van hunnen kant, drieduizend man in omgekomen zyn. De onzen willen dat het verlies, van wederzyde, omtrent even groot geweest is. De fterkte der Legeren wordt ook ongelyk begroot. De Franschen willen, dat zy elkanderen in getal niet veel ontkloopen hebben, en ieder omtrent dertigduizeud man haalen konden. De onzen fchryven, daarentegen, dat het Franfche Leger meer dan veertigduizend; het Staatfche niet boven vyfentwintigduizend man fterk geweest is. De vyand zelf was overtuigd, dat het Staatfche voetvolk zig wakkerlyk gekweeten hadt. Doch op 't gedrag onzer Ruiterye viel minder te roemen. Men verhaalt, dat de Hertog van Luxemburg, van deezen slag spreekende, plag te zeggen „dat de Prins „ van Waldek altoos aan de Franfche Ruitery behoorde te gedenken; gelyk hy het „ Staatfche voetvolk nimmer vergeten zou.” De Staaten ftelden, ondertusfchen, fpoedig orde, op de verfterking van hun Leger. Zy bewoogen den Keurvorst van Brandenburg, om 'er zyne krygsmagt mede te vereenigen, gelyk, in 't begin van Oogstmaand, gefchiede

de (t). De Franschen hadden, in den slag by Fleury, ook zo veel geleeden, dat zy, behalve het plonderen en verbranden van eenige Dorpen in Brabant en Vlaanderen, in deezzen veldtogt, niets meer ondernamen (u). De wederzydsche gevangenen in den slag by Fleury bleeven lang zittten, om dat 'er, op 't losfen derzelveu, nog geene overeenkomst gemaakt was. Dit geschiedde eerst, in Wintermaand. De Koning van Frankryk en de Staaten kwamen toen overeen, te Bouillon, werwaards Jakob, Vryheer van Wasenaar en Heer van Obdam, afgezonden was, over de uitwisfeling en het losgeld der krygsgevangenen (y).

1690:

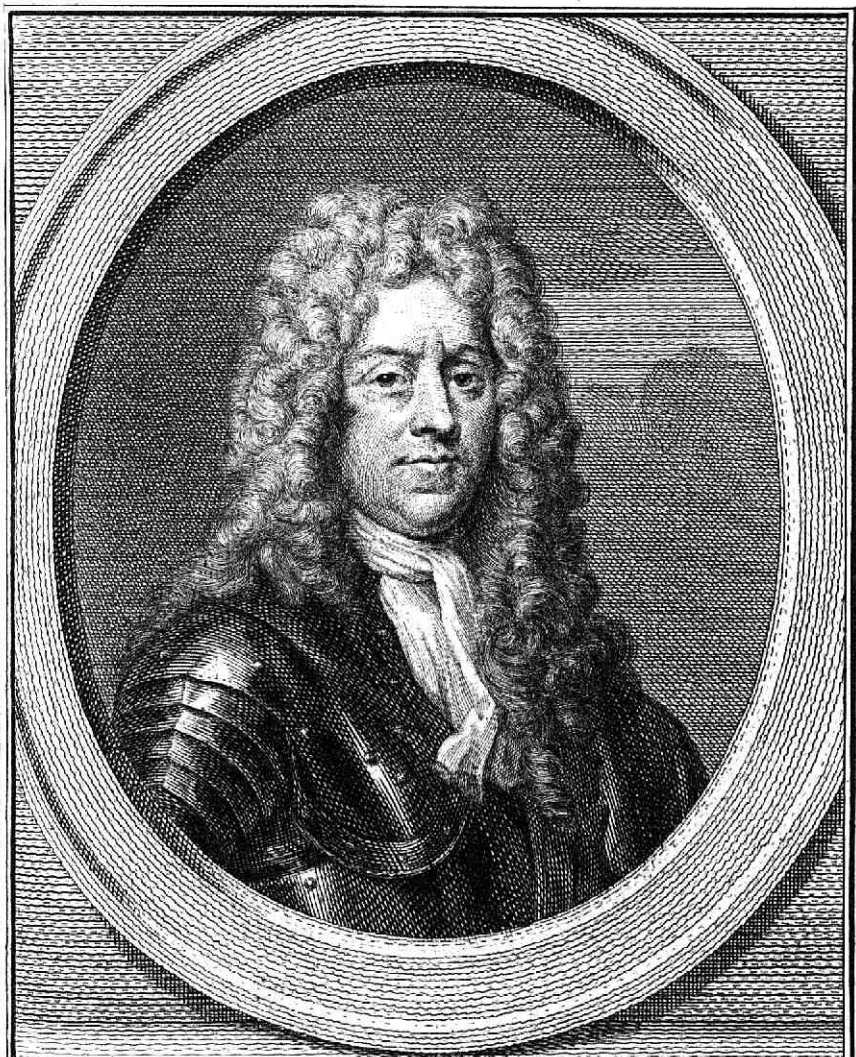
In Grasmaand, was een heimelyke toelig ontdekt, om Sluis aan den vyand te leveren, en eenige Zeeuwfche Eilanden, nevens Kadzand, onder brandfchatting te brengen, of af te loopen. Hoofdbeleider van deezzen slinkschen aanslag was Jakob Martinet, Franschman van herkomst en Oud-Schepen te Sluis. Hy hadt ook eenen Kornelis Roelandsz, Schipper te Sluis, in den aanslag weeten in te wikkelen. Daarna zocht hy Antoni Regnaule, Franschen Schoolmeester aldaar, aan zyne koorde te krygen; doch deezze gaf 'er den Bel-

Verraad
te Sluis-
ontdekt.

(t) Zie verf. Brieven en Verhaalen in de Holl. Merc. van 1690. bl. 167-190, 231, 232. TINDAL Vol. II. [or XVII.] p. 83-92. DANIEL Journal, p. CLVIII-CLX. FEUQUERES Mem. Hist. & Milit. Tom. I. p. 157, 187. Tom. II. p. 64.

(u) Zie Holl. Merc. van 1690. bl. 334, 335.

(y) Groot-Plakaatb. IV. Deel, bl. 167. Voyez aussi Du MONT Corps Diplom. Tom. VII. P. II. p. 277. Holl. Merc. van 1690. bl. 322.

GELEIJN. EVERTSEN,
Luitenant-Admiraal
van Zeeland.

A. Scheerman del. naar de Originele Schilding by den Vor Admiral Evertsen te Hofjagen. J. Verbraken fecit.

1690.

velhebber van Sluis kennis van. Martinet werd betrapt, met een' brief by zig, aan den Heere de Louvois, waarin hy den toeleg opende. Doch deeze brief was, door Regnault, geschreeven en met Martinets naam ondertekend: 't welk deeze op hem begeerd hadt, op dat hy zyne hand, daarna, zou kunnen ontveinzen. Roelandsz raakte ook in Hegtenis. Martinet en Roelandsz werden te regt geffeld voor den Krygsraad. Martinet werd veroordeeld, om geworgd en gevierendeeld; Roelandsz om gehangen te worden: welk vonnis, op den zestienden van Bloeimaand, werd uitgevoerd. Regnault, die 't stuk uitgebragt hadt, verwierf een jaargeld van driehonderd guldens van de Staaten. De Luitenant-Kolonel *Palm* en de Kwartiermeester *Bollaarts*, verdagt van kennis gehad te hebben aan 't verraad, werden, in Wynmaand daarna, zuiver geschouwen, en in hunnen goeden naam hersteld (w).

XIX.
Zeeslag
tusfchen
de Fran-
fche en
de vereenigde
Engelfche
en Staat-
fche
Vlooten,
op de
hoogte
van Be-
verfier.

De vereenigde Engelfche en Staatfche Vlooten waren, dit jaar, ook ongelukkig geweest: De Staaten, in 't voorleeden najaar, den Sekretaris der Admiraliteit te Amsterdam de *Wildt* gezonden hebbende naar Engeland, om met Koning Willem over de uitrusting der Vloote te Raadpleegen (x), hadden maar dertig Oorlogfchepen uitgerust: eenigen van welken, onder bevel van den Vice-Admiraal *Gelein Everfen*, Broeder van Kornelis *Evertfen*, nevens eenige Engelfchen, de Koningk-

(w) Holl. Merc. van 1690. bl. 97-104.

(x) Zie Refol. Holl. 25 Octob. 3 Decemb. 1689. bl. 563, 511, 4 Jan. 1690. bl. 6.

ningklyke bruid van Spanje, *Maria Anna*, Dogter van Filips Willem, Keurvorst van de Palts, in 't voorjaar, geleid hadden naar Ferol, zig daarna bezig houdende met kruisfen in de Straat: terwyl de overigen, onder 't bevel van den Luitenant-Admiraal Kornelis Evertsen, zig voegden by de Engelsche Vloote, onder den Admiraal *Torrington*, die in Duins lag; doch sedert verzeilde naar S. Helena. Om hem op te zoeken, was de Fransche Vloot, onder den Graave de Tornville, op den drieëntwintigsten van Zomermaand, van Brest, in zee gesteken. 't Liep tot in 't begin van Hooimaand aan, eer de Vlooten in elkanders gezigt kwamen. De Engelschen en Staatschen beslooten, terstond, slag te leveren. Evertsen geleidde de voorhoede der Vereenigde Vlooten; de middeltogt stondt onder den Admiraal Herbert. De Admiraal *Torrington* geboodt de agterhoede. Op den tienden, 's morgens ten negen uuren, begon Evertsen het gevegt, op de hoogte van Bevesier, tegen den voortogt der Fransche Vloote. Het duurde drie uren. Toen hielden de Franschen af. Evertsen kon hen niet vervolgen, ter oorzaak van de stilte. Ook belette de zelfde stilte den Vlooten het scheiden. De sryd werdt dan hervat. De Franschen, ziende dat *Torrington* niet opkwam, drongen in op het agterste smaldeel van den voortogt onder Evertsen. Toen werdt 'er fel gevogten, van wederzyde, tot 's nademiddagsten vyf uuren. 't Esquader onder Evertsen werdt deerlyk beschadigd: byna alle de schepen reddeloos geschooten.

Groot

1690. Groot was ook, gelyk men denken kan, 't getal der dooden. *Jan van Brakel* en *Jan Dik*, Schouten by Nagt onder de Kollegien van de Maaze en van 't Noorderkwartier, lieten hier 't leeven. Ook sneuvelde de Kapitein *Adriaan Noordhei*. 't Schip van Kapitein *van der Goes*, masteloos geschooten zynde, werdt by den vyand veroverd. Twee andere Staatsche schepen, geheel onbekwaam om dienst te doen, werden, na den slag, op bevel van Evertsen, vernield. Nog vier zwaar beschadigde Oorlogschepen en een brander zyn, daarna, verongelukt, of den vyand in handen gevallen. Doch 's Lands schip de Maaze, gevoerd door Kapitein *Snel*, tusfchen Reye en Hastings, aan strand geraakt, en door de Franschen overvallen zynde, ontkwam hunne handen; en werdt, slegts ééne mast meer ophebbende, behouden in Goeree binnen gebragt. De Franschen vervolgden de onzen en de Engelschen, tot op de hoogte van Douvres. De vereenigde Vlooten bergden zig, grootendeels, op den Theems. Doch verscheiden' reddelooze Staatsche schepen werden, door de onzen, vernield, op dat zy den vyand niet in handen vallen zouden (y). De ongelukkige uitflag van deezen stryd werdt, beide in Engeland en hier te Lande, den Graave van Torrington geweeten, die zig, byna geheellyk, buiten 't gevegt gehouden hadt (z). Ook werdt hy, te

LON-

(y) *Misfiven van den Luit. Admir. EVERTSEN van II en 17 July 1690. MSS.*

(z) *EXTR. Journ. van den Luit. Adm. EVERTSEN. MS. Zie ook Refol. Holl. 20 July 1690. W. 305.*

Londen komende, terstond, naar den Tour 1690.
gezonden. De Franschen schreeven, dat zy
geheel geene schepen verlooren hadden. Zy
gedroegen zig, na deeze overwinning, als
meesters van de zee, deeden, eerlang, eene
landing op de Engelsche kust, die egter geen
gevolg hadt, en benamen den Engelschen,
Hollanderen en Zeeuwen een groot getal van
Koopvaardyschepen. Koningin Maria, die,
terwyl Koning Willem in Ierland was, de Re-
geering van Engeland in handen gehad hadt,
zondt, terstond na den slag by Bevesier, den
Heer Herbert naar den Haage, om de Staaten
aan te moedigen, tot het herstellen en ver-
sterken hunner Vloote; waartoe zy, van zel-
ven, genoeg gezind waren. Torrington werdt,
eerlang, te regt gesteld; doch van wangedrag
zuiver geschouwen (a), en ontslaagen (b).
Sedert, viel 'er weinig voor, ter zee. Alleen-
lyk, werdt 's Lands Oorlogschip, de Kathari-
na, gevoerd door Kapitein Jan van Genderen,
die eenige Koopvaardyscheepen naar S. Ubes
geleidde, op den negenden van Wynmaand,
door drie Fransche Oorlogschepen, aangetast
en veroverd (c).

De schade, in den ongelukkigen slag by Be- XX.
vesier geleeden, werdt ten deele geboet, door Krygs-
de bedry-
ven in Ierland.

(a) Missiven van den Ambassf. VAN CITTERS van ¹⁸ July
18 Aug. ¹² Dec. 1690. MSS. van den Secr. J. DE WILDT van
18 Aug. 1690. MS.

(b) Zie de Brieven en Verhaal, in de Holl. Merc. van 1690,
bl. 190-213. FORBIN Memoir. Tom. 1. p. 300. TINDAL Vol.
II. [or XVII.] p. 25-47. DANIEL Journal, p. CLV, CLVI.

(c) Europ. Merc. Octob. — Dec. 1690. bl. 97.

1690. de overwinning, die Koning Willem, 's daags na den zelveu, behaalde in Ierland. Zyue Majesteit, in Lentemaand, een nieuw Parlement bycengeropen hebbende, hadt zig, voor 't eerst, bediend van een middel, zeer gemeen in Engeland, om, door onthaal en giften, Leden in 't Huis der Gemeenten te doen kiezen naar zynen zin (*d*). De party der Whigs, die hem op den Troon geholpen hadt, was by hem verdagt geworden (*e*), sedert dat zy zwaargheid gemaakt hadt, om zyne inkomsten, ruim genoeg, en voor zyn leeven, of voor een merkelyk getal van jaaren, vast te stellen. Ook zegt zy, in andere opzigten, den Koning naar haare hand te zetten. Men wil, dat eenigen deezer partye, eenige jaaren te Amsterdam gewoond hebbende, geduurende de Regeering der twee laatste Koningen, in deeze Stad, veel gehoord hadden van 's Konings korzelen en heerschzugtigen aart, en dat zy, hierom, te ligter, vreesden, dat hy, zo wel als verscheiden' der voorgaande Koningen, eene willekeurige wyze van regeeren zou zoeken in te voeren: 't welk hen bewoog, om hem, in veele opzigten, kort te houden (*f*). De party der Torys hadt, daarentegen, altoos hooge gedagten van 't Koninglyk voorregt gehad. Koning Willem vondt, derhalve, geraaden, eenigen van deezen te doen verkiezen tot Leden van 't Huis der Gemeenten,
op

(*d*) TINDAL Vol. I. [of XVI.] p. 496.

(*e*) Brief van ADR. DE VRYE van 26 Dec. O. S. 1690.

(*f*) TINDAL Vol. I. [of XVI.] p. 452, 453.

op dat zy hem mogten kunnen dienen tegen de Whigs, op welker vriendschap hy luttel staats meer maakte (g). Ook werden, kort na dat het Parlement byeengekomen was, 's Konings inkomsten, voor den tyd van vier jaaren, vastgesteld (h). Doch de voorflag om Koning Jakob af te zweeren werdt verworpen; doordien de Torys deezen Vorst nog heimelyk genegen waren; schoon zy voorgaven, dat de Whigs, zo de voorflag ingang vondt, de gantsche Regeering wederom in hunne handen gesteld zouden zien (i). Ondertusfchen, hadt de Koning het Parlement reeds bekend gemaakt, dat hy voorhadt, naar Ierland over te steeken. De Whigs toonden kleinen zin in deeze reize. „Zy vreezen,” schreef de Koning aan den Graave van Portland „my te „zullen verliezen, eer zy hunnen wil geheel, „lyk van my gehad hebben (k).” De Regeering werdt, in 's Konings afzyn, gesteld in handen van de Koninginne, by eene Akte van 't Parlement (l). In Zomermaand, begaf de Koning zig naar Ierland, daar de Hertog van Schomberg, reeds wederom, eenige Steden en Sterkten bemagtigd hadt (m). Zyne Majesteit landde te Karrikfergus, in 't Noorden van 't Eiland, op den vierentwintigsten. Koning Jakob hadt zig gelegerd langs de Rivier

1690.

(g) Zie 's Konings brief aan den Graave van Portland, gedr. 1739. bl. 11.

(h) TINDAL Vol. I. [or XVI.] p. 499.

(i) TINDAL Vol. I. [or XVI.] p. 509-512.

(k) Zie den Brief boyen aangehaald, bl. 11.

(l) Zie Holl. Merc. van 1690. bl. 130.

(m) Holl. Merc. van 1690. bl. 214-216.

1690. de Boyne; doch trok over den stroom te rug, op de aankomst van eenige Ruitery en Dragonders, onder den Generaal Majoor *Heere van 's Graavenmoer*. Koning Willem kwam, op den zevenden, te Dundalk, met zyn Leger. Hier werdt overlegd, of men den vyand slag leveren zou; daar 's Graavenmoer sterk toe riedt, beweerende, dat Koning Jacob flegts een hadvol volks by zig hadt (*n*). Den tienden, bezigtigde Koning Willem het vyandlyk Leger, van eene hoogte, en liep toen groot gevaar van een Kanonschoot, die hem 't vel van de regter schouder wegnam. Maar den volgende dag, raakte het Leger, gelukkiglyk, door de ondiepten der Riviere, en voorts in een hevige gevegt met dat der Franschen en Ieren, onder Koning Jakob. Koning Willem plaatste zig, eerlang, aan 't hoofd van eenige Staatsche troepen, en viel aan op 's vyands linker vleugel. De Luitenant-Generaal *van Ginkel*, die over een gedeelte deezer troepen gebodt, werdt eerst, door eenen grooten hoop Ieren, aan 't deinzen gebragt; doch, ondersteund door eenige Engelschen, moedigde hy zyn volk zo sterk aan ten sryde, dat de vyand op zyne beurt aan 't wyken raakte, en eerlang, met zwaar verlies, op de vlugt geslaagen werdt. 't Gantsche Leger van Koning Jakob onderging het zelfde lot. De zege verklaarde zig t'eenemaal voor Koning Willem: die geen grooter verlies geleeden hadt, dan dat van den Hertoge van Schomberg, zynde dee-

Slag aan
de Boy-
ne.

(*n*) TINDAL *Vol. II. [of XVII.] p. 3.*

deezen , reeds in den aanvang des gevegts , 1690.
 door eenige Lyfwagten van Koning Jakob ,
 onverhoeds , overvallen en gedood. Doch zo
 dra was het Leger van den onttroonden Vorst
 niet aan 't wyken gebragt , of hy zelf sloeg den
 weg op naar Dublin , begaf zig , eerlang , naar
 Waterford , en stak wederom over naar Frank-
 ryk , neemende zynen intrek te S. Germain en
 Laye , welk Paleis Koning Lodewyk hem , tot
 zyn verblyf , afgeftaan hadt. De overwinning
 aan de Boyne baande Koning Willem den weg
 tot de verovering van Drogheda , Kork en
 Kingsale. Doch Limerik werdt , lang , ver-
 geefts , belegerd. Na 't einde van den veld-
 togt , begaf zyne Majesteit zig te rug naar En-
 geland. De Fransche troepen waren , onder-
 tusfchen , geweeken uit Ierland ; daar de aan-
 hangers van Koning Jakob , aan kleine hoo-
 pen verdeeld , zig , voortaan , meest met roo-
 veryen ten platten Lande ophielden (o).

Koning
 Jakob
 wyktwe-
 derom
 naar
 Frank-
 ryk.

In Duitschland , viel , dit jaar , niets voor
 van belang. De verkiezing en Krooning van
 den Aartshertoge Jozefus tot Roomsch-Ko-
 ning , die in Louwmaand voortging , hadt de
 toerustingten ten oorloge , eene geruime wyle,
 vertraagd. Hierop , volgde de dood des Her-
 togs van Lotharingen , die op den agttienden
 van Grasmaand voorviel. De inhuldiging van
 den Keurvorst van Brandenburg , als Hertog
 van Pruissen , die , door den Koning van Groot-
 Bri-

XXI.
 Staat
 des oor-
 logs in
 Duitsch-
 land en
 tegen
 den
 Turk.

(o) BURNET Vol. II. p. 40-52. TINDAL Vol. II. [or XVII.]
 p. 10-17 , 20-25 , 47-74. DANIEL Journ. p. CLVJ , CLVIJ.
 Holl. Merc. van 1690. bl. 216-235 , 239-248.

1690.

Britanje, ook met de Ridderorde van de Koufband vereerd werdt, fremde de Krygsbeweelingen, insgelyks. Waarby nog kwam, dat de Keurvorst van Saxen, in 't begin van Grasmaand, verklaard hadt, dat hy geen' man naar den Rynkant dagt te zenden, zo de Keizer hem niet handhaafde, in 't gerust bezit der Saxen-Lauwenburgsche erfenisse: 't welk zo laat geschiedde, dat de Saxifche troepen, niet voor diep in Zomermaand, in 't veld verscheenen (*p*). De Keurvorst van Beieren kreeg, na de dood des Hertogs van Lotharingen, het opperbevel over 't Keizerlyk Leger. Het Fransche in deezen oord werdt, door den Daufyn, geboden. Beide de Legers pasten zo scherp op elkanders beweelingen, dat 'er, van wederzyde, niets dan eenige schutgevegten tuschen de strydende partyen ondernomen werden; tot dat de naderende Winter de troepen noodzaakte, het veld te verlaaten (*q*). De veldtocht tegen de Turken en tegen den Graave van Tekeli was, dit jaar, ongelukkiglyk uitgevallen voor de Keizerschen. Prins Lodewyk van Baden werdt geslaagen in Zevenbergen; waarna Nisfa, Widin, Belgrado en Lipa den Turken in handen vielen. Kanischa was, te vooren, ingenomen door de Keizerschen (*r*).

XXII. Krygsbe- In Katalonje, was, in 't voorjaar, door heime-

(*p*) Holl. Merc. van 1690. bl. 154-167.

(*q*) DANIEL Journal, p. CLX. Holl. Merc. van 1690. bl. 249, 319. TINDAL Vol. II. [or XVII.] p. 93-98.

(*r*) HERT'S Hist. de l'Empire Tom. III. p. 247. Holl. Merc. van 1690. bl. 288-308.

melyk beleid der Franschen, eenen opstand 1690. zou zyn voor Spanje, zo de opgezetenen tydig genoeg ondersteund geweest waren, door den Hertoge van Noailles; also de Hertog van Villa Hermosa, niet voor Oogstmaand, in 't veld verscheen. Nu waren de muiters, door eenig Spaansch Krygsvolk, te ondergebracht, en Noailles maakte zig alleenlyk meester van eene Vesting van klein belang, eer Villa Hermosa op de been kwam. De veldtogt eindigde hiermede, in deezen oord (s).

dryven
in Kata-
lonie.

Viktor Amadeus de II, Hertog van Savoije, hadt, sedert den aanvang des oorlogs, eene soort van onzydigheid bewaard, hoewel hy meest helde over de zyde van Frankryk. Doch, door den tyd, bespeurende, dat het Fransche Hof hem in eene genoegzaame afhankelijkheid zocht te houden, leende hy ooren naar de voorstellen, die hem, van wege den Keizer en de Kroone van Groot-Britanje, gedaan werden, en liet zig, eerlang, beweegen, om Frankryk den oorlog te verklaren. Hierop volgde de verlossing en vryheid der Piemonteesche Dalluiden, door toedoen des Konings van Groot-Britanje en der Staaten die, reeds in 't voorjaar, gearbeid hadden, om deeze hunne Geloofsgenooten, met geld en krygsbehoeften, te ondersteunen (t). Der Staaten Kommissaris van der Meer, die zig thans te

De Her-
tog van
Savoije
verlaat
de zyde
van
Frank-
ryk;

Ge-

(s) TINDAL Vol. II. [or XVII.] p. 98. Europ. Merc. Ja-
shary — Maart 1690. bl. 152.
(t) Secr. Resol. Gener. Luna 6 Martis 7 Febr. 1690. MSS.

1690 — Geneve en daaromtrent ophieldt, hadt het beleid over deeze ondersteuning (*u*), De Piemonteezen, eerlang, met den Hertoge verzoend, namen, gereedelyk, de wapenen op tegen de Franschen, die, onder den Heere de Catinat, by Saluses, slaags raakten tegen den Hertoge. Catinat behaalde hier de overwinning, en veroverde, daarna, Saluses, Savillana, Villa Franca en andere Plaatsen. Ook viel hem Suza, sedert, in handen. Het gantsche Hertogdom Savoje, op Montmelian na, was, midlerwyl, veroverd door S. Ruth. De Hertog van Savoje, wien de Keizer, uit hoofde van zynen eisch op het Koningkryk van Cyprus, den titel van *Koningklyke Hoogheid* toegestaan hadt, zig in deeze engte bevindende, zondt den *Graaf de la Tour*, eerlang, naar den Haage, om onderstand te verzoeken van de Staaten. Ook deedt de Gezant, ten zelfden einde, een' keer naar Engeland. Koning Willem en de Staaten slooten, eerlang, een Verdrag met den Hertoge (*v*), waarby hem dertigduizend Ryksdaalers ter maand beloofd werden, twee derde door de Kroone van Groot-Britanje, en een derde door de Staaten te betaalen (*w*). Sedert, tradt de Hertog ook in 't Groot Verbond; gelyk wy boven (*x*) reeds hebben aangetekend. De Graaf de
la

zoekt onderstand by de Staaten;

treed in 't Groot Verbond.

(*u*) Secr. Resol. Gener. 24 July 1690. MS. Mislive van den Comm. A. VAN DER MEER uit Turin den 11 April 1691. MS.

(*v*) Zie Notul. Zeel. van 1690. bl. 244. Secr. Resol. Gener. Jouis 9 Nov. 1690. MS.

(*w*) Holl. Merc. van 1690. bl. 253-287, 317. TINDAL Vol. II. [or XVII.] p. 74-83, BURNET Vol. II. p. 64.

(*x*) Bladz. 103.

la Tour was de eerste, die, in de hoedaanigheid van Gezant des Hertogs van Savoje, in den Haage verscheen. Van deezen tyd af, hebben de Staaten de vriendschap met dit Vorstendom gezogt te onderhouden. Wyders hadden de Staaten, ten deezen tyde, ook Verbonden geslooten, met den Koning van Deenemarke, en met Karel, Landgraave van Hessen (y). Ook waren zy met George Willem, Hertog van Bronswyk-Lunenburg, overeengekomen, om het Krygsvolk, welk hy hun verschaft hadt, nog tot den laatsten van Grasmaand des jaars 1691, in dienst te houden (z). En deeze overeenkomst werdt, in 't volgende jaar, wederom vernieuwd (a).

1690.

Holland, welk, by de tegenspoeden der Bondgenooten, in dit jaar, aan alle oorden, gemaakt, meer dan de andere Vereenigde Gewesten te lyden hadt, werdt, in twee voornaame Steden, ook nog bezogt met gevaarlike inwendige beroerten, die, schoon zy, niet klaarlyk, gelyk veele voorgaanden, haaren oorsprong scheenen te hebben, uit eenigen haat tegen de Regeeringe in 't gemeen, evenwel bystere gevolgen gehad zouden hebben, zo zy niet, door 't beleid en de wakkerheid der hooge en mindere Overheid, by tyds, gestild geworden waren. Wy konnen hierom niet voorby, den oorsprong en afloop deezer be-

XXIII.
Gewel-
dige op-
roer te
Rotter-
dam.

(y) Notul. Zeel. van 1690. bl. 290, 111.

(z) Resol. Holl. 21 April 10 May 1690. bl. 171, 150. Notul. Zeel. van 1690. bl. 118.

(a) Notul. Zeel. van 1691. bl. 113.

1690. beroerten, alhier, kortelyk, te boek te stellen. De schuttery, die, des nagts na den agt-entwintigsten van Oogstmaand, de wagt hielt onder 't Stadhuis te Rotterdam, een half anker wyns te verteeren hebbende, hadt, omtrent tien uren, eenigen uitgezonden, om het te haalen; die, in 't wederkeeren, aangestast werden, door drie broeders *van der Steen*, Pagters van de Wynen en 't Gemaal, verzeld van twee deurwaarders en twee oppassers, by 't gemeen, *kraaijers* of *verklikkers* genaamd. Men raakte, hierop, handgemeen, en de degen der schutteren uit de scheeden: een der oppasseren, die den Tromslaager 't vaasje van de schouder wilde ligten, werdt, door eenen der schutteren, doodgesteken. De Pagters en deurwaarders begaven zig toen naar 't huis van den Schout der Stede, *Mr. Jakob van Zuilen van Nieveld*, daar zy van den manslag beschuldigten *Kornelis Kosterman*, Wynkooper, die, nog dien zelfden nagt, van de wagt komende, gegreepen werdt. Men vergeleek Kostermans degen met de wonde des dooden: men ondervraagde den gevangen, veele reizen, en hy beleedt, eindelyk, 't feit, op den elfden van Herfstmaand. Hy werdt, hierop, veroordeeld, om onthalsd te worden, 't Vonnis werdt uitgevoerd, op den zestien- den, onder een' geweldigen toevloed van volk, morrende, dat hy onschuldig leedt, en 't stuk, slegts uit vreeze voor de pynbank, bekend hadt. 't Geviel, dat de scherpreger, ontfeld, meent men, uit verwagting van oproer, 't
hoofd

hoofd niet met den eersten slag afhieuw; maar zes of zeven reizen toesloeg, eer hy 't van 't lyf scheiden kon: 't welk het graauw sterkte in den waan van de onschuld des lyders. Ook liep 'er, des anderendaags, een gerugt, dat de Tromslaager, die, Kosterman te stout verdedigd hebbende voor de regters, ook vastgezet was; uit een gat of venster van 't Stadhuis, geroepen hadt, *hoe Kosterman onschuldig ter dood gebragt, en hy de man ware, die den oppasser doorsteken hadt.* Hierop rot het graauw te hoop, en streeft naar 't huis van den Pagter *Pieter van der Steen*, dat, eerlang, beformd en deerlyk geplonderd werdt, zonder dat de Burgemeesters, die de trom alomme hadden doen roeren, een genoegzaam getal van gewapende schutters, om de beroerte te stuiten, hadden kunnen op de been krygen. De Burgemeester Willem Bastiaansz. Scheepers, verzeld van den Sekretaris *Emmanuel van Welsesens*, en van eenige burgers, deedt egter, omtrent middernagt, de plonderaars, die nu hun zat gewoed hadden, het huis ruimen, schoon zy dat van den Schout ook met plondering gedreigd hadden. De Pagters, des anderendaags, verreisd naar den Haage, bragten te wege, dat 'er drie Kompagnien Ruiters naar Rotterdam werden geschikt, die, eerlang, door honderd en zestig knechten, werden afgelost. 't Morren en schelden op den Schout, wien de schuld van alles gegeven werdt, hieldt, ondertuschen, aan, onder 't graauw: 't welk de Wethouderschap bewoog, tot het af-

1699.

't Huis
van den
Pagter
der Wy-
nen
worde
geplon-
derd.

1690. afkondigen van een fcherp verbod tegen allerlei moedwil en famenrotting , geftaafd met eene bedreiging , dat men vuur zou doen geeven op de muiters , zo zy niet , met gemoe- de , tot bedaaren te brengen waren. Ook werdt elk , die eenig geroofd goed onder zig hadt , belast het zelve den eigenaar wederom te laaten toekomen. En vondt men , federt , hier en daar , eenig huisraad van kleine waarde , daar briefjes aan gehegt waren , meldende dat het aan Van der Steen behoorde. Maar 't fchelden op den Schout hielt aan. Men ftrooide en plakte fchotschriften door de Stad , waarin hy lelyk doorgestreeken , en met de dood bedreigd werdt. Dit duurde , tot den vyfden van Wynmaand , wanneer de Schout , uit den Haage t'huis komende , aan de Poort , opgewagt werdt , door een deel geboefte , dat hem *bloedhond!* en *moorder van Kosterman!* toefchreeuwde. Eene groote menigte volks , hierop te hoop loopende , verzelde den Schout tot aan zyne wooning , werwaards , ondertusfchen , de foldaaten getrokken waren , om hem en 't huis te befchermen. Doch 't graauw langs hoe meer aangroëijende in getal en stoutheid , befloot de Regeering , den Schout te verzoeken , dat hy zig , om 't volk genoeg te geeven , wilde ontfiaan van zyn ampt : 't welk hy egerter weigerde. Toen 't wat laater werdt , ver- toonde hy zig op de floep , zoekende het graauw , met woorden , te doen vertrekken. Vergeefs. Met het vallen van den avond , zag men eenigen het mes trekken : anderen met

ftee-

't Graauw
wil den
Schout
te lyve.

steenen werpen op de soldaaten, die, hierop, 1690.
 verklaarden, last te hebben om met scherp te
 schieten, zo men zig niet weg pakte. Maar 't
 graauw antwoordde, *dat de soldaaten zelve van*
daar zouden gaan, of men zou 't hen leeren doen.
 Toen kreegen de soldaaten bevel, om een'
 schoot over de hoofden heen te slaaken: waar-
 op 't werpen met steenen veel heviger aan
 ging. Maar als 'er, ten tweede maale, gelast
 werdt met scherp onder den hoop te schieten
 waardoor eenigen doodelyk gekwest werden,
 sloof de woeste menigte naar de wallen: van-
 waar zy twee stukken geschuts haalden, kee-
 rende het een de straat op naar de Vischmarkt;
 het ander schuins naar de Leuvenbrugge. Een
 derde stuk werdt naar de overzyde der Leu-
 venhaven, over des Schouts deur, gesleept,
 met kogels, oud yzer en straatsteenen gela-
 den en los gebrand op de soldaaten, die, met
 den eersten schoot, verstooven. De Burge-
 meesters hadden, midlerwyl, enige vendelen
 schutters in de wapenen doen komen: aan 't
 hoofd van eene van welken, de Heeren van
 Zoelen, Scheepers en Danen, met den Pen-
 sionaris *Beyer* en den Sekretaris *Welfenes*,
 den Schiedamschen dyk langs trokken; doch
 ter halver wege tusfchen het Gemeene Lands
 Huis van Schieland en de Leuvenbrugge staan
 bleeven. Scheepers en *Welfenes* traden toen
 vooruit naar 't geschut, om nog eene proef
 te neemen, of 't graauw zig, met woorden,
 wilde laten stillen. Doch de Burgemeester
 kon, door den drang van 't volk, niet hee-
 nen

De sol-
 daaten
 schieten
 'er on-
 der.

'tGraauw
 lost een
 stuk ge-
 schuts op
 de sol-
 daaten.

1690. nen kómen. Welfenes was voorby gelaaten, en vraagde, by 't gefchut gekomen, *wat men begeerde?* 't Antwoord was, *wy willen de foldaaten uit de Stad, en den Schout in handen hebben. Ook moet de fchuttery niet nader kómen, of wy zullen 'er op los branden.* De Sekretaris met dit befcheid te rug gekeerd zynde, zag niemant der Heeren kans, om de fchutters een' voet verder te doen zetten: 't zy dat zy bevreesd waren voor 't gefchut, of zo weinig als 't graauw gezind waren, om den Schout te befchermen. Men fehoot dan, den gantschen nagt, op 't huis van den Schout, die, met den ogtendftond, in foldaaten-gewaad, nevens de foldaaten, ter poorte uittrok. 't Graauw kreeg zo dra de lugt niet van 't vertrek der foldaaten, of 't ftuk, waaruit men den gantschen nagt gevuurd hadt, werdt, van de overzyde, gebragt, tót regt voor de deur des Schouts, die terftond aan ftarden werdt gefchooten. Toen ftroof de menigte ten huize in, daar alles verfcheurd, in ftukken geflaagen, en ten venfteren uit gefmeeten werdt. Ten negen uuren des morgens, was 't huis reeds ledig geplonderd. Toen ging men aan 't af breekken van 't gebouw, daar die dag en de volgende aan befteed werden, zonder dat men zig rust gunde, voor dat het huis geheel geflegt was. Midlerwyl, was 'er, des nagts, een hoop mans en wyven famengetrokken voor 't Stadhuis, daar zy 't ontflag van den Tromflaager en van eenige andere gevangenen begerden, en te wege bragten. Ten tien uuren
des

Des
Schouts
huis
wordt
geplon-
derd, en
ten gron-
de toe
afgebro-
ken.

des morgens, toog dit gespuis naar 't Spin-
huis, daar men ook gedwongen werdt, eeni-
ge tugtelingen te ontslaan. Een andere hoop
streefde naar des Schouts tuin buiten de Stad;
alwaar een pragtig speelhuis om verre gehaald,
en boomen en wyngaarden vernield werden.
't Stuk, welk voor des Schouts deur geslaan
hadt, werdt, daarna, op een gerugt, dat
'er wederom ruiters en soldaaten in aantogt
waren, gelleept naar de Delftsche Poorte,
en met oud yzer en straatsteenen gelaaden,
om 't Krygsvolk te keeren. Ook hieldt men
de poorten dicht. Omtrent elf uren, deedt
de Regeering afkondigen, dat het Schout-
ampt open, en de Prefident-Schepen, *Ja-
kob Beyer*, by voorraad, aangesteld was, om
het te bekleeden. Eenige dagen laater, werdt
het aan *J. M. de Braauw*, Heere van de
Ketel, opgedraagen. Ondertusfchen, mom-
pelde men nog van 't huis van zekeren Sche-
pen te willen plonderen. Ook dreigde men,
het rouwwapen der Dogter van den gewe-
zen Schout uit de Kerke te haalen, waarom
het, uit last der Wethouderschap, werdt weg-
genomen. Voor 't huis van den Schepen,
werdt een vendel schutters geplaatst, die be-
loofden, het te zullen beschermen, al zou 't
ook koppen kosten. 't Graauw bedaarde dan,
allengskens. Ook werden 'er eenigen, ver-
dagt van 't vuur der oproerigheid eerst te
hebben aangestookt, om den Schout den
voet te ligen, gegreepen en naar den Haage
gevoerd, daar zy voor 't Hof te regt ston-
den

1696

De
Schout
wordt
van zyn
ampt ver-
laaten.

1690. den (b). Men vindt ook, dat eenige belhamels, in vrouwen- of matroozen- gewaad vermomd, aan rykelyker onderkleederen gekend werden voor anderen, dan zy zig uitgaven: waaruit vermoeden rees, dat haat tegen den Schout, en tegen eenige anderen uit de Regeeringe den jongsten oproer verwekt hadt. De Pensionaris der Stad, *Sebastiaan Scheepers*, die ook Kapitein was over een vendel ichutters, beschuldigd of verdagt, dat hy zig, in 't stillen van den oproer, kwalyk gekweeten hadt van zynen pligt, vondt, eerlang, geraaden, zig schriftelyk te verdedigen, by de Staaten van Holland (c). Het Hof, Gemagtigden gezonden hebbende, om zig, wegens den oproer te doen onderregten, was ook niet te wel voldaan geweest over 't gedrag der Wethouderfchap (d). Ook werdt Koning Willem, in Lentemaand des jaars 1691, gemagtigd, om de Regeering in haar aanzien te herftellen, door de bekwaamfte middelen: waarop hy geraaden vondt, in Wynmaand des jaars 1692, zes Vroedschappen te ontslaan; en in derzelver plaats anderen te verkiezen (e). Wat 'er, ondertusfchen, van de oorzaak deezzer opfchuddinge zyn moge, het vatten van eenigen hadt, toen nu de woede bedaard, de Schout, die, sedert, nog voor den Hoogen Raa-

(b) Secr. Refol. Holl. 19, 24, 28. *Octob. 1690. V. Deel, bl. 381, 391.* Refol. Holl. 25 *Octob. 1, 2 Nov. 1690. bl. 482, 498, 504.* 6 *Maart 13 April 1691. bl. 167, 168, 332.*

(c) Refol. Holl. 6 *Maart 1691. bl. 169.*

(d) Refol. Holl. 21 *Maart 1691. bl. 257.*

(e) Refol. Holl. 10 *Aug. 1702. bl. 385.*

Raade te regt stondt (*f*), van zyn ampt verlaaten was, reeds zo veel schriks gebragt in de overigen, dat de rust in de Stad, eerlang, volkomenlyk, hersteld werdt (*g*). 1690.

Te Haarlem, ontstondt, insgelyks, in deeze zelfde Wynmaand, eene beroerte, die nogtans zo ver niet ging, en spoediger gestuit werdt. De Wethouderfchap hadt hier, laatstelyk in Hooimaand, tot bewaaring der burgerlyke welgeschiktheid, en om ongemak van brand te voorkomen, het rooken van tabak, op de straat, op wagens en in schuiten, en binnens huis, op gevaarlyke plaatsen, verboden, op eene boete van zes guldens, voor elk, die 'er op betrapt werdt. Maar 't gemeen sloeg deeze keur in den wind, en overtradt ze dagelyks. De Schout, *Adriaan Bakker*, de keur willende handhaaven, tastte, op den drie-entwintigsten van Wynmaand, eenen jongeling aan, die langs straat tabak rookte, vorderde hem de boete af, en toog hem, toen hy ze weigerde, den rok uit 't Graauw, dit aanzierende voor eene merkelyke belediging, loopt in groote menigte te hoop, en naar 't huis van den Schout, die gedwongen werdt, den rok te rug te geeven, en te gelyk eenige boeten, den luiden, te vooren, wegens 't overtreden der keure op het tabak rooken, afgevorderd, 't Bleeft hier niet.

XXIV.
Opfchuding te Haarlem.

(*f*) Resol. Holl. 16 Maart 1691. bl. 242.

(*g*) Waaragt. Verhaal enz. eerste en tweede Deel, gedrukt 1690. Zie ook Europ. Merck. Orob. — Decemb. 1690. bl. 79-91 155.

HIERONIMUS VAN BEVERNINGK
Thesaurier-Generaal der vereenigde
Nederlanden enz.

A. Schramm del. nunc & Original by den. Hier. Comite van Beverningk.

J. Neuberger fecit.

In Typis excudit.

1690. niet by. Men sprak van 't huis te willen plonderen. Ook werden 'er de glazen uitgefmeeten, en ander geweld gepleegd. Men dreigde ook eenige andere huizen der Regenten met plondering. Sommigen riepen, dat 'er nu kans ware, om de Zoutpagt en andere lasten afgeschafft te krygen. Doch de schuttery, by tyds in de wapenen gebragt, plaatste zig voor de huizen, die 't grootste gevaar liepen, en stuitte den opstand. Den vyfentwintigsten, des morgens vroeg, ontving men een geheel Regiment Voetvolk, omtrent zevenhonderd man sterk, en eenige Ruitery in de Stad. De komst deezer manschap, bragt den schrik zo zeer onder 't graauw, dat niemant meer kicken durfde: twee der oproerigen, midlerwyl, gegreepen zynde, werden met geesfeling gestraft: twaalf anderen, die gevlugt waren, openlyk ingedaagd. De burgery werdt, door de Staaten van Holland en door de Wethouderschap der Stad, voor de betoonde wakkerheid, by openbaare afkondiging, geprezen en bedankt (*h*).

XXV. Dood van Beverningk. Op den dertigsten van Wynmaand, overleedt, op de Hofftede Lokhorst of oud Teilingen, een klein uur van Leiden, de vermaarde Staatsman en Ambassadeur Hieronimus van Beverningk, in den ouderdom van zesenzeventig jaaren. Hy hadt zig, na 't sluiten der Nieuwmeegsche Vrede en des Verdrags met Zweeden in den jaare 1679, ontflaa-

(*h*) Resol. Holl. 25 Octob. 1 Novemb. 1690. bl. 481. 499.
Europ. Merc. Octob. — Decemb. 1690. bl. 91-93. 155-157.

flaagen van allerlei Staatsbewind, en een stil
leeven verkooren: waarin hy zig meest met
het kweeken van uitheemsche plantgewasfen
 bezig hieldt. Sommigen getuigen, dat hy
altoos wel geslaagd was, in de handelingen,
die hem werden toebetrouwd. Doch hiervan
moet de Vredehandeling te Keulen uitgezon-
derd worden; die, voor een groot gedeelte,
mislukte. Hy was schrandere, arbeidzaam,
vaardig en vlug van oordeel. Sommigen mer-
ken alleen zekere oneenpaarigheid in zyn ge-
drag aan, als een gebrek (i). By zyne Huis-
vrouwe, *Joanna le Gillon*, hadt hy nimmer
kinderen verwekt. Hy was te Gouda gebooren.
Zyn Grootvader, *Joan van Beverningk*, een
Edelman uit Pruysen, was hier te Lande ge-
komen met den Graave van Hohenlo, in den
jaare 1575, en trouwde, eerlang, eene Dog-
ter van *Dirk Lonk*, Burgemeester van Gou-
da: welke hem eenen Zoon baarde, *Melchior
van Beverningk* genaamd, die daarna Kapi-
tein over eene Kompagnie Knegten in Staat-
schen dienst, en Bevelhebber der Kasteelen
Argenteau en Dalem geworden is. Hy was
aan *Sibilla Standert*, Dogter van *Leonard Stan-
dert*, Bevelhebber van Knodfenburg, gehuwd.
Uit welk Huwelyk, Hieronimus van Bever-
ningk voortgekomen is. Wy hebben, in 't
voorgaande gedeelte deezer Historie, zo dik-
wils, gelegenheid gehad, om van hem te ge-
waagen, dat het noodeloos zyn zal, deezen

1692

Schets
van zyn
aart
en be-
dryf.

groot

(i) WICQUEFORT Ambasad. Tom. II. p. 443

1690. grooten Staatsman , hier , nader te doen kennen. Hy is , in de groote Kerke te Gouda , begraven , in eene Kapel , oudtyds de yzeren Kapel genaamd ; doch door hem van marmer herbouwd. Zyne bloedverwanten hebben hem , hier , een deftig Latynsch Graffchrift , in toetssteen gefneeden , opgerecht (*k*).

(*k*) *Voiz BAILE Diction. Art. BEVERNINGK (Jerdno) Europ. Merc. Oub. — Decemb. 1689. bl. 96.*

VADERLANDSCHE HISTORIE.

TWEE-EN-ZESTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. *Staat des oorlogs, in Europa. Misnoegen der Noordsche Kroonen. Zweeden biedt den Staaten zyne bemiddeling aan. II. Koning Willem doet een' keer naar Holland. Loopt gevaar op de Maaze. Zyne aanspraak aan de Staaten en Bondgenooten. Verdrag met Brunswyk-Wolfembuttel. III. De Franschen veroveren Bergen in Henegouwen. Zy bombardeeren Luik. Gevegt by Leuze. De Legers scheiden. IV. Staat des oorlogs ter zee. De Luitenant-Admiraal Tromp sterft. Aanslag der Franschen op de Smirnasche Vloote. Gevegt met twee Algiersche Kaapers. Jan Bart overvalt de Haringhuizen. V. Krygsbedryven in Ierland. VI. Veldtocht in Duitschland. In Hongarye. In Katalonic. VII. De Staaten ondersteunen den Hertog van Savoje. De Franschen veroveren verscheiden Plaatsen in Piemont. Coni verlaaten. Carmagnola herwonnen. Montmelian verlooren. VIII. De Keurvorst van Beieren wordt Landvoogd der Spaansche Nederlanden. Gezantschap naar Spanje. Naar Zwit-*

*serland. IX. Verdrag van Koophandel met
 Deensmarke. Dood der Heeren van Amerongen
 en van Sommelsdyk. X. Toerusting van der Staa-
 ten. Afgunst tegen de Nederlandsche Heeren,
 in Engeland. Het Fransche Hof zoekt Koning
 Jakob, met een Leger, naar Engeland te voe-
 ren. Zyne verklaring. Vereeniging der En-
 gelsche en Staatsche Vlooten. XI. Zeeslag tus-
 schen La Hougue en Barfleur. Verdere ontmoet-
 zingen ter zee. XII. Koning Willem trekt te
 veld. De Koning van Frankryk belegert en
 veroyert Namen. 't Kasteel geeft zig, insge-
 lyks, over. Geyegt by Steenkerken. Verraad
 in 't Leger der Bondgenooten. Diksmuiden en
 Veurne bezet. Charleroi gebombardeerd. Huy
 byna verlooren. XIII. Aanslag op het leeyen
 van Koning Willem, ontdekt en gestraft. XIV.
 De Hertog van Hanover wordt tot negenden
 Keurvorst verheeven. XV. Krygsbedryven in
 Duitschland. De Staaten zoeken de Vrede tus-
 schen den Keizer en de Porte te bemiddelen.
 Verdrag der Staaten met den Keizer van Ma-
 rokko. XVI. De Hertog van Savoje valt in
 het Dauphiné. Trekt te rug. XVII. Aard-
 beeying. Geboorte van eenen Prins van Beieren.
 De Prins van Waldek sterft. XVIII. Gewel-
 dige beroerte, te Goes, ontstaan uit den twist
 over de verkiezing der Rentmeesteren. Men
 vernieuwt de Wet, tegen de begeerte van Ko-
 ning Willem. Krygsvolk voor Goes gezonden.
 Men houdt het buiten. XIX. De toegangen
 naar de Stad worden bezet. 't Krygsvolk rukt
 naar binnen. De Regeering wordt veranderd.
 Verscheiden Regenten gevat en gevonnist. XX.
 In-*

Inhoud der Vonnisfen ten hunnen laste. XXI. De veroordeelden verzoeken brieven van vergiffenis van Koning Willem. Zyne Majesteit maakt eenige verandering in de Vonnisfen. XXII. De veroordeelden worden ter Stad uit geleid. Zy worden, allengskens, hersteld. XXIII. Simon van Halewyn, Burgemeester van Dordrecht, over heimelyken handel met de Franschen, veroordeeld tot eene altoosduurende gevangenisfe.

't Jaar 1690 was, voor de Bondgenooten, 1690.
 alomme, behalven in Ierland, ongelukkiglyk naar 't einde geloopen. De
 Fransche wapenen waren voorspoedig geweest, beide ter zee en te lande, en de nieuwe Bondgenoot, de Hertog van Savoje zelf, hadt 'er de nadeelige uitwerkfels van ondervonden. De Turken en de Graaf van Tekeli hadden ook merkelyke voordeelen behaald, op de Keizerfchen. De Koning van Groot-Britanje en de Vereenigde Staaten hadden, daarbenevens, door 't belemmeren der Vaarte op Frankryk, de Noordsche Kroonen en de Stad Hamburg tot misnoegen verwekt (a): 't welk te wege bragt, dat de Koning van Zweeden de twaalf Oorlogsfchepen, die hy den Staaten beloofd hadt, t' huis hieldt. De Koning van Deenemarke ging verder, en besloeg eenige Hollandsche Koopvaardysfchepen in de Zond (b); om dat
 men

I.
 Staat van den oorlog in Europa.

Misnoegen der Noordsche Kroonen op de Staaten.

(a) Resol. Holl. 9 Febr. 1691. bl. 84.

(b) Resol. Holl. 30 Jan. 1691. bl. 68.

1690 — men eenigen der zynen , op Frankryk hande-
 lende , in Zeeland opgebracht hadt. Men hadt
 reeds , voor eenigen tyd , den Heer van Ha-
 ren naar Zweeden , en den Heer van Ame-
 rongen naar Deenemarke gezonden , om de
 twee Kroonen te beweegen , tot het aanneemen
 van 't groote Bondgenootfchap tegen Frank-
 ryk , en om de verſchillen over den handel
 af te doen. Doch deeze bezendingen bragten
 kleine vrugt voort (c). Zulke moeilykhe-
 den , gevoegd by de jongſte rampen des oor-
 logs , deden veelen oordeelen , dat de Bond-
 genooten , en de Staaten inzonderheid , ten
 deezen tyde , zouden verlangen naar vrede ;
 daar 't Franſche Hof niet ongenegen toe ge-
 weest zou zyn , zo het 'er , wederom , gelyk
 voorheen , eenige voordeelen by hadt konnen
 bedingen. De Zweedſche Gezant , *Graaf van*
Oxenſtiern , reeds in 't voorjaar , den Staaten
 de goede dienſten zyns Meesters hebbende
 aangeboden , tot bevordering der Vrede met
 Frankryk (d) , kreeg , omtrent het einde van
 den veldtogt , laſt , om den Bondgenooten
 's Konings bemiddeling tuſſchen Frankryk en
 hen aan te bieden. Hy deedt het aan de
 Staaten , op den zevenentwintigſten van Wyn-
 maand (e). Doch de Staaten antwoordden ,
 dat zy hierin niet konden treden buiten be-
 williging hunner Bondgenooten ; welker Ge-
 zan-

(c) *Zie* Holl. Merc. van 1690. bl. 320. Europ. Merc. Jan.
 Maart 1690. bl. 201.

(d) Europ. Merc. Jan. — Maart 1690. bl. 79.

(e) Refol. Holl. 1 Nov. 1690. bl. 498. Act. de la Paix de
 Ryswick Tom. 1. p. 2.

zanten zy'er, terstond, kennis van gaven (f). 1690:
 De Koning van Zweeden deedt den zelfden
 voorslag aan de Hoven van Weenen en Lon-
 den, alwaar zyne Gezanten een diergelyk ant-
 woord ontvingen (g). De voornaamste Bond-
 genooten oordeelden de tegenwoordige gele-
 genheid nog te ongunstig, om eene Vrede-
 handeling te beginnen. De Keizer hoopte op
 eenen beteren veldtogt tegen de Turken; en
 Koning Willem kon geene voordeelige voor-
 waarden verwagten, van de zyde van Frank-
 ryk, en uit het Hof van S. Germain, daar Ko-
 ning Jakob zig onthieldt; zo lang hy Ierland
 niet geheelyk overmeesterd hadt. Hy besloot,
 hierom, een' keer naar Holland te doen, de
 Haagfche byeenkomst te vereeren met zyne
 tegenwoordigheid, en orde te stellen tegen
 den aanstaanden veldtogt in de Spaanfche Ne-
 derlanden.

Hy vertrok van Kenfington, op den zes-
 tienden van Louwmaand des jaars 1691. Doch
 eer hy te Margate kwam, daar hy dagt fcheep
 te gaan, stak'er zulk een felle wind op, uit
 den Oosten, verzeld met vinnige vorst, dat
 hy besloot te rug te keeren. Na verloop van
 eenige dagen, hernam hy egter de reize, af-
 fteekende van 's Gravefend, op den zesent-
 wintigften, onder 't geleide van twaalf Oor-
 logsfchepen, en met eenen aanzienlyken Hof-
 stoet by zig. De Koning kwam, eerst op den der-
 tig-

II.
 Koning
 Willem
 doet een'
 keer naar
 Holland.
 1691.

(f) Refol. Gener. Luna 30 Octob. 1690.
 (g) Mifive van den Ambast. VAN CITTERS van 12 Dec.
 1690. MS. Holl. Mejc. van 1690. bl. 337.

1691. tigten, met stormagtig weder, in 't gezigt der
 ——— Hollandfche kusten, en tot anderhalve myle
 van Goeree, daar de oever dik met ys bezet
 was, behalve, dat het mistig weder de landing
 gevaarlyk maakte, met groote fchepen. Maar
 de Koning, wars van de zee, befloot het Jagt
 te verlaaten, en zig, in een floep, aan land
 te laten zetten. De Hertog van Ormond,
 de Graaven van Portland, Devonshire, Dor-
 fet en Monmouth, en de Heeren van Ouw-
 kerk en Zuilestein verzelde hem. 't Boots-
 volk zelf fchroomde voor den togt met de
 floep; doch de Koning was 'er op gefteid ge-
 weest. 't Was twee uuren na den middag,
 toen zyne Majesteit uit het Jagt tradt. Twee
 andere floepen volgden hem. Omtrent agt of
 negen uuren des avonds, befloot men, op 't
 gezigt der vuurbaake van Goeree, de floepen
 aan den grond te zetten: doch men kon, mids
 de donkerheid en 't mistig weder, den wal
 niet vinden. De Koning, midlerwyl, den be-
 klemden bootsluiden moed infpreekende,
 vraagde hun, *of zy beyreesd waren te fterven,
 in zyn gezelfchap (h)?* De Stuurman, *Simon
 Janszoon Harteyeld*, waagde, eindelyk, uit de
 floep te fappen, en raakte, met vallen en op-
 ftaan, te Goeree, aan land; daar hy, ten te-
 ken zyner aankomste, een musketschoot flaa-
 ken en fterker vuuren liet. Nogtans, bleef
 zyne Majesteit, den gantfchen nacht, op het
 water, en werdt, nevens zyn gezelfchap, niet
 voor dat de dag aanbrak, met wagens, van
 boord

(h) TINDAL *Vol. II.* [or XVII.] p. 120.

boord gehaald, en aan land gebragt. Hy toefde drie uren, in eene armelyke Visfchers wooning, op strand; en keerde, toen 't weêr bedaard was, omtrent tien uren, wederom naar de floepen, die hem, kort na den middag, bragten aan de Oranje-Polder, tegen over den Briele. Van hier, wergt het hoog gezelfchap, met koetsen, afgehaald naar Hondsholredyk, daar zyne Majesteit, door eenige Heeren, begroet werdt. Hy vertrok, nog dien zelfden avond, naar den Haage.

Hier deed hy eene openbaare intrede, op den vyfden van Sprokkelmaand; waartoe men, sedert eenigen tyd, eenen pragtigen toefstel van cerepoorten, zegeboogen, zinnebeelden en opschriften vervaardigd hadt. Ook werden 'er, terwyl de intrede geschiedde, verscheiden' fraaije vuurwerken afgesteken. Veele ingezetenen van den Haage gaven ook, met het sterk verlichten hunner wooningen, en op andere wyzen, openbaare tekenen van vreugde, over 's Konings behouden' aankomst (i). Zyne Majesteit verscheen, kort hierna, in de hooge Kollegien, in den Haage, welken hy voorhieldt „dat hy, toen hy, „de laatste reize, affcheid van hun nam, „hun bekend gemaakt hadt, hoe hy van zins „ware, over te steeken naar Engeland, om, „met de hulpe, hem verleend door de Staaten, dit Ryk te redden uit de rampen, „waarmede het gedreigd, of reeds gedrukt „werdt. Dat de Voorzienigheid zyne poogin-

1691.

De Koning doet eene openbaare intrede in den Haage.

Zyne aan spraak aan de Staaten,

(i) Europ. Merc. Jan — Maart 1691. Bl. 110-147.

1691. „ gingen ook in zo verre gezegend hadt, dat
 „ het volk hem de kroon der drie Ryken hadt
 „ aangeboden, welke hy hadt aangenomen,
 „ niet uit onmaatige staatzugt, des mogt
 „ God hem getuige zyn, maar om den Gods-
 „ dienst, den welstand en rust der drie Ry-
 „ ken te bevorderen, en de Bondgenooten,
 „ vooral de Staaten, te beter te kunnen by-
 „ staan tegen de Fransche overmagt. Dat
 „ hy wel gewenscht hadt, dit eerder te heb-
 „ ben kunnen toonen; doch dat de staat zy-
 „ ner zaaken in Ierland zulks niet hadt wil-
 „ len gehengen. Dat Ierland nu in beter' toe-
 „ stand gebragt was: 't welk hem hadt doen
 „ besluiten, om herwaards over te steeken,
 „ niet slegts om met de hooge Bondgenoo-
 „ ten te raadpleegen, over de beweegingen
 „ van den aanstaanden veldtogt; maar ook,
 „ om zyn beroep van Kapitein Generaal we-
 „ derom waar te neemen." Hy besloot, wy-
 „ ders, met eene betuiging van de hoogste ge-
 „ negenheid voor deezen Staat, hoopende hy,
 „ dat de Voorzienigheid hem tot een werk-
 „ tuig gebruiken zou, om de rust in Europa
 „ en de verzekerdheid van deezen Staat te
 „ herstellen: waarna hy zyn hoofd, gerus-
 „ telyk, nederleggen zou." Zyne aanspraak
 „ werdt, beleefd en eerbiedig, beantwoord (k).

en aan de
 Bondge-
 nooten,
 op de
 Haag-
 Wat laater, begaf zyne Majesteit zig naar
 de byeenkomst der Bondgenooten in den Haa-
 ge, die nu, met meer luister, geopend werdt,
 doordien de Markgraaf van Gastanaga, Land-
 voogd

(z) Zie Europ. Merc. Jan. — Decemb. 1691. bl. 147-149.

voogd der Spaanfche Nederlanden, de Keurvorften van Beieren en Brandenburg, de Hertog van Brunswyk - Wolfembuttel, de Landgraaf van Hefen - Kafel, en een aanzienlyk getal van andere Duitfche Vorften zig ook, in perfoon, derwaards begeven hadden (D). Koning Willem, in deeze byeenkomst, verfchynende, wees aan „dat het blykbaar „ gevaar, waarin de Bondgenooten zig thans „ bevonden, klaarlyk toonde, welke misflagen zy, te vooren, begaan hadden. Hy „ behoefde dan, zeide hy, niet veele redenen „ te gebruiken, om hen te doen zien, dat zy, „ voortaan, beter' en gepaster' maatregels „ zouden moeten neemen. 't Was, in de omftandigheden, waarin men zig tegenwoordig bevondt, geen tyd meer van raadpleegen, maar van uitvoeren. De vyand was „ meester van de voornaamfte Sterkten, die „ ten voormuur voor de gemeene vryheid „ plagten te verftrekken. Haast zou hy zig „ al 't overige onderworpen hebben; zo de „ geest van verdeeldheid, traagheid en eigenbaat langer heerschte, onder de Bondgenooten. Elk behoorde zig, in tegendeel, „ verzekerd te houden, dat zyn byzonder „ belang onder het algemeen belang begrepen ware. Ook hadt men te doen met eenen magtigen vyand, die gefchaapen ftondt, „ Steden en Volken te doen zwigten voor 't „ geweld zyner wapenen. En 't was ydelheid, „ geroep en klagten en nuttelooze aantuigingen „ gert

1691.

fche byeenkomst.

(1) Zie Europ. Merc. Jan. — Maart 1691. N. 151, 186.

169.

„ gen te doen tegen blykbaare onregtvaardigheid. Niet de befluiten van eenen onvrugtbaaren Ryksdag, niet de ongegronde hoop van deezen of genen Staatsdienaar; maar krygsknegten, magtige Legers en eene spoedige en naauwe vereeniging van alle de krachten der Bondgenooten moesten hier 't werk uitvoeren. En deeze krachten moest men, zonder uitstel, tegen den vyand te velde brengen, zo men zyner overwinningen paalen stellen, en hem de vryheid van Europa, welke hy reeds onder 't juk hieldt, uit de handen wringen wilde. Wat hem, Koning van Groot-Britanje, aanging; hy wilde zyn aanzien, magt en persoon niet spaaren, om met hen, tot zulk een regtvaardig en noodzaakelyk einde, mede te werken. In de aanstaande Lent, zou men hem, aan het hoofd van de vereenigde Legers, zyn Koningklyk woord, welk hy hun thans plegtiglyk gaf, zien waar maaken (m).”

De Bondgenooten befluiten eene aanzienlyke magt op de been te brengen.

Men wil, dat 's Konings redenen zo veel indrukks maakten op de gemoederen der Bondgenooten, dat men besloot, tweehonderd twintigduizend man te velde te brengen, tegen Frankryk. Van deeze manschap, beloofde de Keizer twintigduizend man te zullen leveren: Groot-Britanje twintigduizend: Spanje ook twintigduizend, in de Nederlanden alleen: de Vereenigde Gewesten vyfendertigduizend: de Hertog van Savoje, met Milaan, twintigduizend: de Keurvorst van Beieren agttien-

(m) TINDAL Vol. II. [et XVII.] p. 122.

tienduizend: de Keurvorst van Saxon twaalf-
 duizend: de Keurvorst van Brandenburg twintig-
 duizend: de Keurvorst van de Palts vier-
 duizend: de Landgraaf van Hessen agtdui-
 zend: de Zwabifche en Frankifche Kreitsen tien-
 duizend: de Hertog van Wurtemberg zesdui-
 zend: de Prins Bifchop van Luik zesduizend:
 de Bifchop van Munfter zevenduizend en
 de Hertogen van Lunenburg zestienduizend.
 Doch Groot-Britanje en de Vereenigde Ge-
 westen moesten een goed getal deezer troe-
 pen betaalen; welken de Duitfche Vorften,
 niet zonder daarvoor merkelyke onderftand-
 gelden genooten te hebben, hadden willen
 op de been brengen. Deeze twee Mogend-
 heden droegen, derhalve, den meesten last
 van den oorlog (*n*). De Staaten hadden, daar-
 enboven, federt het jaar 1688, een Regiment
 Paarde van George Willem, Hertoge van
 Brunfwyk-Lunenburg, in dienst gehad (*o*). En
 in Bloei maand deezes jaars 1691, kwamen ze
 met Rudolf Augustus en Antoni Ulrich, Her-
 togen van Brunfwyk-Lunenburg-Wolfembut-
 tel, overeen, dat deezen een Regiment te
 paarde en twee Regementen te voet in hun-
 nen dienst zouden laaten. Ten deezen zelfden
 tyde, tradt Anselmus Franciskus, Keurvorst van
 Ments, ook in 't Groot Verbond (*p*).

1691.

Verdrag
 met de
 Hertog-
 en van
 Bruns-
 wyk-
 Wolfem-
 buttel.

Doch terwyl men, in den Haage, raad-
 pleegde op het wederftaan van Frankryk, en
 ter-

III.
 De Fran-
 fchen be-
 legeren

(*n*) TINDAL Vol. II. [ur XVII.] p. 125.

(*o*) VOIEZ DU MONT Corps Diplom. Tom. VII. P. II. p.
 242.

(*p*) VOIEZ DU MONT Corps Diplom. Tom. VII. P. II. p.
 284.

1691. terwyl Koning Willem naar 't Loo getrokken was, om zig, eenige dagen, met de jagt te verlustigen, was de Markgraaf van Boufflers, aan 't hoofd van 't Fransche Leger, in 't veld verscheenen, en hadt Bergen in Henegouwen berend, op den vyftienden van Lentemaand. De *Prins van Bergues* voerde, hier, het bevel over de bezetting, die uit zesduizend man, meest Duitsche troepen, gerekend werdt te bestaan. Zes dagen hierna, kwam de Koning van Frankryk zelf in 't Leger voor Bergen. De arbeid aan de Loopgraaven en aan 't droog maaken der moerasfen om de Stad werdt, federt, wakkerlyk, voortgezet. De belegerden deden hun best ook, door menigen uitval, om den vyand, in 't voortzetten der nadernissen, te hinderen. Doch, op den eersten van Grasmaand, hadt hy de graft gevuld gekreegen van een onvolmaakt hoornwerk aan de zuidzyde der Stad, omtrent de Barlaumontsche Poort. Hier werdt, heviglyk, storm gelooopen: en schoon de belegerden den vyand, rustiglyk, affloegen, gelukte het deezen egter, eindelyk, post te vatten op het hoornwerk. Koning Willem was naauwlyks op het Loo gekomen, of de tyding van het beleg van Bergen riep hem, van daar, te rug naar den Haage. Het Leger der Bondgenooten was bezig, om byeen te trekken, te Halle in Brabant, tusfchen Brusfel en Bergen: en Koning Willem schein beslooten te hebben, om zig, aan 't hoofd van het zelve, te stellen, en Bergen te ontzetten. Hy zondt egter den Prins van Waldek vooruit naar Halle, daar hy zy-

ne

ne Majesteit moest afwagten. In 't Leger voor Bergen, kreeg men haast tyding van 's Konings voorneemen, en zette, hierom, het beleg sterker voort. Men schoot niet slegts hevig op de Stad; maar wierp 'er ook een groot getal van bomben in, die zwaare schade, aan huizen en kerken, veroorzaakten. Koning Willem, den Prinse van Waldek kort gevolgd zynde, kwam, den vierden van Grasmaand, te Halle, by 't Leger, welk op vyftigduizend man begroot werdt. Doch hy was genoodzaakt, te toeven tot den elfden, by gebrek van wagens en karren, tot het vervoeren van 't krygsgereedschap en de pakkaadje: welken de Spaanschen verzuimd hadden, by tyds, te bezorgen. De belegerde Stad werdt, midlerwyl, zo hevig aangetast, dat de burgers, door de Priesters gaande gemaakt, op de been raakten, en den Bevelhebber het overgeeven der Stad afvergden. Vergeefs, hieldt hy hun voor, dat het ontzet voor de deur, en de Stad ligtelyk, agt of tien dagen, te houden was. Zy dreigden, eindelyk, de Poorten te zullen openen, en hem en de bezetting den vyand te zullen overleveren. Hy werdt dan gedwongen, te gedoogen, dat men de trom sloeg, om in besprek te komen, op den agtsten, des avonds. De Brigadier Fagel, Kolonel over een Staatsch Regiment, welk in Bergen lag, hadt zyn best ook gedaan, om de burgery van gedagten te doen veranderen: doch zyne poogingen waren vrugteloos geweest. De Bevelhebber, nog al hoopende op ontzet, begeerde, toen men nu in besprek getreden

1691. was, tien dagen tyds om uit te trekken ; doch men wilde hem slegts twee dagen toestaan.

De Stad
gaat over,
by Ver-
drag.

De Stad werdt dan overgegeven op den zelfden agtsten van Grasmaand. De bezetting, alle krygseer bedongen hebbende, trok, op den tienden, ter Vestinge uit. Koning Willem kreeg, terstond, de tyding van 't Verdrag, waarby Bergen zig opgegeven hadt, en, geene kans ziende, om de Stad, voor den tienden, te ontzetten, deedt hy 't Leger wederom scheiden, en keerde te rug naar den Haage, daar hy nog eenige dagen vertoefde: waarna hy de reis naar Engeland aannam. Hy liep, den drie-entwintigsten, uit de Maaze, in zee, en was den volgenden dag reeds te Londen (q). Eenige weken na 't veroveren van Bergen, toogen de Franschen naar Halle, daar zy de Vestingwerken, welken de Bondgenooten aan deeze Stad hadden begonnen te maaken, slegten deeden (r).

Halle
wordt
geslegt.

De Le-
gers trek-
ken we-
derom te
velde.

Koning Willem vertoefde geene drie weken in Engeland. Hy stak, den elfden van Bloemaand, wederom, uit Harwich, in zee, kwam, den volgenden dag, in de Maaze, en nog voor middernagt in den Haage aan (s). Van hier, deedt hy een togtje naar 't Loo, de Graaven van Solms en van Marlborough voor-

(q) BURNET Vol. II. p. 76. TINDAL Vol. II. [or XVII.] p. 127-130. Brieven, Verhaalen enz in de Europ. Merc. April — Juny 1691. bl. 4-31, 37. FRUQUIERES Memoir. Hist. & Milit. Tom. I. p. 466.

(r) DANIEL Journ. p. CLXII. Europ. Merc. April — Juny 1691. bl. 116.

(s) Europ. Merc. April — Juny 1691. bl. 86, 117. TINDAL Vol. II. [or XVII.] p. 160.

vooruit zedende , om alles , tegen zyne aankomst in 't Leger , gereed te maaken. Ook kwam hy , den tweeden van Zomermaand , in 't Leger , welk toen , twee uuren boven Brusfel , byeengetrokken was , en dagelyks aanwies in getal. De Maarfchalk van Luxemburg , die , na 't vertrek des Konings van Frankryk , over 't vyandlyk Leger geboodt , hadt zig by Enguien nedergeslaagen. De twee Legers trokken , federt , van de eene Legerplaats naar de andere , zonder dat 'er iet voorviel van belang. Alleenlyk , hadden de Franschen , onder den Markgraave van Boufflers , Luik , door bombardeeren , zoeken te dwingen tot de overgaave. Doch eenige manschap uit het vereenigd Leger , en eenig Duitsch Krygsvolk ontzettekeden de Stad. De Koning van Groot-Britanje zocht , midlerwyl , onder het heen en weder trekken , den Hertog van Luxemburg uit te lokken , tot eenen veldslag ; doch deeze hadt , meent men , stiipen last , om 't Leger niet te waagen , zo 't gevegt maar eenigszins ontweeken kon worden. Ook gedoogde de gesteldheid der Landstreeke niet , dat men hem , zyns ondanks , noodzaakte tot slaan. Een beleg te onderneemen , en daardoor den vyand te verpligten , om zyn voordeel te verlaaten , was , insgelyks , ondoenlyk , alzo de Spaanschen geene zorg gedraagen hadden , om magazynen op te regten , en de voorraad rondsom de Steden meest verteerd was. De Hertog van Luxemburg hadt , ondertuschen , ook groote reden , om den slag te schuwen ; alzo de Bondgenooten , zo hy de

1691:

De Franschen
 bombardeeren
 Luik.

De Franschen
 ontwerpen den
 veldslag.

1691. neerlaag gekreegen hadt , tot voor de wallen
 ——— van Parys , zouden hebben kunnen doordrin-
 dien de gen. De Zomer verliep , derhalve , zonder
 Bondge- dat 'er iet van belang voorviel. Koning Wil-
 nooten lem verliet het Leger , welk toen by Aath lag ,
 zогten. op den zeventienden van Herfstmaand , na
 dat hy de Vestingwerken van Beaumont hadt
 doen slegten. Hy begaf zig eerst naar Breda ,
 en toen naar 't Loo , daar hy zig nog eenige
 dagen ophieldt. De Prins van Waldek , nu 't
 opperbevel over 't Leger in handen hebben-
 de , was , terstond na 's Konings vertrek , op-
 gebroken ; van zins , om zig te Cambron , tus-
 sphen de beek van Leuze en die van Catoire ,
 neder te slaan. Van dit voorneemen kreeg
 men haast berigt in 't Fransche Leger , welk
 ook , terstond , op weg sloeg. De regter vleu-
 gel van 't Leger der Bondgenooten , en 't
 Gevegt grootste gedeelte der Paarden van de linker
 by Leu- vleugel was reeds tusphen de twee beeken
 ze. gekomen , toen Luxemburg de troepen van
 's Konings Huis en een goed getal Paarden
 deedt aanvallen op de agterhoede van 't Le-
 ger onder den Prinse van Waldek. De optogt
 der Franschen was voor de Bondgenooten be-
 dekt gebleeven , ter oorzaake van eene dikke
 mist. Zy werden , derhalve , onverhoeds , aan-
 getast , op den negentienden van Herfstmaand.
 De *Graaf van Tilly* , die de agterhoede ge-
 boodt , stelde zig egter wakkerlyk te weer ;
 doch de Fransche ruitery bragt hem haast in
 wanorde. De Generaals Ouwerkerk en Ob-
 dam , die het beekje reeds waren overgetrok-
 ken , keerden , hierop , met eenige manschap ,

te rug, om Tilly te ondersteunen. Toen werd 'er hevig gevogten, van wederzyde, tot dat de versche manschap onder Ouwerkerk en Obdam ook aan 't wyken gebragt werdt. Doch Ouwerkerk deedt de ruitery stand houden, en viel, op nieuws, aan op den vyand, die, bedugt voor het keeren van 't voetvolk der Bondgenooten, en niet gezind om den slag algemeen te maaken, besloot, af te trekken: 't welk egter, in haast en wanorde, geschiedde. Zodanig een' uitflag hadt het gevegt by Leuze, waartoe, zo sommigen meenen, de onvoorzigtige optogt van den Prins van Waldek gelegenheid gegeven hadt. Men wil, dat 'er, van de zyde der Bondgenooten, omtrent duizend, van de Fransche zyde, omtrent vyfhonderd man, in dit gevegt, gesneuveld zyn (t). Doch de Franschen begrooten het getal hunner dooden en gekwetsten op niet meer dan vierhonderd (u). Hiermede eindigde de veldtogt, in de Spaansche Nederlanden: waarin Koning Willem, schoon hy 't jongste gevegt niet bywoonde, egter, meer dan eens, gevaar zyns leevens geloopen hadt. Onder anderen, hadden de Franschen eens een stuk geschut zo net weeten te stellen op een boom, waaronder zyne Majesteit zig bevondt, dat de boom geveld werdt, een oogenblik na dat de Koning van plaats veranderd was. Ook hadt

1691.

(t) *Lettres of Mr. John Pulteney. MSS. in TINDALS Vol. II. [at XVII.] p. 194-198. Brieven en Verh. in de Europ. Merc. July—Sept. 1691. bl. 173-188. FRAQUIERES MEMOIR. Hist. & Milit. Tom. I. p. 416. Tom. II. p. 72.*

(u) DANIEL Journal, p. CLXII.

KORNELIS TROMP,
GRAAF, RIDDER, BARONET,
Luitenant-Admiraal-Generaal
van Holland en Westfriesland.

A. Scheeman del. naar 2 Original by den Hier. Burgen. C. van Kinsker te Biff.

J. Houbraken sc.

1691 hadt de vyand iemant omgekogt, om een' wagen met bomben in 't Leger der Bondgenooten aan brand te steecken en te doen springen, 't welk, zo 't gebeurd ware, groote ontfeltenis en verwarring veroorzaakt, en den Franschen gelegenheid gegeven zou hebben, om de Bondgenooten, met voordeel, aan te tasten. Doch men ontdekte 't vuur nog in tyds op den wagen, die uit het magazyn gesleept werdt, waardoor de schade klein viel (y). In 't eerst, meende men, dat de brand in den wagen, niet door verraad, maar by ongeluk, of door onvoorzichtigheid, veroorzaakt was geweest. Doch men bevondt, naderhand, dat 'er een Franschman handdaadig aan was. Hy werdt gevonnist, om, half geworgd zynde, verbrand te worden (w). Koning Willem, in Wynmaand, van 't Loo, in den Haage gekomen zynde, deedt, voor zyn vertrek naar Engeland, den Staat van oorloge, voor het volgende jaar, opmaaken door den Raad van Staate, stak, den agentwintigften, uit de Maaze, in zee; landde, den volgenden dag, te Margate, in Kent, en kwam, nog dien zelfden avond, te Londen te rug (x). Het Leger onder den Prinse van Waldek sloeg zig, na 't gevegt by Leuze, neder te Cambron, dat der Franschen, by Harlebeek. Hier bleeven ze leggen tot in Wynmaand, in 't begin van welke, de Hertog van

Gevaar van brand, in een' wagen met bomben,

Koning Willem keert naar Engeland,

De Le.

(y) TINDAL Vol. II. [of XVII.] p. 198, 199.

(w) Europ. Merc. July — Sept. 1691. bl. 197, 188.

(x) TINDAL Vol. II. [of XVII.] p. 218. Europ. Merc. Octob. — Decemb. 1691. bl. 58, 65.

van Luxemburg de Winterlegeringen betrok. 1691; De Prins van Waldek deedt toen het Leger der Bondgenooten ook scheiden, op den zeventien- gers scheiden. den. De meeste troepen werden, in de Spaan- sche Steden en in Luikerland, de Engelschen in Breda, Bergen op Zoom en 's Hertogenbosch gelegd (y).

Ter zee, scheenen de Franschen, zo wel als te lande, voorgenomen te hebben, dit jaar, geenen slag te waagen. De Staaten hadden, om zig te beter van bootsvolk te konnen voorzien, in Louwmaand, de vaart naar Groenland en naar 't Westen en Oosten verboden (z). Ook hadt Koning Willem, in den Haage zynde, te wege gebragt, dat het opperbevel over 's Lands Vloote, voor den aanstaanden togt, den Luitenant-Admiraal Tromp was opgedraagen: doch deeze overleedt te Amsterdam, na eene kwynende ziekte, op den negenentwintigsten van Bloei- maand; wordende, weinige dagen laater, te Delft, in de Grafftede zyns Vaders, byge- zet (a). De wederzydsche Vlooten raakten, dit jaar, in geen gevegt. De Franschen had- den 't inzonderheid gemunt, op het verove- ren der Engelsche en Nederlandsche Koop- vaardyvloote, die, in den Zomer, van Smir- na verwacht werdt; en kruisten lang, langs de Iersche kusten. De vereenigde Oorlogsvloo- ten bevonden zig ook hieromtrent, tot be- fcher-

IV.
Staat des
oorlogs
ter zee.

De Lui-
tenant-
Admiraal
Tromp
sterft.

Aanflag
der Fran-
schen op
de Smir-
nafsche
Koop-
vaardy-
vloote.

(y) Europ. Merc. Oflag. — Decemb. 1691. bl. 51.

(z) Groot Plakattb. IV. Deel, bl. 212, 236.

(a) Europ. Mera. Jan. — Maart 1691. bl. 151. April — Juny 1691. bl. 121, 174.

1691. fcherming der Koopvaardye , en om de Franschen uit te iokken tot eenen zeeflag. De Smirnafche Vloot , midlerwyl , door tegenwind , eenige weeken langer dan men gedagt hadt , op zee , gefukkeld hebbende , liep , onder 't geleide van vyftien Oorlogfchepen , op den dertienden van Hooimaand , in de baai van Kingfale , in Ierland , zonder de vyandlyke Vloot , die , nogtans , weinige dagen eerder , op deeze hoogte , geweest was , te hebben aangetroffen. De vereenigde Vlooten , onder de Admiraaalen Ruffel en Almonde , geen naarrigt van de Smirnafche fchepen hebbende konnen bekomen , waren , ten deezen tyde , ook verre van Kingfale. Men ftede egter nu orde , om de Koopvaardyvloot van Kingfale af te haalen , en naar huis te geleiden: gelyk gefchiedde. De Hollandfche Smirnaasvaarders , zesentwintig zeilen fterk , kwamen , op den derden en vierden van Oogftmaand , onder 't geleide van eenige Oorlogfchepen , behouden in Texel binnen. 't Befchermen der Koopvaardye was , derhalve , de eenige nuttigheid , die de Staaten thans trokken van hunne Vloote. De Franschen waren tot geenem zeeflag te krygen (b). Ook viel 'er verder niets byzonders voor , te water. Alleenlyk , was een Staatsch Oorlogfchip , op 't einde van Grasmaand , omtrent Kaap S. Vincent , flaags geweest met twee Kaap-
Kaa-

die behouden
e' huis
komt.

Gevegt
met twee
Algiersche
Kaapers.

(b) *Sommier Verhaal en Krygsr. Refol. op de Vloote. Juny — Aug 1691. MSS TINDAL Vol. II. [or XVII.] p. 193. Equ. Top. Merc. July — Sept. 1691. bl. 21, 130.*

Kaapers van Algiers, daar men de Vrede met deezzen Staat, sedert eenigen tyd, wederom verbroken hadt. De Turken waren wakkerlyk afgeslaagen: doch het Staatsche schip, ruim twintig dooden en gekwetsten gekreegen hebbende, en zwaar beschadigd geworden zynde door 't schieten, was, in 't begin van Bloei maand, te Kadix ingelooopen, om zig te herstellen (c). De Fransche Kaper, *Jan Bart*, voorheen, een slegte visfcher te Duinkerken (d), deedt, ten deezzen tyde, den Nederlandschen Koopluiden merkelyke schade. Hy liep, in Hooimaand, met eenige schepen, uit de haven van Duinkerken, in zee, en tastte, op den tweeden van Oogst maand, 's Lands Haringbuizen aan; van welken 'er agt of negen verbrand werden: na dat het Oorlogschip, welk tot geleide der buizen diende, door den Ridder *de Forbin*, overmeesterd was. Tweehonderd andere buizen, hooger op leggende te visfchen, bergden zig, by tyds, voor de Fransche Kaapers, in de havens van Engeland en Holland (e).

1691

De Fransche Kaper, Jan Bart, overvalt de Haringbuizen.

In Ierland, werdt de veldtogt deezes jaars, gelukkiglyk, begonnen en ten einde gebragt, door den Luitenant-Generaal *Baron van Ginkel*, die 't hoog bevel voerde over de Engelsche Krygsmagt. Hy verscheen, niet voor Zomer maand, in 't veld; maakte zig, terstond, meester van Ballymore, en floeg, daar-

V. Krygsbedryven in Ierland.

na,

(c) Europ. Merc. *Abril-July 1691. bl. 100.*

(d) *FORBIN Memoir. Tom. 1. p. 320.*

(e) Europ. Merc. *July-Sept. 1691. bl. 71, 129. FORBIN Memoir. Tom. 1. f. 314.*

1691. na, 't beleg voor Athlone; welke Stad, stormenderhand, veroverd werdt, op den vyfden van Hooimaand. De Hertog van Wurtemberg en de Graaf van Nasfau-Saarbrugge hadden zig, in deeze gelegenheid, wakkerlyk, gekweeten. Saint Ruth, die 't Franfche en Ierfche Leger gebodt, hadt geene kans gezien, om Athlone te ontzetten. Ginkel trok, daarna, aan op den vyand, die by 't Kasteel Agrim gelegerd was. Hier viel, op den twee-entwintigften, een bloedig gevegt voor. De vyandlyke ruitery werdt, na twee uren vegtens, geheellyk in wanorde gebracht, en op de vlugt gejaagd. Het voetvolk volgde, wykende naar de hoogte van Kikommondon, daar het, te vooren, gelegerd geweest was. De zege verklaarde zig t'eenemaal voor den Generaal Ginkel, die, nogtans, een groot deel der eere gaf aan *Kouigny*, en aan de Franfche Protestantfche Ruitery, welke een gedeelte zyns Legers uitmaakte. De vyanden zelve rekenen, dat zy drie- of vierduizend man, onder welken Saint Ruth zelf was, in deezen slag, verlooren hadden (f). 't Gevolg van den zelve was het bemagtigen van Gallowai en Limerik: waarmede de Ierfche kryg een einde nam (g). In Wynmaand des jaars 1692, werden Koning Willem en Koningin Maria, door het Parlement van Ierland, voor Koning

(f) *Miffiven van den Ambaf. van CITTERS van* $\frac{10}{10}$ *Maars*
 $\frac{21}{21}$ *July 1691. MSS. DANIEL JOURN. p. CLXIIJ.*

(g) *Miffiven van den Ambaf. van CITTERS van* $\frac{11}{11}$ *Okto*
 1691. *MSS.*

ning en Koningin van dit Ryk, erkend en verklaard. De Baron van Ginkel, aan wiens beleid en moed de onderwerping van Ierland, grootendeels, toegeschreeven werdt, was, ondertusfchen, door Koning Willem, verheeven tot *Graaf van Athlone* en *Baron van Agrim*. Ook werden hem, door het Parlement van Ierland, eenige Landeryen toegewezen; hoewel hem het regt tot deeze gifte, naderhand, betwist werdt. Rouvigny werdt *Graaf van Gallowai* (h).

De veldtocht aan den Ryn slaagde beter voor de Franfchen; fchoon 'er niet veel voorviel van belang (i). Zy zогten zig, eerst, door verraad, meester te maaken van Ments; doch de toeleg werdt tydig ontdekt. Toen bemagtigden zy Altsheim, vyf of zes mylen boven Ments gelegen; van waar zy afweeken naar Kreutznach. Het Keizerlyk Leger onder den Keurvorst van Saxon, van den anderen kant, by Mannheim, over den Ryn getrokken zynde, werdt, door de Franfchen, die, by Philipsburg, over den zelfden froom naar de regter zyde toogen, genoodzaakt, te rug te keeren: 't welk nogtans zo fpoedig niet gefchieden kon, of de Franfchen hadden zig reeds meester gemaakt van Pfortzheim, in het Markgraaffchap van Baden-Durlach. De verovering deezer Stad gaf hun gelegenheid, om het Hertogdom Wurtemberg onder brand-

1694

VI.
Veld-
tocht in
Duitsch-
land.

(h) BURNET *Vol. II. p. 78-82.* TINDAL *Vol. II. [or XVII.] p. 160-190. 236.* *Europ. Merc. July-Sept. 1691. bl. 3-23.*
111-114. 135-141. *Ofob.-Dec. 1691. bl. 3-10.*

(i) DANIEL *Journal, p. CLXIV.*

1691. brandſchatting te zetten. Met het bemagtigen van Pfortzheim en van nog eene Plaats in deezen oord, en met het ſtroopen door 't platte Land van Gulik, beſlooten de Franſchen den tegenwoordigen veldtogt in Duitschland. De Keizerschen voerden minder uit, ter oorzaak van den dood des Keurvorſts van Saxen, die, op den twee-entwintigſten van Herſtmaand deezes jaars, voorgevallen was (*k*).

Krygsbe-
dryven
in Hon-
garye. Maar in Hongarye gingen de zaaken des Keizers voorſpoediger. De Turken werden, in Oogſtmaand, by Salankemen, geſlaagen, door den Prinſe Lodewyk van Baden, en verlooren, zo men wil, wel vyf-entwintigduizend man, op het ſlagveld. De Keizerschen lieten 'er omtrent agtduizend. 't Zou Leopold toen ligt gevallen hebben, vrede te maaken met den Sultan, waarover men, eenen tyd lang, gehandeld hadt. Doch hy hadt beſlooten, zig van gantsch Zevenbergen meester te maaken, en ondernam, kort hierna, 't beleg of de blokkeering van Groot-Waradyn; welk niet voor de volgende Lente overging. Ook oordeelde de Keizer, dat hy, na 't onderbrengen van Ierland, door de Engeliſche wapenen, den kryg tegen Frankryk wel op Koning Willem, de Staaten der Vereenigde Geweſten en de verdere Proteſtantiſche Bondgenooten mogt laaten aankomen: 't welk hem te ſterker bewoog, tot het voortzetten des oor-

(*k*) TINDAL *Vol. II.* [*or XVII.*] *p.* 213. *Europ. Merc. April*
— *July 1691. bl.* 146. *July — Sept. 1691. bl.* 122, 123,
159, 162.

oorlogs in Hongarye. Men wil zelfs, dat hy geloof floeg aan zekere voorzegging, waarby hem de overmeestering van Konstantinopel beloofd was. Ook verhaalt men, dat hy, zeer ingenomen tegen 't gene hy voor Ketterrye hieldt, zig ligtelyk liet diets maaken, dat hy de Kettters alleen moest laten oorloogen tegen Frankryk, om dat hy 'er dan altoos by won, wie van beide de partyen ook verliezen mogt (1). Doch op zulke vertellingen is luttel staats te maaken.

De Hertog van Noailles, die 't Franfche Leger in Katalonie geboodt, zondt, in Hooimaand, een gedeelte van het zelve naar Certagne, om Urgel te belegeren. De bezetting deezer Plaats bestondt uit vyftienhonderd man, die zig egter, agt dagen na 't openen der loopgraven, krygsgevangen overgaf. Het Hof van Madrid schikte, hierop, den Hertoge van Medina Sidonia, die over de Spaansche troepen in deezen oord bevel voerde, merkeleyken onderftand toe. Doch de Spaansche Veldoverfte, opgetrokken om Prato Melo aan te tasten, hadt de spyt van zyn meeste manschap te zien verlopen. Ter zee, gelukte het den Spanjaarden niet beter dan te lande. Zy konden niet beletten, dat de Maarschalk d'Esfrées, in Oogstmaand, Barcelona en Alikante bombardeerde: waardoor deeze twee Steden veel schade leeden (m).

Krygsbedryven
in Katalonie.

't Be-

(1) BURNET Vol. II. p. 82, 83. Letters of the Lord Paget in TINDALS Vol II. [or XVII] p. 214, 215.

(m) DANIEL Journ. p. CLXII, CLXIV. TINDAL Vol. II. [or XVII.] p. 200.

1691.

VII.
De Staa-
ten on-
dersteu-
nen den
Hertog
van Sa-
voje met
geld.

De Fran-
schen
verove-
ren ver-
schei-
den
Plaatsen
in Pie-
mont.

't Begin van den veldtogt in Italie was niet minder nadeelig voor de Bondgenooten geweest. De Staaten, te vooren, beloofd hebbende, den Hertog van Savoje, slegts voor zes maanden, met tienduizend kroonen ter maand te ondersteunen, beloofden hem nu, in Bloei maand, deezen zelfden onderstand, zo lang de tegenwoordige oorlog duuren zou (*n*). De Koning van Groot-Britanje deedt hem gelijke belofte. Doch de Hertog trok kleine nuttigheid van de penningen, die Koning Willem en de Staaten opbragten; welken, in plaats van gebruikt te worden tot betalinge van eenige regementen Fransche vliegtelingen en Dalluiden, door hen, die 'er 't bewind over hadden, tot gantsch andere einden, besteed werden. Hierdoor, werden de zaaken des Hertogs van Savoje vry wat te rugge gezet. De Catinat, vroeg in 't veld verscheenen zynde, bemagtigde Villa Franka, en de Sterkten Montalban en S. Auspicio. Nica zelf ging aan hem over, by verdrag, op den zesentwintigsten van Lentemaand. 't Kasteel verdedigde zig, nog eenige dagen; doch werdt zo vinnig aangetast, door de Franschen, dat het, op den tweeden van Gras maand, ook een eerlyk verdrag sloot met den vyand. Terstondt na 't overgaan deezer Plaatse, toog *François Eugenius, Prins van Savoje*, Zoon van Eugenius Maurits, Graaf van Soissons, naar 't Weener-Hof, om onderstand. De Her-

(*) *Vöiez. Du Mout Corps Diplom. Tom. VII. P. M. 242.*

Hertog zelf begaf zig, ten zelfden einde, naar Milaan. Doch de Spaanschen en Duitschen kwamen traaglyk tot een besluit, om zig de zaaken van Italie, met ernst, aan te trekken. De Catinat bemagtigde, ondertuschen, de eene Plaats na de andere. Villana en Carmagnola vielen hem, in Bloei- en Zomermaand, in handen. Koning Willem en de Staaten, de zaaken des Hertogs van Savoje, met leedwezen, ziende te rugge loopen, vonden raadzaam, eenige bedreeven' Krygsoversten naar Piemont te zenden, die ook last hadden, om zorg te draagen, dat de onderstandgelden dezer twee Mogendheden behoorlyk besteed werden. De *Hertog van Schomberg*, een dezer Legerhoofden en Zoon van den gewezen Maarfchalk, die in Ierland gesneuveld was, op den agttienden van Zomermaand, te Turin zynde aangekomen, vondt de zaaken zeer wanhoopig. Coni was belegerd, door den *Markgraave van Feuquieres*. *La Hogue* hadt de toegangen naar de Valeie van Aosta bemagtigd; waardoor hem de weg naar Vercelli en 't Milanesche open stont. Turin werdt met eene bombardeering gedreigd, en 't Hof hadt zig reeds van daar begeven naar Vercelli, daar men veiliger dagt te zyn. De Hertog van Savoje lag, met zyn klein Leger, agter de hoogte van Montcallier, zonder iet te onderneemen. Doch de komst van Schomberg bragt beweeging in 't Leger. Hy riedt den Hertog, Catinat aan te tasten, en Coni van voorraad te voorzien. 't Laatste werdt ondernomen, door Prins Eugenius, die, op den

1691.

Prins Eugenius
noodzaak
den

1691. den togt derwaards, zo veel versterking van manschap ontving, dat de Franschen te raade werden, 't beleg der Stad op te breeken, met zo veel spoed, dat zy eenig geschut en krygsbehoefsten agterlieten. Men wil, dat dit beleg, tegen den zin van Catinat, op uitdrukelyk bevel van de Louvois, ondernomen geweest was. Zo dra was 't beleg van Coni niet opgebroken, of la Hogue verliet de Valcie van Aosta; en Catinat, die by Carignan lag, week naar Villa novo d'Asti, Fenquieres, met tweeduizend man, afzende naar Cezal, tot versterking der Fransche bezettinge aldaar. Schomberg, daarna, orde gesteld hebbende op de voldoening van 't Krygsvolk, welk, uit de Engelsche en Staatsche onderstandgelden, betaald werdt; en het Leger des Hertogs van Savoje versterkt geworden zynde, met agttienduizend man Duitsche troepen onder den Keurvorst van Bieren, werden de Franschen, wel haast, genoodzaakt, over de Po te rug te trekken, zonder dat Catinat zig liet inwikkelen, in eenen veldslag. Men besloot dan, eenigen der verlooren' Plaatsen aan te tasten. Prins Eugenius sloeg het beleg voor Carmagnola, op den zeventwintigsten van Herfstmaand, en bemagtigde de Stad, in elf dagen tyds. De *Markgraaf van Hocquincourt*, die over eenige Fransche manschap in Savoje geboodt, hadt, ten zelfden tyde, 't beleg geslaagen voor Montmelian, welk, door de Stad, maar weinige dagen, doch door 't Kasteel, tot in Wintermaand, doorgestaan werdt. De Bondgenooten beslooten,

Hy herwint Carmagnola. Montmelian veroverd door de Franschen.

ten, terftond, vyftienduizend man, door de Valeie van Aofta, te zenden, om Montmelian te ontzetten. Doch zy veranderden, federt, van gedagten, en ontbooden deeze manfchap te rug, om, met dezelve, Catinat aan te tasten, in zyne verfchanfingen. Maar toen dit niet voortging, werdt 'er Carmagnola mede bedwongen. Catinat verliet, midlerwyl, Foffano, Savillana en Salufes, wykende naar Pignerol, daar hy de tyding kreeg, dat de Piemonteefche Dalluiden, geholpen door eenen hoop Fransche vlugtelingen, hem drie-duizend man, gezonden om hunne Valeien te verwoesten, hadden afgeflaagen. Hy begaf zig, federt, naar 't Leger voor 't Kasteel van Montmelian; dat, geen ontzet te gemoetziende, zig, eindelyk, op den eenentwintigften van Wintermaand, overgaf. De veldtogt in Italie werdt hiermede beflouten. De verandering, die het verlaaten van Coni, in de zaken der Bondgenooten, te wege hadt gebracht, hadt merkelyken invloed gehad op de verkiezing van eenen nieuwen Paus, zynde Alexander den VIII, op den eerften van Sprokkelmaand deezes jaars, overleeden. 't Conclave hadt tot geen befluit kunnen komen, zo lang de Fransche wapenen vooftoedig waren, in Piemont. Doch na 't opbreeken van 't beleg van Coni, vereenigden de Keizerfchen en Spaanschen zig, in weêrwil van den Kardinaal d'Estrées, een' Franschman, om den Kardinaal Pignatelli, een' Napolitaan, te verkiezen tot Paus, die den

1691.

Innocent
de XII.
wordt
Paus.

1691. naam van *Innocent den XII.* aannam (o).

VII. De Keurvorst van Beieren wordt Landvoogd der Spaansche Nederlanden.

Maximiliaan Emmanuel, Keurvorst van Beieren, wiens togt naar Piemont zo merke-lyke verandering te wege gebragt hadt, in de zaaken des Hertogs van Savoje, werdt, in Wintermaand deezes jaars, door den Koning van Spanje, aangesteld tot algemeenen Landvoogd zyner Nederlanden, in de plaats van den Markgraave van Gastanaga. Hy kwam, eerst in Lentemaand des volgenden jaars, te Brusfel; en Gastanaga keerde, kort hierna, naar Spanje (p). Karel de II, zyne Nederlanden ziende bloot gesteld voor de Fransche overmagt, was, al sedert lang, bedagt geweest, om de Regeering over dezelve in andere handen te stellen. Men wil, dat hy de Landvoogdy eerst aan Koning Willem aangeboden hadt; 't zy als Koning van Engeland, of als Stadhouder der meeste Vereenigde Gewesten; doch zyne Majesteit, duggende, dat de Roomsche ingezetenen der Spaansche Nederlanden zig niet zouden weeten te vlyen onder eenie Protestantische Regeering, zou deeze aanbieding van de hand geweezen, en het Spaansche Hof den Keurvorst van Beieren voorgeslaagen hebben; die, oorlogszugtig van aart, zig zou konnen ge-

(o) BURNET *Vol. II. p. 72.* DANIEL *Journal, p. CLXJ, CLXIJ.* TINDAL *Vol. II. [of XVII.] p. 200—213.* Europ. Merc. *Jan. — Maart 1691. bl. 30—32, 77. 91—96, 168—171, 173. April—Juni 1691. bl. 51—59, 125—141. July—Sept. 1691. bl. 30. 35—39, 105—111. Oct. — Decemb. 1691. bl. 18—29, 91—98, 150—153.*
 (p) Europ. Merc. *Oct. — Decemb. 1691. bl. 185. Jan. — Maart 1692. bl. 126. April—Juni 1692. bl. 78.*

gedugt maaken in de Spaansche Nederlanden, 1691.
 daar de voornaamste stoel des oorlogs stondt te zyn. Ook kon hy deeze Gewesten, uit zyn Keurvorstendom, voorzien van geld en manschap. Eindelyk, hadt hy, van wege zyner Gemaalinne, eene Dogter des Keizers en der Keizerinne Margareet, Infante van Spanje, ook eenig uitzigt op de opvolging in de Spaansche heerschappye, zo Karel de II, gelyk te wagten was, zonder kinderen overleedt. Alle welke redenen den Keurvorst van Beieren bekwaamer dan iemand anders scheenen te maaken tot de Landvoogdye. Het Spaansche Hof gaf, hierom, gehoor aan den voorslag van Koning Willem; doch kon niet besluiten, om den Keurvorst de Landvoogdye aan te bieden: gelyk hy niet van zig verkrygen kon, om ze te verzoeken. 't Werk haperde, derhalve, eenigen tyd, voor deeze zwaarigheid. Eindelyk, deedt de Keizer den eersten voorslag aan den Keurvorst, die den zelve, terstond, aannam (q). Hy hadt zig, in Grasmaand dezes jaars, reeds begeven in het Verbond, welk, in 't voorleeden jaar, tusfchen Groot-Britanje en de Staaten, geslooten was (r). De Koning van Spanje hadt zynen Gezant, Colomna, in 't voorjaar, uit den Haage, naar Engeland gezonden, en *Don Francisco Bernardino de Quiros*, tot zynen buitengewoonen Gezant by de Staaten, benoemd. De Staaten

Gezant-
 schap
 naar
 Spanje.

(q) BURNET Vol. II. p. 84. TINDAL Vol. II. [of XVII.] p. 217.

(r) Resol. Holl. 12 April 1691. bl. 319.

1691. ten vonden, daarentegen, op het einde deezes jaars, geraaden, den Heer van Citters, die zo lang Ambassadeur in Engeland geweest was, te zenden naar 't Hof van Madrid (s); daar hy den Heere van Heemskerk opvolgde, van wien de Staaten zig, eerlang, bedienden, om de Vrede te bemiddelen, tusschen den Keizer en de Ottomannische Porte (t). De Ambassadeur van Citters bleef egter, na dat hy tot de Ambassade naar Spanje benoemd was, nog eenen geruimen tyd, in Engeland. De Staaten hielden thans ook eenen buitengewoonen Gezant by de Zwitserfche Kantons, waartoe de Heer *Pieter Valkenier* verkooren was. Zyne voornaamste bezigheid bestondt, in het waarschuwen der Zwitserfche Regeeringe, tegen de aanslagen der Franschen, die zig, zo men meende, na 't bemagtigen van Savoje, ligtelyk, van Geneve of van Zwitserland zelf zouden kunnen meester maaken. 't Oogmerk dezer waarschuwinge was, de Zwitfers te beweegen, om zig te voegen by de Bondgenooten, en de Franschen te helpen verdryven, uit Italie. Doch de Franschen, zig hieromtrent reeds genoeg vyanden gemaakt hebbende, gaven den Italiaanschen Mogendheden en den Zwitfers goede woorden, en bewoogen ze, daardoor, om stil te zitten. In Zwitserland, werdt, beide aan den Keizer en

Gezant
der Staa-
ten in
Zwitser-
land.

(s) Secr. Refol. Holl. 18, 20 Decemb. 1691. V. Deel. bl. 425, 426. Europ. Merc. Jan. — Maart 1691. bl. 109. Ofsch. — Dec. 1691. bl. 188.

(t) Refol. Holl. 28 Febr. 1692. bl. 95.

en aan den Koning van Frankryk, werving 1691.
toegeftaan (u).

De Heer van Amerongen vertoefde nog, IX.
in zyn Gezantschap aan 't Hof van Deene- Verdrag
marke: alwaar 't hem, eindelyk, gelukte, te van
helpen fluiten een Verdrag van Koophandel
by voorraad, tufchen den Koning van Groot- handel
Britanje en de Staaten der Vereenigde met Dee-
Gewesten ter eener, en den Koning van Deene- nemar-
marke ter anderer zyde. Het werdt, op den ke.
dertigften van Zomermaand, te Koppenha-
gen, getekend, en behelsde „dat de weder-
„ zydfche fchepen en goederen, wegens aan-
„ gedaane of voorgewende fchade, niet zou-
„ den mogen bekommerd worden. Dat gee-
„ ne vyandelyke goederen, in Deenfche fche-
„ pen, zouden mogen gelaaden worden, om
„ van de eene Franfche Haven naar de ande-
„ re te worden vervoerd. Dat de Engelfche
„ of Nederlandfche Oorlogfchepen, eenig
„ Deensch fchip ontmoetende, zig zouden
„ gedraagen, naar het *twintigfte* Lid van het
„ Verdrag van Koophandel, tufchende Kroo-
„ ne Zweeden en de Staaten der Vereenigde
„ Nederlanden, opgeregt. Dat, tot voorko-
„ minge van lorrendraaijeryen, aan niemant,
„ in Deenemarke, Burgerbrieven verleend
„ zouden worden, dan aan die, by eede, be-
„ loofden, ten minfte tien jaaren agtereen,
„ met hunne huisgezinnen, in dit Ryk, te
„ zullen komen wonen. Dat alle kaaperyen,
„ langs

(u) Europ. Merc. Jan. — Maart 1691. bl. 39 enz. 178 enz.
April — Juny 1691. bl. 73 enz

1691. „ langs de Deenfche kusten of in de Deen-
 „ fche baaijen en havens, geweed zouden
 „ worden.” By deeze punten, waren, tot
 opheldering van eenigen derzelven, nog ee-
 nige andere punten gevoegd (y). De Heer
 van Amerongen ftierf, maar ruim drie maan-
 den na het fluiten van dit Verdrag, te Kop-
 penhagen, op den negenden van Wynmaand.
 Zyn Lyk werdt, te fchepe, herwaards ge-
 voerd, en in de Kerke der Heerlykheid Ame-
 rongen, in 't Stigt van Utrecht, begraven.
 Hy was de Vader van den Generaal van Gin-
 kel, thans Graave van Athlone, van wiens
 krygsbedryven in Ierland wy, hiervoor, ge-
 waagd hebben (w).

De Heer
 van A-
 meron-
 gen
 ftierf.

Dood
 van de
 Luite-
 nants-
 Generaal
 van
 Weib-
 num en
 Ailua,

en van
 den Heer
 van Som-
 melsdyk.

Doch in dit jaar, waren, hier te Lande,
 nog andere luiden van naame overleeden. Wy
 hebben reeds gemeld van het affterven van
 den Luitenant-Admiraal, Kornelis Tromp.
 De Luitenant-Generaal der Ruiterye van
 Weibnum overleedt ook, aan eene beroerte,
 in Spröckelmaand, in den Haage. Hy was,
 fchoon Roomsch-Katholyk, tot zynen dood
 toe, Bevelhebber van Breda geweest. Wat
 laater, ftierf de Luitenant-Generaal Ailua,
 die zig, op de jagt, door 't vallen van 't paard,
 gevaarlyk, in 't hoofd, bezeerd hadt (x). De
 Heer van Sommelsdyk, oudfte Zoon van den
 gewezen Landvoogd van Suriname, en Ma-
 joor in 't Regiment te paarde van den Graa-
 ve

(y) Zie Groot-Plakantb. IV. Deel, bl. 1345. DU MONT
 Corps Diplom. Tom. VII. P. II. p. 292.

(w) Europ. Merc. Oöob. — Decemb. 1691. bl. 51, 137.

(x) Europ. Merc. Jan. — Maart 1691. bl. 165, 188.

ve van Flodroff, overleedt, in Slagtmaand, 1691.
aan de kinderpokjes (y). De Heerlykheid van
Sommelsdyk verftierf, door zyn overlyden, op
zynen broeder, den Heere van Châtillon.

In de Vereenigde Gewesten en in Engeland, X.
was men, gedurende den Winter en het vol- Toerus-
gende voorjaar, vlytiglyk, bezig, om zig, tingen
ter zee en te lande, toe te rusten. Koning ter zee
Willem bereidde zig ook, om, by tyds, her- en te lan-
wards over te fteeken, en den veldtogt in de de, in de
Spaansche Nederlanden by te wonen. Doch Veree-
voor zyn vertrek uit Engeland, ontblootte nigdeGe-
hy, tot veeler verwondering, den Graaf van westen.
Marlborough van zyne meeste waardigheden. 1692.
't Gemeen maakte verscheiden' gisfingen, o- Afgunst
ver de oorzaaken deezer ongenade. Doch in En-
veelen meenden, dat de Graaf zyn ongeluk geland
te wyten hadt, aan de vrymoedigheid, met omtrent
welke, hy den Koning kennis hadt gegeven de Nede-
van het misnoegen, welk de Engelsche Groo- derlan-
ten hadden opgevat, over de byzondere gunst, sche
met welke zyne Majesteit bejegende een' of Heeren.
twee Nederlandsche Heeren: hy meende den
Graaf van Portland en den Heer van Zuile-
stein (z), die, naderhand, Graaf van Roche-
fort werdt (a). Zeker is 't, ten minste, dat
veele Engelschen, reeds in 't begin van Ko-
ning Willems Regeeringe (b), zulk een' arg-
waan

(y) Europ. Merc. Octob. — Decemb. 1691. bl. 137.

(z) TINDAL Vol. II. [or XVII.] p. 244.

(a) TINDAL Vol. III. [or XVIII.] p. 68.

(b) N. WILSEN Byzonder Verhaal, f. 29. c. 3. f. 35. c. 1.
f. 38. c. 2. f. 52. c. 4. f. 89. c. 3. f. 94. c. 4. f. 102. c. 3. f.
105. c. 4. f. 107. c. 3. f. 170. c. 3. f. 216. c. 2. bl. 8.

1692. waan hadden opgevat tegen de Nederlanders, dat iemand, in 't Huis der Gemeenten, hoo- rende gewaagen van 't gevaar, welk de Engelfchen van de Franschen en Ieren gedreigd werdt, vermaande „ dat men, hierby, ook „ niet vergeeten moest te zorgen tegen 't ge- „ vaar, welk men van de Nederlanders te „ dugten hadt (c).” Doch sommigen meenen, dat Marlboroughs ongenade aan andere oor- zaaken moet toegeschreeven worden (d). Wat 'er van zy, de Graaf werdt, kort hierna, in de Tour gezet, en niet dan onder borgtogt van vier luiden van aanzien en vermogen ge- slaakt (e). Midlerwyl, was de Koning, op den vyftienden van Lentemaand, van Har- wich, in zee gesteken naar Holland, verzeld door de Graaven van Portland en Athlone, en door verscheiden' andere Heeren. Hy land- de, den volgenden dag, in de Oranje - Polder, en kwam, nog dien zelfden avond, in den Haage (f). Eenige dagen hierna, verscheen hy, in de Vergadering der algemeene Staaten, welken hy verklaarde „ dat hy, orde op de „ zaaken zyns Koningkryks gesteld hebben- „ de, ten spoedigste herwaards gekeerd was, „ om zyne bedieningen van Kapitein-Generaal, Admiraal en Stadhouder, wederom, „ waar te neemen. Dat hy, om den tegen- „ woordigen oorlog, door eene spoedige vre- „ de, te doen eindigen, zo veele troepen,

„ als

Zyne
verklaa-
ring aan
de Staa-
ten.

(c) TINDAL Vol. I. [or XVI.] p. 379. Not. (s).

(d) Gedrag der Hertoginne van Marlborough, bl. 43.

(e) TINDAL Vol. II. [or XVII.] p. 335.

(f) TINDAL Vol. II. [or XVII.] p. 249.

„ als hy uit zyne Ryken misfen kon , hadt 1692.
 „ doen infcheepen , naar de Nederlanden. —————
 „ Dat de Engelsche Vloot , reeds voor een ge-
 „ deelte , in gereedheid gebragt was , en dat
 „ hy , met 's Hemels hulpe , eenen goeden
 „ uitflag verwagtte van de vereenigde zee-
 „ magt van Groot-Britanje en de Staaten. ”
 Hierna , benoemde zyne Majesteit de hooge
 Bevelhebbers der Vloote van den Staat. Wil-
 lem Bastiaansz. Scheepers werdt Luitenant-Ad-
 miraal , onder 't Kollegie op de Maaze. De
 Vice-Admiraal Filips van Almonde werdt
 Luitenant-Admiraal , onder 't Kollegie te Am-
 sterdam ; en de Graaf van Styrum werdt Lui-
 tenant-Admiraal , onder 't Kollegie in Fries-
 land (g). Zekere *Thomas White* hadt , om-
 trent deezen tyd , een werktuig uitgevonden ,
 met welk men veertig kanonkogels , in den tyd
 van een uur , gloeiend heet maaken kon , bin-
 nen scheepsboord ; waarna men 'er zig , dagt
 hy , van kon bedienen , om schepen in brand
 te schieten. Hy diende zyne uitvinding den
 Staaten van Holland aan (h) : doch ik weet
 niet , of men 'er gebruik van hebbe gemaakt ,
 of niet.

Doch terwyl men , in Engeland en hier te Toeleg
 Lande , arbeide , om twee magtige Vlooten van 't
 in zee te brengen ; broeide 'er , aan 't Fran- Fransche
 sche Hof , een toeleg , om Koning Jakob , om Hof , om
 een Leger Franschen , over te voeren naar Koning
 Engeland , en in 't bezit zyner Ryken te her- Jakob ,
 stel- met een
Leger ,

(g) Europ. Merc. Jan. — Maars 1692. bl 195-197.

(h) Resol. Hol. 21 April 31 May 1692. bl. 258, 331.

1692. stellen. De onttroonde Vorst hielt nog heimelyk verstand , met verscheiden' luiden in Engeland , die , misnoegd op de tegenwoordige Regeering , aangenomen hadden , zyne onderneeming te begunstigen , en zig dagten te bedienen van 't afzyn van Koning Willem , en van de overscheeping van een goed deel der Engelsche Landmagt naar de Nederlanden. Ook is , naderhand , niet donkerlyk , gebleeken , dat 'er , ten zelfden tyde , aan 't Fransche Hof , een toeleg gesmeed was , om Koning Willem , terwyl hy den veldtogt in de Spaansche Nederlanden bywoonde , van 't leeven te berooven : waarop de landing in Engeland stondt te volgen ; welk Ryk , meende men , in de eerste verbaasdheid , die de tyding van 's Konings dood veroorzaaken moest , ligtelyk , zou konnen overmeesterd worden.

Gerugt ,
hiervan
verspreid.

Een Priester , *Parker* genaamd , over en weder reizende , bragt , volgens de geregtelyke verklaring van zekeren Kapitein , *Blaire* , den aanhang van Koning Jakob , welke men nu *Jakobiten* noemde , berigt , „ dat deeze Vorst , „ met dertigduizend man , zou ondersteund „ worden , door den Koning van Frankryk , „ en zelfs , met dertigduizend man daaren „ boven , zo de weerspanningheid der Engelschen zulk een' onderstand vorderde. Dat „ hy reeds op weg was naar Normandye , „ daar eene Vloot gereed lag , om hem over „ te voeren.” Tegen den aanvang van Bloei maand , zondt Koning Jakob eene gedrukte Verklaring naar Engeland , waarin hy kennis gaf van zyn voorneemen , en zyne getrouwe

Verklaaring van Koning Jakob.

onderzaaten aanmoedigde, om de hand te leenen tot zyne herftelling. Onder anderen, beklagde hy de Engelschen zeer, dat zy zig, door de verklaring des Prinzen van Oranje, zo fchandelyk hadden laten misleiden, en dat zy een erfelyk Koningryk verkieslyk gemaakt hadden, zyne ontkoming uit de handen zyner vyanden, verkeerdelyk, aanmerkende, als eenen afstand van de Kroon. Hy gewaagde ook van de tegenwoordige zwan-gerheid der Koninginne, welke hy, kort te vooren, zynen geheimen Raaden in Engeland, met eenen brief, bekend gemaakt hadt, dezelve, te gelyk, verzoekende, over te stee-ken naar Frankryk, om by de verlossing haarer Majesteit tegenwoordig te zyn. Eindelyk, beloofde hy de vreemde manschap, met welke hy over stondt te komen, te rug te zullen zenden, zo dra hy, in 't gerust bezit zyner Staaten, hersteld zou zyn (i). De Fransche Vloot, onder den Graave van Tourville, was byeengebragt, te Brest in Bretagne, en vier-enveertig schepen van oorloge sterk (k). Koning Jakob hadt zig vervoegd naar de Kaap la Hougue in Normandye, aan 't hoofd van een Leger van twintigduizend man, uit Franschen, Engelschen, Schotten en Ieren be-stande. De Jakobiten hielden heimelyk ver-stand op de Engelsche Vloote onder den Admi-raal Rusfel. Tourville kreeg, in Grasmaand,

last,

1692.

De Fran-
sche
Vloot
wordt
byeenge-
bragt.

(i) Zie deeze Declaratie, in *de Europ. Merc. April — Juny* 1692. bl. 120

(k) DANIEL JOURNAL, p. CLXIV.

1692. last, om deeze Vloot aan te tasten, eer de Staatſche Vloot, die nu gereed ſtondt om uit te loopen, zig met dezelve zou kunnen vereenigen. De landing zou, onderſtelde men, ten zelfden tyde, of kort hierna, te veiliger, kunnen ondernomen worden. Midlerwyl, hielden de Jakobiten zig gereed, om, aan verſcheiden' oorden in Engeland, bewegingen te verwekken, ten behoeve van den onttroonden Koning.

Maatregelen van Koninginne Maria.

Koningin Maria, op welke, in 't afzyn des Konings, 't bewind der Regeeringe rustte, ontboodt, zo dra zy kennis kreeg van de voorgenomen landing, drie Regementen voetvolk, die in Staatſchen dienst waren, te rug naar Engeland. Zy deedt eenige verdagte perſoonen in hegtenis neemen, en verzekerde zig van de trouwe der voornaamſte bevelhebberen haarer Vloote. 't Stormagtig weder verhinderde, ondertuſſchen, het uitloopen der Franſche, en de vereeniging der Engeliſche en Staatſche Vlooten, tot in Bloei maand, wanneer de gelegenheid gunſtiger werdt, voor den Graave van Tourville. Hy ſtak dan in zee, met eenen westelyken wind, om de Engeliſche Vloot op te zoeken en aan te tasten (1).

De Franſche Vloot loopt uit.

De Staatſche Vloot vereenigt zig met de Engeliſche.

De Staatſche Vloot, onder den Luitenant-Admiraal van Almonde, zesendertig ſchepen van oorloge ſterk, was, ondertuſſchen, eerst door ſtorm, en toen, door den westelyken wind, belet geworden, in zee te loopen. Doch de wind, eerlang, oostwaards zwaaijende, voer-

(1) TINDAL Vol. II. [er XVII.] p. 249—267.

voerde haar , in korten tyd , naar 't Kanaal , 1691.
 daar zy zig gelukkiglyk vereenigde met de Engelfche Vloote , onder Rusfel ; terwyl dezelfde wind Tourville te rug hieldt. De tyding van de vereeniging der twee Vlooten ontfelde de Jakobiten in Engeland zeer : doch ze werdt , des anderendaags , wedersproken ; waarop zy iemant afzonden naar Frankryk , met berigt , dat de Vlooten nog niet vereenigd waren. Men wil , dat Tourville toen eerst bevel kreeg , om Rusfel flag te leveren. Doch het Fransche Hof werdt , naderhand , zo volkomen verzekerd van de vereeniging der twee Vlooten , dat dit bevel wederom ingetrokken werdt. Een weinig te laat , egter. De vereenigde Vlooten hadden de Fransche reeds opgezogt , en flag geleverd , eer Tourville den last ontving , om 't gevegt te fchuwen (m).

De Admiraal Rusfel was , met de vereenigde Vlooten , uit de baaije van S. Helena , onder zeil gegaan , op den agtentwintigften van Bloemaand. Met het aanbreeken van den volgende dag , kreeg men de vyandyke Vloot in 't gezigt , omtrent zes mylen van de Kaap Barfleur. 't Gevegt ving egter niet aan , voor tien of elf uuren : wanneer het voorfte Esquader der Fransche Vloote , met een gedeelte der Staatsche fchepen , onder den Vice-Admiraal *Gerrit Kallenberg* , die den voortogt hadt , flaags raakte. Daarna , begon de ftryd , tusfchen het vyandyk Hoofd-Esquader onder Tourville , en dat der vereenigde Vloote , onder

XI.
 Zeeflag
 tusfchen
 de Kaap
 en La
 Hongue
 en Bar-
 fleur.

(m) TINDAL Vol. II. [or XVII.] p. 267. Not. (1).

1692.

der den Admiraal Rusfel , die den vyand , na eenige uuren vegtens , deedt wyken , en , al vegtende , vervolgde. Tegen zes uuren des avonds , raakten de Engelsche blaauwe vlag tegen de Fransche blaauwe vlag in een hevig gevegt : welk , door de mist en donkerheid , gescheiden werdt. 't Bleeft , den geheelen nagt , stil ; doch met den oggend van den dertigsten van Bloeimaand , blies de wind wakker op , uit den Oost-Noord-Oosten. De vereenigde Vlooten , zig toen , omtrent de hoogte van de Kaap La Hougue , bevindende , zagen de Fransche Vloot omtrent twee mylen van zig , en maakten 'er , terstond , jagt op. Doch eene schieelyk opkomende stilte was oorzaak , dat de Vlooten niet aan elkanderen raakten. Des anderendaags , 's morgens omtrent agt uuren , kreeg Rusfel , onder den wal , wederom eenige Fransche schepen in 't gezigt : die hy terstond vervolgde en agterhaalde , en van welke drie groote Oorlogschepen , waaronder het Admiraalschip van den Graave van Tourville was , benevens twee Fregatten en drie mindere vaartuigen , veroverd en verbrand werden. De gevangens , welken men hier bekwam , getuigden , dat 'er , in 't gevegt van den negentwintigsten , nog vier of vyf Fransche Oorlogschepen gebleeven waren. Op den eersten van Zomermaand , werden nog vyf of zes Fransche schepen , op den zelfden wal , vernield en verbrand : waartoe ook eenige Staatfche Branders verbezigt werden. De overwinning hadt zig dus volkomenlyk voor de Bondgenooten verklaard , die de Fransche Vloot

De vereenigde Vlooten behaalen de zege.

Vloot op de vlugt gejaagd, en haar merkelyke schade toegebracht hadden, zonder zelve één schip verlooren te hebben. Doch deeze overwinning werdt, voornaamlyk, toegeschreeven aan de overmagt der vereenigde Vloote, die omtrent tagtig schepen sterk was; daar de Fransche, naar 't getuigenis van den Admiraal Rusfel zelv', geen vyftig schepen haalen kon, en, volgens 't gene wy, hier boven, uit Fransche Schryvers, hebben aangetekend, uit niet meer dan vierenveertig schepen van Oorloge bestondt. 't Gevegt was geschied, in 't gezigt van Koning Jakob, die zig op Kaap La Hougue bevondt, en den Koning van Frankryk kennis gaf van de nederlaage. Eenige schepen der Staaten waren merkelyk beschadigd geworden in 't gevegt. 't Schip *de Zeven Provinciën*, gevoerd door *Evert de Liefde*, was zo lek geschooten, dat het naar Portsmouth moest opgezonden worden. 't Schip *Amsterdam*, waarop *Kornelis van der Zaan* gebodt, was, met veertig schooten, doornageld. Voorts, was 't verlies aan manschap klein op 's Lands schepen (n). De zege werdt egter niet vervolgd, gelyk men verwacht hadt. De toeleg om eene landing in Frankryk te doen, die kort hierna ontworpen werdt, verdween in rook. Ook wil men, dat de Admiraal Rusfel niet voldaan was, over den last, die

(n) Sommier-Verhaal van de Expeditie in 1692. MS. Zie ook de Brieven van Rusfel, Almonde, van der Zaan, Schey, Schryver enz. in de Europ. Merc. April — Juny 1692. bl. 174-196. DANIEL Journ. p. CLXIV. FORBIN Memoir. Tom. I. p. 329. 336.

1692. die hem, uit naam der Koninginne, werdt toegezonden, en dat zyn misnoegen te wege bragt, dat 'er niets meer ondernomen werdt tegen de vyandlyke Vloote; die, eerlang, in de Havens van Frankryk, werdt opgelegd: waarna de Fransche Kaapers zig voorzagen van het bootsvolk der Vloote, en den Engelschen, Hollanderen en Zeeuwen veel nadeels toebragten ter zee (o). Maar Koning Jakob moest den togt naar Engeland geheel-lyk uit den zin zetten, en keerde, zo dra hy kennis van den volkomen uitslag des gevegts gekreegen hadt, te rug naar S. Germain, alwaar zyne Gemaalin, den agtentwintigsten van Zomermaand, van eene Dogter beviel. Het Leger, welk geschikt was om hem te verzellen, werdt, gedeeltelyk, gelegd, langs de zee-kusten van Normandye en Bretagne, en gedeeltelyk gezonden naar de Spaansche Nederlanden (p). Ter zee, viel, wyders, dit jaar, weinig meer voor. In Oogstmaand, werden twee Oorlogschepen, gevoerd door de Kapiteinen Van der Zaan en *Taalman*, en dienende tot geleide der Koopvaardyvloote van S. Ubes, na een hardnekkig gevegt, door drie Fransche Oorlogschepen, omtrent Kaap Lezard veroverd (q). Ook tastten vier Fransche Oorlogschepen, op den negentienden van Slagtmaand, even buiten 't Kattegat, het Staatsch

Verdere
ontmoet-
tingen
ter zee.

(o) BURNET *Vol. II. p. 92-95.* TINDAL *Vol. II. [or XVII.] p. 268, 286.*

(p) *Europ. Merc. Octob. — Decemb. 1692. bl. 171, 172.*

(q) *Europ. Merc. July — Sept. 1692. bl. 220.* FORBIN *Mémoires. Tom. I. p. 337.*

Staatsch geleide aan, welk de Koopvaardy-
vloot, uit de Oostzee, herwaards voerde. De
Kommandeur *Broeder* sneuvelde in 't gevegt.
Negen of tien Koopvaardyschepen vielen den
vyand in handen. De overigen, meer dan zes-
tig in getal, kwamen behouden in Texel bin-
nen (r). Op 't einde van Wynmaand, was 'er,
in den Haage, eene overeenkomst getroffen,
tusfchen den Koning van Spanje, den Koning
van Groot-Britanje en de Staaten: waarby
men zig verbondt, om eene samengevoegde
Vloot te fchikken naar de Middelfandfche zee,
tot welke ieder der Bondgenooten zestien fche-
pen van oorloge leveren zou (s).

Midlerwyl, was de veldtogt in de Neder-
landen, van de Fransche zyde, in Bloecimaand,
geopend, met het beleg van Namen. De
Stad werdt berend, op den vyfentwintigften.
De Koning van Frankryk verscheen zelf in 't
Leger, en deedt den arbeid aan de loopgra-
ven zo sterk voortzetten, dat hy, binnen vier
dagen, in staat was, om de buitenwerken der
Stad, naar den kant der S. Nikolaas-Poor-
te, aan te tasten en te overmeesteren. Het
Leger der Bondgenooten was, ondertusfchen,
reeds in 't begin der maand, tusfchen Ander-
lech en Dilbeek, byeengetrokken. Koning
Willem voegde zig, eerlang, aan 't hoofd
van het zelve, en trok 'er mede naar den kant
van Leuven, op de eerste tyding, dat de vyand

1692.

XII.
De Ko-
ning van
Frankryk
belegert
Namen.

Koning
Willem
trekt, met
het Le-
ger der
Bondge-
naar

(r) Europ. Merc. *Observ.* — Decemb. 1692. bl. 152.(s) DU MONT *Corps Diplom.* Tom. VII. P. II. p. 320.

1692. naar Namen getoogen was (t). De Hertog van Luxemburg, die 't beleg dekte, met een Leger van zeventigduizend man, trok den Bondgenooten te gemoet, en floeg zig, aan de zuidzyde van de Mehaigne, neder, terwyl de Bondgenooten, tot aan de noordzyde van deezen stroom, waren genaderd. Koning Willem maakte zig meester van alle de posten op de Mehaigne, aan zyne zyde, terwyl Luxemburg, aan den anderen kant van den stroom, een of twee Dorpen versterkte. De Legers overtroffen elkanderen niet veel in getal, wordende dat der Bondgenooten, ten hoogste, gerekend op vyfzeventigduizend man. De Keurvorst van Beieren, nu de Landvoogdy der Spaansche Nederlanden aanvaard hebbende, bevondt zig ook in 't Leger; en was, nevens den Koning van Groot-Britanje, bedagt, op middelen, om Namen te ontzetten. Doch de tegenwoordigheid des Konings van Frankryk, en de vlyt des Heeren van Vauban was oorzaak, dat de Stad zig, agt dagen na 't openen der loopgraaven, overgaf, op den vyfden van Zomermaand. Toen werdt het Kasteel, aan de andere zyde der Sambre gelegen, aangetast; of liever twee Sterkten, welken bemagtigd moesten worden, eer men zig meester kon maaken van 't Kasteel. Eene deezer Sterkten, het *Fort William*, of *Koehoorn* genaamd, was, in den voorleeden jaare, eerst opgeworpen, door Koning Willem. De andere, het *Duivels-Huis* geheeten,

Namen
geeft zig
over.

(t) Europ. Merc. April — Juny 1692. bl. 140.

ten, was een versterkt huis, welks werken zig naar den kant der Maaze uitstrekten. Dit laatste werdt eerst aangetast. In 't Leger der Bondgenooten, maakte men, ondertuschen, gereedschap, om over de Mehaigne te trekken, en den Hertoge van Luxemburg slag te leveren. Men sloeg, ten deezen einde, verscheiden' bruggen over den stroom: 't welk niet geschiedde, zonder veelen knegten het leeven te kosten. De negende van Zomermaand werdt, eindelyk, geschikt, tot den veldslag. Doch de geweldige regen, die 's nagts te vooren viel, stremde de uitvoering van dit gewigtig voorneemen. Ook hielt de regen verscheiden' dagen aan, waardoor de Mehaigne zo hoog zwol, dat 'er geen overkomen aan was, zynde de gemaakte bruggen byna allen weggespoeld. Midlerwyl, was het Duivelshuis bemagtigd, op den dertienden van Zomermaand. Toen werdt het Fort William aangetast, dat, door honderd en vyftig man, onder den Stigter *Menno van Koehoorn*, wakkerlyk, verdedigd werdt. Koehoorn werdt gekwetst, in 't afkeeren van eenen vinnigen storm op de Sterkte, die, niet voor den drie-entwintigsten, by eerlyk verdrag, werdt opgegeven. Eeni-ge dagen te vooren, waren de Legers langs de Mehaigne in beweging geweest. De Graaf van Athlone en de Heer van Ouwerkerk hadden zig zelf, aan 't hoofd van eenen hoop paarden, begeven over den stroom, om kondschap te haalen. Doch zy keerden te rug, zonder dat 'er iet verder voorviel. Na 't overen van 't Fort William, werdt het Kas-

1692.

Twee
Sterkten
verlooren.Het Kas-
teel van
Namen
geeft z

1692. teel zelf aangetast, en van verscheiden' batter-
 ook over, aan Frank- ryk. ryen hevig beschooten. De *Prins van Barba-*
çon gebiedt op 't Kasteel: en sommigen heb-
 ben hem verdagt gehouden, dat hy heulde met
 de Franschen: hoewel anderen zynen goeden
 naam verdedigd, en beweerd hebben, dat hy
 de Vesting, wakkerlyk en eerlyk, beschermd
 hadt. Tusschen den negenentwintigsten en
 dertigsten, werdt 'er zo fel gevuurd op 't Kas-
 teel, dat de vyand, die reeds tot aan den be-
 dekten weg genaderd was, zig in staat vondt,
 om, met den dag, de gemaakte breuke te be-
 klimmen: gelyk geschiedde. Terstond hier-
 op, verzogten de belegerden in gesprek te
 komen, en 't Kasteel werdt opgegeven, op
 den dertigsten van Zomermaand (u). De be-
 legering van Namen en deszelfs Kasteel kost-
 te den Koning, naar de begroting der Fran-
 schen zelve, vyfendertighonderd man, be-
 halve de gekwetsten en zieken, die een aan-
 merkelyk getal uitmaakten (v). Nogtans,
 werdt de verovering deezer aanzienlykste Ves-
 tinge der Spaansche Nederlanden gehouden
 voor eene der loffelykste daaden van Koning
 Lodewyk, die, onaangezien het zwaar ver-
 lies, welk hy, voor La Hougue, op zee, ge-
 leeden hadt, toonde magts en moeds genoeg
 te hebben, om Namen te overmeesteren, in
 't gezigt van het Leger der Bondgenooten.
 De Bondgenooten, daarentegen, en Koning
 Wil-

(u) *Lettres from James Vernon Esq. in TINDALS Contin.*
Fol. II. [or XVII.] p. 288 — 292. Europ. Merc. April — Juny.
1692. bl. 19ⁿ — 215.

(v) DANIEL *Journal*, p. CLXV.

Willem in 't byzonder werden van veelen berispt. Men oordeelde, dat zyne Majesteit liever wat veel moest gewaagd hebben, dan gedoogd, dat Namen hem voor zyne oogert ontroofd werdt (w). Doch, veelligt waren zy, die zo oordeelden, niet naar behooren onderregt van de gelegenheid der wederzydsche Legeren, en van de gesteldheid des Lands en der stroomen. Zeker is 't, dat het zwellen der Mehaigne, door den aanhoudenden regen, het aantasten des vyands, wien men, zelfs na 't overtrekken der riviere, niet dan langs enge wegen, zou hebben kunnen naderen, ten hoogste moeilyk gemaakt hadt. De Stad Namen was, daarbenevens, spoedig overgegaan: en 't Kasteel kon niet wel ontzet worden, om dat het aan de overzyde der Sambre gelegen was. Mogelyk, hebben deeze of diergelyke redenen Koning Willem bewoogen, om eenen gevaarlyken veldslag te schuwen.

1692.

Lodewyk de XIV, na 't inneemen van Namen, te rug keerende naar Versailles, liet het bewind over zyne krygsmagt in de Nederlanden, in handen van den Hertoge van Luxemburg, die zig, eerlang, op eene voordeelige Legerplaats, tuschen Enghien en Steenkerken, in Henegouwen, nederfloeg. Het Leger der Bondgenooten, daarentegen, getrokken naar Melle, zocht zig van Bergen in Henegouwen meester te maaken, by verrassing; doch deeze toeleg mislukte, door de wakkerheid

Bewegingen der wederzydsche Legeren.

(w) TINDAL Vol. II. [of XVII.] p. 293.

1692. heid der Franschen. Van Melle, toog het Leger naar Genappe; van daar naar Halle, en, by de laatstgemelde Stad, over het riviertje de Senne. Hier werdt het Leger versterkt, met agtduizend man Hanoversche troepen, in gevolge van een Verdrag, in 't Leger by Melle, op den dertigsten van Zommermaand, tusfschen den Koning van Groot-Britanje, de Staaten en den Hertoge van Hannover, geslooten (x). Koning Willem, zig, hier, niet verre van het vyandlyke Leger, bevindende, en berigt ontvangen hebbende van de gesteldheid der Fransche Legerplaatse, vondt geraaden, den Hertoge van Luxemburg aan te tasten. Op den derden van Oogstmaand dan, 's morgens vroeg, trok hy op, van by Halle, en kwam, ten negen uuren, in 't gezigt van den vyand, dien hy gelegerd vondt, agter eenen hoogen berg, met hout en heggen bezet. De Hertog van Wurtemberg, die de voorhoede van 't Leger der Bondgenooten gebodt, kreeg last van Koning Willem, om zig van deeze hoogte meester te maaken. Hierop begon het gevegt, omtrent ten tien uuren. Doch kort na den middag, werdt de sryd eerst algemeen, op eenen engen grond, met hoogten en kreupelbosch bezet. Wurtemberg kweet zig wakkerlyk, dreef den vyand te rug van de hoogte, en bemagtigde eenige stukken geschuts. Hierop, naderde het voetvolk van 't Leger der Bondgenooten,

Gevegt
by Steen-
kerken.

(x) *Voisx Du MONT Corps Diplom. Tom. VII. P. 1k p. 316.*

ten, en toen werdt 'er zo geweldig gefchooten, uit beide de Legers, dat 'er, ter wederzyde, veel volks sneuvelde. De Ruitery der Bondgenooten kon weinig dienst doen, op zulk een' enge en ongelyken grond, die den vyand agter hoogten en heggen dekte. Boufiers, die twee of drie uren van 't vyandlyk Leger geftaan hadt, ondertusfchen, toegeschooten zynde, vuurde zo fterk op de Brigade van Fagel, dat dezelve, byna geheellyk, vernieldt werdt. De Engelschen leeden egt'er meest in den ftryd, en Koning Willem zelf bevondt zig in geduurig gevaar; doch, tegen 't vallen van den avond, gaf hy bevel om af te trekken, 't slagveld en vyf of zes kleine stukjes gefchut laatende in de magt des vyands (y). Men rekent, dat 'er, van de zyde der Bondgenooten, meer dan tweeduizend man gefneuveld waren, en drieduizend gekwetst of gevangen genomen. Volgens eene nette Lyst, naderhand, door Koning Willem, gezonden aan de Staaten, waren 'er van het Staatfche voetvolk alleen veertienhonderd zeventig gedood en zestienhonderd twee en negentig gekwetst geworden (z). Onder de gefneuvelden, waren veele Overften van naame, inzonderheid Engelschen. Doch de Franschen hadden weinig minder volks, en veele luiden van aanzien verlooren (a). Zy fchreeven

(y) Zie den Brief van den Heere van DYKVELD in de Europefche. July—Sept. 1692. bl. 76.

(z) Refol. Holl. 11 Sept. 1692. bl. 723.

(a) BURNET Fol. II. p. 97. DANIEL JOURN. p. CLXV.

1692. ven zig egter de overwinning toe, om dat zy 't slagveld behouden hadden. Doch zy zouden, meent men, gevaar geloopt hebben, zo de Hertog van Luxemburg niet, van tyd tot tyd, onderregt geworden was van de voorneemens en beweegingen der Bondgenooten, door den Ridder *de Millevois*, bediende van den Keurvorst van Beieren: wiens flinkse handel, ontdekt geworden zynde, eerlang, met de galge gestraft werdt (b). Hy was 't, meen ik, die, kort na dat hy ontdekt geworden was, door Koning Willem, genoodzaakt werdt, eenige verkeerde berigten, wegens het oogmerk der Bondgenooten, over te schryven aan den Hertoge van Luxemburg: waardoor deeze, voor eenen tyd, in onzekerheid gehouden, of misleid werdt (c). Op den zeventwintigsten van Oogstmaand, viel 'er een gevegt van minder belang voor, by Selein, tusfchen een deel der bezettinge van Huy en een deel der Fransche bezettinge van Namen, van welke laatste, veele Oversten en gemeenen sneuvelden, of gevangen genomen werden (d).

De Bondgenooten bezetten Diksmuiden en Veurne. De beide Legers waren, na 't gevegt by Steenkerken, geduurig veranderd van Legerplaatse, zonder slaags te kunnen raaken. In den aanvang van Herfstmaand, werdt dat der Bondgenooten versterkt, door een goed ge-

(b) TINDAL *Vol. II. [or XVII.] p. 294—299* Europ. Merc. *July—Sept. 1692. bl. 75—103.*

(c) *Voiez* FRUQUIERES *Mémoires. Hist. & Milit. Tom. I. p. 169 & suiv. Tom. II. p. 76 & suiv.*

(d) *Europ. Merc. July—Sept. 1692. bl. 104.*

tal Engelsche troepen, die tot de voorgeno-
men' landing in Frankryk geschikt geweest
waren; doch nu, te Oostende en te Nieuw-
poort, ontscheept werden. De Bondgenooten
wierpen, sedert, bezetting in Diksmuiden en
Veurne, waarop de Franschen het oog ge-
had hadden. Omtrent dien tyd, was 'er een
gevegt voorgevallen, tussehen eenige Duit-
sche troepen, die omtrent Luikerland lagen
en eenige Fransche, onder den Markgraave
d'Harcourt, waarin de eersten te kort schoo-
ten, en op de vlugt gejaagd werden. De Le-
gers scheidten beide voor 't einde van Herfst-
maand, ter oorzaake van het ongunstig jaar-
getyde. Koning Willem begaf zig, over Breda,
naar 't Loo. De Franschen onder Bou-
flers zогten zig, in Wynmaand, meester te
maaken van Charleroi. Zy wierpen een groot
getal van bomben in de Stad, meenende haar,
hierdoor, te dwingen tot de overgave (e).
Doch die van binnen stonden dit geweld, en
het slaaken van agttienduizend kanonschoo-
ten, wakkerlyk, door. Op 't einde des jaars,
zогt de vyand zig ook meester te maaken van
Huy; en hadt de voorsteden reeds bemag-
tigd, toen de Keurvorst van Beieren, een
deel Krygsvolk uit de naaste bezettingen by-
eengetrokken hebbende, de Franschen nood-
zaakte, de Plaats te verlaaten (f). Hierby
bepaalden zig de Krygsbedryven deezes jaars,
in

1692.

Charle-
roi ge-
bombar-
deerd.
Huy by-
na ver-
looren.

(e) DANIEL Journal p. CLXVI.

(f) Europ. Merc. July—Sept. 1692. bl. 217—219. Oct.—
Decemb. 1692. bl. 76—81. 145—147, 200—203. TINDAL Vol.
II. [or XVII.] p. 311—313.

1692. in de Spaanfche Nederlanden. Koning Willem, van 't Loo naar den Haage gekeerd zynde, en aldaar tyding gekreegen hebbende van den aanflag op Charleroi, was, in alleryl, vertrokken naar Brusfel, daar hy niet langer dan één etmaal vertoefde. Toen keerde hy wederom naar den Haage, en, het gewoonlyk affcheid genomen hebbende, begaf hy zig, den vyfentwintigften van Wynmaand, in de Oranje-Polder, fcheep; landde den agtentwintigften te Yarmouth, en kwam, den dertigften, te Kenfington, te rug (g).

XIII.
Aanflag
op 's Konings
leeven:

Hy hadt, gedurende deezen veldtogt, grootgevaar zyns leevens geloopen, hebbende zekeren Franschman aangenomen, hem, in 't Leger, van kant te helpen: doch 't verraad was, gelukkiglyk, ontdekt en geftraft. Wy hebben, te vooren reeds (h), in 't voorbygaan, aangemerkt, dat het Franfche Hof, ten tyde van de voorgenomen' landing in Engeland, eenen aanflag gefmeed hadt, om Koning Willem van 't leeven te berooven, en, hierdoor, de Herftelling van Koning Jakob gemakkelyker te maaken. 't Was deeze zelfde aanflag, die in deezen Zomer ontdekt en geftraft werdt, en 't zal der moeite wel waardig zyn, hier, uit de egtfte befcheiden, te verhaalen, wat 'er van aan den dag gekomen zy. *Bartholomeus de Liniere*, Ridder, en *Heer van Grandval*, geboortig van Liniere in Pi-
kar-

(g) TINDAL Vol. II. [or XVII.] p. 338. Europ. Merc. Ozob.—Decemb. 1692. bl. 77, 97, 98.

(h) Bladz. 170.

kardye, en Kolonel van een Regiment Dragonders, in Franschen dienst; en zekere *Anthoni du Mont* hadden zig, zo zy naderhand beleeden, reeds in 't voorleeden jaar 1691, door eenige voornaame luiden aan 't Fransche Hof, laten beweegen, om Koning Willem, terwyl hy op 't Loo ter jagt, of in 't Leger in de Spaansche Nederlanden was, van kant te helpen. Du Mont hadt toen de wyze, op welke men de aanslag stondt uit te voeren, schriftelyk, ontworpen, en Grandval hadt, zo hy, naderhand, beleedt, dit ontwerp vertoond aan den Markgraave de Louvois, een' der voornaamste Fransche Staatsdienaaren, die Grandval verklaard hadt, dat hy hem nader spreken wilde, over zaaken van aanbelang, welken, zo deeze meende, den aanslag betreffen zouden. Doch Louvois overleedt, kort hierna, en 't ontwerp viel in handen van zynen Zoon en Opvolger, den *Markgraave van Barbesieux*, die zig genegen vondt, om het ter uitvoeringe te doen brengen. Mevrouw de Maintenon, weleer eene van 's Konings minnaarsen, bewilligde 'er, insgelyks, in, en de Hertog van Luxemburg kreeg last, om 'er 't oog over te houden. Barbesieux hieldt Grandval voor, dat men reden hadt, om te vermoeden, dat de Prins van Oranje zynen overleeden Vader, Louvois, hadt doen vergiftigen, en dat hy, hierom, de dood verdiend hadt. Voorts, waren Grandval, du Mont en zekere *Parker*, Kolonel van Koning Jakob, met Barbesieux en *Paparel*, Thefaurier van oorloge, in Frankryk overeengekomen „ dat Grandval en Parker

1692.

gesmeed door eenige Fransche Hovelingen.

Beleid van den zelve.

„ ker

1692. „ ker zig, met vyftienhonderd paarden, zot-
 „ den vinden aan de hoofdwagt van 't Leger
 „ onder den Hertoge van Luxemburg; dat
 „ du Mont zig, ten zelfden tyde, in 't Le-
 „ ger der Bondgenooten vervoegen zou, en
 „ zyne Majesteit doorschieten, terwyl hy de
 „ wagten bezogt; dat de twee anderen hem,
 „ hierop, zouden komen byspringen, met
 „ hunne Ruiterye, na dat du Mont hun eerst
 „ zou verwittigd hebben van den tyd, waar-
 „ in hy den aanslag dagt uit te voeren.” Na
 „ 't maaken van deeze afspraak, hadt Barbe-
 „ sieux aan Grandval tagtig gouden Louifen ter
 „ hand gesteld, benevens eenen brief aan den
 „ Hertoge van Luxemburg, waarby deezen be-
 „ last werdt, de vereischte Ruitery aan Grand-
 „ val te bezorgen. Grandval en du Mont wa-
 „ ren, hierop, in Herfstmaand des voorleeden
 „ jaars, verreisd naar Meenen. Hier waren zy
 „ van elkanderen gescheiden, Grandval naar 't
 „ Fransche Leger, en du Mont, met een' vrye-
 „ reisbrief van den Bevelhebber van Meenen,
 „ naar Gend vertrekkende. Sedert, hadt Grand-
 „ val, dag en nacht, op de wagt gestaan, tot na
 „ 't-gevegt by Leuze, zonder iet van du Mont
 „ vernomen te hebben, die ondertusfchen, ver-
 „ reisd was naar 't Hof van Hanover, alwaar
 „ hy, zo sommigen melden, eene bediening
 „ hadt. Grandval was, eindelyk, ook naar Pa-
 „ rys gekeerd, en hadt, van daar, den gant-
 „ fchen Winter, met kennis van Barbefieux,
 „ briefwisseling over den voorgenen aanslag
 „ gehouden, met du Mont. Men kwam toen
 „ overeen, om 't stuk, welk, in den voorleeden

den veldtogt, gemist was, in den tegenwoordigen uit te voeren. Du Mont, midlerwyl, dugtende voor 't gevaar des aanlags, en meenende, met het ontdekken daarvan, meerder voordeel te zullen behaalen, dan met het uitvoeren; liet zig, deswege, een weinig uit tegen *William Dutton Colt*, buitengewoonen Gezant der Kroone van Groot-Britanje, by den Hertoge van Hanover; die niet verzuimde, dit gewigtig nieuws over te schryven naar Engeland. Men gaf, hier, zo veel agt op dit berigt, dat men naar middel uitzag, om den slinkfchen toeleg nader te ontdekken. *Fredrik Albert van Leefdale*, Roomschgezind, was, voorheen, Kolonel geweest in Staatschen dienst; doch hadt dien, uit misnoegen, verlaaten, en bevondt zig thans te Londen. Van deezzen, op wien geen arg vermoeden vallen kon, besloot men zig te bedienen, om Grandvals snooden aanflag nader te ontdekken. Men zondt hem dan heimelyk, naar Parys, daar hy, in Lentemaand deezes jaars, aankwam; wel haast kennis maakte met Grandval, en agter 't geheele geheim van den aanflag raakte. Grandval, zeker, sprak veel te los van zulk een' gevaarlyken toeleg. BURNET schryft (i), dat de Oudheidskenner *Morel*, Protestantfch, en ongezind om van zyn geloof af te gaan, tot in grasmaand deezes jaars, in de Bastilje gezeten hadt; doch nu geslaakt zynde, gevalliglyk, in eene en dezelfde koets met Grandval, naar S. Germain, en van daar

1692.

DuMont, een der beleiden, openbaart 'er iet van, aan 't Hof van Hanover.

De aanflag wordt verder ontdekt.

(i) *Vof. II. p. 96.*

1692. te rug gereeden was. Dat Grandval niet alleen zeer vertrouwelyk met Koning Jakob gesproken; maar ook, tegen Morel, dien hy niet kende, loffelyk, gewaagd hadt van den aanflag tegen Koning Willem, onder anderen, zeggende „dat 'er een toeleg in til was, waar-
 „ over gantsch Europa verbaasd zou staan,
 „ also de Prins van Oranje geene maand
 „ meer leeven zou.” Morel schreef dit zelf aan Burnet, en zyn berigt moest de agterdocht, dien men, aan 't Engelsche Hof, tegen Grandval, hadt opgevat, doen toeneemen. Leefeldale, midlerwyl, beloofd hebbende, de hand te zullen leenen, tot het uitvoeren van den toeleg, besloot men, du Mont, uit Hanover, te ontbieden, in 't Land van Ravestein, gelyk, onder anderen, geschiedde, met eenen brief van den twaalfden van Bloemaand. Grandval en Leefeldale waren, ondertusfchen, reeds te vooren, van Parys, vertrokken naar Bergen in Henegouwen, daar zy, eenen tyd lang, vergeefs toefden naar *Chantlais*, algemeen' Kwartiermeester van 's Konings Leger, die nu aangenomen hadt, met drieduizend paarden, wagt te houden, als de aanflag zou uitgevoerd worden. Zy beslooten dan voort te reizen naar 't Land van Ravestein, daar Grandval du Mont bescheiden hadt. Men zou den weg derwaards neemen over Brusfel, en door de Meierye van 's Hertogenbosch. Leefeldale, derhalve, zynen slag willende waarneemen, om Grandval in 't net te Lokken, ontboodt een' zyner broederen, uit Delft, naar Brusfel, en gaf, door deezen, den Graave van Athlone, die

die toen hieromtrent te velde lag, kennis van Grandvals voorneemen. Athlone zondt, terstond, tien Ruiters naar Eindhoven, werwaards Grandval en Leefeldale, ondertusfchen, verreisd waren. Zy werden hier beide vastgehouden, en naar 's Hertogenbosch gebragt. Du Mont was, ondertusfchen, ook derwaards gevoerd: 't zy vrywillig of gedwongen, want dit vind ik niet duidelyk vermeld. Grandval speelde, in 't eerst, den onschuldigen; doch toen hem gevraagd werdt, *of hy du Mont ook kende?* ontzonk hem de moed. Na 't overgaan van Namen, bragt men de drie gevangenen naar 't Leger by Genappe. Grandval werdt, hier, in yzeren boeijen geslooten. Du Mont was, in 't zelfde huis, in de bewaaring van den Provoost, ongeboeid, met drie of vier soldaaten by zig. Doch Leefeldale werdt, terstond, genoegzaam op vrye voeten gesteld. Men kon hieruit reeds afneemen, wie voor den schuldigften gehouden werdt. Grandval werdt eerst te regt gesteld, voor eenen Krygsraad, waarvan de Graaf van Athlone voorzitter, en de Heeren van 's Graavenmoer, van Dykveld en eenige Engelschen en anderen Leden waren. Grandval beleedt, van zelve en ongepynigd, de voornaamste omstandigheden van den aanslag, welken wy, hier boven, meest uit zyne bekentenis, te boek hebben gesteld. Doch 't gevegt by Steenkerken stremde de regtspleeging, voor eenige dagen. In deezen tusfchentyd, beriep Grandval zig, tegen iemant, die, in de gevangenis, met hem sprak, op den last, dien Barbesieux hem ge-

1692:

Grandval, een der hoofdbeleiden, wordt gevat.

Hy bekent den toelg.

En beschuldigt Barbesieux, dat hy 'er hem toe

1692. geven hadt: en als hem, hierop te gemoet gevoerd werdt „dat Barbefieux, ongetwyfeld, „ ontkennen zou, hem immer zulk een' last „ gegeven te hebben,” hernam hy: *Zozalik 't hem, met schrift van zyne eigene hand, bewyzen, welk ik iemant van myne vrienden heb toevertrouwd, die 't aan geen' mensch dan aan my leveren zal. Ook weet niemant dan ik, onder wien het berust.* Grandval ontving, eindelyk, zyn vonnis, om gehangen, en, nog half leevende, geopend en gevierendeeld te worden. Welke straf hy, met eene soort van hardvogtigheid, onderging, op den dertienden van Oogstmaand. Kort voor zyn einde, schreef hy een briefje aan Juffrouw *Juré*, te Parys, waarin hy haar verzogt „dat zy den Aarts- „ bischop van Parys wilde bekend maaken, „ dat het gehoorzaamen der bevelen van den „ Heere de Barbefieux hem het leeven kostte.” Wat du Mont betreft, hy verzogt vergiffenis van zyne Majesteit, om dat hy, zo lang, kennis gehad hadt van den aanflag, zonder dien ontdekt te hebben. Ook beval de Krygsraad hem den Koning aan, als een voorwerp van genade, inzonderheid, om dat hy, te Hanover, reeds iet hadt geopenbaard, waardoor men eerst agter 't geheim gekomen was. Ook meen ik, dat hy vergiffenis verwierf. Maar Leefdale, die Grandval in 't net gelokt hadt, behoefde geene vergiffenis. Het vonnis van Grandval werdt, terstond, met den druk gemeen gemaakt; en schoon 'er Barbefieux, Parperel, Chanlais en anderen, zelfs Koning Jakob, schandelyk, in ten toon gesteld werden,

bewoogen hadt.

Hy wordt ter dood gebracht.

den , heeft het Fransche Hof zig zulks nimmer aangetrokken , noch eenige poogingen gedaan , om deeze kladde af te wischen (*k*).

De Keizer , de gunst der voornaamste Duit-
sche Vorsten , meer en meer , zoekende te
winnen ; op dat zy hem , in den kryg tegen
de Turken en tegen Frankryk , mogten by-
staan ; hadt , in de Lente deezes jaars , Ernst
Augustus , Hertoge van Hanover , de waar-
digheid van negenden Keurvorst aangeboden ,
zo hy zig van alle verbindtenis met Frankryk
ontlaan , en hem of den Bondgenooten van
Krygsvolk voorzien wilde. De Hertog hadt
ooren naar deeze aanbieding. Men kwam
overeen , dat de Hertogen George Willem en
Ernst Augustus den Keizer , voor den tyd van
twee jaaren , met zesduizend man , en , daar-
enboven , met vyfhonderdduizend Ryksdaa-
lers eens zouden ondersteunen , in den kryg
tegen de Turken ; waartegen de Keizer de
Keurvorstelyke waardigheid aan Ernst Augus-
tus en deszelfs mannelijke nakomelingen be-
loofde (*l*). Doch de meeste Keur- en andere
Vorsten kantten zig zeer , tegen de invoerin-
ge van eenen negenden Keurvorst. De Keur-
vorst van Brandenburg , die met eene Dog-
ter des Hertogs van Hanover gehuwd was ,
en

1692.

XIV.

De Her-
tog van
Hanover
wordt toe-
negend-
Keur-
vorstver-
heven.

(*k*) *Eur. Merc.* April — Juny 1692. *N.* 142, 143. July
— Sept. 1692. *bl.* 107-111. Lett. from James Vernon Esq. in
TINDALS Contin. *Vol.* II. [or XVII.] p. 309-316. See also p.
300-302. en de Sent. van Grandval, in de *Eur. Merc.* July
— Sept. 1692. *bl.* 111.

(*l*) *Polez DU MONT Corps Diplomat.* Tom. VII. P. II.
p. 306.

1692. en de Keurvorst van Saxen waren , in 't eerst , de eenigsten onder de Keurvorsten , die den Hertoge hunne stem gaven (*m*). Het Fransche Hof stelde allerlei konstenaaryen in 't werk , om 's Hertogs verheffing te voorkomen. Sommige Vorsten dreeven , dat , door het opdraagen der Keurvorstelyke waardigheid aan den Hertoge van Hanover , die Luthersch was , het evenwigt , in het Keurvorstelyk Kollegie , te zeer zou overhellen naar de zyde der Protestanten : waarom men nog een' tienden Keurvorst van den Roomschen Godsdienst behoorde te kiezen. 't Bleef hier niet by. Verscheiden' Ryksvorsten verbonden zig , om den Hertog van Hanover , nimmer , voor Keurvorst te erkennen , en vernieuwden dit Verbond , nog in 't jaar 1695 (*n*). Midlerwyl hadt het Keurvorstelyk Kollegie , reeds in Wynmaand deezes jaars 1692 , toegeestaan , dat de Hertog van Hanover tot Keurvorst mogt verheeven worden ; hoewel men de wyze zyner toelatinge in het Kollegie nog in beraad hielt. Hierop werdt de Hertog , in Wintermaand , door den Keizer , plegtiglyk , in de nieuwe waardigheid bevestigd. Doch 't liep nog tot na 't sluiten der Vrede aan , eer hy in 't Keurvorstelyk Kollegie werdt toegelaaten. Ondertuschen , strekte zyne verheffing zeer tot styving van de zyde der Bondgenooten , tot welke hy , in deezen jaare,

(*m*) *Memoir. de Brandeb. p. 199.*

(*n*) *Voyez Du MONT Corps Diplom. Tom. VII. P. II. p. 323, 351.*

re, geheellyk, was overgegaan (o).

Van weinig nadruk waren egter, ten dee-
zen tyde, de Krygsbedryven aan den Ryn
geweest. De Bondgenooten hielden 'er twee
kleine Legers, onder den Landgraave van
Hesfen en den Markgraave van Bareith. Het
Franfche Leger stondt onder bevel van den
Maarschalk de Lorges, die, in Herfstmaand,
besloot, den Ryn over te trekken, om de
Duitschen, welken, onlangs, aan de linker
zyde dier Riviere gekomen waren, te nood-
zaaken tot den hertogt. Zy vielen hem in de
agterhoede, by Spiers; doch hy noodzaakte
hen, eerlang, te wyken, en vervolgde toen zy-
nen togt over den Ryn. De Franfchen schry-
ven, dat de Bondgenooten, in dit gevegt,
vyfhonderd man verlooren hadden. De Lor-
ges maakte zig, nog voor 't einde van Herfst-
maand, meester van Pfortsheim, in 't Mark-
graaffchap van Baden. De Hertog van Wur-
tenberg, die de Plaats hadt gezogt te ont-
zetten, werdt geslaagen en gevangen geno-
men. De vyand maakte zig, daarna, van
nog twee of drie Steden meester. De Land-
graaf van Hesfen hadt, midlerwyl, het beleg
geslaagen voor Ebernburg, in de Palts; doch
de Lorges, van over den Ryn te rug gekeerd,
noodzaakte hem, de Stad te verlaaten, op
den agtsten van Wynmaand (p). In Winter-
maand

1692.

XV.
Krygs-
bedry-
ven in
Duitsch-
land.

(o) BURNET *Vol. II. p. 83.* TINDAL *Vol. II. [or XVII.]*
p. 330, 331. Europ. Merc. *Octob. — Decemb. 1692. bl. 45—*
58. 181—185.

(p) DANIEL *Journal, p. CLXVI, CLXVII.* Europ. Merc.
July — Sept. 1692. bl. 205 Octob. — Dec. 1692. bl. 27-42.

1692. maand daarna, belegerden de Franſchen, onder den *Graave van Tallard*, de Stad Rheinfelds, tuſſchen Koblents en Ments, aan den Ryn, gelegen. Doch de Plaats werdt zo wakkerlyk verdedigd, en de Landgraaf maakte zo veel ſpoeds, om haar te ontzetten, dat Tallard zig genoodzaakt vondt, tot het opbrecken van 't beleg, op den tweeden van Louwmaand des volgenden jaars (q).

Staat des
Oorlogs
in Hon-
garye.

De ſlaauwe veldtogt in Duitschland werdt, in 't gemeen, toegeschreeven aan den yver des Keizers, om den kryg tegen de Turken voort te zetten. Doch in Hongarye werdt, dit jaar, ook luttel uitgevoerd. Beide de Leggers lagen te loeren op elkanderen, zonder dat het, tuſſchen hen, tot eenen veldſlag kwam. Doch Groot-Waradyn was aan de Keizerſchen overgegaan, op den vyfden van Zomermaand (r). De Koning van Groot-Britanje en de Vereenigde Staaten hadden, federt eenigen tyd, hun werk gemaakt, om de Vrede tuſſchen den Keizer en den Grooten Heer te herſtellen, op dat de Keizer al zyne magt zou kunnen wenden tegen Frankryk. Twee Ambaſſadeurs, ten deezen einde, van wege het Engelsche Hof, afgevaardigd naar Konſtantinopel, waren, de een na den anderen, overleeden. De Staaten vaardigden, hierop, in Herſtmaand, den Heer van Heemskerk, die zig thans aan 't Weener-Hof onthieldt, af

De Staa-
ten tråg-
ten de
Vrede
tuſſchen
den Kei-
zer en de
Porte te
bemidde-
len.

(q) DANIEL Journ. p. CLXIX. Europ. Merc. Oct. — Dec. 1692. bl. 186 — 190.
(r) Europ. Merc. April — Juny 1692. bl. 219.

af aan de Porte , met last , om den Grooten Heer de bemiddeling des Konings van Groot-Britanje en der Staaten zyne Meesteren voor te slaan. Hy deedt , in 't begin van Wynmaand , zyne openbaare intrede te Belgrado , daar de Vizir zig toen bevondt. Voorts , reisde hy naar Adrianopel , daar 't Hof zyn verblyf hadt (s). Sommigen willen , dat hy , door 't Hof van Weenen , bewoogen was , om de bemiddeling der Staaten voor te slaan , op zeer nadeelige voorwaarden voor de Porte , te weeten , dat Kaminik en de Ukraine , nevens Podolie , Moldavie en Walachie , aan den Koning van Poolen ; Zevenbergen aan den Graaf Tekeli en den Keizer ; en Achaie en Livadie aan den Staat van Venetie zouden afgestaan worden. Men voegt 'er by , dat de Ottomannische Staatsdienaars , gewonnen door Frankryk , om de Porte te doen volharden in den oorlog , zeer in hunnen schik waren , met deezen voorslag : en dien , door 't gantsche Ryk , deden verspreiden , om 't gemeen te doen zien , dat men geene vrede verkrygen kon , dan op schandelyke voorwaarden ; en dat de oorlog , derhalve , noodzaakelyk was. De Engelsche Gezant *Paget* , die , kort na Heemskerk , van 't Weener-Hof , aan de Porte werdt afgezonden , sloeg , zo men wil , de bemiddeling van den Koning , zynen Meester , voor , op aanneemelyker voorwaarden , te weeten , dat elk behouden zou 't gene hy bezat,

(s) Europ. Merc. July — Sept. 1692. bl. 145. Oct. — Dec. 1692. bl. 43, 112—119.

1692. zat, en dat Kaminik alleenlyk geslegt zott worden. En men meent, dat de Porte genoodzaakt zou geworden zyn tot de Vrede, zo deeze aanbieding bekend geraakt was onder 't gemeen; welk, reeds voorlang, wars geweest was van eenen ongelukkigigen oorlog. Doch de Vizir hieldt de aanbieding des Engelschen Gezants bedekt, en verspreidde, looslyk, dat zy met die des Heeren van Heemskerk overeenkwam: 't welk te meer ingang vondt, om dat men, hier, niet onkundig was van den grooten invloed, dien Koning Willem hadt op de Staaten der Vereenigde Gewesten: De oorlog bleef, derhalve, duuren. Men riedt, sedert, den Koning van Groot-Britanje, dat hy, in plaats van Gezanten naar de Porte, eene Vloot zou zenden naar de Middellandsche zee, om den handel der Franschen op Turkye te beletten: 't welk, meende men, het Turksche Hof haast zou doen veranderen van maatregels, en zulk eene beweging verwekken onder 't gemeen, dat men de Vrede niet langer zou durven van de hand wyzen (t).

Verdrag der Staaten met den Keizer van Marokko. De Staaten hadden, midlerwyl, tot verzekering van hunnen eigen handel in de Middellandsche zee, in Hooimaand deezes jaars, een Verdrag getroffen met Mulei Ismael, Keizer van Marokko, waarby het Verdrag van Vrede van den jaare 1684 vernieuwd en bekragtigd werd. De Staaten bedongen, daar.

(t) BUENET Vol. II. p. 93, 99. TINDAL Vol. II. [of XVH. p. 324.

daarbenevens, dat zy de Nederlandsche slaaven, die nog onder 't gebied des Keizers gevangen mogten zitten, of eenigen derzelven zouden mogen losfen, tegen zeshonderd en zeventig guldens ieder, of tegen vierhonderd en twintig guldens, en eenen moorschen slaaf daarenboven: doch hieronder zouden niet begreepen zyn de slaaven, die, na 't sluiten der genoemde Vrede van den jaare 1684, genomen waren, zullende dezelve allen, zonder losgeld schuldig te zyn, terstond, op vrye voeten moeten gesteld worden (u).

In Piemont, was het Leger der Bondgenooten nu merkelyk sterker dan dat der Franschen: waarom Catinat, in deezen veldtogt, niet dan verweerenderwyze oorloogde. Het Fransche Hof, nu overeengekomen met den nieuwen Paus Innocent den XII, zegt, door middel van deezen, den Hertog van Savoje af te trekken van het Bondgenootschap, en tot het sluiten eener byzondere Vrede te bewegen. Doch deeze toelég gelukte, voor eerst, niet. De Hertog, zig bedienende van de gelegenheid, viel, in Hooimaand, aan 't hoofd van twintigduizend man, in het Dauphiné, daar hy zig meester maakte van eenige Sterkten, en 't platte land, deerlyk, afliep. Daarna trok hy over de Durance, en sloeg het beleg voor Ambrun, welke Stad hy, in negen dagen, bemagtigde. Hier vielen hem twintig stukken geschuts, en een groot deel

1692.

XVI.
De Hertog van Savoje valt in het Dauphiné.

(u) *Voir du MONT Corps Diplomat. Tom. VII. P. II. p. 819.*

1692. — gelds in handen. De Hertog van Schomberg nodigde , uit naame van Koning Willem , alle de ingezetenen van deezen oord , by eene openbaare afkondiging , om zig voor hem te verklaren , hun verzekerende , dat zy , met geen ander oogmerk , in Frankryk gerukt waren , dan om den Adel in zynen ouden luister , de Parlementen in hun voorig gezag , en het volk in hunne regtmaatige Privilegien te herstellen. Hy beloofde zelfs den Geestelyken zyne bescherming. Alleenlyk , zegt hy te wege te brengen , dat het Edict van Nantes wederom hersteld werdt : also , schreef hy , de Koningen van Engeland zig , eertyds , verbonden hadden , om het zelve te doen handhaaven. En deeze verklaring was van dit gevolg , dat eenige Protestanten , die hunner beiydenisfe waren afgegaan , nu tot dezelve wederkeerden. Het Leger toog , van Ambrun , naar Gap , dat zyne poorten opende voor Prinse Eugenius , en terstond brandschatting beloofde. Grenoble en Lions sidderden reeds , voor het naderend Leger der Bondgenooten. Doch de ziekte des Hertogs van Savoje , die de Kinderpokjes kreeg , en de tweespalt onder de Legerhoofden , noodzaakten den Veldheer tot den hertogt. Het platte Land werdt , op den zelven , deerlyk afgeloopen , geplonderd en verwoest : de vestingwerken van Ambrun werden geslegt , en hiermede de veldtogt beslooten. De Hertog van Savoje herstelde spoedig van de pokjes , doch hy verviel , naderhand , in eene koortfige ziekte , waarvan hy

Hy trekt
te rug.

hy langzaam beterde (y). In Katalonie, werd, 1692: dit jaar, niets uitgevoerd. De Franschen vonden werks genoeg, aan andere oorden, en de Spanjaards hadden lust noch magt, om iet te onderneemen (w).

Op den agttienden van Herfstmaand, des nademiddags, omtrent half drie uren, gevoelde men, in de Nederlanden, in Frankryk, in Duitschland, en zelfs in Engeland en Schotland, eene aardbeving, die omtrent twee minuten duurde, en op de eene plaats zwaarder was, dan op de andere; doch nergens eenige schade van belang veroorzaakte. De Huizen in Holland werden sterk bewoogen. Te Amsterdam, schuddeden eenige torens zo geweldig, dat de speeklokken, eenige reizen, klepten. 't Stadhuis zelf bewoog zig, meer of min. De schepen, in 't Y leggende, werden opgeligt: het water in de graften beroerd. Doch eer men alles ter dege kon opmerken, hieldt de beweging t'eenemaal op. Deze aardbeving viel ook, gelyk doorgaans, voor, by zeer sfil weder (x). Omtrent twee maanden te vooren, waren 'er ysfelyke aardbevingen gevoeld, in de Eilanden Sicilie en Maltha: en zelfs op het Eiland Jamaika in Amerika, waardoor de Stad Port-Royal groote schade geleeden hadt (y).

XVII.
Aardbee-
ving.

De

(y) BURNET *Vol. II. p. 100.* TINDAL *Vol. II. [or XVII.] p. 226.* DANIEL *Journal, p. CLXV.*

(w) TINDAL *Vol. II. [or XVII.] p. 330.*

(x) *Europ. Merc. July—Sept. 1692. bl. 219.*

(y) TINDAL *Vol. III. [or XVIII.] p. 332.*

1692. De Keurvorstin van Beieren beviel, op den agtentwintigsten van Wynmaand, te Weenen, van eenen Prins; doch overleedt, in 't kraambedde, op den vierentwintigsten van Wintermaand (z). Zy was, gelyk wy reeds by eene andere gelegenheid, hebben aange- tekend, de Dogter van Keizer Leopold en van Margareet, Infante van Spanje. Haar jong- gebooren' Zoon werdt, derhalve, aangemerkt, als de naaste erfgenaam der Spaanfche heer- fchappyen, in geval Karel de II, zonder kin- deren, overleedt. Zyne geboorte hadt dus merkelyken invloed op den toestand der zaa- ken van Europa: gelyk ons 't gevolg deezer gefchiedenise, nog nader, leeren zal.

De Prins van Wal-
dek
sterft. Op den negentienden van Slagtmaand, o- verleedt ook, op zyn huis te Arolfen, in 't Graafschap Waldek, de Prins George Fre- drik, Veldmaarschalk over de Legers van den Staat, in den ouderdom van drie-enzeventig jaaren (a). Hy werdt gehouden voor een' man van een gezond oordeel en van groote ervaarenis, beide in Staats- en in Oorlogszaa- ken: doch hy was, genoegzaam altoos, on- gelukkig geweest in den kryg. Ook hadt men hem, zo sommigen willen, nimmer van man- fchap en Oorlogsbehoefsten voorzien, naar behooren. 't Krygsvolk in 't gemeen hielt hem voor eenen ongelukkigen Veldoverste, en deeze waan was zo diep geworteld, dat zy- ne onderneemingen, ter oorzaake daarvan, min;

(z) Europ. Merc. *Octob.* — *Decemb.* 1692. *bl.* 150, 190.

(a) Europ. Merc. *Octob.* — *Decemb.* 1692. *bl.* 154.

minder slaagden, dan zy anders, veelligt, 1694.
zouden gedaan hebben (b).

De Stad Goes in Zuidbeveland was, dit XVIII. Gewel-
gantſche jaar, vol opſchudding geweest, ter dige be-
oorzaake van de verkiezing van Rentmeeste- roerte te
ren: waarover, in vroeger tyd, meermaalen, Goes.
len, hevige gefchillen gereezen waren. Wy hebben, in 't voorgaande gedeelte deezer Gefchiedenissen, meer dan eens, van deezen tweefpalt gewaagd (c). 't Zal dan der moeite wel waardig zyn, dat wy, ook hier, den oorsprong en afloop der tegenwoordige beroerte, omſtandiglyk, te boek ſtellen.

De Regeering te Goes was thans in twee omtrent gelyke partyen verdeeld; waarvan de eene party, bestaande uit den Baljuw, *Kornelis Eversdyk*, den Burgemeester, *Ferdinand Gruward*, en eenige Schepens, gehouden werdt, meest te yveren voor de behoudenis of vermeerdering van het gezag des Konings van Groot-Britanje, als Erffstadhouders van Zeeland; terwyl de andere party, bestaande uit den Burgemeester *Adolf van Westerwyk* en eenige Schepens, werdt aangezien, als of zy, voorwendende de Privilegien der Stad te willen handhaaven, inbreuk zocht te doen op het wettig gezag des Erffstadhouders. Beide deeze partyen zогten hunne streng in de Regeering te sterken, en, ten deezen einde, de jongste keuze der twee Rentmeesteren, die, in Wintermaand des jaars 1691, geschieden moest, Twist over de verkiezing van Rentmeesteren.

(b) BURNET Vol. I. p. 328.

(c) Zie XII. Deel, bl. 297, 398.

1692. moest, te doen uitvallen naar hunnen zin. Doch, toen de stemmen werden opgenomen, bevondt men, dat de Baljuw Eversdyk, de Burgemeester Gruward en nog vier Schepens (1) *Kornelis Lopsen*, die reeds als Rentmeester in dienst was, tot bestierenden, en *Lukas van Beiselaar*, in de plaats van *Jan Tard*, tot toezienden Rentmeester gekoozen hadden (d): terwyl Burgemeester Westerwyk en nog vyf Schepens (2) den Oud-Burgemeester, *Nikolaas Eversdyk*, tot bestierenden, en *Joan van der Hille*, tot toezienden Rentmeester, hadden benoemd. Dus waren 'er, ter wederzyde, zes stemmen, zo men de stem van den Baljuw mede rekende, gelyk, sedert eenige jaaren, gebruikelijk geweest was. Doch Westerwyk en de zynen beweerden, dat dit gebruik aanliep tegen de Privilegien, volgens welken, de Baljuw, *by den meesten gevolge en accoorde van Burgemeesteren en Schepenen*, Rentmeesters kiezen mogt: 't welk zy zo verklaarden, dat zyne stem niet; maar alleen de meeste stemmen van Burgemeesteren en Schepenen gerekend moesten worden. Zy vorderden, hierom, dat de Baljuw de Perfoonen, door hen, met zes tegen vyf stemmen, benoemd, voor Rentmeesters verklaarde. Doch de

(d) Notul. Zeel. 26 Maart 1692. bl. 116.

(1) Te weten, *Jakob Nollens*, *Joan van Dorth Janszoon*, *Antoni Nollens* en *Joan van Dorth Jakobszoon*

(2) Naamlyk, *Gerard Verberg*, *Adriaan Eversdyk*, *Kaspar Ronduisch*, *Willem Westhoek* en *Jakob Leidekker*.

de Baljuw, dit weigerende, floeg, daarentegen, voor, dat men, om dit en de andere geschillen onder de Regenten by te leggen, of elk eenen Rentmeester verkoore, of de zaak by lootinge afdeede, of aan de Staaten verbleeve, of door den Stadhouder, by raade van den Hove, lieten beslifen. Doch Westerwyk vondt geen genoegen, in deeze voorflagen, dringende by aanhoudinge, op het beeedigen der Rentmeesteren, door hem en de zynen, benoemd, en eindelyk, verklaarende, dat zo de Baljuw langer weigerig bleeve, hy, en die 't met hem eens waren, zelve de beeediging zouden doen, gelyk ook, in 't jaar 1656, geschied was. De Baljuw hernam, dat dit voorbeeld niet te pas kwam, als zynde toen, tegen de aantuiging van den Baljuw en vyf Schepens, en tegen 't gevoelen der Gekommitteerde Raaden en der Staaten zelve, loutere kragt en geweld gepleegd. Wyders, verboodt hy Westerwyk en de zynen, 't beeedigen der Rentmeesteren te onderneemen. Doch Westerwyk, zig hieraan luttel floorende, belastte den Bode, Eversdyk en van der Hille te gaan haalen. De Baljuw geboodt hem, daarentegen, Lopsen en van Beiselaar op 't Stadhuis te brengen. Maar Westerwyk herzeide, dat de Bode hem zou hebben te gehoorzaamen, of zyn ampt verbeuren. De Baljuw en de zynen, betuigende, dat hun geweld aangedaan werdt, traden, hierop, ten Stadhuize af. Twee Schepens en de Sekretaris *Joan van Westerwyk*, Broeder des Burgemeesters, beeedigden toen Eversdyk en van der Hille.

1692

Burgemeester
Westerwyk en
de zynen
beeedigen de
Rentmeesters,
door
hen be-
noemd.

1692. Hille, als Rentmeesters. De Baljuw, de Burgemeester Gruward en vyf Schepens deeden, op den tweeden van Louwmaand deezes jaars, den Burgemeester Westerwyk aanzeggen, dat hy de twee oude Rentmeesters in dienst zou hebben te laten; en den twee nieuwlings aangestelden, dat zy zig geenerlei Rentmeesterlyke dienften zouden hebben te onderwinden: doch zy sloegen geen agt op deeze bevelen. De Baljuw vervoegde zig, federt, aan de Staaten van Zeeland (e) en aan zyne Majesteit van Groot-Britanje, als Stadhouder, ernstelyk klaagende over 't ongelyk, welk hem, zyns oordeels, aangedaan was, en begeerende, dat de twee zogenaamde Rentmeesters buiten bediening gehouden werden. Koning Willem, die toen op 't Loo was, schreef aan de Wethouderschap der Stad, om nader berigt, en ontving antwoord van beide de partyen: waarin elk zyne zaak, op 't voordeeligste, voorstelde. Westerwyk deedt, midlerwyl, een gedrukt Geschrift verspreiden, waarin zyn gedrag verdedigd werdt, als gegrond op de Privilegien (f). Ook bragt hy, zo de Baljuw voorgaf, te wege, dat zig een groot getal burgers op 't Stadhuis vervoegde, met een verzoek, dat de geschillen, binnen de Stad, mogten afgedaan worden. Meester *Willem de Brauw*, die, in deeze gelegenheid, het woord voerde voor de Gemeente, verklaarde ook, dat zy de aanstelling der twee Rent-

De Baljuw keert zig tot Koning Willem.

De burgery verklaart zig voor

(e) Remonstr. van Mr. C. EVERS DYK van 26 Maart 1692.
 (f) Burgerlycke Onderrichtinge enz.

Rentmeesteren, door Westerwyk en de zynen, volkomenlyk, goedkeurde; 't welk, daarna, ook door Hoofdmannen en dekens der Schutterye, geschiedde. Wat laater, werden ook door bestelling van Westerwyk, de Burger-Officiers vernieuwd en veranderd, tegen den zin van Gruward en de Schepens die 't met den Baljuw hielden. Ook klaagde de Baljuw, dat men hem verscheiden' moeilykheden aandeedt, alleenlyk om dat hy verschilde van Westerwyk. Men mompelde zelfs, onder 't volk, van eene geweldige verandering in de Regeering, zo de aanstaande keuze niet naar Westerwyks zin uitviel. Koning Willem besloot, eindelyk, in Zomermaand, den President Huibert Roozeboom en den Raadsheer *Iman Kany* te magtigen, om kennis te neemen van de geschillen te Goes, en te gelyk van de Privilegien der Stad, op welken Westerwyk en de zynen zig beriepen. Ten zelfden tyde, verklaarde hy, te hebben goedgevonden, dat men de gewoonlyke verandering der Wet uitsfelde, tot dat hy 't verslag deezer Gemagtigden zou gehoord hebben. Men ontving deezen brief, te Goes, op den vierentwintigsten van Zomermaand, juist den dag, waarop de verandering der Wethouderfchap plag te geschieden. Men besloot, terstond, de vernieuwing der Regeeringe uit te stellen. Doch eene groote menigte volks, voor en op 't Stadhuis samengevloeid, drong, zo Westerwyk en de zynen, naderhand, verklaarden, de Wethouders voort te gaan, met het werk,

1692.

Westerwyk.

Koning Willem begeert, dat de dienende Wethouderfchap, by voors raad, aanblyve.

1692. werk, waartoe zy byeengekomen waren: gelyk, eindelyk, om meerder onheil te voorkomen, en *buiten benadeeling van het regt der Graafelykheid, des Stadhouders en der Stede*, gefchiedde. De naamen der verkooren' Heeren werden, terftond, aan 't gemeen bekend gemaakt: welk 'er zeer vergenoegd over fcheen, en ftillekens naar huis ging. Maar Koning Willem kreeg 'er zo dra geene tyding van, of hy toonde 'er zig zeer over gebelgd. Hy bevondt zig, toen, in het Leger by Genappe, en befloot, eerlang, eenig Krygsvolk te zenden naar Goes, om de nieuwe Regeering aldaar, met geweld, te verzetten. Het Regiment van den Kolonel *Kauw* kreeg heimelyken last, om van Vlisfingen en Veere af te fteeken naar Sas van Gend, en zig, van daar, nevens agt Kompagnien van het Regiment van den Kolonel *Klaubergen*, te water, te begeeven naar Goes, om aldaar te vertoeven, tot naderen last. De Patenten waren door Koning Willem, en, laager, door zynen Sekretaris *Konftantyn Huigens*, getekend, op den zeventienden en agttienden van Hooimaand. 't Liep egter aan tot den dertienden van Oogstmaand, eer dit Krygsvolk, in fchepen, de Stad naderde. De Burgemeester, *Mattheus Eversdyk*, kreeg 'er de eerfte zekere kondfchap van, en deedt, terftond, de Stads Poorten en de havenboom fluiten, en twee vendelen fchutters in de wapenen komen, die zig omtrent het Stadhuis plaatften. Voorts, de Wet op den eed hebbende doen

Men vernieuwt ze, egter, op den gewoonlyken tyd.

Koning Willem zendt Krygsvolk naar Goes,

welk buiten de Stad gehouden wordt.

samenkomen , gaf hy haar kennis van 't gene hy voorgenomen en verrigt hadt. Ten half twaalf uren , waren nog by hem gekomen de Luitenant - Kolonel *Alexander de Mauregnault* en eenige andere Oversten der Regementen van Kauw en Klaubergen , hun de patenten des Konings vertoonende , en begeerende , in gevolge van dezelve , met het Krygsvolk , welk nu geleid werdt door den Luitenant - Kolonel en Kommandeur *Zuidland* , en reeds aan 't hoofd lag , ingelaaten te worden in de Stad. De Burgemeester bragt deeze patenten ook in de Vergadering , verzoekende te mogen weeten , wat , in deeze gewigtige gelegenheid , ten meesten dienste en tot handhavinge van de geregtigheid der Stad , behoorde gedaan of gelaaten te worden. De Vergadering , den Burgemeester *Eversdyk* voor zyne goede voorzorge bedankt hebbende , verklaarde , eenpaariglyk , op den Burgemeester *Gruward* en den Schepen *Joan van Dorth Jakobszoon* na „ dat zy , voor zyne Majesteit „ van Groot - Britanje , als Stadhouder , zo „ veele eerbiedenis en onderwerping betoonen wilden , als hy zou konnen begeeren ; „ doch dat zy niet minder verplicht waren , „ de Privilegien en Geregtigheden der Stad „ voor te staan en te handhaaven. Dat de „ Stad *Goes* dit regt met de andere stemmende Steden van *Zeeland* gemeen hadt , „ dat zy geen Krygsvolk behoefde te ontvangen , dan op Patent van de Staaten van *Zeeland*. Dat *Goes* en gantsch *Zuidbeve-*
 XVI. DEEL. O „ land,

1692.

Ernstig besluit der Wet- houder- schap , twee Leden uitgenomen.

1692.

„ land , in den jaare 1577 , in gevolge van de
 „ Gendfche Bevrediging , zig begeevende on-
 „ der 't bewind van Prinfe Willem , onfter-
 „ felyker gedagteniffe , nog een byzonder be-
 „ ding hadden gemaakt , van geen Krygsvolk
 „ te zullen inneemen , dan in tyden van
 „ nood , ten koste van de gemeene zaake ,
 „ en met kennis en bewilliging van de Wet-
 „ houderschap ; die , zelfs in zulk een ge-
 „ val , de Stads fleutels zou blyven bewaaren.
 „ Dat zy wel vertrouwden , dat zyne Maje-
 „ fteit niet voorhadt , deeze manfchap , an-
 „ ders , dan ten koste der gemeene zaake , te
 „ doen dienen ; doch dat blykbaar genoeg
 „ was , dat de nood thans niet vorderde , dat
 „ dezelve gelegd werdt binnen Goes. Dat
 „ deeze Stad geen gevaar altoos liep van vyan-
 „ den van buiten , en dat zy de gantsche
 „ burgery en gantsch Zuidbeveland tot ge-
 „ tuigen riepen , dat de ingezetenen zelven
 „ altoos gehoorzaam geweest waren aan de
 „ bevelen der hooge Overheid en der Wet-
 „ houderschap ; zo in 't gewillig opbrengen
 „ der gemeene lasten , als in het trouw voor-
 „ staan en befchermen van den Godsdienst ,
 „ de Vryheid en de wettige Regeeringe des
 „ Vaderlands. Dat , by hen en hunne voor-
 „ ouders , altoos hadt plaats gehad eene die-
 „ pe hoogagting voor den geheiligden Per-
 „ foon zyner Majesteit ; doch , te gelyk , een
 „ edelmoedig voorneemen , om de voorreg-
 „ ten der Stad te handhaaven. Dat de inge-
 „ zetenen en de Regeering , veele jaaren
 „ ag-

„ agtereen , in onderlinge rust en eendragt 1692:
 „ geleefd hadden ; dat 'er , in den voorlee-
 „ den jaare , wel eenige onrust ontftaan was ,
 „ voornaamlyk ter oorzaake van de verkie-
 „ zinge van Rentmeesteren ; doch dat , des-
 „ onaan gezien , de jongfte verandering der
 „ Regeeringe , volkomenlyk volgens de Pri-
 „ vilegien , en tot groot genoegen der bur-
 „ gerye , was gefchied. Dat de Wethouder-
 „ fchap ook bereid was , om zig , ten allen
 „ tyde , te verdedigen , tegen elk , die , in 't
 „ ftuk van de verkiezing der Rentmeesteren ,
 „ of in eenig ander opzigt , mogt meenen
 „ verkort te zyn. Dat zy , nimmer hebben-
 „ de afgeftaan van het voorregt , om geene
 „ manfchap te ontvangen , dan op de voor-
 „ genoemde voorwaarden , vertrouwen moes-
 „ ten , dat de Patenten tot de inlegering van
 „ het Krygsvolk , welk thans voor de Stad
 „ lag , looslyk , van zyne Majesteit verkree-
 „ gen waren , zonder dat men hem , voor-
 „ af , van het voorregt der Stad Goes onder-
 „ regt hadt. Dat zy , hierom , beflooten had-
 „ den , de begeerde inlegering , ten platten
 „ Lande zo wel als in de Stad , ten beste mo-
 „ gelyk , van de hand te wyzen , en de Poor-
 „ ten en havenboom , ondertusfchen , dicht
 „ te houden. Dat zy egter te veel liefde
 „ voor de burgerye hadden , om zig , voor als
 „ nog , in de wapenen , tegen het gemel-
 „ de Krygsvolk , te verzetten ; in die ver-
 „ wagting , dat de Poorten en boom niet ge-
 „ weldiglyk zouden aangetast worden : doch

1692. „ dat zy van dit gewigtig voorval , terfcond ,
 „ kennis zouden geeven aan de Gekommit-
 „ teerde Raaden en aan de andere goede Ste-
 „ den van Zeeland , met verzoek om onder-
 „ stand , tot handhaaving van het goed regt
 „ der Stad , en tot voorkoming van het ui-
 „ terfte bederf van dezelve en van gantsch
 „ Zuidbeveland (g).” Van dit besluit, welk,
 terfcond , der Gemeente bekend werdt ge-
 maakt , werdt ook den Officieren , die de Pa-
 tenten vertoond hadden , binnen de Hoofd-
 poorte , kennis gegeven , door drie Gemag-
 tigten uit de Regeeringe , Westerwyk , de
 Brauw en Rondvisch , die , te gelyk , ernste-
 lyk , verzogten , dat men , hoe eer hoe liever ,
 de Stad en het Eiland wilde ruimen ; in welk
 geval , men hun , zo zy des behoeften , eeni-
 ge nooddruft wilde laten toekomen. Mau-
 regnault antwoordde „ dat zy voor de aan-
 „ geboden' nooddruft bedankten ; doch voor
 „ 't overige wisten , wat last zy hadden , dien
 „ zy gehouden waren , naar te komen.”
 Voorts , begeerden zy een Affchrift van 't be-
 fluit der Regeeringe , welk hun ter hand ge-
 feld werdt.

XLX. Het Krygsvolk , federt , aan land getreden
 De toe- zynde , bezette alle de toegangen naar de
 gangen Stad , en bebolwerkte de poorten , van bui-
 naar de ten , met ladders , wagens en ander gereed-
 Stad wor- fchap , leevende , voorts , zo eenigen verze-
 den be- kerden , ten platten Lande , op krygsmans be-
 zet. fchei-

(g) Extract uit de Notul. van Coes van Woenid. 13 Aug.
 1692. post prandium.

scheidenheid. De Wethouders, niet konnende gedoogen, dat de knechten, die de Stad zelve, voor een gedeelte, betaalde, hunne goederen ten platten Lande roofden en vernielden, hadden nu de Brauw en Westerwyk gemagtigd, om, deswege, te klaagen aan de andere Steden; doch de Stad was, 'sdaags na de aankomst van 't Krygsvolk, reeds zo naauw beslooten, dat 'er niemand uit kon, zonder gevaar. Men was dan genoodzaakt, den brief, dien de Gemagtigden zouden overgebracht hebben, af te zenden met den Bode *Mispelblom*, die, langs eenen heimelyken weg, over de Stads graft, zwom, en den belegeraaren ontslipte. De burglary begon, ondertusfchen, wel haast, ongeduldig te worden over 't beleg: de Veldftukjes, die op de wallen stonden, werden met schroot geladen. Men begeerde verlof, om los te mogen branden. Die van buiten gedoogden niet, dat men uit de Stad ginge, om levensmiddelen. De melksters werden, door gewapende burgers, ter poorte uit geleid, en deden haar werk, onder een geduurig schelden en dreigen, van wederzyde. De burgers, met Westerwyk aan 't hoofd, een' post op den buitenfingel hebbende ingenomen, om den weg naar de Stad, ten minften ergens, open te houden, werden, op den vyftienden van Oogstmaand, zo vinnig aangevallen, met dreigen, door eenige vendels knechten, dat zy, eindelyk, naar binnen wyken moesten: al 't welk niet toeging, zonder een geweldige

1692.

De Wethouderfchap fchryft aan de andere Steden.

1692. geschreeuw, van de wallen, en op den fingsel, van *lang leeye de Koning van Engeland; maar de duivel haale den Baljuw!* Men hadt egter, tot hiertoe, nog niet geschooten op elkanderen. De Regeering en de burgery scheenen, ondertusfchen, eenpaariglyk, beslooten te hebben, het uiterste af te wagten. Men schreef, andermaal, om hulp aan de Steden. Doch deezen stelden Goes in 't ongelyk, of hadden geen hert, om zig tegen zyne Majesteit te verzetten. Men vaardigde dan eenen brief af, aan den Koning zelve, die den eenentwintigsten van Oogstmaand geschreeven, en, door de Regenten, op twee na, door de drie Predikanten, door de Officiers der Schutterye, en door de Dekens der Gilden, ondertekend was, en waarby het aftrekken van 't Krygsvolk werdt verzogt. Doch ik vind niet, dat deeze brief beantwoord werdt (*h*). 't Beleg der Stad duurde niet langer, dan tot den vierentwintigsten. Het Krygsvolk, toen, naar 't schynt, naderen last gekreegen hebbende van zyne Majesteit, trok ter poorte in, en bezette de Stad, en 't Stadhuis in 't byzonder. Kort hierna, kwamen de Gemagtigden van den Koning, Roozeboom en Kauw, binnen Goes, om naar alles onderzoek te doen. Zy ontbooden, onder anderen, de Dekens der Gilden, die den brief aan Koning Willem ondertekend hadden, en deezen verklaarden hun „ dat zy deeze ondertekening „ hadden gedaan, voor hun zelve, en niet „ als

Doch
zonder
vragt.

't Krygs-
volk
komt in
de Stad.

Ook
twee Ge-
magtig-
den van
zyne Ma-
jesteit.

(*h*) Copie van een Brief uit Zeeland gedr. 1692.

„ als Gemagtigden hunner Gilden ; dat zy 1692
 „ de Heeren , op den vierentwintigften van —
 „ Zomermaand , niet hadden gedwongen , om
 „ de Regeering te vermaaken ; doch dat zy
 „ 't volk wel op de been hadden gezien , en
 „ wel wisten , dat de meeste burgers de ver-
 „ andering begeerden ; dat zy de Wethouder-
 „ schap niet hadden genoodzaakt , de poor-
 „ ten voor 't Krygsvolk te fluiten ; doch dat
 „ hun wel bekend was , dat zulks , naar den
 „ zin van de meesten uit de Gemeente , was
 „ geschied ; dat zy , eindelyk , zelven niet te
 „ klaagen hadden over den Baljuw ; maar dat
 „ anderen , dikwils , over hem hadden ge-
 „ klaagd.” Hierna , magtigden de Staaten
 van Zeeland zyne Majesteit , den twee entwint-
 tigsten van Herfstmaand , om de zaaken , te
 Goes , volkomenlyk , ten einde te brengen (i) :
 waarop volgde eene geheele verandering in de
 Regeering , waardoor Westerwyk en de zy-
 nen buiten bewind raakten , en eerlang ook
 de voordeelige ampten , welken zy bekleed
 hadden , by Akte van Koning Willem , aan
 anderen begeeven werden (k). 't Bleef hier
 niet by. Zyne Majesteit zondt de twee Ge-
 magtigden , tegen 't einde van Wynmaand ,
 andermaal , naar Goes , met last om de stuk-
 ken van het onderzoek , door hen gedaan of
 nog te doen , te stellen in handen der tegen-
 woordige Regeeringe , om , volgens dezel-
 ven ,

De Re-
geering
wordt
veran-
derd.

(i) Notul. Zeel. 19, 22, 24 *Septemb.* 1692. *bl.* 195, 202, 267, 271.

(k) *Zie* Notul. Zeel. *van* 1693. *bl.* 121.

1692. ven, de schuldigen in regten te betrekken :
 ————— mids de President-Schepen, Joan van Dorth
 Janszoon, in deeze gelegenheid, de bedie-
 ning van Baljuw waarna. Terstond hier-
 na, werden de Burgemeester en de Sekretaris
 Westerwyk, de Burgemeester Mattheus
 Eversdyk, de Burger-Officiers Joan van der
 Hille en *Jan Verkat*, en *Martinus Beiselaar*
 in hegtenis genomen, en naauw bewaard.
 Men stelde hen te regt, voor Burgemeesters
 en Schepens van Goes. Zy werden allen, in
 Slagtmaand, gevonnist, de Oud-Burgemees-
 ter Westerwyk, om onthalsd; Eversdyk, de
 Sekretaris en van der Hille, om met het zwaard
 over 't hoofd geslaagen en gebannen; Verkat,
 om gegeesfeld en gebannen, en Beiselaar, om
 alleenlyk gebannen te worden. Alle de goe-
 deren van de Burgemeesters Westerwyk en
 Eversdyk, en de helft der goederen van den
 Sekretaris en van der Hille werden verbeurd
 verklaard. Uit het voorgaande gedeelte van
 dit verhaal, heeft men reeds kunnen afnee-
 men, wat deezen luiden, als misdaad, te last
 gelegd werdt. 't Zal egter niet ondienstig zyn,
 den inhoud der Vonnissen, hier, kortelyk, te
 melden.

XX. De twee Westerwyken en Eversdyk, en de
 Beschuldigungen ten hunnen laste. Burgemeester Westerwyk in 't byzonder, wer-
 den beschuldigd „ dat zy, in plaats van, op
 „ het aanschryvens van Koning Willem, de
 „ verandering der Regeeringe op te schor-
 „ ten, met die gehoorzaamheid, welke alle
 „ Regenten aan zyne Majesteit, als Erffstad-
 „ hou-

„ houder van 't Gewest, schuldig waren; de 1692.
 „ Wet, op den vierentwintigsten van Zo-
 „ mermaand jongstleeden, vernieuwd had-
 „ den, voorgeevende, daartoe gedrongen te
 „ zyn geweest, door de beweeging der ont-
 „ stelde Gemeente. Dat zy egter de samen-
 „ rotting der menigte wel zouden hebben kon-
 „ nen beletten; doch dat zy zulks verzuimd
 „ hadden. Dat de Burgemeester Westerwyk,
 „ in tegendeel, van 't Stadhuis getreden, 't
 „ volk hadt opgehitst: onder anderen zeggen-
 „ de: *Mannen, nu hebt gy nog eene Magistraat:*
 „ *morgen zult gy 'er geene hebben. Ik heb de*
 „ *Privilegien, met hand en tand, willen vast-*
 „ *houden. Nu de brief van den Koning gekomen*
 „ *is, kan ik niet langer. Ieder van u mag nu*
 „ *toezien: en, de Baljuw heeft onze Privile-*
 „ *gien aan den Koning of aan Odyk weggege-*
 „ *ven, of verkogt, dat wy en onze kinderen lang*
 „ *beklaagen zullen. Ik zal nu afgaan, en niet*
 „ *meer aankomen, en dan zult gy van zulk een*
 „ *volk geregeerd moeten worden. Ik beklaag de*
 „ *Stad, en alle arme luiden. De Komptoi-*
 „ *ren zullen moeten stilstaan. Wy zullen niet*
 „ *mogen ontvangen, noch uitgeeyen. Wat zul-*
 „ *len nu de arme luiden doen? Wederom, Man-*
 „ *nen, 't is gedaan, wy zyn al onder de slaa-*
 „ *verny gebragt, daar ik zo lang voor geyreesd*
 „ *heb. Zo gy nu de Wet niet vermaakt, zyt gy*
 „ *uwe Privilegien kwyt. Daar is nu geen Wet*
 „ *meer. Staat my dan by, vrienden. Ik zal u*
 „ *ook niet verlaaten, al zou men my, in stuk-*
 „ *ken, van een scheuren. Dat, hierop, alleen-*
 „ O 5 „ lyk,

1692. „ lyk, een verward geroep gehoord was van
 „ *wy willen de Wet vermaakt hebben.* Dat
 „ Westerwyk, wyders, toen zyne Majesteit
 „ Krygsvolk naar de Stad geschikt hadt, de
 „ aanstootelyke Resolutie, om het zelve daar
 „ buiten te houden, hadt opgesteld, en doen
 „ verspreiden, zo wel als twee brieven van
 „ de Steden van Zeeland, waarin het afzen-
 „ den der genoemde manschap werdt uitge-
 „ kreeten voor eene daad van openbaare
 „ vyandelykheid, waardoor het regt en de
 „ vryheid der Stad geschonden en verkragt
 „ werdt; alles, onaangezien hy zelferkend
 „ hadt, zyne Majesteit te houden voor den
 „ afzender der manschap, wiens gedrag hy
 „ zig dus niet ontzien hadt, op de oneerbiedigste en haatelykste wyze, ten toon te stellen; hebbende hy zelve bekend, dat hy den Bode Mispelblom belast hadt, den eersten brief aan de Steden, aan alle Liefhebbers, voor wat nieuws, uit te deelen.
 „ Dat hy ook, op den dag, toen de manschap voor de Stad gekomen was, 't geschut op den Kattenberg hadt doen brengen, den omstaanderen toeroepende, *wy zullen 'er 't Krygsvolk wel buiten houden.* Dat hy, daarna, gesproken hadt van *schieten*, en van de boeren te hulp te willen roepen: ook zeggende, toen één der Oversten belastte vuur te geeven, *schiet vry: hier sta ik.*
 „ *De Koning heeft geene magt om te beveelen, 't gene gy beveelt.* Dat men, eindelyk, ook eene overeenkomst gemaakt hadt, om de
 „ amp:

„ ampten van Regeeringe altoos te houden 1692:
 „ onder luiden van Westerwyks aanhang: 't
 „ welk streedt met de Privilegien. Alle wel-
 „ ke dingen werden aangemerkt, als strek-
 „ kende tot oproer, en tot krenkinge van het
 „ regt der Overheid, in en aan den Perfoon
 „ en waardigheid van zyne Majesteit, als Erf-
 „ stadhouder, en door de Staaten byzonder-
 „ lyk gemagtigd, om onderzoek te doen,
 „ op de buitenspoorigheden, hier ter Stede
 „ begaan: waarom men verstondt, dat zy,
 „ in een Land, daar 't Regt gehandhaafd
 „ werdt, niet konden geleeden worden." Van
 der Hille en Verkat werden, byzonderlyk,
 beschuldigd „ dat zy de trom hadden doen
 „ haalen en roeren, om de burgery in 't ge-
 „ weer te doen komen. Van der Hille ver-
 „ schoonde zig, met den last van den Burge-
 „ meester Westerwyk: doch deeze ontken-
 „ de, hem eenigen last gegeven te hebben. Ver-
 „ kat was ook, volgens het vonnis, op het
 „ Stadhuis geweest, om de vermaakig der
 „ Wet te helpen doordryven. Ook hadden
 „ hy en anderen, aldaar, ten dientyde, wyn
 „ gedronken, en vry gelag gehad, op Stads
 „ kosten."

Doch alzo zyne Majesteit verstaan hadt, XXI.
 dat de Vonnissen niet zouden uitgevoerd wor- De Von-
 den, voor ze hem vertoond waren, en hy, nissen
 daaromtrent, zulke nadere orde zou hebben worden
 gesteld, als hy, tot bereikinge van het heil- naar Ein-
 zaam oogmerk der Staaten, zou bevinden te geland
 behooren; beslooten Burgemeesters en Sche- gezon-
 pens. den.

1692. pens van Goes, de Vonnissen den Koning, die nu reeds naar Engeland gekeerd was, toe te zenden, met eenen beleefden brief, den vyftienden van Slagtmaand gedagtekend, waarin zyne Majesteit bedankt werd, voor de goede zorg, by hem aangewend, om de rust te Goes te herstellen. Hierby was een Verzoekschrift gevoegd van de Officiers der Burgerye en de Dekens der Gilden, waarin zy verklaarden „ dat geene braavè burgers; „ maar een deel slegt volk alleen, op de ver- „ maakinge der Wet, in Zomermaand laatst- „ leeden, gedrongen hadt; dat de burgery, „ in Oogstmaand, op bevel der Wethouder- „ schap, in de wapenen gekomen was, na „ dat de poorten en boom reeds geslooten „ waren; dat zy, eindelyk, genoegzaam gee- „ ne schade of overlast van 't Krygsvolk ge- „ leeden hadden, maar dat 'er de Stad, in „ tegendeel, wel van gevaaren was.” 't Slot was een verzoek „ dat zyne Majesteit eene „ algemeene Vergiffenis in de Stad geliefde „ te laten afkondigen, waarby het voorge- „ vallene in deezen jaare werdt aangemerkt, „ als niet geschied.” Alle de gevonnisten zel- ven beslooten, weinige dagen laater, by zeer ootmoedige smeekschriften, Brieven van Vergiffenis en uitwisfching van misdaad te verzoeken van zyne Majesteit. De Burgemeester Westerwyk verklaarde, in 't byzonder „ dat „ hy, van jongs op, de hoogste agting en ge- „ negenheid voor zyne Majesteit gehad heb- „ bende, tot zyn leedwezen, bekennen „ moest,

Ver-
zoek-
schrift
der
Schutte-
rye en
Gilden
aan zyne
Maje-
steit.

De ver-
oordeel-
den ver-
zoeken
brieven
van Ver-
giffenis
van den
Koning.

„ moest, dat hy zig, door de verschillen in 1692
 „ de Regeeringe te Goes, hadt laten ver-
 „ voeren tot daaden, die, met deeze agting,
 „ en met zyne verpligting jegens den Ko-
 „ ning, niet overeenkwamen. Dat hy egter
 „ nooit het verfoeilijk oogmerk gehadt hadt
 „ van 's Konings gezag en voorregten te wil-
 „ len krenken; maar dat het begrip, welk hy
 „ van de Stads Privilegien hadt, en de yver
 „ voor 't gemeen belang hem tot uitersten had-
 „ den doen vervallen. Dat hy de zaak, van
 „ agteren, inziende, wel gewenscht hadt, dat
 „ hy zig gehoorzaamlyk hadt gevoegd naar
 „ de begeerte van zyne Majesteit, en de ver-
 „ andering der Wet, in Zomermaand, uit-
 „ gesteld. Dat hem ook leed deedt, dat hy
 „ 's Konings Patenten niet genoeg geëerd, en
 „ het Krygsvolk buiten de Stad gehouden
 „ hadt; welke zyne ongehoorzaamheid eg-
 „ ter geenszins aan eenig inzicht, om zyne
 „ Majesteit te hoonen; maar, insgelyks, aan
 „ zyne bevatting van de Privilegien der Stad
 „ moest toegeschreeven worden. Dat hy zig
 „ ook beklagde, over het afvaardigen der
 „ haatlyke brieven van den veertienden en
 „ zestienden van Oogstmaand. Dat hy al
 „ het gemelde niet zocht te verschoonen;
 „ maar dat hy 'er, inderdaad, berouw van
 „ hadt, en van de ontferming en grootmoe-
 „ digheid van zyne Majesteit vergiffenis, voor
 „ zig en de andere veroordeelden, hoop-
 „ te te erlangen; vertrouwende hy, dat de
 „ Koning zott gelieven in aanmerking te nee-
 „ men, dat de vergeeving zo veel te roem-
 „ „ waar-

1692. „ waardiger zyn zou, als de misdaad groo-
 „ ter geweest was. Hy, zyne Ouders, Vrouw,
 „ Kinderen en Vrienden smeekten en baden
 „ dan, met de diepste deemoedigheid, dat
 „ de Koning, naar zyne beroemde goeder-
 „ tierenheid, hem, na eene gevangenis van
 „ vyf weken, 't bedreevene, barmhertiglyk,
 „ geliefde te vergeeven, en, ten dien ein-
 „ de, de vereischte Brieven aftevaardigen.”
 Te gelyk, verzogt hy, met eenen brief, en
 zyne Huisvrouw en Vrienden, in persoon,
 de gunstige voorspraak van de Gemagtigden
 van zyne Majesteit: aan welken hy, by her-
 haalinge, betuigde, hoe wee hem deedt,
 dat hy zyne Majesteit beledigd hadt. „ 't
 „ Was hem,” schreef hy „ in zyne jeugd,
 „ ingegeven, zyne Majesteit lief te hebben,
 „ waartoe hy, naderhand, door weldaaden
 „ hem, door middel van den Heere van O-
 „ dyk, toegebracht, nog verder verplicht ge-
 „ worden was. 't Smertte hem, hierom,
 „ te meer, dat hy zyne Majesteit gehoond
 „ hadt, en dat zy, [Regenten], elkanderen,
 „ door hunne byzondere twisten, zo ver-
 „ re hadden gevoerd, dat het belang en
 „ de voorregten van zyne Majesteit had-
 „ den moeten lyden, en dat zelfs zyne Ko-
 „ ningklyke Persoon niet onaangeraakt ge-
 „ bleeven was: welken hoon hy niet beter
 „ noch anders wist te heelen, dan door ee-
 „ ne bede om vergeevinge te voegen by ee-
 „ ne opregte bekentenis (3).” Westerwyk,
 ver-

(3) Men heeft, veele jaaren na deezen, een an-
 der

verdriet krygende in de gevangenis, als hebbende nu, meer dan vyf weeken, onder de bewaaringe van drie schildwagten, gezeten in een gat daar men gewoon was de grootste fielten te plaatsen, zagt ook voorspraak by de Staaten (1), en by sommige byzondere Leden der hooge Regeeringe van Zeeland. De tegenwoordige Wethouderfchap van Goes ftondt den gevangenen geene verligting altoos toe, zig beroepende op de orde des Konings en der Gemagtigden, welke laaften hen, wederom, aan de Regeering der Stad weezen, als aan welke zyne Majesteit hunne zaak verbleeven hadt. Westerwyks boeken, papieren en goederen waren, ondertusfchen, in beslag genomen; ook de papieren van zynen broeder, den Sekretaris, en van den Burgemeester Eversdyk. De Westerwyken vreesden zeer, dat het vonnis alleenlyk verzagt, en niet geheellyk vernietigd zou worden; en deden hun best, om dit te voorkomen. Ook beweerden ze, dat zy, onderzogt zynde, geantwoord hadden, in de verwagting, dat men hen, in een gewoonlyk Regts-geding, zou ontvangen hebben, geenszins kon-

1692.

(1) Notul. Zeel. 6 Decemb. 1692. bl. 239.

der Smeekfchrift in 't licht gegeven, welk veel verder ging, al 't gebeurde aan verkeerde zigt om in de Regeering te blyven toefchreef, en de regtvaardigheid der Vonnissen, met ronde woorden, erkende. Men zeide, dat dit smeekfchrift den gevangenen, eerst, ter ondertekening voorgelegd, doch door hen van de hand gewezen was. Zie het agter COSTERUS *Hiftorisch Verhaal*, Bylaagen, bl. 452.

1692. konnende vermoeden, dat men, op hunne antwoorden, zo streng een vonnis zou hebben gebouwd. Zy hielden, daarenboven, de meeste Regters voor hunne partyen, en voor vrienden des Baljuws, en zouden ze, zekerlyk, gewraakt hebben, zo zy hadden gedagt, dat men hem aan 't lyf zou hebben willen komen. Doch nu zy gevonnisd waren, schoot 'er, meenden ze, niets overig, dan vergiffenis te verzoeken. 't Liep eenige weeken aan, eer 'er antwoord kwam, uit Engeland. Eindelijk, ontving de Wethouderschap van Goes eenen Brief van den Koning, te Whitehall, den zestienden van Wintermaand, gedagtekend. Zyne Majesteit keurde de Vonnissen goed, als naar de regten en wetten van Zeeland geweest zynde: doch verhaalde, te gelyk „dat de veroordeelden hem ootmoedelyk om vergiffenis en om vernietiging der vonnissen verzogt hadden:” daar by voegende „dat hy, aan de eene zyde, wel genegen zou zyn, om in dit verzoek te be-
 „willigen; doch, aan de andere, in aanmerking genomen hadt, dat de Staaten, in
 „Herftmaand, op hem begeerd hadden, dat hy zyn Stadhouderlyk gezag gebruiken zou, om zulke voorziening te doen, als hy, tot den meesten dienst van den Lande, en tot de rust der Stad Goes in 't byzonder, zou bevinden te behooren: waar-
 „om hy niet hadt konnen besluiten, om een volftrekte vernietiging van de Vonnissen toe te staan. Maar dewyl de Staaten
 „had-

Koning
 Willem
 maakt ee-
 nige ver-
 zoding
 in de
 Vonnis-
 sen.

„ hadden betuigd , hun aangenaam te zul- 1692.
 „ len zyn , zo 'er , in deezen , eenige gema-
 „ tigdheid kon worden gebruikt ; was hy te
 „ raade geworden , om de Vonnissen , zo
 „ ver Adolf Westerwyk , daarby , veroor-
 „ deeld werdt , om onthalsd , Mattheus Evers-
 „ dyk , Joan Westerwyk , en Joan van der
 „ Hille , om met het zwaard over 't hoofd
 „ geslaagen , en Jan Verkat , om gegeesfeld
 „ te worden : ook , zo ver , daarby , hunne
 „ goederen verbeurd verklaard waren , te
 „ laten onuitgevoerd. Doch men hadt , ter
 „ bevordering van de ruste der Stad , orde
 „ te stellen , dat Adolf en Joan Westerwyk ,
 „ met de eerste gelegenheid , vervoerd wer-
 „ den naar 's Hertogenbosch , om aldaar ,
 „ op hunne eigene kosten , waartoe , de
 „ Regeering een gedeelte hunner goederen
 „ schikken moest , op eene verzekerde plaat-
 „ se , bewaard te worden ; hun , voorts , bo-
 „ ven de kosten der Regtspleeginge , opleg-
 „ gende zodanig eene geldboete , als de Reg-
 „ ters , naar de gelegenheid van de midde-
 „ len der twee Broederen , zouden billyk
 „ vinden. De overige inhoud van alle de
 „ Vonnissen moest in zyn geheel blyven ,
 „ en kon , met den eersten , uitgevoerd wor-
 „ den (m).”

De Wethouderfchap van Goes , deezen XXII.
 brief ontvangen hebbende , hieldt den in- De ge-
 houd vangen wor-

(m) Auth. Misiven, Resol., Sentent. enz. gedrukt te Roth.
 1693. Waargtig Verhaal enz. gedr. 17021

1692. houd bedekt, en zag om naar bekwaame gelegenheid, om dien, met de minste beweging van 't volk, ter uitvoeringe te brengen. Op den dertigften van Wintermaand, werden twee Vaartuigen afgehuurd, een op Bergen op Zoom, en een op 's Hertogenbosch, die, buiten de Stad, by de schans aan 't hoofd moesten gaan leggen, en aldaar naderen last afwagten. Midlerwyl, hadt men verspreid, dat de Koning eene algemeene vergiffenis zou laten afkondigen, waarin ook de gevangenen begreepen zouden zyn. Doch 't afhuuren der twee Vaartuigen verwekte eenige agterdogt, onder de ingezetenen. Des nagts ten elf uuren, werdt eerst rugtbaar, dat de gevangenen naar de schans gebragt zouden worden, om aldaar de bevelen zynere Majesteit te verstaan. Straks hierop, streefde eene groote menigte volks naar de gevangenis, om den Heeren het laatste *Vaarwel* toe te roepen. Niemand wist, wat men voorhadt, zelfs de gevangenen niet. De Predikant *Joan Leidekker* bragt dit droevig nieuws eerst aan den Vader van Eversdyk, die, terstond, in onmagt viel, en buiten staat was, om zynen Zoon te gaan zien. Groot was ook de ontsteltenis, onder de naastbestaanden der andere gevangenen. Men bediende zig van 't Krygsvolk, om dezelve uit den kerker te haalen, en naar buiten te leiden. De Burgemeester Eversdyk, eerst op de markt verscheenen, kon geen woord spreken; maar wees met de hand naar den hemel, en werdt, met eenigen der anderen,

onder 't zugten en schreijen der ingezetenen, naar buiten gebragt. De Westerwyken bleeven lang weg, doordien de Huisvrouw van den Burgemeester, hem in de gevangenis zynde komen vinden, aldaar, in zwym gevallen was, en wederom bekomen zynde, haaren man niet van 't lyf was te scheuren, hoe zeer de Overste of de Soldaaten haar dreigen of schelden mogten. Toen zy, eindelijk, agter van het Stadhuis, door een eng fraatje, op de markt gekomen waren, ging 'er een algemeen gekerm op, onder 't volk, welk, hoorende den Burgemeester, zyne Vrouw, die hem agterna liep en aan 't lyf hing, vermaanen tot onderwerping aan Gods wil; terwyl hy haar, voor eeuwig, vaar wel zeide, zig niet van schreijen onthouden kon. Westerwyk zig toen naar de menigte wendende, *Myne lieve burgery*, zeide hy, *vaarwel in eeuwigheid; heb ik iemand verongelykt, ik ben een mensch, vergeef het my; gelyk ik elk van u vergeeve. Dit lyden treft my en u, over eene regtvaardige zaak; maar naardien ik by geenen Regter op aarde gehoor heb konnen krygen, beroep ik my op Christus Regterstoel, daar zy, niet meer dan gy en ik, verschoond zullen worden.* Weinig meer kon hy zeggen, of de Majoor, een Duitscher, dreef hem voort en ter poorte uit. Zyne Huisvrouw verzelde hem; geduuriglyk roepende, *dat zy met hem sterven wilde.* Ook werden hy en de anderen, tot aan de poorte, gevolgd van de burgery, die, nog van de wallen, *vaart wel, myne lie-*

1692: *ye Heeren* riep , tot dat zy , met stokflagen , naar beneden gedreeven werdt. Westerwyk , pas buiten gekomen , vraagde den Majoor , *waar men met hem heen wilde ?* waarop deeze , zo verhaald wordt , onbescheiden genoeg , antwoordde , *men zal u ophangen , en alle de Hollandsche duivels , die zig tegen den Koning durven stellen , met u.* In de schans , werdt den gevangenen de inhoud van 's Konings brief bekend gemaakt. Hierop traden ze in de scheppen. De Westerwyken werden naar 's Hertogenbosch : de anderen naar Bergen op Zoom gevoerd , en op deeze wyze , uit Holland , Zeeland en Westfriesland , gebannen. Scheep zynde , riep Westerwyk Eversdyk nog vaarwel toe ; daarby voegende „ dat hy hoopte , „ dat zy elkanderen , in de eeuwigheid , zou- „ den wederzien ; en niet twyfelde , of zy „ zouden daar meer regt vinden , dan hun „ hier gegund was.” *Heden* , besloot hy , *is 't onze , morgen hunne beurt.* 't Vertrek der gevangenen herstelde de rust in de Stad , allengskens. Het Krygsvolk bleef 'er , egter , nog eenigen tyd. De strengheid , welke men dienstig geoordeeld hadt , om de Regeering der Stad te brengen op zulk een' voet , als Koning Willem begeerde , werdt langzaam vergeten onder de ingezetenen ; die , voor het grootste gedeelte , wel met de gebannen' Heeren gediend geweest waren , en , in de smeek-schriften aan den Koning , alleenlyk schuld scheenen te bekennen , om dat zy hoopten , op eene algemeene vergiffenis , zonder eeni-
ge

ge uitzondering (n). Wyders, werden de gebannen' Heeren ook nog in merkelyke geldboeten verweezen. Zelfs waren eenige afgezette en afgegaane Schepens, die hunne zyde gehouden hadden, gebreukt, naar gelang hunner middelen. Eversdyk zat, omtrent een jaar, te Bergen op Zoom; wanneer hy, van Koning Willem, eerst voor vier maanden, en, naderhand, zonder bepaling van tyd, verlof verwierf, om wederom binnen Goes te komen. Maar de twee Westerwyken werden, niet voor Oogstmaand des jaars 1697, geslaakt. Zy moesten zig egter onthouden onder 't gebied der Generaliteit, en begaven zig naar Bergen op Zoom, met der woon. In 't begin des jaars 1699, verwierven zy verlof, om zig, den volgenden Zomer, in 't Eiland Zuidbeveland, te mogen onthouden; welk verlof, naderhand, vernieuwd werdt. In Grasmaand des jaars 1702, na 't overlyden van Koning Willem, ontvingen zy eerst eene Akte, die egter, reeds in Slagtmaand des jaars 1699, gedagtekend was, waarby hun toegelaaten werdt, wederom te Goes te mogen komen wonen: alwaar zy, zo wel als Eversdyk, eerlang, wederom in de Regeering geraakt, en in hunne gekrenkte eere hersteld zyn. Doch van der Hille was,

1692.

Zy wor^a
den, al-
lengs-
kens,
hersteld

(n) Zie Verscheiden' Resol., Brieven, Verhaal, en andere Stukk. in de Europ. Merc. van July — Sept. 1692. bl. 126 — 198. Octob. — Decemb. 1692. bl. 204 — 214. en in de Bylaag. ^{op} COSTERUS Hist. Verhaal, bl. 445, 450.

1692. was , geduurende zyne ballingschap , overleeden (o).

XXIII. Simon van Halewyn , Oud-Burgemeester van Dordrecht , handelt , heime-lyk , met de Fran-ſchen , over de Vrede. Weinig tyds na de verandering der Regeeringe te Goes , in den jaare 1692 , raakte Mr. *Simon van Halewyn* , Oud-Burgemeester van Dordrecht , en Broeder van Mr. Kornelis Teereſtein van Halewyn , in merkelyke ongelegenheid. Hy hadt zig , gelyk hy zelf , naderhand , verklaard heeft , kort na 't gevegt by Steenkerken , begeven naar Duitschland en Zwitſerland , om den ſtaat der Duiſche grenzen tegen Frankryk te onderzoeken , en vooral om den Heer *d'Amelot* , Ambaſadeur der Kroone van Frankryk in Zwitſerland , te ondertasten , omtrent het oogmerk van den Koning , zynen Meester , op 't ſtuk der algemeene Vrede. Hiervan onderrigt zynde , zou hy , zo hy dagt , bekwaamer zyn , om zig , in zaaken van Regeeringe , ten beste des Vaderlands , te kwyten van zynen pligt. Doch alzo hy deeze reis , zonder kenniſſe van Koning Willem en van de hooge Regeeringe , ondernomen hadt , bekwam ze hem kwalyk. Hy ſprak met d'Amelot , te Solothurn. Men kwam overeen , dat d'Amelot hem 's Konings gedagten zou laaten weeten op 't ſtuk der Vrede , en vooral ook over 't punt der Grenſteden in de Spaanſche Nederlanden , tot verzekering van den Staat. In Louwmaand des volgenden jaars , vervoegde zig by Halewyn , in den Haa-

(o) Request der beled. Regent. van Goes , *Bylage* , in de *Euro-p. Merc. July — Decemb. 1702. bl. 102 — 104.*

Haage, een Franschman, *Robert de Pille* of *de Piles du Plesfis* genaamd, en door d'Amelot gezonden, om hem af te vraagen, op wat voet de Staaten Vrede begeeren zouden? Halewyn hieldt hem voor, dat zulk eene vraag niet overeenkwam met de afspraak met d'Amelot, die aangenomen hadt, hem 's Konings gedagten hierover te laten weten. Du Plesfis verklaarde hem, wat later, dat het Fransche Hof zig niet openen kon, voor men den uitslag van de handelingen des Graaven d'Avaux, in Zweeden, vernomen hadt. Hy bleef, ondertuschen, in Holland, sprekende, van tyd tot tyd, met Halewyn, in den Haage, te Dordrecht, en elders. Halewyn hadt hem, zo hy zeide, onder anderen, een Ontwerp voorgehouden, volgens welk, men den Koning van Zweeden moest tragten te beweegen, om zyne bemiddeling den Koning van Groot-Britanje en deezen Staat voor te slaan. Doch 't voorhouden van zulk een ontwerp werdt, door Halewyn, ernstelyk, ontkend. Voorts, bediende du Plesfis zig van de gelegenheid, om Halewyn, die hem een nieuw gebouw vertoonde, welk hy, te Abbenbroek, welks Heerlykheid hem toekwam, timmerde, eenig geld aan te bieden. Doch Halewyn hadt, op deezen voorslag, geen agt gegeven, of dien, zo hy zelf, naderhand, verklaard heeft, duidelyk, van de hand gewezen. Du Plesfis bekwam, sedert, last van 't Fransche Hof, om hem twintigduizend Ryksdaalers te mogen belooven, zo hy Dordrecht beweegen kon, om den anderen

1694.

1693.

Leden der hooge Regeering voor te gaan ,
 in het toestemmen van een Ontwerp , waar-
 op de algemeene Vrede volgen zou. Ook
 schreef du Plesfis , op den negentienden van
 Sprokkelmaand , naar Frankryk „ dat men 't
 „ Ontwerp , welk hem Halewyn voorgehou-
 „ den hadt , niet voor slaan moest , voor men
 „ de gemoeden in den Vereenigden Staat
 „ bereid hadt , om het te aanvaarden. Dat
 „ men , ten dien einde , zulken , die 't mees-
 „ te gezag hadden in den Staat , de kwaade
 „ gevolgen van den oorlog , voor de Gewes-
 „ ten in 't gemeen , en voor elk Gewest in
 „ 't byzonder , onder de hand , moest voor-
 „ houden. Dat men eenige luiden moest zoe-
 „ ken te winnen , om den eersten stap te
 „ doen , en den anderen , stoutelyk , voor te
 „ gaan. Dat hiertoe geene bekwaamer' wa-
 „ ren , dan de twee Broeders Halewyn , die
 „ aanzien en kennis van zaaken hadden. Dat
 „ Dordrecht , de eerste stem hebbende on-
 „ der de Steden van Holland , luiden , die
 „ wat beschroomder waren , zou konnen dek-
 „ ken , tegen den haat van zulken , welken de
 „ Vrede niet aanstondt. Dat men , de Broe-
 „ ders Halewyn gewonnen hebbende , met
 „ hen behoorde te overleggen , welk een'
 „ voorslag men ter algemeene Staatsverga-
 „ deringe doen moest , tot bevordering der
 „ Vrede. Dat de voorslag , door de Gewes-
 „ ten overgenomen , en in de Vergadering
 „ van Holland gebragt zynde , terstond , door
 „ Dordrecht , zou worden goedgekeurd , op
 „ dat andere Afgevaardigden hunnen *Principaa-*

„ *len*

„len mogten berigten, dat Dordrecht de be- 1693;
 „middeling van Zweeden reeds aangenomen
 „hadt. Dat men den oudften Halewyn, door
 „'t belang zyner bloedverwanten, zou trag-
 „ten te winnen, en beide de Halewyns mees-
 „ter maaken in Dordrecht.” Wat vroeger,
 „hadt du Plesfis ook naar Frankryk gefchree-
 „ven „hoe Simon van Halewyn hem gezeid
 „hadt, dat de vereenigde Vloot met dertig
 „fchepen zou verfterkt worden.”

In deezen ftaat, was de handeling tufchen
 Halewyn en du Plesfis, toen de Gekommit-
 teerde Raaden, op eenig vermoeden, ver-
 fcheiden' luiden, die, in *den Koning van Span-
 je*, in den Haage, t'huis lagen, in hegtenis
 deden neemen. Halewyn kreeg hiervan ken-
 nis te Amfterdam, en fchreef, uit vreeze dat
 men ook naar du Plesfis zoeken en den be-
 dekten handel ontdekken mogt, deezen een
 briefje, met eene gemaakte hand, om den
 Franschman te waarfchuwen. Doch deeze
 zorg was ydel. Du Plesfis werdt gevat, en
 op de Voorpoorte van den Hove gebragt,
 daar men zig ook, eerlang, van Halewyn ver-
 zekerde. Du Plesfis, voor Gemagtigden uit
 den Hove gehoord zynde, beleedt „dat hy
 „over't werk der Vrede, heimelyk, met Hale-
 „wyn; doch met niemant anders gefproken
 „hadt.” Ook werdt zulks niet geloochend,
 „door Halewyn, die, egter, niet wilde toe-
 ftaan dat hy 'er aan misdaan hadt (p), alzo
 by

Hy est
 zekere
 Fransch-
 man, met
 wien hy
 gefpro-
 ken hadt,
 worden
 in hegte-
 nis geno-
 men.

(p) Secr. Refol. Holl. 14 May 1693. V. Deel, M. 543.

1693. by de Oorlogsverklaaring, alleenlyk, zulke
 ————— onderhandelingen met den vyand, die ten na-
 deele van den Staat strekten, verboden wa-
 ren, daar hy niets dan 's Lands welstand hadt
 beoogd. Ook verklaarde hy vernomen te heb-
 ben „dat de Raadpensionaris Heinfius aan
 „ sommigen ontdekt hadt, hoe het Fransche
 „ Hof, na 't overgaan van Bergen in Hene-
 „ gouwen, aanzoek tot vrede hadt laten
 „ doen, in den Haage.” En de Raadpension-
 naris, hierover gevraagd, door die van den
 Hove, hadt het wel niet willen bekend staan,
 doch het ook niet uitdrukkelijk geloochend.
 Naderhand, erkende hy 't, in de Vergadering
 van Holland, met ronde woorden, daarby
 voegende, dat hy 'er, volgens gewoonte, al-
 leen kennis van gegeven hadt aan zyne Ma-
 jesteit van Groot-Britanje, als Stadhouder:
 waaraan hy meende niet misdaan te heb-
 ben (q). Voorts, wees Halewyn aan „ dat
 „ de Raadpensionaris, toen 'er over 't ver-
 „ meerderen der gemeene zeemagt, met dertig
 „ schepen van oorloge, geraadpleegd werdt,
 „ nimmer, ter Staatsvergaderinge, maar slegts
 „ aan hem in 't byzonder verklaard hadt, dat
 „ Groot-Britanje zyn aandeel in deeze ver-
 „ meerdering niet zou willen draagen:” 't
 welk hy een *blindhokken* van Holland noemde.
 Hy voegde hierby „ dat hy, ziende dat men,
 „ langs den gewoonlyken weg, niet tot ken-
 „ nis van den staat der zaaken komen kon,
 „ in overleg genomen hadt, om naar Enge-
 „ land

(q) Sect. Reful. Holl. 14 May 1693. V. Deel, bl. 541.

„ land te gaan, en by de Leden van 't Par-
 „ lement te ondertasten, of men daar gezind
 „ ware, om zig, nevens den Staat, sterker
 „ te kanten tegen Frankryk, en dus eene goe-
 „ de vrede te verkrygen. Dat hy dit zyn oog-
 „ merk bewyzen kon, met brieven, door ver-
 „ scheiden' Engelfchen, geschreeven aan zy-
 „ nen Broeder, dien hy egter niets van zy-
 „ nen handel met de Franfchen geopenbaard
 „ hadt; en onder anderen, met eenen brief
 „ van den Graave van Portland, geschreeven
 „ in zulke wanhoopige bewoordingen, als of
 „ alles verlooren was. Dat hy te Dordrecht,
 „ den eerften voorflag gedaan hadt, om 's
 „ Lands Krygsmagt te vermeerderen, en
 „ meer dan iemand geyverd, om den uitvoer
 „ der Graanen te beletten; waaruit, zo hy
 „ dagt, zyne begrippen over 't belang des
 „ Vaderlands waren af te neemen. Dat, wy-
 „ ders, de noodzaaklykheid der Vrede hier-
 „ uit bleek, dat Holland alleen, in dit jaar,
 „ elf millioen tot de buitengewoone kosten
 „ des krygs opbrengen moest, en dat zulks
 „ nog niet toereiken kon, om Frankryk te
 „ wederftaan naar behooren. Dat de ingeze-
 „ tenen van Groot-Britanje het zesde deel
 „ niet opbragten van 't gene hier te Lande
 „ gedraagen werdt: 't welk den Koophan-
 „ del, eerlang, van hier, naar Engeland dry-
 „ ven zou. Dat de Engelfchen hierop altoos
 „ gedoeld hadden, en, onder de Regeering
 „ van den tegenwoordigen Koning, nog doel-
 „ den, hebbende men niet alleen de nadeelige
 „ Akte, ten tyde van Kromwel gemaakt (r),
 „ niet

(r) Zie XII. Deel, bl. 211.

1693. „ niet ingetrokken, gelyk men ons hadt
 „ doen hoopen; maar onlangs nog verſchei-
 „ den' andere voorſlagen gedaan, in 't Par-
 „ lement, die ten hoogſte ſchadelyk waren
 „ voor den Nederlandſchen Koophandel, zon-
 „ der dat men zig te binnen bragt, hoe veel
 „ men aan den Byſtand van deezen Staat ver-
 „ ſchuldigd ware. Ook zou, zo Amelot hem
 „ gezeid hadt, de Staat zekerlyk ongelukkig
 „ worden, zo de zaaken, door oorlog, tot
 „ een uiterſte kwamen; alzo dezelve dan,
 „ of van Frankryk, of van Groot-Britanje,
 „ afhankelijk zou moeten worden. Alle wel-
 „ ke redenen hem, meende hy, regt gaven,
 „ om, door onverboden', ſchoon bedekte
 „ wegen, te arbeiden tot eene goede Vrede,
 „ op eerlyke voorwaarden.”

Zyn
voornee-
men.
 „ Wegens zyn voorneemen, wanneer hy, uit
 „ du Plesſis, de geneigdheid van 't Franſche
 „ Hof tot zulk eene Vrede zou hebben verno-
 „ men, verklaarde hy „ dat hy daarvan ope-
 „ ning gedaan zou hebben aan de Regeering
 „ van Dordrecht, op dat deeze de zaak in
 „ de Vergadering van Holland zou kunnen
 „ doen brengen, om 'er, ten bekwaamen ty-
 „ de, op te raadpleegen.” Wyders, ver-
 „ zigt hebbende vrymoediglyk te mogen ſpre-
 „ ken, zeide hy „ dat iemand, die eerlyke mid-
 „ delen aanwendde, tot bekominge eener
 „ goede Vrede, zo weinig miſdaadig was,
 „ dat men hem, veeleer, een beeld behoorde
 „ op te regten. Hy ſchroomde niet zulk ee-
 „ ne handeling aan te vangen, zelfs met ge-
 „ vaar zyns levens, en was liever dood,
 „ dan

Zyne
vrymoedige taal
voor 't
Hof.

„ dan dat hy langer zien zou, dat men de
 „ luiden, hier, goed en bloed deedt geeven, 1692.
 „ om *dobbe dobbe dob* en *fan fare* te speelen,
 „ voor den Koning van Engeland.” Men
 deedt hem, dit gezeid hebbende, een wei-
 nig buiten staan, en las hem, daarna weder-
 om binnen gekomen, de woorden, welken
 men uit zynen mond opgeschreeven hadt,
 voor, hem vraagende, of hy ze niet hadt ge-
 sproken. Hy antwoordde „ dat hy niet net
 „ wist, welke woorden hem, in de hitte zy-
 „ ner verdediging, ontvallen waren; maar
 „ dat zyne meening geweest was, te zeggen
 „ dat hy liever sterven wilde, dan zien, dat
 „ men het bevorderen der Vrede door eerlyke
 „ middelen voor misdaad hielt.”

Het Hof, de beide gevangenen gehoord
 hebbende, veroordeelde Halewyn tot eene Hy
 altoosduurende hegtensise, en verklaarde zy- wordt
 ne goederen verbeurd. Doch de sententie tot eene
 werdt, op last der Staaten (s), eerst naar 't altoos-
 Leger by Tienen gezonden, aan Koning duuren-
 Willem, om te verneemen, of zyne Maje- de ge-
 steit, in sommige bewoordingen, ook eenige vance-
 veranderingerering begeerde gemaakt te hebben; niste ver-
 maar hy liet dit geheellyk aan de Staaten van oor-
 Holland, die 't wederom verbleeven aan 't deeld.
 Hof, welk niet veel verandering maakte. Ko-
 ning Willem hadt ook geoordeeld, dat het
 vonnis te zagt was, naar gelang van de mis-
 daad (t). Doch ik weet niet, dat hy sterk ge-
 dron-

(s) Secr. Refol. Holl. 18 Juny 1692. V. Deel, bl. 545.

(t) Secr. Refol. Holl. 30 Juny 15 July 1693. V. Deel, bl.
 548, 551. Refol. Holl. 28 July 1693. Missive van zyne M^{te}
 1693. van 28 July 1693. M^{te}.

1693.

drongen heeft op verzwaring. Du Plesfis werdt veroordeeld, om, geduurende den oorlog, gevangen te zitten, en daarna 't Land te ruimen. Beide de Vonnisfen werden uitgesproken, op den eenendertigsten van Hooimaand (u). Halewyn werdt, eerlang, gevoerd naar Loevestein, daar hy zat, tot in 't jaar 1696, wanneer hy ontsnapte uit de hegtenis, en naar Suriname toog, alwaar hy zyne dagen geëindigd heeft. Zyne goederen bleeven, midlerwyl, onder bewind der Regeeringe van Dordrecht (v). Wat du Plesfis aangaat, die ook op Loevestein gezet was; hy werdt, na 't sluiten der Ryswyksche Vrede, geslaakt, in Wynmaand, des jaars 1697 (w); hebbende hy zig, geduurende zyne hegtenis, bezig gehouden met het samenstellen van een *Leeven der Schilders*, welk, sedert, in 't licht gegeven werdt. De Heer Kornelis Teerestein van Halewyn, Broeder van den Oud-Burgemeester, op vermoeden, dat hy iet wist van zyns Broeders oogmerken, in verzekering genomen zynde (x), werdt, na verloop van eenige maanden, op vrye voeten gesteld. De Huisvrouw en Dogters van den Oud-Burgemeester hadden veel moeite aangewend, om zyne zaak in een gewoonlyk Regtsgeding te doen bepleiten (y). Doch haar verzoek was van de hand gewezen.

(u) Sentent. van den Hove over Mr. S. v. Halewyn en R. de Pille du Plesfis gedr. 1693. en Verfch. geschr. Aantek. van deezzen tyd.

(v) Refol. Holl. 6 Febr. 14 May 1694. bl. 40, 158. 21 Febr. 26 Maart 17 July 1698. bl. 82, 183, 314.

(w) Refol. Holl. 5 Octob. 1697. bl. 459.

(x) Secr. Refol. Holl. 15, 28 July 1693. V. Deel, bl. 559, 566.

(y) Uit verfch. Requesten aan den Hove van Holland.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

DRIE-EN-ZESTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. *Veldtocht in de Spaansche Nederlanden. Veurne, Diksmuiden en Huy verlooren. De Fransche Limen veroverd. Aanslag op Luik.* II. *Slag van Landen. Charleroi verlooren.* III. *Zeegevegt omtrent Kaap S. Vincent, Hollandische Walvischvaarders veroverd. S. Malo gebombardeerd.* IV. *Verdrag met Zweeden.* V. *Krygsbedryven in Duitschland. In Hongarye. In Katalonie. In Italie.* VI. *Beginsels eener Vredehandeling. Voorslag, van wege Frankryk, in Engeland van de hand geweest.* VII. *Vershil over de aanstelling van eenen eersten Veldmaarschalk, waartoe de Hertog van Holstein-Ploen verkooren wordt.* VIII. *Krygsbedryven te water. Landing by Brest. Dieppe, Havre de Grace en Duinkerken gebombardeerd. Jan Bart herneemt eene Fransche Graanvloot.* IX. *Veldtocht in de Spaansche Nederlanden. Huy herwonnen.* X. *Krygsbedryven in Duitschland. In Italie. In Katalonie.* XI. *Verdrag met de Hertogen van Brunswyk-Wolfembüttel. Oopening tot vrede, van de zyde van Frankryk.* XII.

XII. *Verschil met den Koning van Deenemarke bygelegd. De Keurvorst van Keulen wordt Bischof van Luik.* XIII. *Kerkelyke Geschillen, in Holland. De Staaten stellen orde op de wrede der Kerken.* XIV. *Maria, Koningin van Groot-Britanje, sterft.* XV. *Veldtocht in de Spaansche Nederlanden. De Stad en 't Kasteel van Namen veroverd door de Bondgenooten. Braaye aftocht van den Prins van Vaudemont. Diksmuiden en Deinze bemagtigd, door de Franschen. Zy bombardeeren Brusjel.* XVI. *Eenige Fransche Zeebeden, door de Bondgenooten, gebombardeerd. Krygsbedryven in Katalonie. Aan den Rynkant. In Hongarye. In Italie.* XVII. *Vernieuwing van het groot Verbond. Onlust met Spanje. Koning Willem maakt zynen Uitersten Wil.* XVIII. *Handeling aan het Zweedsche Hof, tot bevordering der algemeene Vrede. Nader voorslag van den Graave d' Avaux. Zweeden weigert den Keizer en den Staaten onderstand. Verdere handeling met d' Avaux.* XIX. *Geweldige oproer te Amsterdam, ter gelegenheid van zekere keure op 't begraven.* XX. *Prins Henrik Kasimir van Nassau sterft. Zyn jonge Zoon, Jan Willem Friso, volgt hem op in zyne Stadhouderfchappen.* XXI. *Samenzweering in Engeland ontdekt. De Fransche Magazynen te Givet verbrand. Calais en S. Martin gebombardeerd. Jan Bart verovert eene Hollandsche Graanvloot.* XXII. *Veldtocht in de Spaansche Nederlanden. In Duitschland. In Hongarye.* XXIII. *Krygsbedryven in Katalonie.* XXIV. *Nadere opening tot eene Vredehandeling, van de Fransch*

sche zyde. Argwaan op het Fransche Hof XXV. De Franschen handelen, bedektelyk, aan 't Hof van Turin. De Hertog van Savoje sluit een geheim Verdrag met Frankryk. Men begint openlyker te handelen. 't Verdrag wordt, te Turin, getekend. XXVI. Handeling met den Keizer en Spanje. Verdrag van Onzydigheid in Italie. XXVII. Het Oktroi der Nederlandsche Oostindische Maatschappye wordt vernieuwd.

Lodewyk de XIV. hadt zyne Krygsmagt, 1693.
 in de Spaansche Nederlanden, zo zeer vermeerderd, dat zy, in 't begin van den veldtogt des jaars 1693, die der Bondgenooten omtrent de helft te boven ging. Ook begaf hy zig, eerlang, zelf aan 't hoofd van het Leger; zo dat elk in de verwagting was van eenige gewigtige onderneeminge, van de zyde der Franschen. Bouffers hadt zig, in Louwmaand, zonder moeite, meester gemaakt van Veurne en Diksmuiden (a): in welke twee Steden, de Bondgenooten, onlangs, bezetting geworpen hadden. De Koning van Groot-Britanje, deezen Winter, veel moeite gehad hebbende in Engeland, met het tegengaan der partyen van 't Hof, die zig, in 't Parlement, allengskens openlyker begonden te vertoonen, keerde, niet voor Grasmaand, naar Holland, om den veldtogt

I.
 Veldtogt
 in de
 Spaan-
 sche Ne-
 derland-
 en.
 Veurne
 en Diks-
 muiden
 verloor-
 ren.

(a) DANIEL Journal, p. CLXVIJ.
 XVI. DEEL.

1693. in de Nederlanden by te woonen. Hy landde, op den twaalfden, in de Maaze, en deedt, eer hy na 't Leger vertrok, nog een' keer naar 't Loo. Midlerwyl, waren de Bondgenooten byeengetrokken, omtrent Leuven, daar zy Brabant dekten, tegen de onderneemingen der Franschen, en den Koning van Frankryk, eerlang, tot het besluit bragten, om naar Versailles te keeren. Hy zondt zelfs een gedeelte zyns Legers, onder den Daufyn en Boufflers, naar Duitschland: het overige en grootste gedeelte bleef in de Nederlanden, onder den Hertoge van Luxemburg, die zig te Meldert nedergeslaagen hadt. De bezetting van Charleroi ineedt den Franschen hier, dikwils, den toevoer af: doch de beide Legers scheenen vastgesteld te hebben, hunne Legerplaatfen zo lang in te houden, als mogelyk ware. Koning Willem, zig, midlerwyl, gesteld hebbende aan 't hoofd van 't Leger der Bondgenooten, nam de gelegenheid, dat de Franschen naar den Maaskant waren opgebrokeu, waar, om den Prins van Wurtemberg, met een gedeelte des Legers, te zenden naar de Linien, tusfchen de Schelde en de Leije, tot aan den Zeekant by Duinkerken toe, opgeworpen door de Franschen, om de Landen en Plaatsen, door hen in deezen oord veroverd, te dekken. Ook gelukte het den Prinse, deeze Linien te overweldigen, op den agttienden van Hooimaand. Van den anderen kant, was de *Graaf van Tilly*, opgetrokken met de Luiksche manschap, tot versterking van het Leger der Bond-

De Fran-
sche
Linien
vero-
verd.

Tilly ge-
slagen.

Bondgenooten, op den veertienden, onderschept, door den Hertoge van Luxemburg, en genoodzaakt, met verlies van tweehonderd man en al de pakkaadje, te wyken naar Maastricht. De Hertog sloeg, hierna, 't beleg voor Huy: 't welk Koning Willem bewoog, om, met het Leger der Bondgenooten, op te trekken tot ontzet der Plaatsen. Doch hy was nauwlyks tot aan Tongeren toe genaderd, of hy vernam, dat Huy zig overgegeven hadt, by Verdrag, op den drie-entwintigsten van Hooimaand. De Hertog van Luxemburg was van Huy getoogen naar den kant van Luik, om deeze Stad te noodzaaken tot onzydigheid. Hy hadt vrienden in Luik, die eenen aanhang maakten, om zyne oogmerken te bevorderen. Doch Koning Willem wierp eenige regimenten voetvolks in de Stad, waardoor de maatregels der Franschgezinden verbroken werden. Maastricht, welk, sedert, zo wel als Luik, met een beleg gedreigd werdt, werdt, insgelyks, voorzien van meerdere bezetting.

1693:

Huy ver
looren.Aanslag
op Luik.

Doch 't Leger der Bondgenooten was, hierdoor, zo merkelyk verminderd in manschap, dat de Hertog van Luxemburg, die geene belegering in den zin hadt, de gelegenheid waarnam, om hun slag te leveren. Men rekende, dat het Fransche Leger nu vyfender-tigduizend man sterker was dan dat der Bondgenooten, die zig by Neerhespen, tuschen Tienen en S. Truyen, hadden nedergeflaagen. Het Fransche Leger, van den kant van Luik derwaards trekkende, werdt haast ont-

It.
Bewee-
gingen
der twee
Legeren.

1693.

dekt, door Koning Willem en den Keurvorst van Beieren, die te paard gefteegen waren, om de bewegingen des vyands, in perfoon, waar te neemen. Men lei toen in beraad, of men over de Geete te rug trekken, of den vyand afwagten zou. De meeste Krygsbevelhebbers ftemden voor het eerfte, uit aanmerking van de groote overmagt des Franfchen Legers. Doch Koning Willem neigde om den vyand af te wagten, zo om dat hy meende eene voordeelige Legerplaats te hebben uitgekooren, als om dat hy, te rug trekkende, de agterhoede des Legers blootfelde voor den vyand, en de meeste weerlooze Brabantfche Steden hem ten prooije liet. De regtervleugel van het Leger der Bondgenooten ftrekte zig, van Wangen op de Geete, uit tot aan Neerwinden. 't Gros van 't voetvolk en de linkervleugel der paarden lag tot aan Dormal. De Stad Leeuwe dekte de agterhoede. 't Vlek Landen en het Dorp Neerwinden werden fterk bezet. Tufchen Landen en Neerwinden, lag 't veld open; waarom Koning Willem, in den nagt na den agtentwintigften van Hooimaand, in alleryl, eene Linie deedt opwerpen, die de twee Plaatfen aaneen hegtte, en 't gros des voetvolks dekte. Doch deeze Linie hadt kleine fterkte, gemerkt den korten tyd en de weinige manfchap, die 'er toe befteed was. Ook wil men, dat Luxemburg, den volgenden dag, de Legerplaats der Bondgenooten bezigtigende, gezeid zou hebben, *nu geloof ik, dat Waldek dood is*. De Prins van Waldek was, naamlyk,

lyk, altoos gehouden, voor zeer schrander in het uitkiezen der bekwaamste Legerplaatfen; en Luxemburg fcheen te oordeelen, dat Koning Willem en de mindere Legerhoofden, in het betrekken der tegenwoordige Legerplaatfe, getoond hadden, dat zy dit werk zo wel niet verftonden, als Waldek gedaan hadt (*b*).

1693.

Met het aanbreeken van den volgenden dag, zynde den negenentwintigften van Hooimaand, was Luxemburg genaderd, tot onder 't bereik van 't gefchut der Bondgenooten, welk, terftond, begon te fpeelen op den vyand, die 't geweld van het zelve, tot omtrent zes uren in den morgen, moediglyk, doorflond. Toen wendde hy 't naar de Linien der Bondgenooten, en deedt, omtrent ten agt uren, de posten te Landen en te Neerwinden, heviglyk, aantasten. De eerfte post, die de fterkfte was, werdt dapperlyk verdedigd, in 't byzyn van Koning Willem, door eenige Engelsche manfchap, geholpen door de Deenfche, onder Prinfe Fredrik, en door de Staatsche, onder den Brigadier Fagel. Ook werdt de vyand, hier, na een fcherp gevegt van twee uren, met merkelyk verlies, afgellaagen. Doch beter gelukte hem de aanval, op de post te Neerwinden, die, met een merkelyke verfterking van versch volk, ondernomen werdt. Koning Willem hadt zig, na dat de Franschen te Landen afgewezen

wa-

(*b*) TINDAL *Vol. II.* [*or XVII.*] *p.* 416. *Not.* (1).

1693. waren, derwaards begeben. Ook werdt Neerwinden verdedigd, door den Keurvorst van Beieren. Doch de overmagt der Franschen was hier zo groot, dat zy, eerlang, de post overweldigden, en tot binnen de Legerplaatse der Bondgenooten doorbraken. De Hanoversche Ruitery werdt eerst aangevallen en verstroyd: daarna de overige. Toen viel de vyand het gros des voetvolks aan, van voren en van ter zyde. De Keurvorst van Beieren, zig overweldigd ziende, week over de Geete, daar hy de verstroyde manschap verzamelde, om den aftogt der overige te dekken. Koning Willem, zig gesteld hebbende aan 't hoofd van eenige Engelsche Ruiterye, met welke hy de regter vleugel dagt te ondersteunen, kon niet beletten, dat de Staatsche paarden, hier, in wanorde en aan 't wyken gebragt werden. De Koning, den slag verlooren geevende, besloot, eindelyk, ook af te trekken, wykende, met het overschot des Legers, niet zonder veel moeite, over de brug te Neerhespen. 't Gantsche Leger was nu in wanorde gebragt. Veelen der vlugtenden werden in 't water gejaagd, en verdronken: welk lot de Graaf van Athlone, ter nauwer nood, ontkwam. Het Engelsch voetvolk, geleid door den Luitenant - Generaal *Talmasch*, trok, in tamelyke orde, af; doch een gedeelte daarvan week heel tot aan Breda, eer het zig veilig rekende voor de vervolging des vyands. De Bondgenooten verlooren zestig stukken geschuts, negen mortieren, en omtrent zeventuizend man, in deezen veldslag; doch
gee-

geene luiden van naame dan den Graaf van Solms, die, aan eene wonde, in 't gevegt gekomen, overleedt. Sommigen willen, dat de Franschen tweemaal zo veel volks en daar onder een groot getal van voornaame Krygsbevelhebbers verlooren hebben. Doch de Fransche Schryvers zelve begrooten hun verlies, op meer niet dan zes- of zeventuizend man. Het Leger der Bondgenooten werdt, kort na den slag by Landen, versterkt door de manschap, die, onder den Hertoge van Wurtemberg, naar Luik gezonden geweest was. De vyand hadt zo veel geleeden in den slag, dat de Hertog van Luxemburg niets ondernam, voor dat het Leger onder Boufflers, van den Rynkant, te rug gekeerd was, en zig met het zyne vereenigd hadt. Toen sloeg hy 't beleg voor Charleroi, welk zig wakkerlyk verdedigde, en zig, eerst zesentwintig dagen na het openen der loopgraaven, by verdrag, overgaf, op den elfden van Wynmaand. Het platte Land omtrent deeze Vesting was zo kaal gegeten, dat 'er geen Leger zou hebben konnen bestaan; waarom het ontzet agterblyven moest (c). Ook was Koning Willem reeds naar Holland vertrokken, eer het beleg van Charleroi ondernomen werdt. Hy bewoog de Staaten, in Wynmaand, tot een besluit, om vyftienduizend man aan te werven, tegen den volgenden veldtogt. Ook vondt men geraaden,

1693

Charle-
roi ver-
overd
door de
Fran-
schen.

(c) FEUQUERES Memoir. Hist. & Milit. Tom. I. p. 163. & suiv. Tom. II. p. 88 & suiv. DANIEL JOURNAL, p. CLXVIJ-CLXIX. TINDAL Vol. II. [or XVII.] p. 412—423. BURNET Vol. II. p. 112.

1693. den, 's Lands zeemagt merkelyk te versterken. Koning Willem, langer dan eene maand op goeden wind gewagt hebbende, ftak, eindelijk, op den zevenden van Slagtmaand, uit de Maaze, in zee, en tradt, den volgenden dag, te Harwich, aan land (*d*). De beide Legers in de Spaansche Nederlanden hadden, reeds te vooren, het veld verlaaten. In Hooimaand deezes jaars, was 'er, op den naam des Konings van Spanje en der Staaten der Vereenigde Nederlanden, een Verdrag geflooten, met de Staaten van Doornik en het Doorniksche: waarby deeze zig verbonden, om meer dan agthonderduizend guldens, wegens agterfallen der brandfchattingen federt den aanvang des oorlogs, te betaalen (*e*).

Verdrag met Doornik wegens de brandfchattingen.

III. Zeegevegt op de hoogte van Kaap S. Vincent.

De veldtocht in de Nederlanden was niet gelukkig uitgevallen voor de Bondgenooten; die, ter zee, geenen beteren spoed gehad hadden. De Engelsche en Staatsche Vlooten waren, by tyds, in zee gesteken, en kreegen eerlang, last om de Koopvaardyvlooten van beide de volken te geleiden en te beveiligen. De Engelsche Admiraal *George Rook* zonderde zig, in Zomermaand, met drie-entwintig Engelsche en Staatsche Oorlogschepen, af van het gros der Vloote, om een groot getal Koopvaardyschepen, naar verscheiden havens in Spanje, en naar de Levant te geleiden. Een sterke voorwind bragt hem, eerlang, op de hoogte van Kaap S. Vincent, daar

(*d*) TINDAL Vol. II. [ar XVII.] p. 448.

(*e*) DU MONT Corps Diplom. Tom. VII. P. II. p. 329.

daar hy eerst een gedeelte en daarna de gantsche Fransche Vloot onder den Graave van Tourville, tagtig zeilen sterk, in den mond liep. Men hielt, terstond, krysrraad, en besloot, op 't aanhouden van den Vice-Admiraal van der Goes, 't gevegt te schuwen, en den vyand, in de haven van Faro, S. Lucar of Kadix, te ontwyken. Doch omtrent zes uren in den avond van den zeventienden van Zomermaand, haalden de Fransche Admiraal en Vice-Admiraal der blaauwe vlagge drie van de agterste en minst bezeilde Staatsche schepen in, met twee van welken, gevoerd door de Kapiteinen *Schryver* en *van der Poel*, zy, terstond, in een hevig gevegt raakten, welk vyf uren duurde. De twee Staatsche Kapiteins sloegen eerst tegen elf, en daarna tegen zeven vyandyke schepen; doch werden, eindelyk, overmand zynde, genoodzaakt, zig over te geeven. Zy hadden zig zo lang en hardnekkiglyk geweerd, dat de Fransche Admiraal den Kapitein *Schryver*, naderhand, vraagde, *of hy een mensch ware, of een duivel?* De Franschen zogten zig, midlerwyl, meester te maaken van de Koopvaardyfschepen, die hun, ten getale van omtrent dertig, in handen vielen. Doch omtrent vyftig anderen werden, ten deele, door den vyand vernield, ten deele, door 't scheepsvolk zelf in den grond geboord, op dat 'er de Franschen zig niet mede verryken zouden. Rook was, ondertusfchen, met het overschot der Oorlogs- en Koopvaardylvloote, gezeild naar Madera, en van daar naar de havens van Ier-

1693. land, alwaar hy, omtrent het midden van Oogstmaand, te rug kwam. Tourville volgde de Rook niet naar Madera; maar hieldt de Spaansche kusten in geduurige onrust, verbrandende verscheiden' Engelsche en Hollandsche schepen, in de havens van Mallaga, Alkantenen en andere Spaansche Plaatsen in de Middellandsche zee. Tegen 't uitgaan van den Herfst, keerde hy te rug naar Toulon, hebbende, in deezen togt, der Engelsche en Hollandsche Koopvaardye groot nadeel toegebracht (f). In Hooimaand, hadden drie Fransche Oorlogsschepen en een Kaaper van S. Malo zig meester gemaakt van agtendertig schepen, in Holland, op de Walvischvangst, uitgezonden. De schade, die de Kaapers van S. Malo den Engelschen en Staatschen Koopvaarderen, van tyd tot tyd, aandeden, bragt de Bondgenooten tot het besluit, om deeze Stad te bombardeeren: 't welk, tegen 't einde van Slagtmaand, ondernomen werdt. Vyfentwintig bombardeergaljoots en eenige andere vaartuigen vertoonden zig voor de Stad, die, vier dagen agtereen, gebombardeerd werdt; waardoor egter slegts weinige huizen en een gedeelte van de Stads muur om verre raakten. Sommigen schryven, dat men zig, om de Stad te beschadigen, ook bediende, van een dier vuurwerken, welken *helschen* genoemd werden, en die Gianibelli, voor ruim

Holland-
sche Wal-
visch-
vangers
veroverd.
S. Malo
gebom-
bardeerd,
door de
Bondge-
nooten.

(f) Sommier Verbaal van de Expeditie in 1693. *MSS. FOR-
SIN Memoir. Tom. I. p. 339. DANIEL Journal, p. CLXXIIJ,
TIRDAL Vol. II. [or XVII] p. 427—435.*

ruim eene eeuw, hadt uitgevonden, om Parmas fchipbrug over de Schelde te vernielen (g). Doch men merkt aan, dat dit vuurwerk in S. Malo thans geene andere fchade deedt, dan dat het den meesten huizen de glazen infloeg, eenigen van dak ontblootte, en anderen deedt waggelen. De Ingenieur, die 't beftier over dit vuurwerk hadt, zig niet spoedig genoeg hebbende konnen bergen, kwam, ongelukkiglyk, aan zyn einde (h).

Sedert het jongfte Verdrag met Zweeden van den jaare 1691, hadden de Staatsche Oorlogfchepen verfcheiden' Zweedsche Koopvaarders genomen, die op Frankryk handelden. Karel de XI. vorderde, deswege, vergoeding (i). 't Liep aan tot in Slagtmaand, eer, *Walraven*, *Baron van Hekeren*, der Staaten Gevolmagtigde aan 't Hof te Stokholm, met den Koning overeenkwam, dat men hem zekere fchepen en goederen te rug geeven, of 't beloop derzelven, in geld, vergoeden zou (k).

In Duitschland, waren de Franschen, volgens hunne gewoonte, dit jaar, wederom vroeger in 't veld verfcheenen, dan de Bondgenooten; die een Leger, onder den Keurvorst van Saxon, den Landgraaf van Hefenland, en den Prins van Baden, byeentrokken. De

1693:

Verdrag
met
Zwee-
den.V:
Krygs-
bedry-
ven in
Duitsch-
land,

Mark-

(g) Zie VIII. Deel, bl. 70.

(h) DANIEL Journal, p. CLXXIII, CLXXIV. TINDAL Vol. II [or XVII.]. p. 466.

(i) Refol. Holl. 1 July 1 Aug. 1693. bl. 230, 359.

(k) Notul. Zecl. van 1692. bl. 127. *Voiez DU MONT Corps Diplom. Tom. VII. p. II. p. 338.*

1693. *Markgraaf van Chamilly* toog, omtrent het midden van Bloeiimaand, te Philipsburg, over den Ryn, en berende Heidelberg, zonder eenigen tegenstand ontmoet te hebben. De Maarschalk de Lorges volgde hem op de hie-
 len, met een groot deel des Franschen Le-
 gers, welk onder den Daufyn stondt. De Stad
 werdt, terstond, ingenomen, op den twintig-
 sten, en 't Kasteel gaf zig, den volgenden dag,
 over, by verdrag. De Lorges dwong, daarna,
 den Prins van Baden, om van Legerplaats
 te veranderen. Drie dagen later, zegt hy de
 Nekker over te trekken, om hem op nieuws
 aan te tasten: doch de Prins noodzaakte hem,
 met verlies van duizend, of, volgens de Fran-
 schen, van vier- of vyfhonderd man, te rug
 te keeren. Het Wurtembergfche werdt, se-
 dert, deerlyk, afgeloopen, door de Fran-
 schen. De Daufyn, zig daarna aan 't hoofd
 van 't Leger gesteld hebbende, bezogt we-
 derom, of 'er kans ware, om den Prins van
 Baden, met eenig voordeel, aan te tasten.
 Doch de Prins hadt zig, te Heilbron aan de
 Nekker, zo voordeelig gelegerd, dat hy niet
 dan met het uiterste gevaar kon aangevallen
 worden. Ook liet hy zig niet lokken uit zy-
 ne verschanfingen. De Daufyn keerde, in
 Oogstmaand, reeds wederom naar Versailles.
 Voorts, viel 'er, in Duitschland, niets meer
 voor van belang, geduurende den tegenwoor-
 digen veldtogt (1). De kryg tegen de Turken
 was,

in Hon-
 garye,

(1) DANIEL JOURNAL, p. CLXIX, CLXX. TINDAL Vol. II.
 [or XVII.] p. 423—425.

was, dit jaar, ook flauwelyk gevoerd. De Keizerfchen bemagtigden eene of twee Vestingen van klein belang. Doch hunne onderneemingen op Belgrado en Peter-Waradyn misiukten (m). 1693.

De Maarfchalk van Noailles, die 't Franfche Leger in Katalonje geboodt, floeg, op 't einde van Bloeimaand, het beleg voor Roses, welk, ten zelfden tyde, te water, door den Graave d'Estrées, benaauwd werdt. De Plaats ging, agt dagen na 't openen der loopgraaven, over, by verdrag. Hierby bepaalden zig, dit jaar, de krygsbedryven in deezen oord (n). in Katalonje,

Maar in Italie viel meer te doen. De Hertog van Savoje, van zyne fleepende ziekte genezen zynde, stelde zig aan 't hoofd van een Leger, welk dat van den Maarfchalk de Catinat verre overtrof, in manschap. Men besloot, eerlang, de Franfchen te verdryven uit Savoje en Piemont, en zig, ten dien einde, meester te maaken van Pignerol en van Cafal. Cafal werdt, eenen tyd lang, geblokkeerd gehouden. De Hertog maakte zig, stormenderhand, meester van de sterkte S. George, en floeg, daarna, met het gros des Legers, het beleg voor Pignerol. De Sterkte S. Brigitte, die deeze Stad dekte, werdt eerst aangestast en veroverd; doch deeze overwinning kostte den Bondgenooten zo veel volks, dat men, federt, niet wist, of men 't beleg van Pi-

(m) HEISS Hist. de l'Empire. Tom. III. p. 247.

(n) DANIEL Journal, p. CI.XX.

1693. Pignerol voortzetten, of de Stad alleenlyk bombardeeren zou. Terwyl hierover beraadslaagd werdt, trok Catinat, eene merkelyke versterking van volk bekomen hebbende, op, door de valeije van Suza; 't welk den Hertog zo bevreesd maakte voor Turin, dat hy, eenige bomben hebbende doen werpen in Pignerol, en de Vestingwerken van S. Brigitte hebbende doen springen, opbrak met het Leger, en zig, omtrent het einde van Herbstmaand, by Marfaille nedersloeg. Catinat trok ook derwaards, en hier viel, op den vierden van Wynmaand, een veldslag voor, waarin de regter vleugel van 't Leger der Bondgenooten, onder den Hertoge, en de middeltogt, onder Prinsse Eugenius, de Franschen, tot drie maalen toe, deden deinzen. Doch het vyandelyk voetvolk viel dat der Bondgenooten, daarna, aan, van ter zyde en van agteren, en bragt het, eerlang, in wanorde aan 't wyken. De Hertog van Schomberg, de Engelsche manschap aanvoerende ten sryde, kreeg hier eene wonde in de dye, waaraan hy, na weinige dagen, overleedt. 't Gevegt duurde omtrent vier uren. De Franschen behielden het slagveld, schoon zy zelve erkenden, dat de zege hun op veel bloeds te staan kwam; doch 't verlies was merkelyk grooter, aan de zyde der Bondgenooten. De blokkeering van Casal werdt, terstond hierna, opgebroken. Ook namen de Franschen verscheiden Sterkten in, die door de Bondgenooten verlaaten waren, en in welken zy veel buits bekwa-

men.

men. Dus ongelukkig liep de veldtocht in Italië ten einde (o).

1693

Doch terwyl de Fransche wapenen, dit jaar, overal, beide ter zee en te lande, voorspoedig geweest waren, werdt Frankryk inwendig gedrukt, door eene aanhoudende duurte der levensmiddelen, veroorzaakt, door een dubbel misgewas van graanen, en eenen zeer schraalen Wynoogst. De Koning deedt zyn best, om de elende der behoeftigen te verligten, zo veel hem mogelyk ware. De vermaarde Jan Bart geleidde eene Vloot schepen, in Zweeden en Deenemarke met Kooren bevragt, veiliglyk, in de havens van Frankryk. Doch 't gebrek was, aan veele oorden, zo groot, dat menigten van menschen stierven van honger. 't Volk in 't algemeen haakte, derhalve, naar vrede. De Koning zelf deedt eenige poogingen, om 'er de Bondgenooten toe over te haalen (p), op voorwaarden, welke hy redelyk hieldt. In hooimaand, schreef hy aan den Graave d'Avaux, die thans, van zynen wege, handelde aan 't Zweedsche Hof, op wat voet hy voorhadt zig te verdraagen, met alle de Mogendheden, die met hem in oorlog waren, en byzonderlyk, met den Keizer, en het Duitsche Ryk (q). Ook waren de Keizer en de Koning van Spanje, door den

VI.
Begin-
fels ee-
ner Vre-
dehande-
ling.

(o) FEUQUIERES Memoir. Hist. & Milit. Tom. II. p. 102.
DANIEL Journal, p. CLXX—CLXXIJ. TINDAL Vol. II. [of XVII.] p. 425—427.

(p) BURNET Vol. II. p. 110, 111. TINDAL Vol. II. [of XVII.] p. 436.

(q) Act. de la Paix de Ryswick. Tom. I. p. 33.

1693. den tegenwoordigen Paus, Innocent den XII. reeds voor eenigen tyd, vermaand, om vrede te maaken met den Koning van Frankryk; hoewel deeze vermaaningen vrugteloos waren uitgevallen (r). Doch Lodewyk de XIV. liet het hierby niet. Hy bragt te wege, dat de Deensche Gezant te Londen last kreeg van den Koning, zynen Meester, om den Koning van Groot-Britanje een ontwerp eener algemeene Vrede voor te slaan, welk hierop uitkwam. „ De Westfaalsche en Nieuwmeeg-
 „ sche Verdragen zouden onderhouden wor-
 „ den: de Koning van Frankryk zou Rosas,
 „ Belver, en al wat hy, in deezen oorlog,
 „ meer in Katalonie veroverd hadt afstaan
 „ aan den Koning van Spanje. Om in de Ne-
 „ derlanden eenen voormuur te maaken, die
 „ den Staaten alle ongerustheid beneemen
 „ mogt, zou hy Bergen in Henegouwen en
 „ Namen te rug geeven, in den staat, waar-
 „ in deeze Steden tegenwoordig waren, en
 „ Charleroi doen slegten. Ook wilde hy het
 „ Verdrag van Koophandel met de Staaten
 „ herstellen, op den voet van dat van Nieuw-
 „ megen. Huy zou den Bischop van Luik
 „ worden ingeruimd, dien men, uit het plat-
 „ te Land van Luxemburg, ook vergoeding
 „ bezorgen zou, voor Dinant en Bouillon.
 „ En op dat de Staaten, of eenige andere
 „ Mogendheden niet bedugt mogten zyn, dat
 „ de Koning voorhadt, de grenzen zyns ge-
 „ bieds uit te breiden naar den kant der Ne-
 „ der-

Voorslag
 van wege
 Frank-
 ryk.

(r) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 13, 16, 21.

„ derlanden, stont hy toe, dat de Neder-
 „ landen, in geval de Koning van Spanje,
 „ zonder kinderen, overleedt, bezeten wer-
 „ den, door den Keurvorst van Beieren, mids
 „ de Keizer hierin, insgelyks, bewilligde.”
 Omtrent Groot Britanje, hadt de Koning van
 Frankryk, die Jakob den II, tot hiertoe, voor
 wettigen Koning gehouden hadt, zig nog niet
 verklaard: doch de Deensche Gezant maak-
 te zig sterk, dat de Koning, zyn Meester,
 middel zou vinden, om Groot-Britanje te doen
 begrypen in de Vrede: 't welk, schoon 't niet
 duidelyk gezeid werdt, klaar genoeg bleek,
 niet te kunnen geschieden, zonder dat Frank-
 ryk Willem en Maria erkende voor Koning
 en Koninginne: alhoewel d' Avaux zig, om-
 trent deezen tyd, aan 't Zweedsche Hof, ver-
 luiden liet, dat de Koning, zyn Meester, ee-
 nige voldoening verwagte voor zyne Britan-
 nische Majesteit, waardoor hy Koning Jakob
 verstont; daarby voegende, dat Frankryk zelf
 niets van Engeland te vorderen hadt, dan het
 wedergeeven der veroverde Fransche Plaatsen
 in Amerika (s). De voorflag des Deenschen
 Gezants, van welken wy spreekten, geschied-
 de in Wintermaand (t), en derhalve, na 't
 einde van den tegenwoordigen ongelukkigen
 veldtogt. Evenwel vondt hy geen en ingang
 aan 't Engelsche Hof. De Koning oordeelde,
 dat Frankryk vernederd moest worden, om de
 rust van Europa te verzekeren, en hoop-
 te

wordt in
 Enge-
 land van
 de hand
 gewee-
 zen.

(s) Voyez LAMBERTI Memoirs. Tom. I. p. 4.

(t) Act. de la Paix de Ryswick Tom. I. p. 39.

1693. te op eene gunstige verandering van den ongestaadigen kans des oorlogs, waardoor de Nederlanden inzonderheid beter mogten konnen beveiligd worden, tegen de toekomstige onderneemingen van het Fransche Hof. De voorslag des Deenschen Gezants werdt, derhalve, van de hand gewezen (*u*). In de Vereenigde Gewesten, zou men 'er meer ooren naar gehad hebben, zo het gezag van Koning Willem zo groot een' invloed niet gehad hadt op de raadpleegingen der Staaten; die, gewisfelyk, in de aanbiedingen van Frankryk, alles vonden, wat zy, in de tegenwoordige omftandigheden, begeeren konden. Ook moesten zy en Koning Willem zig, naderhand, met min voordeelige voorwaarden van Vrede, genoeg laten. Ondertusfchen, hadt men, in den Haage, beslooten, zig, niet zonder zyne Bondgenooten, te verdraagen met Frankryk (*v*).

VII.
Verschil
tusfchen
de Ge-
westen,
over de
aanftel-
linge van
eenen
eerften
Veld-
maars-
fchalk,

Na 't overlyden van den Prins van Waldek, eerften Veldmaarschalk over de Legers van den Staat, was men, eenen tyd lang, in beraad geweest, over de vervulling van dit aanzienlyk Krygsampt. Sommige Gewesten, met naame Friesland en Stad en Lande, hadden verwagt, dat Prins Henrik Kasimir van Nassau, die, in 't jaar 1689, tot tweeden Veldmaarschalk aangesteld was, volgens gebruik, tot den rang van eersten Veldmaarschalk zou opgeklommen zyn. Doch de mees-
te

(*u*) TINDAL *Vol. II.* [of XVII.] p. 436.

(*v*) Refol. Heil. 20 *Mey* 1693. bl. 191.

te Gewesten begreepen , dat men , hierdoor , 1693.
 aan Friesland en Stad en Lande , van welke
 twee Gewesten Prins Henrik Kafimir Stad-
 houder was , te veel gezags geeven zou over
 de Krygsmagt van den Staat. Men besloot
 dan , op den zevenden van Herfstmaand , ter
 algemeene Staatsvergaderinge , met meerder-
 heid van stemmen , en tegen de uitdrukke-
 ke verklaring van Friesland , den Hertog van
Holftein-Ploen , in de plaats van den Prinse
 van Waldek , aan te stellen tot Veldmaarschalk
 (w) : waaruit klaarlyk bleek , dat men voor-
 hadt , deezen den rang toe te staan , boven
 den Prinse Henrik Kafimir. De Staaten van
 Friesland , zeer te onvrede over dit besluit ,
 zonden Gemagtigden naar den Haage , om
 'er over te klaagen , midsgaders , over de
 werving van vierduizend Zwitsers , van drie
 Regementen te paarde en van een Regement
 Dragonders , door de algemeene Staaten , on-
 lings , ondernomen , zonder behoorlyke be-
 williging der Gewesten. Zy hadden zelfs last ,
 om te verklaaren , dat Friesland niet gezind
 was , in eenige gemeene lasten te bewilligen ,
 zo deeze bezwaarnissen niet werden weggenom-
 men. Ook moesten ze bekend maaken , dat
 de Staaten van Friesland den Hertog van
Holftein-Ploen , die nooit in 's Lands dienst
 geweest was , niet voor wettigen Veldmaars-
 chalk erkennen , noch gedoogen zouden ,
 dat hem , in deeze hoedanigheid , eenige
 wed-

waartoe
 de Her-
 tog van
 Holftein-
 Ploen
 ver-
 kooren
 worde.

(w) Refol. Holl. 17 Sept. 1693. bl. 413.

1693. wedde, op den Staat van Oorloge, betaald wierdt (x). Doch de poogingen van Friesland waren vrugtelooſ. De Hertog behieldt het Veldmaarfchalkſchap, en den rang, dien de Vorſt van Waidek bekleed hadt. De algemeene Staaten verklaarden, om die van Friesland eenig genoeg te geeven, in de Lente des jaars 1695 „ dat zy, voortaan, tot geene beſtatin- „ gen beſluiten zouden, voor 'er, door de „ Geweſten, volgens de Unie, behoorlyk, in „ bewilligd was: en dat zy, door 't aanſtellen „ van den Hertoge van Holſtein - Ploen tot „ Veldmaarfchalk, niet beoogd hadden, iet „ omtrent den rang der Veldmaarfchalken te „ beſliſen (y).
- VIII. In Engeland en in de Vereenigde Geweſten, was men geduurende den Winter en het volgende voorjaar, bezig met het maaken van toebereidfels, tot den aanſtaanden krygstogt ter zee en te lande. Koning Willem hieldt, in den aanvang des jaars 1694, te Londen, een mondgeſprek met den Prinſe van Baden, die een' keer naar Engeland gedaan hadt. Hier werden eenige beweegingen van den veldtogt geregeld (z). De Koning, daarna, eenige verandering gemaakt hebbende, in de Amptenaars der Kroone, ſtak, volgens zyne jaarlykſche gewoonte, in 't midden van Bloei maand, wederom, over, naar Holland, land-
1694.
 Koning Willem komt herwaards.

(x) Refol. Gener. Luna 4 Jan. 1694. bl. 9. Secr. Refol. Frieſl. 22 Sept. 1693. by COSTERUS Hiſt. Verhaal, *Bylaag* bl. 455.

(y) Refol. Hol. 26 Maart 1695. bl. 128.

(z) TINDAL *Vol. II.* [or XVII.] p. 467.

landde, den zeventienden, in de Maaze, en kwam, nog voor middernagt, in den Haage aan. Weinige dagen daarna, begaf hy zig naar 't Loo, daar hy zig, eenigen tyd, met de jagt, verlustigde (a).

1694.

De vereenigde Engelsche en Staatsche Vlooten waren, dit voorjaar, eerder in zee gesteken, dan men den veldtogt in de Spaansche Nederlanden hadt kunnen openen, onaangezien eenige Oorlogschepen, onder *François Wheeler*, die eene Koopvaardyvloot geleidden naar de Straat, in Sprokkelmaand, veel geleeden hadden in eenen storm, van welken zy, op de hoogte van Gibraltar, beloopen waren. 't Schip van Wheeler was zelf te gronde gegaan, en verscheiden' andere Oorlogs- en Koopvaardyschepen gestrand: welk lot, onder anderen, twee ryke Hollandsche Koopvaardyschepen getroffen hadden. Maar twee Staatsche Oorlogschepen hadden zig, gelukkiglyk, gebergd, in de haven van Kadix. Doch de schade, aan de Engelsche schepen geleeden, was spoedig geboet: hebbende den Koning last gegeven, om de schepen, die op stapel stonden, in alleryl, af te timmeren (b). De vereenigde Vlooten, derhalve, by tyds, in zee geraakt zynde; zocht men de Fransche Vloot te besluiten, in de haven van Brest, en toen dit niet gelukken wilde, uit te lokken tot eenen zeeslag. Doch de vyand ontweek den sryd, en zeilde naar de Middellandsche zee,

Krygsbedryven
te water.

(a) TINDAL Vol. II. [or XVII.] p. 471.

(b) TINDAL Vol. II. [or XVII.] p. 476.

1694. zee , alzo Koning Lodewyk beslooten hadt ,
 't geweld zyner wapenen , dit jaar , meest tegen
 Spanje te wenden. De Engelsche Admiraal
 Rusfel volgde hem derwaards , met het groot-
 ste deel der vereenigde Vloote , terwyl eeni-
 ge schepen uit dezelve een getal van vyfen-
 vyftig Fransche Koopvaarders , die in Ber-
 tram baai lagen , overvielen , en grootendeels
 vernielden ; de twee Oorlogschepen , die de-
 zelve geleidden , jaagende tot dicht onder de
 klippen , alwaar zy , wat laater , verbrand wer-
 den. Doch negenentwintig Engelsche en
 Staatfche Oorlogschepen , daarna , onder den
 Admiraal *Berkelei* , uit de vereenigde Vloote ,
 afgezonden , ondernamen eerst Brest , en toen
 eenige andere Fransche Zeehavens te bom-
 bardeeren , met min voorspoedigen uitflag.
 Het vereenigd Esquader , verzeld van een
 groot getal ligte Fregatten , Branders , Bom-
 bardeergaljoots en eenige andere Vaartuigen ,
 kwam , den zeventienden van Zomermaand ,
 ten anker , tusfchen Bertram baai en Kama-
 ret , een' kleinen uithoek in den mond der
 riviere van Brest , terwyl de Franschen , uit
 verscheiden Sterkten langs den oever , vin-
 nig vuur gaven op de naderende schepen. 't
 Voorneemen was , hier te landen : waartoe
 een Zoon van Revixit van Naarsen , Vroed-
 schap van Rotterdam , al sedert drie jaaren ,
 eenige voorfagen gedaan hadt (c). Doch de
 vermaarde Ingenieur Vauban hadt Brest , op
 'sKonings last , zo wel versterkt en voorzien ,
 dat

Landing
 by Brest.

(c) *Uit verscheiden' van zyne eigenhandige Brieven.*

dat men, de gelegenheid der Plaats nader onderzoekende, in twyfel stondt, of men de onderneeming niet behoorde te laten vaaren. De Engelsche Generaal Talmasch, die de Landfoldaaten gebodt, dreef egter sterker, dat men de Plaats behoorde aan te tasten. Vauban hadt, kort te vooren, den Koning van Frankryk geschreeven „ dat zyne Maje- „ steit voor Brest niet bekommerd behoefde „ te zyn; dat de verwelfselonder 't Kasteel „ de kragt der bomben konden wederstaan; „ dat hy negentig mortieren en driehonderd „ stukken geschuts, op bekwaame plaatfen, „ gesteld hadt, dat alle de schepen buiten 't „ bereik der vyandyke bomben lagen; dat „ het Krygsvolk in goeden staat was, en „ bestondt, uit vierduizend man geregelde „ troepen, driehonderd Edelluiden en drie- „ honderd bombardiers: waarby, nog on- „ langs, een Regiment Dragonders gekomen „ was.” Maar Talmasch was, zo sommigen schryven, in den waan, dat 'er, in 't geheel geene troepen in Brest lagen. Men ondernam dan de Landing, op den agttienden van Zommermaand. Om dezelve te begunstigen, zeilden agt Engelsche en Staatsche Oorlogschepen de baai in; die vinnig beschooten werden uit de vyandyke mortieren, van de batteryen, die men, te vooren, niet ontdekt hadt. De *Markgraaf van Carmarthen*, die 't bevel over de agt schepen hadt, bleef den vyand niet schuldig met schieten. Talmasch was, midlerwyl, met omtrent negenhonderd man, geland: doch werdt wel haast te rug gedree-

1694. ven naar de boots, die, grootendeels, met de ebbe, welke toen juist viel, aan den grond raakten; zo dat de knegten of gevangen, of gedood werden. Talmasch zelf kreeg hier eene wonde in de dye, waaraan hy, na verloop van weinige dagen, overleedt. Weinig meer dan honderd man kwam 'er te regt van de negenhonderd, die geland waren. De Oorlogschepen, die ook omtrent vierhonderd man verlooren hadden, werden genoodzaakt, wederom zee te kiezen. Een Staatsch Oorlogschip van dertig stukken, aan den grond geraakt zynde, viel den vyand in handen. Men schreef het mislukken deezer onderneeminge toe, aan het uitlekken van dezelve, eenige maanden voor zy in 't werk gesteld werdt: 't welk den vyand op zyne hoede hadt doen zyn (*d*).

Dieppe, De vereenigde Vlooten zeilden, eerlang, Havre de Grace en van Brest naar Dieppe, dat, op den twee- en Duinkerken gebombardeerd werdt. De brand, die, aan verscheiden oorden, ontstaan was, noodzaakte de ingezetenen, en de bezetting zelve, de Stad te verlaten; die, meent men, ligtelyk, zou hebben kunnen vermeesterd worden, zo de aanvallers gewecten hadden, wat 'er omging. Nu moest men zig te vrede houden met het verwoesten der meeste huizen, die egter meest van hout gemaakt waren, en eerlang van gebakken steen herbouwd werden (*e*). Van Diep-

(*d*) BURNET *Vol. II. p. 130.* TINDAL *Vol. II. [or XVII.] p. 473—477.* DANIEL *Journal, p. CLXXVII.*

(*e*) TINDAL *Vol. II. [or XVII.] p. 477.* DANIEL *Journal, p. CLXXVIII.*

Dieppe , zeilde de Vloot naar Havre de Grace , waarin ook een goed getal van bomben geworpen werdt ; hoewel de harde wind het naderen der bombardeergaljoots , meer dan eens , belette. Men wil , dat hier niet boven de twintig huizen verbrand werden. In Herfstmaand , ondernamen de vereenigde Vlooten het bombardeeren van Duinkerken : 't weik egter mislukte. Twee Vuurschepen werden , by deeze gelegenheid , vrugtelooſ , en het eene , zelfs met merkelyk verlies aan de zyde der Bondgenooten , gefpild. Het bombardeeren der Franſche Zeeplaatsen , welk den gantſche Zomer duurde , hieldt de kusten in geduurige onrust. Veelen hielden deeze wyze van oorloogen voor te wreed en onmenſchelyk ; doch anderen verſtonden , dat de Franſchen , door het bombardeeren van Genua , en door het afloopen van geheele Landſtrecken , die onder brandſchatting zaten , verdiend hadden , op zulk eene wyze , te worden aange-
taſt (f).

1694.

Agt Staatſche Oorlogſchepen , eene Graan-
vloot , die , uit de Ooſtzee , naar Frankryk
wilde , veroverd hebbende , werden , den ne-
gentienden van Zomermaand , op de hoogte
van Texel , aangetaſt , door zes Franſche Oor-
logſchepen , onder Jan Bart , wier 't geluk-
te , drie Staatſche ſchepen te overweldigen ,
de overigen te doen wyken , en de Koopvaar-
dyvloot , veilig , te brengen in de havens van
Duin-

Jan Bart
herneemt
eene
Franſche
Graan-
vloot.

(f) TINDAL Vol. II. [or XVII.] p. 478, 479. DANIEL
Journal, p. CLXXVIII.

1694. Duinkerken, Havre de Grace en Dieppe (g).
 De Veldtogt in de Spaansche Nederlanden
 IX. werd, dit jaar, laat geopend, en eindigde,
 Veldtogt in de Spaansche Nederlanden. zonder dat 'er iet voorviel van belang. Het
 Leger der Bondgenooten, leggende omtrent
 Mont S. André, bestondt uit eenendertigdui-
 zend paarden en Dragonders, en eenenvyf-
 tigduizend knegten, behalve nog omtrent ze-
 venduizend man, die, onder den *Graave*
Thiant, by Gend lagen. Het Fransche Le-
 ger, onder den Daufyn, was omtrent zo sterk
 in manschap; doch schein ongeezind, om uit
 de Legerplaats omtrent Huy op te trekken,
 zo lang de Bondgenooten by Mont S. André
 bleeven leggen. Den voorraad om Huy, ein-
 delyk, verteerd zynde, zag de Daufyn zig,
 in Oogstmaand, genoodzaakt, om van Leger-
 plaats te veranderen. Koning Willem werd,
 by tyds, onderrigt van 's vyands oogmerk,
 brak voor hem op, en maakte zig meester van
 een' voordeelige post op de *Pieton*, die de
Markgraaf van Harcourt dagt in te neemen;
 doch alzo hier ilegts voeder voor vier dagen
 te bekomen, en de vyand midlerwyl opgebrou-
 ken was, verhoog hy, eerlang, naar *Nivel-
 le*, en van daar naar *Lesfines*. Een groote
 hoop Ruitery en knegten, onder den Keur-
 vorst van Beieren, afgezonden om zig mees-
 ter te maaken van een' overtogt over de *Schel-
 de*, welken stroom Koning Willem dagt over
 te trekken, om daarna, zo men meende, het
 be-

beleg te slaan voor Duinkerken; vondt, tot zyne verwondering, dat de Franschen reeds over de Schelde geraakt waren, en zig, ten getale van dertigduizend man, by Port d'Espierres, zo wel verschanst hadden, dat men geen kans zag, om hen, met hoop van voordeel, aan te tasten. De Daufyn hadt het Leger, in zes dagen, doen trekken, van Vignamont, over vyf rivieren, tot aan Pont d'Espierres, met zo veel spoed en orde, dat deeze optogt voor een zyner roemrugtigste bedryven gerekend wordt. Hy verloor egter een groot getal van paarden: doch het dekken van Fransch Vlaanderen, daar de Bondgenooten ten minste de Winterlegeringen betrokken zouden hebben, boette dit verlies rykelyk. Ook was Lodewyk de XIV, zo verheugd over deezen togt, dat hy 'er de Legerhoofden en foldaaten, Regement voor Regement, over bedankte, in eenen brief, die voor 't hoofd van 't Leger gelezen werdt. De Daufyn bleef, sedert, met het gros des Legers, leggen omtrent Kortryk, en zondt manschap af, om Yperen, Meenen, S. Wynoksbergen, Veurne en Duinkerken te beschermen. Koning Willem, ziende dat 'er niets te verrigten viel in Vlaanderen, deedt Huy, in Herfstmaand, belegeren, door den Hertoge van Holstein-Ploen. De bezetting week terstond in 't Kasteel, welk hevig beschoten werdt, en zig, tien dagen na 't openen der loopgraaven, overgaf, by verdrag, welk den agtewintigsten getekend werdt. Hiermede eindig-

1694.

De Hertog van Holstein-Ploen verovert Huy.

1694. digde de veldtogt in de Nederlanden (*h*). Koning Willem, eenige weeken op 't Loo en in den Haage gefleeten hebbende, keerde, in Slagtmaand, naar Engeland te rug (*i*).

X. In Duitschland, was ook luttel voorgevallen. De Keizerschen, onder den Prins van Baden, lagen omtrent Heilbron. De Lorges, met het Fransche Leger, over den Ryn getoogen zynde, schieen hem slag te willen leveren, doch Prins Lodewyk trok hem te gemoet: waarop hy afweek naar Wislok, over den Nekkar toog, en 't platte Land in deezen oord deerlyk afliep. De Keizerschen maakten zig, sedert, meester van Wislok, na een scherp gevegt, waarin driehonderd Franschen en half zo veel Duitschen sneuvelden. De Lorges trok, daarna, wederom over den Rynstroom te rug. De twee Legers lagen toen, eenen geruimen tyd, te loeren op elkanderen, zonder iet te verrigten. Eindelyk, toogen de Keizerschen ook over den stroom. De Franschen braken, op de eerste tyding hiervan, op, en toogen naar Landau. De Prins van Baden volgde hen op de hielen, tot aan Weisenburg toe, zig, onder weg, van verscheiden' kleine plaatfen in den Elzas meester maakende. Men verwagte nu eenen veldslag, of, ten minste, dat de Keizerschen de Winterlegeringen aan de linkerzyde des Rynstrooms zouden betrokken hebben. Doch geen

(*h*) FROQUIERES Memoir. Hist. & Milit. Tom. I. p. 222.
290, 433. DANIEL Journ. p. CLXVI, CLXXVII. TINDAL
Vol. II. [or XVII.] p. 480-182.

(*i*) TINDAL Vol. II. [or XVII.] p. 494.

geen van beide gebeurde. De Keizerschen, 1694.
 eenige Magazynen des vyands, en 't paarden-
 voeder, in deezen oord, bedorven, en eenen
 grooten buit van vee bekomen hebbende, keer-
 den, na weinige dagen, over den Ryn te rug:
 waarmede de veldtogt in Duitschland een einde
 nam (*k*).

In Piemont, werdt even weinig uitgevoerd. in Italie,
 De Bondgenooten, in plaats van, gelyk men
 gedacht hadt, Casal te belegeren, vergenoeg-
 den zig, met het inneemen van de Sterkte S.
 George. De Dalluiden behaalden eenig voor-
 deel op de Franschen, in de valeijen van Pra-
 gelas en S. Martin, en deeden eenen inval in
 het Dauphiné. Wyders, viel 'er niets voor,
 hier omtrent. De Koning van Frankryk hadt,
 reeds in 't voorleeden jaar, kort na den slag by
 Masfaille, voorslagen tot eene afzonderlyke
 Vrede laten doen aan den Hertoge van Sa-
 voje (*l*): die dezelve, openlyk, van de hand
 gewezen hadt; doch, desonaangezien, in hei-
 melyke onderhandeling bleef met het Fransche
 Hof. Aan welke onderhandeling voornaamlyk
 werdt toegeschreeven, dat 'er, met het aan-
 zienlyk Leger der Bondgenooten, in Italie, niet
 meer verrigt werdt (*m*).

Doch terwyl de Franschen, in Italie, daar in Kata-
 zy zwakst waren, den Hertog van Savoje, lonie.
 door onderhandeling, zогten te brengen tot
 eene afzonderlyke Vrede, zогten zy, in Ka-

ta-

(*k*) TINDAL *Fol. II.* [or XVII.] p. 487.

(*l*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom. I.* p. 26, 38.

(*m*) TINDAL *Fol. II.* [or XVII.] p. 486.

1694. talonie , daar zy de meeste magt hadden , dert
 Koning van Spanje töt vrede te noodzaaken ,
 door de wapenen. De Maarfchalk de Noail-
 les trok , in Bloemaand , over de Ter , langs
 welke , de Spanjaards , onder den *Hertoge van*
Escalone , gelegerd waren. Hier viel , op den
 zevenentwintigften , een bloedig gevegt voor ,
 waarin de Spanjaards te kort fchooten , en ge-
 noodzaakt werden te wyken. De Franfchen
 floegen , daarna , 't beleg voor Palamos , welk
 zig , den tienden van Zomermaand , op den
 elfden dag na 't openen der loopgraaven , aan
 hun overgaf. Toen werdt Gironne belegerd ,
 en , nog voor 't einde der maand , ingenom-
 men , by verdrag. Oſtalrik , eene kleine Stad
 met een Kasteel op den weg naar Barcelona ,
 werdt , in Hooimaand , overmeesterd door No-
 ailles , die , federt , te rug gekeerd , het be-
 leg floeg voor Kastelfollit ; welk in drie da-
 gen , aan hem overging , op den agtften van
 Herfstmaand. Escalone hadt , midlerwyl , Oſ-
 talrik belegerd , en de Phats zo vinnig aan-
 getast , dat de Fransche Bevelhebber , *de la*
Reinterie , reeds in besprek getreden was over
 de voorwaarden der overgave , toen de aan-
 komst van Noailles de onderhandeling deedt
 afbreeken , en de Spanjaards noodzaakte , de
 Stad te verlaaten. Barcelona was nu de ee-
 nigſte ſterke Stad in Karalonie , die nog in
 de handen der Spanjaarden was ; en deeze
 werdt thans gedreigd met eene belegering , te
 water en te lande. Doch de Engelsche Ad-
 miraal Ruffel , die , gelyk wy te vooren heb-
 ben aangetekend , met eene Vloot Engelsche
 en

en Staatsche Oorlogschepen, naar de Middellandsche zee gezeild was, verhinderde de uitvoering van deezen toeleg. De Fransche Vloot, onder den Graave van Tourville, bleef in de haven van Toulon leggen. De vereenigde Vloot overwinterde te Kadix, en hieldt de Fransche beslooten, in de Middellandsche zee: 't welk gelegenheid gegeven hadt, tot het ontrusten der Fransche zeehavens, langs de kusten van Bretagne en Normandye (n).

1694.

De Bondgenooten waren, dit jaar, aan de meeste oorden, wederom ongelukkig geweest, of hadden de zwaare kosten, tot de uitrustingen ter zee en te lande vereischt, byna vergeefs, gespild. De Keurvorst van Saxen, die den Bondgenooten twaalfduizend man hadt bygezet, was in Bloemaand deezes jaars getreden in 't Groot Verbond (o). De Koning van Groot-Britanje en de Staaten hadden, ten zelfden tyde, een nieuw Verdrag geslooten, met Rudolf Augustus en Anthon Ulrich, Hertogen van Brunswyk-Wolfembuttel, waarby deezen zig verbonden hadden, den twee Mogendheden nog tweeduizend man te leveren, boven de drieduizend, die zy reeds van hun in dienst hadden. De twee Mogendheden hadden ook beloofd, de Hertogen te zullen ondersteunen, in het voorstaan hunner eischen op de Huizen van Zell en Hanover.

XI.
Verdrag
met de
Hertogen
van
Brunswyk-
Wolfembuttel.

Doch

(n) TINDAL Vol. II. [or XVII.] p. 423, 482-486. DANIEL JOURN. p. CLXXIV-CLXXVI.

(o) Resol. Holl. 26 July 1694. bl. 262.

1694.

Algemeen
verlan-
gen naar
Vrede.

Opening
van de
zyde van
Frankryk.

Doch by een afzonderlyk punt was verklaard, dat de Kroon van Groot-Britanje tot geenen daadelyken bystand gehouden zou zyn, en slegts haar aandeel in de tweeduizend, niet in de drieduizend man, voldoen (p). Met den Landgraave van Hefen-Kafel, was men ook overeengekomen, om de drie regementen, welken men van hem in dienst hadt, nog eenigen tyd in dienst te houden (q). De last des krygs werdt, derhalve, langs hoe zwaarder voor de Staaten. 't Gemeen begon, hier en in Engeland, ook te morren, dat men groote Legers onderhieldt, die slegts fcheenen te dienen, om eenige maanden te velde te leggen, in 't gezigt des vyands, zonder dat 'er iet merkwaardigs voorviel. De gemoeden neigden, derhalve, allengskens tot vrede. Frankryk was ook zo t'eenemaal uitgeput, door de lasten des krygs, aan zo veele oorden tevens, dat de Koning, op 't einde des jaars, zynen onderdaanen, op nieuws, deedt hopen, dat hy de Vrede zocht. Zelfs zondt hy eenige luiden van aanzien af, om heimelyk te onderftaan, op wat voorwaarden, de Keizer of de Staaten zouden te beweegen zyn, tot het fluiten eener afzonderlyke Vrede. De Staaten vaardigden Gemagtigden af naar Maastricht, daar de afgezondenen van 't Franfche Hof hun te kennen gaven, op wat voet, zy de handeling zouden willen beginnen. Doch
men

(p) *Vitez Du MONT Corps Diplom. Tom. VII. P. II. p. 237.*

(q) *Resol. Holl. 5 Febr. 1694. bl. 36.*

men vondt de Fransche Volmagten zo bepaald, dat de byeenkomst, terstond, afgebroken werdt. De Franschen gaven, daarna, voor, dat zy nimmer iemant afgezonden hadden, om voorflagen van vrede te doen, en dat zulks slegts voorgegeven werdt, van de zyde der Bondgenooten, om 't volk in den waan te brengen, dat de oorlog op 't einde liep, alzo Frankryk, alomme, aanzoek deedt tot vrede. Midlerwyl, werden 'er, in Engeland en hier, verscheiden' Geschriften verspreid, waarin beweerd werdt, dat de voorwaarden van Vrede, door Frankryk voorgeslaagen, niet veiliglyk, konden aangenomen worden. Men bereidde zig ook, van wederzyde, tot het voortzetten des krygs (r). In Frankryk, stelde men ongewoone middelen in 't werk, om penningen te vinden, en onder anderen een hoofdgeld, welk, tot zes maanden na het sluiten der Vrede, geheeven zou worden, en waarvan niemant, zelfs de Prinzen niet verschoond bleeven (s).

1694.

De Staaten der Vereenigde Gewesten waren, voor eenigen tyd, wederom in geschil gemaakt met den Koning van Deenemarke, over 't aanhouden en neemen van wederzydsche schepen (t). De Koning hadt, hierop, in den aanvang deezes jaars, eenige Hollandsche Koopvaardyschepen in beslag genomen, onder voorwendsel, dat zy onvrye goederen

XII.
Verschil
met den
Koning
van Deenemarke, bygelegd.

(r) TINDAL Vol. II. [of XVII.] p. 482, 488--494.

(s) DANIEL JOURNAL, p. C. XXIX.

(t) Resol. Holl. I July 1693, bl. 246.

1694. voerden. Men hadt, daarna, ook vierender-
 tig Deenfche fchepen, hier te Lande, aange-
 houden, onder verklaring, dat zy niet ont-
 flaagen zouden worden, zo lang men de Hol-
 landfche fchepen, te Koppenhagen, ophieldt.
 De twist zou hooger gelooopen zyn: doch
 de Keizer, de Koning van Zweeden en de
 Keurvorst van Brandenburg bemiddelden,
 eerlang, een Verdrag, tufchen de twee Mo-
 gendheden, welk in Bloei maand getroffen
 werdt, waarna de fchepen wederzyds werden
 vrygegeven (u).

De Keur-
 vorst van
 Keulen
 wordt
 Bifchop
 van Luik.

De Prins en Bifchop van Luik, in den
 aanvang deezes jaars, overleeden zynde, deedt
 het Franfche Hof zyn best, om den Kardi-
 naal van Bouillon te doen verheffen tot dee-
 ze waardigheid: 't welk, zo 't gelukt ware,
 de zaaken der Bondgenooten in deezen oord
 zeer zou hebben benadeeld. Doch het groot-
 fte gedeelte van 't Kapittel verkoor den Keur-
 vorst van Keulen; het overig gedeelte den
 Groot-Meester der Duitfche Orde tot Bis-
 fchop, die beide de bevestiging van het Wee-
 ner-Hof en van den Paus zogten te verkry-
 gen. De eerfte werdt, door den Koning van
 Groot-Britanje en door de Staaten, gedraa-
 gen: de andere was Schoonbroeder des Kei-
 zers. Men vreesde, dat hun dingen naar den
 Bifchoppelyken myter tweedragt verwekken
 zou tufchen de Bondgenooten zelve: doch
 de dood des Groot-Meesters, die federt voor-
 viel, deedt deeze vrees verdwynen. De Paus

cia

(u) Refol. Holl. 20 May 1695, bl. 170.

en de Keizer verklaarden zig toen beide voor den Keurvorst van Keulen, die, kort hierna, in 't Bisdom van Luik, bevestigd werdt (y). 1694.

De Hervormde Kerk van Holland was nog niet in volkomen rust geraakt. De geschillen tusschen de aanhangers van Voetius en Coccejus, die reeds eenige jaaren geduurd hadden, en door de voorzorge der hooge Regeeringe, eenen geruimen tyd, in bedwang gehouden waren, scheenen nu, van nieuws, heviger dan voorheen, gedreeven te worden. Sommige Predikanten zouden zelfs niet ongaarne gezien hebben, dat de stellingen hunner partyen openlyk veroordeeld geweest waren. Zy meenden Koning Willem op hunne zyde te hebben, schoon de Staaten van Holland al neigen mogten tot gemaatigheid. Doch zy bedroogen zig. De Staaten, geraadpleegd hebbende met zyne Majesteit van Groot-Britanje, als Stadhouder, beslooten, op den agttienden van Wintermaand „ dat „ de Hoogleeraars en Predikanten zig houden zouden aan de gewoonlyke Leer der „ Hervormde Kerken, vervat in den Catechismus, de Belydenisse en de Regels der „ Nationale Dordrechtsche Sinode; niets „ schryvende of leerende, welk daarmede „ streedt, en met elkanderen, in Broederlyke eendragt, verkeerende, zonder elkanderen, by de Regeeringe, by de Ledemaaten der Gemeente, of by anderen, eenigszins, verdagt te maaken. Dat zy zulke pun-

XIII. Kerkelyke geschillen in Holland.

De Staaten be- raamen eenen weg tot vrede in de Kerke.

ten

(y) TINDAL Vol. II. [or XVII.] p. 479.

1694. „ ten, die de Dordrechtſche Sinode onbe-
 „ ſliſt gelaaten hadt, op hun eigen oordeel,
 „ niet zouden voorgeeven te zyn van zulk
 „ een gewigt, dat, zonder dezelve, de Schrift
 „ niet wel noch genoegzaam ter zaligheid
 „ zou kunnen verſtaan worden: doch zig,
 „ omtrent deeze punten, gedraagen naar de
 „ byzondere Kerken-ordeningen. Dat zy zig
 „ van ongewoone en onſchriftuurlyke ſpreek-
 „ wyzen zouden onthouden: ook van zulke
 „ toepaſſingen der Profeetſien, die misnoe-
 „ gen en opſchudding zouden kunnen ver-
 „ oorzaaken: of, zo iemand het tegendeel
 „ overkwame, zou hy zulk eene verklaring
 „ by zyne woorden moeten voegen, waaruit
 „ bleek, dat hy niet afweeke van de Leere
 „ der Hervormde Kerke. Dat de Hoogleer-
 „ aars, in 't byzonder, zig zouden wagten
 „ van voorſtellingen, die den Studenten aan-
 „ leiding zouden kunnen geeven, om de ver-
 „ borgenheden des Christelyken Geloofs te
 „ behandelen naar de regels der Filozofie,
 „ en alles te verwerpen, waarvan de reden
 „ niet zo duidelyk voorkwam, als van enkel
 „ natuurlyke zaaken; alzo, hierdoor, 't Ge-
 „ loof eerlang ſchipbreuk lyden, en de Kerk
 „ in de uiterſte verwarring geraaken zou kon-
 „ nen. Dat men, in het beroepen van Pre-
 „ dikanten, alleen zou zien op Perſoonen,
 „ die ſtigtelyk in leer en leeven, en van een
 „ gemaatigden en vreedzaam aart waren.
 „ Dat alle deeze punten den Hoogleeraa-
 „ ren en Predikanten zouden voorgehou-
 „ den worden, op dat ze 'er zig naar gedroe-
 „ gen

„gen (w).” Van dit Besluit werden Afdrucksels gezonden aan alle Overheden en anderen, die iet, in 't beroepen van Predikanten, te zeggen hadden; en last kreegen, om, zo veel mogelyk ware, de hand te houden aan de stipste naarkominge van het zelve (x). Sedert, bedaarde de hevigheid der twistende partyen, allengskens. De gemaatigdheid en vreedzaamheid, de weg tot bevordering geworden zynde, kwamen veelen Leeraaren bekoorlyker voor, dan zy plagten.

In Zomermaand deezes jaars, was de Raadpensionaris Heinfius, wederom, voor vyf jaaren, aangenomen, tot het gewigtig ampt, welk hy bekleedde: op dezelfde voorwaarden, welken hy, voorheen, bedongen hadt (y).

Terwyl men, in Engeland en hier te Lande, nieuwe toebereidsels ten oorloge maakte, tegen de volgende Lente, werdt Koningin Maria, die Groot-Britanje, verscheiden' jaaren agtereen, in 't afzyn van den Koning, haaren Gemaal, loffelyk geregeerd hadt, overvallen van de kinderpokjes, die haar, binnen weinige dagen, uit het leeven rukte, op den zevenden van Louwmaand, ten een uur des morgens, in het drie-endertigste jaar haars ouderdoms. Zy werdt, in Engeland, en zelfs in de Vereenigde Gewesten, van grooten en kleinen, opregtelyk betreurd. De Koning was zo getroffen van haaren dood, dat hy, verschei-

XIV.
Maria,
Koningin van
Groot-Britanje
sterft.
1695.

(w) Resol. Holl. 18 Decemb. 1694. bl. 593.

(x) Groot-Plakaatb. IV. Deel, bl. 341.

(y) Resol. Holl. 18 Juny 1694. bl. 223.

1693. scheiden' weeken, buiten staat was, om zig met zaaken van gewigt bezig te houden (z). De Prinses Anna was, sedert eenen geruimen tyd, in de ongunst gevallen van den Koning, en van de Koninginne, haare Zuster; doch zy verzoende zig, terstond na de dood der Koninginne, met den Koning (a). Sommigen schryven, dat de Graaf van Portland de eenigste was, die deeze verzoening zocht tegen te houden. Ook wil men, dat zy slegts uitwendig geweest is, en dat zyne Majesteit zig nimmer bekommerde, dat aan de Prinsesse eenige wezenlyke blyken van agtinge betoond werden (b). En deeze koelheid schynt een der eerste grondslagen geweest te zyn van den afkeer, dien de Prinses, in laater' tyd, op den Troon van Groot-Britanje verheeven zynde, van den Koning en van 's Konings maatregels en vrienden betoond heeft.

Koning
Willem
steekt o-
ver naar
Holland.

Het afsterven en de begraafenis der Konin- ginne, en het regelen der Regeeringe van Groot-Britanje, in 's Konings afzyn, hieldt zyne Majesteit langer in Engeland op, dan men verwacht hadt. 't Liep aan tot diep in Bloei maand, eer hy herwaards overstak. Hy landde, den vierentwintigsten, in de Oranje- Polder, en kwam nog dien zelfden avond, in den Haage (c), van waar hy zig, na een kort verblyf (d), begaf naar het Leger der

Bond-

- (z) BURNET Vol. II. p. 136. TINDAL Vol. II. [or XVII.] p. 500—504.
 (a) TINDAL Vol. II. [or XVII.] p. 510.
 (b) Gedrag van de Hertogin van Marlbour. bl. 118, 119.
 (c) TINDAL Vol. III. [or XVIII.] p. 69.
 (d) Resol. Holl. 26 May 1695. bl. 220.

Bondgenooten, welk toen, te Gend, byeen-
getrokken was. 1695.

Men was nu overeengekomen, om het Le-
ger in de Spaansche Nederlanden in tweeën
te verdeelen, en dus den vyand onzeker te
houden van 't gene men dacht te ondernee-
men. De Krygsmagt van Frankryk overtrof,
hier, die der Bondgenooten niet meer: 't
welk, in den jongsten veldtogt, duidelyk, ge-
noeg gebleeken was. Ook hadt Lodewyk de
XIV, in Louwmaand deezes jaars, zynen
grootsten Veldheer, den Hertog van Luxem-
burg, verlooren. Hy was opgevolgd, door
den *Maarschalk de Villeroi*, die in Krygskun-
de verre beneden hem geschat werdt. Ko-
ning Willem hadt, hierom, geoordeeld, dat
de gelegenheid thans gunstig was, om een be-
leg van aanbelang te onderneemen. De Bis-
chop van Munster was, in Lentemaand, ook
in 't Groot verbond getreden, en hadt zig
aan den Keizer, den Koning van Groot-Bri-
tanje en de Staaten verbonden, om, boven
de drieduizend man, die hy den Ryke reeds
verschafft hadt, nog vierduizend man op de
been te brengen, en of naar den Rynkant,
of naar de Spaansche Nederlanden te zenden
(e). Het Leger der Bondgenooten, versterkt
met deeze manschap, overtrof dat des vyands
verre in getal. De Franschen hadden, om
hunne Nederlanden te dekken, nieuwe Li-
nien opgeworpen, tusschen de Schelde en
de

XV.
Opening
van den
veldtogt
in de
Spaan-
sche Ne-
derlan-
den.

(e) Resol. Holl. 27 Sept. 1695. Bl. 400. *Felix DU MONT*
Corps Diplom. Tbm. VII. P. II. p. 337.

1695. de Leye; 't welk de Keurvorst van Beieren, in Grasmaand, vergeefs, gezogt hadt te beletten (*f*). Doch de Bondgenooten hadden een gewigtiger werk voor. Hun Leger werdt, eerlang, verdeeld, en sloeg zig, gedeeltelyk, tusfchen Thielt en Deinze, in Vlaanderen, gedeeltelyk, op den weg van Brusfel naar Den-dermonde, in Brabant, neder. Het eerste deezer twee Legeren stondt onder bevel van den Koning zelven, die den Prins van Vaudemont onder zig hadt: het ander onder dat van den Keurvorst van Beieren, onder wien de Hertog van Holstein-Ploen geboodt. Aan de Mehaigne, lag ook nog eenige Brandenburgsche, Luiksche en Staatsche manschap, onder den Baron de Heide en den Graave van Berlo. Het hoofdleger des vyands onder de Villeroi lag by Leuze. Bouflers was, omtrent de Sambre, gelegerd, en Montal hadt zig, met eenige manschap, nedergeslaagen, tusfchen Yperen en het Fort de Knokke, om agt te geeven, op de bewegingen van den Majoor-Generaal *Ellemberg*, die omtrent Diksmuiden lag. In 't begin van Zomermaand, kort na dat Koning Willem in 't Leger by Deinze gekomen was, trok Bouflers over de Sambre, naar den kant van Fleury, terwyl Villeroi over de Schelde toog, om den voorraad langs de linkerzyde deezer Riviere te verteeren. Koning Willem beval, hierop, den Graave van Athlone, met eenige Ruitery, uit het Leger onder den Keurvorst van Beieren,

Bewee-
gingen
der we-
derzyd-
sche Le-
geren.

(*f*) DANIEL Journal, p. CLXXIX.

ren, te trekken naar het Graaffchap Namen, om op de bewegingen van Boufflers te passen. Tot versterking van dit Leger, zondt hy, in de plaats van de Ruitery onder Athlone, eenige Ruitery uit zyn eigen Leger derwaards, onder den *Markgraave de la Forest*, terwyl hy zelf opbrak met zyn Leger, en zig by Bekelaar nedersloeg. Van hier, zondt hy eene party uit op kondfchap, die twee vyandyke partyen aantastte, en tot onder de wallen van Yperen wyken deedt. Villeroi zelf toog over de Leye, agter de Linien tusfchen Meenen en Yperen, hebbende tien-duizend man van zyn Leger afgezonderd, tot versterking van Boufflers, die nu tot aan Pont d'Espierre was voortgetrokken. Koning Willem, den dertienden van Zomermaand, tegen den avond, 's vyands Linien bezigtigd hebbende, vondt Villeroi, agter dezelve, zo veilig gelegerd, dat hy ongeraaden vondt, hem aan te tasten. Nogtans, geliet hy zig, als of hy 't van zins ware, op dat hy den vyand onzeker zou houden van zynen waaren toeleg, en bewegen, om zyne meeste magt herwaards te trekken. Ten deezen zelfden einde, trok ook de Keurvorst van Beieren over de Schelde, en floeg zig neder te Kerkhoven, by Hauterive, tegen over de nieuwe Fransche Linien, tusfchen de Schelde en de Leye, binnen welken, Boufflers genoodzaakt werdt te wyken. Weinige dagen laater, deedt de Koning het Fort de Knokke aantasten door den Hertoge van Wurtemberg; bevel voerende over de manschap, die

1695. by Diksmuiden lag, en over eenige andere, uit 's Konings Leger, derwaards gezonden. De Keurvorst van Beieren deedt ook eenen loozen aanval op de nieuwe Linien. Men maakte nog andere bewegingen, om den vyand te misleiden, terwyl de manschap die aan de Mehaigne lag, en met welke, de Graaf van Athlone zig, eerlang, vereenigde, bevel kreeg, om naar den kant van Namen te trekken (g).

De Bondgenooten belegeren Namen. Tot hiertoe, hadt Koning Willem zynen toelig bedekt gehouden, en 's vyands magt, grootendeels, gelokt naar eenen kant, op welchen hy niets in den zin hadt. Doch tegen 't einde van Zomermaand, kreegen de Heide en Athlone bevel, om Namen te berennen. Athlone, versterkt met de Brandenburgsche manschap, sloeg den weg op naar Charleroi, en liet den vyand nog in onzekerheid, of men 't op deeze Vesting gemunt hadt, of op Namen. Koning Willem, zyn Leger, midlerwyl, te rug gevoerd hebbende tot aan Roufelaar, trok, van een sterk geleide verzeld, naar den Maaskant. De Heide, aan 't hoofd der Staatsche en Brandenburgsche manschap, legerde zig, tusschen de Maaze en de Sambre, voor Namen, op den derden van Hooimaand. Een andere hoop volks, de Plaats aan de zyde van Kondrotz besluiten willende, kon 't niet uitvoeren, voor dat Boufflers, zig, met eenige regementen Dragonders, ge-

(g) TINDAL *Vol. II.* [of XVII] p. 96—99. FEUQUIERES *Memoir. Hist. & Milit. Tom. I.* p. 290, 447.

geworpen hadt in de Stad, die, kort hierop, door het Leger onder den Keurvorst van Beieren, zo wel als het Kasteel, van alle zyden, beslooten werdt. Koning Willem, ondertusfchen, ook voor de Stad gekomen, verdeelde de Legerfteden; die, ter oorzaake van de gelegenheid van Namen aan de Maaze en Sambre, in drie hoofdkwartieren bestonden. De Koning lag, langs de Sambre en Maaze, naar den kant van Brabant, hebbende onder zig drie-entwintig Bataillons en honderd en twintig Esquadrons, onder Holstein-Ploen, Athlone, Obdam, Tilly, de la Forest, *Warsfusé*, *de Huybert*, *Ittersum*, *Salisch*, *Fagel* en andere Overften. De Keurvorst van Beieren lag, tusfchen de twee rivieren, naar de zyde van Henegouwen, met vierentwintig Bataillons en twintig Esquadrons, onder de Spaanfche en Beierfche Veld-Overften, den Generaal Koehoorn en den Majoor-Generaal van Brandenburg. Langs de Maaze, in Kondrorz, of naar de Luikfche zyde, lagen de Heide, Berlo en andere Brandenburgfche en Luikfche overften, met tien Bataillons en zestig Esquadrons onder zig. De drie kwartieren hadden gemeenfchap met elkanderen, langs drie bruggen, eene op de Sambre, en twee op de Maaze, van welke laaften, de eene boven, de andere beneden de Stad lag. Na 't affteeken der Legerfteden, werdt het bosch van Marlagne, gedeeltelyk, om verre gehouwen, om de toegangen naar 't Leger te stoppen. Toen arbeidde men aan de verschanfingen, onder bevel van den Generaal Koehoorn.

De

1695.

De Graaf van Athlone en de Graaf van Berlo toogen, ten zelfden tyde, met de meeste Ruitery naar de Pieton, om den voorraad aldaar te verteeren, tegen de aankomst des vyands. De Hertog van Wurtemberg hadt, midlerwyl, het Fort de Knokke verlaaten, en zig gevoegd by het Leger te Roufelaar, welk Koning Willem, naar Namen vertrekkende, ge-laaten hadden onder 't opperbevel van den Prinse van Vaudemont, die, op de tyding dat de Maarfchalk van Villeroi eenige manfchap afgezonden hadt naar den Maaskant, ook eenige Bataillons, onder den Majoor-Generaal *Ranfai*, den Graave van Nasfau en den Heere *Cutts*, naar Namen fchikte, tot verfterking van 't Leger der Bondgenooten (*h*).

Gelegenheid der Vestingwerken van de Stad en 't Kasteel.

De belegerden ftelden zig vast in ftaat, om de Stad en 't Kasteel, gehouden voor de fterkfte Vestingen der Nederlanden, te verdedigen tot het uiterfte. De Franfchen hadden, sedert dat Namen in hunne magt geweest was, de Vestingwerken der Plaatsen merkelyk verbeterd, de gebreken herftellende, die eertyds gelegenheid gegeven hadden, dat beide het Kasteel en de Stad hun ligter in handen gevallen waren: doch alles was, volgens hun beftek, nog niet voltooid, toen de belegering begonnen werdt. De Sterkte Koe-horn in 't byzonder hadt eene zwakke zyde, naar den kant van de Sambre en van de Stad. Voorts, was de Vesting van krygs-en mond,

mondbehoefden, voor eenige maanden, voorzien. De bezetting werd op twaalfduizend man gerekend. Zy stondt onder den *Graave van Guiscard*, een' ervaren' bevelhebber. Doch Bouflers hadt zig ook in de Plaats geworpen, gelyk wy reeds gemeld hebben. Ook bevondt zig, in dezelve, de bloem der Fransche Ingenieurs, Konstapels, delvers en bombardiers. Men stelde, hierom, vast, dat het beleg veel volks kosten, en van langen duur zyn zou. De verschanfingen voltrokken zynde, begaf Koning Willem zig naar het Kwartier van den Baron de Heide: van waar men de nadernissen besloot te beginnen tegen de S. Nikolaas-Poorte der Stad. De Loopgraaven werden, den elfden, geopend, zonder merkelyke verhindering. Des anderendaags begon het grof geschut te speelen van twee batteryen, terwyl de arbeid aan de Loopgraaven voorspoedig voortging (i).

De Maarschalk van Villeroy, ondertusfchen, vernomen hebbende, dat de Prins van Vaudemont een goed deel volks afgezonden hadt naar 't Leger voor Namen, besloot, te Kortryk en te Harlebeek, over de Leye te trekken, en hem aan te tasten. De overtocht geschiedde, op den dertienden van Hooimaand, terwyl Vaudemont zig in slagorde stelde tusfchen Grammen en Kaneghem. Doch een gedeelte van 't vyandlyk Leger was op weg geslaagen naar Kordes, zo 't scheen, tot ontzet van Namen; en een ander gedeelte trok voort

1693.

(i) TINDAL *Vol. III.* [of XVIII.] p. 102 — 106.

1695. voort tot aan de rivier de Mandel, zo dat
 — Vaudemont nog onzeker bleef van 's vyands
 toeleg. Hy bleef hierom daar hy was, alleen-
 lyk agtgeevende op de beweegingen der Fran-
 fchen, die zig, midlerwyl, meester maakten
 van de Sloten te Ingelmonfter en te Molen-
 beek, en 's avonds, voor een gedeelte, ver-
 fcheenen, in 't gezigt der linker vleugel van
 't Leger der Bondgenooten. Vaudemont ver-
 anderde toen een weinig van standplaatfe, en
 besteedde den nacht, om eene verfchanfing op
 te werpen, rondsom zyne Legerftede. In
 deezen ftand, verwagte hy den vyand: die,
 tweemaal zo fterk in getal, den veertienden,
 op hem aantrok, en Montal afzondt, om ag-
 ter 's Prinfsen Leger post te vatten, en des-
 zelfs agterhoede aan te tasten, terwyl Ville-
 roi, van vooren, op den Prinfe inbreeken
 zou. Maar Vaudemont, onderrigt van Mon-
 tals toeleg, vondt geraaden te wyken. Hy
 gaf dan bevel, om de verfchanfingen, aan
 alle kanten, te voltoojien, en uit het gefchut
 van de linker vleugel, geduuriglyk, te vuu-
 ren op den vyand, op dat men niet waanen
 zou, dat hy van zins ware, af te trekken.
 Ten zelfden tyde, deedt hy 't gefchut van de
 regter vleugel afvoeren naar Deinze, zo hei-
 melyk, dat 'er de vyand niets van gewaar
 werdt. 't Voetvolk maakte voorts zulke be-
 weegingen, die 't oogmerk van Vaudemont
 verborgen hielden door Villeroi, tot dat het
 gantsche Leger geweeken was, zonder dat
 het de vyand gemerkt hadt. Vaudemont en
 Wur-

Brave
 aftogt
 van den
 Prinfe
 van Vau-
 demont.

Wurtemberg bleeven langst op de Legerstede, verzeld van eenen kleinen hoop paarden: en toen zy, eindelyk, ook aftrokken, werd Villeroi eerst gewaar, dat hy misleid was. Hy deedt zyn best wel, om de agterhoede des Prinzen van Vaudemont te slaan. Doch hier-tegen was zulke goede zorg gedraagen, dat de aftogt in orde geschiedde, zonder dat de agterhoede iet leedt van belang. Vaudemont trok voort, tot onder de wallen van Gend, daar hy veilig was. Onder 't trekken, voorzag hy Deinze, en daarna ook Nieuwpoort van meerder bezetting. Hy lei veel eers in met deezen aftogt (*k*), waardoor hy, zo Koning Willem schreef, beter getoond hadt een' bedreeven Veldheer te zyn dan hy 't, door 't winnen van eenen Veldslag, zou hebben kunnen toonen (*l*).

't Beleg van Namen werdt, midlerwyl, voortgezet. De belegerden deden twee of drie uitvallen, met kleine vrugt. Doch op den agttienden van Hooimaand, vielen zy uit, met twaalfhonderd paarden en vier Esquadrans Dragonders. Zy deden de belegeraars eerst wyken uit eene onvoltrokken' Reduit, ter regter zyde der brugge over de Maaze, opgeworpen; doch werden, eerlang, met verlies van tweehonderd man, te rug gedreeven naar de Stad. De belegeraars hadden niet minder geleeden. De Loopgraaven nu, tot op een musketschoot van de Kontrescharpe, zyn-

(*k*) *Polez DANIEL Journal, p. CLXIX.*

(*l*) *TINDAL Vol. III. [or XVIII.] p. 106—113.*

1695. zynde voortgezet, begon men storm te loopen. De belegerden weerden zig wakkerlyk; doch moesten, eindelyk, wyken. 't Gevegt, waarin, van de zyde der Bondgenooten, twaalfhonderd man verlooren werdt, duurde omrent twee uren. Hierna begon men de Stad nog van verscheiden' andere kanten te naderen, met delven: 't welk de belegerden bewoog, den brand te steeken in de wooningen onder de Stad. Men begon, eerlang, te schieten op de werken voor de S. Nikolaas-Poorte, uit agtien stukken. De zwaare regen, die, ten deezen tyde, viel, veragterde het beleg merkelyk. Doch op den zevenentwintigsten, was men in staat, om het bolwerk van S. Nikolaas te bestormen; en vermeerderde den bedekten weg van het zelve, door de wakkerheid van het Engelsch en Staatsch voetvolk, welk zig hier kweet, zonder weêrgade. Ten zelfden tyde, maakte de Keurvorst van Beieren zig meester van eenige posten tuschen de Sambre en de Maaze. Zelfs floeg hy eene brug over de Sambre, en veroverde, onder 't geduurig schieten der Franschen, de Abtdy van Salfines, een' post van merkelyk belang; waardoor, daarna, 't beleg van 't Kasteel gemakkelyker gemaakt werdt. Ook viel hy, hier, eerlang, aan op Vaubans Linie, die de buitenwerken van 't Kasteel omringde; en veroverde een reduit, eenige batteryen en de Linie zelve, met verlies van slegts tweehonderd man, dooden en gekwetsten. Koning Willem, die den aanval

val aan de zyde van 't Kasteel bygewoond hadt, keerde daarna wederom naar de loopgraaven voor de S. Nikolaas-Poorte, welke buitenwerken lievig beschooten werden. Ook werden 'er veele bomben in geworpen, die eene geweldige uitwerking deeden. Eenige Engelschen en Staatschen, onder Cutts en *De-dem*, bestormden een deezer werken, op den tweeden van Oogstmaand, en maakten zig meester van de tweede Kontrescharpe. 't Geschut hadt, ten deezen tyde, zulke wyde breuken gemaakt, dat alles tot eenen algemeenen storm vervaardigd werdt, toen de Graaf van Guiscard de Stad opgaf, by verdrag, welk, den vierden van Oogstmaand, getekend werdt. De Fransche bezetting week, hierop, in 't Kasteel, welk, terstond hierna, werdt belegerd (*m*).

1695.

De Stad
gaat
over.

De Maarfchalk van Villeroi, geenen kans ziende, om den Prinse van Vaudemont, eenige meerdere afbreuk te doen, hadt, midlerwyl, Montal, met eenige manschap, gezonden, om Diksmuiden in te neemen. De Majoor-Generaal Elleberg geboodt over de bezetting deezer Plaats, die slegt versterkt; doch overvloedig van volk voorzien was. Zy werdt niet meer dan zesendertig uren verdedigd, en toen opgegeven, by een schandelyk verdrag, op den agtentwintigsten van Hooimaand getekend, volgens welk, de bezetting krygsgevangen bleef. Twee dagen later,

De Fran-
schen
bemagti-
gen Diks-
muiden
en Dein-
ze.

(*m*) TINDAL *Vol IIJ.* [*of XVIII.*] p. 113-120.

1695. ter, gaf Deinze zig over op bescheidenheid; zonder dat 'er één schoot op gedaan was. De bevelhebbers van Diksmuiden en Deinze werden eerst verdagt gehouden van verraad; doch, geregtelyk onderzocht zynde, alleenlyk schuldig bevonden aan lafhertigheid, die Ellemberg met de dood boeten moest. *O - Farrel*, Bevelhebber van Deinze, werdt uit den dienst gejaagd. Vaudemont zondt aan den Maarschalk van Villeroi, om de bezettingen, die krygsgevangen gemaakt waren, te mogen lossen, volgens het Kartel, tusschen de oorloogende Mogendheden opgerecht. Doch de Franschen hielden zig thans niet aan 't Kartel, 't welk zy meermaalen geweigerd hadden te doen, wanneer zy 'er voordeel in zagen. Villeroi, orde gesteld hebbende tot het slegten der Vestingwerken van beide de Steden, toog over de Leye en de Schelde, naar den kant van Ninove, voorgeevende Namen te willen ontzetten. Vaudemont, eenige versterking van volk uit het Leger voor Namen bekomen hebbende, volgde hem op de hielen. Doch 't bleek, eerlang, dat hy een ander oogmerk hadt. Het Fransche Leger vertoonde zig, den dertienden van Oogstmaand, voor Brusfel, welke Stad Koning Lodewyk belast hadt te bombardeeren, uit weêrwraak, over het bombardeeren van S. Malo en andere Zeeplaatfen van Frankryk. Brusfel werdt dan, twee nagten en eenen dag, gebombardeerd, en met gloeiende kogels beschooten, waarna het Leger afrok naar Enghien. De schade, in de

Zy bombardeeren Brusfel.

de Stad veroorzaakt , werdt op eenige millioenen berekend (n). 1695.

Koning Willem deedt , oudertusfchen , 't beleg van 't Kasteel van Namen , vlytiglyk , voortzetten. Men maakte Loopgraaven tegen de Sterkte Koehoorn : men wierp eenige nieuwe batteryen op , in de tuinen en bolwerken der Stad , van welken vinnig gevuurd werdt op de Sterkten , die 't Kasteel dekten. 't Magazyn van het Duivelsch Huis fprong in de lugt. Bouffers ondernam , met zyne Ruitery , door het Leger der Bondgenooten , te ontwyken uit de Plaatfe ; doch hy vondt alle de toegangen zo wel bezet , dat hy genoodzaakt was , den uitflag van het beleg af te wagten. De belegerden dedden , nu en dan , eenen uitval : doch werden , gemeenlyk , met verlies , te rug gedreeven. Villeroi , midlerwyl , na 't bombardieren van Brusfel , eenige verfterking van manfchap uit het Fransche Leger in Duitschland bekomen hebbende , was voortgetrokken tot aan Fleury , tot ontzet van 't Kasteel van Namen. Vaudemont , zig vereenigd hebbende met de manfchap onder den Graave van Athlone , en ook eenig volk onder den Prinsfe van Hefen van den Rynkant hebbende bekomen , legerde zig , te Mazy , zo voordeelig , dat Villeroi , fchoon veel fterker volk , hem niet durfde aantasten. Koning Willem , de zorg voor 't beleg aan den Keurvorst van Beieren en den Hertoge van Holstein-

De Bondgenooten belegeren 't Kasteel van Namen,

(n) TINDAL Vol. III. [or XVIII.] p. 120 - 125. DANIEL Journ. p. CLXXX, CLXXXI.

1695.

stein-Ploen hebbende opgedraagen, begaf zig naar het Leger te Mazy. Men verwagtte nu, van dag tot dag, eenen veldslag. Doch Villeroi fleet den tyd met heen en weder trekken, zonder dat 'er meer dan enkele fchutgevegten, tusfchen de Franschen en de Bondgenooten, voorvielen. De dertigfte van Oogstmaand was bestemd tot eenen algemeenen storm, waartoe Koning Willem drieduizend Granadiers afzondt naar de vesting. Met het aanbreeken van den dag werden de Sterkten Koehoorn en Terra Nova hevig beschooten, en toen men de breuken groot genoeg oordeelde, deedt de Keurvorst de Vesting opeifchen, door de Graaven van Hoorne en Portland, die den vyand bekend maakten, „ dat de Maarfchalk van Villeroi, drie dagen „ in 't gezigt van 't Leger der Bondgenooten „ gelegen hebbende, zonder eenen veldslag „ te waagen, geweeken was naar de Mehaig- „ ne; dat 'er, derhalve, geen ontzet te hoo- „ pen was; dat zyne Keurvorstelyke Door- „ lugtigheid, genegen zynde om het leeven „ te fpaaren van zo veele braave krygskneg- „ ten aan de eene en de andere zyde, den „ Graave van Guiscard een eerlyk verdrag „ wilde toefstaan, zo hy 't Kasteel wilde over- „ geeven; doch dat hy hem slegts een vier- „ dedeel uurs tyd van beraad geeven kon.” Men deedt Guiscard verslag van deeze boodfchap: doch alzo 'er omtrent een uur verliep, zonder dat hy antwoord zondt, braken Hoorne en Portland de handeling af. 't Schieten be-

't wordt
opge-
eifcht,

begon op nieuws, heviger dan te vooren. 1695:
 Toen werdt 'er storm geloopt op Terra Nova en de Sterkte Koehoorn, te gelyk. Veel volks sneuvelde 'er, in deeze gelegenheid. De aanvallers verlooren wel tweeduizend man, en onder deezen verscheiden' voornaame Oversten. 't Verlies der belegerden was niet boven zeshonderd man geweest. De belegeraars hadden zig egter van eenige buitenwerken meester gemaakt, en besteedden den volgenden dag, om zig in dezelve te verschansen, en alles tot eenen tweeden algemeenen storm te bereiden. De Graaf van Guiscard, op den eersten van Herfstmaand, eenen wapenstilstand begeerd en verworven hebbende, tradt, terwyl dezelve duurde, op de breuke, en boodt aan, de Sterkte Koehoorn te willen opgeeven by verdrag: doch men antwoordde, dat hy niet dan over 't geheele Kasteel zou konnen handelen. Hy hernam, dat de Maarfschalk van Bouflers over 't Kasteel geboodt, dien hy eerst kennis van deezen voorslag zou moeten geeven. Bouflers besloot, hierop, ook tot de handeling; doch vorderde tien dagen tyds, om ontzet af te wagten: 't welk hem platuit geweigerd werdt. Men kwam egter, nog dien zelfden dag, overeen, wegens een verdrag, welk, den volgenden dag, getekend werdt, beide door Bouflers en Guiscard, en volgens welk, 't Kasteel, den vyfden, den Bondgenooten moest ingeruimd worden: gelyk geschiedde. Doch Bouflers was pas buiten 't Kasteel, of hy werdt gevangen genomen, door den Heere van Dykveld,

en, by verdrag, overgegeven.

Bouflers wordt in verzeke-

MENNO BARON VAN COEHOORN,
Generaal der Artillerie in dienst
van de Vereenigde Nederlanden enz.

*R. Keyser del. naar 't Originael van Netscher by
de Wapen Descriere van COEHOORN.*

J. Houbraken del.

1695. op last van den Koning van Groot-Britanje, in weêrwraak over het vasthouden der bezettingen van Diksmuiden en Deinze, tegen het ring genomen, gemaakte Kartel. Men bragt hem te rug naar Namen, en van daar naar Maastricht, en bejegende hem allomme met veele beleefdheid en agtinge. Doch hy bleef maar weinige dagen in hegtenis. De Koning van Frankryk beloofde de bezettingen van Diksmuiden en Deinze te zullen slaaken, zo dra de Maarfschalk op vrye voeten gesteld zou zyn: 't wederom geslaakt. welk, terstond hierna, geschiedde. Op deeze wyze, liep het beleg van Namen af: waarin de wapenen der Bondgenooten geen en geringen roem bevogten hadden. Ook werdt het beleid van Koning Willem hooglyk gepreezen, zynde het bemagtigen van Namen, sedert, altoos gerekend, onder de doorlugtigste bedryven van 's Konings leeven. De beroemde Opper-Ingenieur Koehoorn hadt ook zyn deel van de eer der veroveringe eener Vestinge, welker voornaamste werken hy zelf, voorheen, aangelegd en opgemaakt hadt. Men hielt, hier, eenen openbaaren dankdag over 't veroveren van Namen, en gaf allerlei blyken van vreugde. Doch de kosten van 't beleg deezer Vestinge waren geweldig hoog geloopten. Ook oordeelden de algemeene Staaten, eerlang, dat men vier tonnen schats of meerder schikken moest, tot herstelling der Vestingwerken (o). De Maarfschalk van Ville-

(o) Resol. Holl. 15, 22 Sept. 1695. bl. 373, 384. 19 Sept. 1696. bl. 325.

leroi , het overgaan van 't Kasteel van Namen vernomen hebbende , brak terstond op van by Gemblours , en toog , in alleryl , by Charle-roi , over de Sambre , zig voorts begeevende naar de Linien , by Bergen in Henegouwen. Koning Willem , het opperbevel over 't Leger der Bondgenooten , den Keurvorst van Beieren in handen gesteld hebbende , vertrok naar Dieren en 't Loo , om zig , volgens zyne gewoonte , met de jacht te vermaaken. Daarna , in den Haage , den Staat van oorloge , voor het volgende jaar , geregeld hebbende , keerde hy , in Wynmaand , naar Londen terug. De beide Legers hadden , reeds voor 't einde van Herfstmaand , de Winterkwartieren betrokken (p).

1695.

Koning
Willem
keert
naar En-
geland.

Te water , was , dit jaar , niet veel van belang voorgevallen. Groot-Britanje en de Staaten hielden twee Vlooten in zee : de eene , onder den Admiraal Rusfel , dekte de Spaansche Zeefteden in Katalonie ; de andere hieldt zig in en omtrent de Hoofden op , met het bombardeeren van S. Malo , Duinkerken en Calais ; 't welk nochtans weinig gevolg hadt. Sommigen tekenen zelfs aan , dat de schade , door dit bombardeeren veroorzaakt , het duizendste deel niet beliep van de kosten , die , tot het uitrusten der Vloote en der bombardeergaljoots , besteedt waren (q). Doch dit bombardeeren hieldt egter de kusten in ge-
duu-

XVI.
De Ver-
eenigde
Vlooten
bombar-
deeren
eenige
Franche
Zeefte-
den.

(p) TINDAL Vol. III. [or XVIII.] p. 125—141, 145. D. # NIEL Journal, p. CLXXX.

(q) DANIEL Journ. p. CLXXXIIJ.

1695. duurrige onrust. Ook waren de Bondgenooten, dit jaar, tot aan en door de Straat van Gibraltar, meester van de zee. De Franschen moesten den toeleg op Barcelona vaaren laaten, zo lang Rusfel op de kust van Katalonie kruiste. Ook viel 'er, in deezen oord, niets voor te lande. De Markgraaf van Gastanaga maakte eenige beweging, om Palamos te belegeren: doch de *Hertog van Vendôme* noodzaakte hem, eerlang, de Plaats te verlaten. Verscheiden' Engelsche Oost- en Westindische Koopvaardyschepen vielen, in 't najaar, den Franschen in handen. De schade, die de Engelsche Maatschappyyen hier by leeden, werdt op eenige millioenen Fransch geld gerekend (r).

aan den Rynkant; Legers, deezen gantschen veldtogt door, te loeren op elkanderen, zynde beide de Keizerschen onder den Prins van Baden en de Franschen onder de Lorges te zwak, om iet met voordeel op elkanderen te onderneemen. Ook hadt de Lorges een groot gedeelte zyns Legers afgezonden naar de Nederlanden, tot ondersteuninge van den Maarfchalk van Villeroy: waarna de Prins van Baden den Landgraaf van Hesen, met een' diergelyken hoop volks, tot versterking van het Leger voor Namen afvaardigde. Hierdoor bleef de magt der beide Legeren aan den Rynkant omtrent even groot (s). De veldtogt in Hongarye was, dit

in Hongarye;

(r) TINDAL *Vol. III. [of XVIII.] p. 142—144.* DANIEL *Journal. p. CLXXXII. CLXXXIII.*

(s) TINDAL *Vol. III. [of XVIII.] p. 141.*

dit jaar, ongelukkig geweest voor de Keizer-
fchen, die, in Herfstmaand, door de Turken, 1695.
omtrent Lagos, geslaagen werden: waarna dee-
zen verscheiden' sterke Plaatsen op den Keizer
veroverden (s).

Maar in Italie viel geen Veldslag voor, in Italie.
schoon het Leger onder den Hertoge van Sa-
voje dat der Franschen onder den Maarfchalk
de Catinat zeer verre overtrof in getal. Doch
de Hertog sloeg, in Zomermaand, het beleg
voor Cafal, welk, reeds eenen geruimen tyd,
geblokkeerd geweest was. Ook werdt de Plaats,
op uitdrukkelyken last des Konings van Frank-
ryk, opgegeven, by verdrag, op den eersten
van Hooimaand. Men bedong egter, dat zy,
geheellyk ontmanteld, den Hertoge van Man-
tua te rug gegeven zou worden. Het over-
geeven van Cafal, dat het beleg ligtelyk nog
lang zou hebben kunnen doorstaan, vooral,
om dat het Leger der Bondgenooten slegt voor-
zien was van 't gene tot het hevig aantasten
der Vestinge vereischt werdt, gaf veel stof
tot gesprek, onder 't gemeen. Veelen oor-
deelden, dat de vereenigde Vloot onder Rus-
fel, die thans voor Toulon kruiste, de Fran-
schen genoodzaakt hadt, voor hunne eigen'
kusten te zorgen, en verhinderd, Cafal te ont-
zetten. Doch anderen waren van gedagten,
dat Koning Lodewyk, den Hertog van Savo-
je zoekende af te trekken van de zyde der
Bondgenooten, deezen stap gedaan hadt, om
hem

(s) HERRIS Hist. de l'Emp. Tom. III. p. 247.

1695. hem hiertoe te verplichten (*u*): de gegrondheid van welke gedagten, eerlang, door de uitkomst, bevestigd werdt.

XVI. Vernieuwing van het Groot Verbond. Het Groot Verbond, in den jaare 1689, tegen Frankryk, geslooten, werdt, in deezen jaare, by plegtige handtekening, wederom vernieuwd, eerst in Oogstmaand, door de Gevolmagtigden des Keizers en der Staaten, op de byeenkomst der Bondgenooten in den Haage, en daarna, door den Bisfchop van Munfter (*v*), door den Keurvorst van Hanover, door den Keurvorst van Beieren, door den Keurvorst van Brandenburg, door den Koning van Spanje, door de Hertoginne Weduwe van Lotharingen, door den Hertoge van Savoje, door den Hertoge van Brunswyk-Lunenburgh-Zell, en door den Koning van Groot-Britanje (*w*). In Lentemaand des jaars 1696, tradt de Keurvorst van Keulen ook, van nieuws, in 't Groot Verbond. Ook begaven zig, in het zelve, een weinig laater, de Frankifche en Zwabifche Kreitsen (*x*). Men befpeurde, hieraan, dat de Bondgenooten in 't algemeen nog van zins bleeven, om zig te kanten tegen de oogmerken van Frankryk, welken men hieldt te ftrekken, tot verbreeking van het evenwigt van magt, in Europa.

Onlust met Spanje.

Met het Hof van Spanje, ontftondt, tegen 't einde des jaars, eenig gefchil, ter gelegenheid,

(*u*) TINDAL Vol. III. [or XVIII.] p. 142. DANIEL Journ. p. CLXXXII.

(*v*) Zie Nouil. Zeel. van 1695. bl. 39.

(*w*) Voyez DU MONT Corps Diplomat. Tom. VII. P. II. p. 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 363, 365.

(*x*) DU MONT *ubi supra*, p. 366, 367.

heid, dat de *Heer van Schoonenberg*, een Jood van afkomst, en buitengewoone Gezant des Konings van Groot-Britanje, waarneemende de zaaken van den Vereenigden Staat by Koning Karel den II, in een' brief aan den Konftabel van Kastle, gefchreeven, by gelegenheid dat zyn Sekretaris om fchuld vastgezet was, eenige uitdrukkingen gebruikt hadt, welken men hieldt te fryden met den eerbied, dien hy aan zyne Majesteit verschuldigd was. Men hadt hem, hierop, belast, Madrid te ruimen, binnen zes dagen: zelfs was hy, kort hierna, op 's Konings last, ter Stad uit geleid. De Staaten waren te onvrede over deeze behandeling, en beflooten, geene Gefchriften van eenigen Spaanfchen Gezant te ontvangen, noch op eenig voorftel, welk hy doen mogt, te raadpleegen (y). Doch Schoonenberg werdt, eerlang, naar iommiger verhaal, wederom toegelaaten te Madrid, mids men hem, terftond daarop, t' huis ontboode (z): hoewel ik niet vind dat dit gefchiedde. Het onderling misnoegen verdween, nogtans, meer of min, na dat de Ambafadeur van Citters, in 't volgende voorjaar, in Spanje, aangekomen was. Men hieldt egter, te Madrid, nog aan met klaagen, over 't leveren van Krygsbehoeften aan den Koning van Marokko; waarover, al federt eenige jaaren, geklaagd geweest was (a).

Ko-

(y) Refol. Gener. Mart. 18 Octob. 1695. bl. 690. Refol. Holl. 1 Dec. 1695. bl. 526.

(z) BYNKERSHORE du Juge Compent. des Ambaf trad. par Barbeyrac Ch. XIX. §. III. p. 229. *Voiez aussi Memoir. et Negociat. Secret. du Comte d'HARRACH Tom. 1. p. 286 & suiv.*

(a) Refol. Holl. 18 Decemb. 1692. bl. 843. 21 Sept. 20 Oct. 1696. bl. 329, 537.

1695.

Koning
Willem
maakt zy-
nen uiter-
sten wil,
en stelt
den jon-
gen Prins
Friso van
Nasfau
tot zy-
nen erf-
genaam.

Koning Willem, zig, na 't affterven zyner Gemaalinne, vindende zonder kinderen, oordeelde, eer hy, dit najaar, wederom naar Engeland keerde, geraaden, zynen uitersten wil te maaken; gelyk hy, den agttienden van Wynmaand, in den Haage, deedt. By deezem Uitersten wil, stelde hy, uit kragte van het Oktroi der Staaten van Holland van den vyftienden van Zomermaand des jaars 1673, tot eenigen en algemeenen erfgenaam van alle zyne goederen, Leen en *allodiaal*, by eigen' handschrift, aan zynen *Neef*, den *Prins Friso van Nasfau*, oudsten Zoon van den *Prinse Kasimir van Nasfau*, tegenwoordig *Stadhouder van Friesland*; aan zig behoudende, om hem zulke *Voogden* toe te voegen, als hy, naderhand, geraaden vinden zou. Tot uitvoerders van deezem uitersten wil, benoemde zyne Majesteit de algemeene Staaten. Voorts, werdt dezelve, naar Landsgebruik, beslooten, vertoonnd aan eenen Notaris, die, in een Opfchrift, door den Koning, en door de Heeren Willem, Graave van Portland, en *Willem van Schuilenburg*, als getuigen, ondertekend, verklaarde, dat het geslooten Papier 's Konings uitersten wil bevatte (*b*).

XVIII.
Hande-
ling aan
het
Zweed-
sche Hof,

De voorslag tot bevordering der algemeene Vrede, door de Kroone van Zweeden, uit den naam des Konings van Frankryk, voor eenigen tyd, gedaan, was, aan de eene zyde, nog niet goedgekeurd door Frankryk, en aan de andere, nog

(*b*) *Voiez.* DU MONT Corps Diplom. Tom. VII. P. II. p. 363.

nog niet aangenomen door de Bondgenooten ; die , gelyk wy reeds gemeld hebben , niet dan met onderlinge bewilliging , van vrede konden handelen. Nogtans , waren de Bondgenooten niet zo afkeerig van de Vrede , dat zy onge- neigd zouden zyn gebleeven , om , door be- middeling van Zweeden , in nadere handeling te treden. 't Geluk der wapenen was hun , in de meeste veldtogten , meer tegen dan mede geloopt , en zy zagen , eindelyk , dat het veel werks in hebben zou , 't gebied van Frankryk te brengen tot de paalen , welken , by de Py- reneefche Vrede , aan het zelve gefteld wa- ren , gelyk hun oogmerk fcheen geweest te zyn , in den aanvang des oorlogs. Doch in den voorflag , van wege Frankryk gefchied , was niet gewaagd van de belangen van Ko- ning Willem ; en 't was , derhalve , nog twy- felagtig , of Frankryk hem voor Koning van Groot-Britanje zou willen erkennen ; welke erkentenis de Bondgenooten noodig hielden , om de Vrede beftendig te maaken. De ope- ning tot vrede , aan 't Zweedfche Hof ge- fchied , werdt , derhalve , agtervolgd , uit naa- me des Keizers , die , door de *Graaven van Kinski* en *Windisgratz* , aldaar , op den twaalf- den van Louwmaand , hadt doen begeeren , „ dat Frankryk zyne oogmerken verklaarde , „ omtrent de voldoening en belangen des te- „ genwoordigen Konings van Groot-Britan- „ je ; en daarbenevens toefstondt , dat Zwee- „ den den Bondgenooten , by een egt Af- „ fchrift , kennis gave van de voorflagten , uit „ naam des Konings van Frankryk , gedaan , „ of

1695.

tot be-
vorde-
ring der
algemeen-
ne Vre-
de.

1695. „ of ten minste verzekerde , dat het oorsprongkelyke deezer voorflaggen , door den „ Ambassadeur van Frankryk getekend , aan „ 't Zweedfche Hof , bewaard werdt. ” De „ Nader „ Graaf d' Avaux , kennis van 's Keizers begeerte gekreegen hebbende , antwoordde „ dat „ de Allerchristelykste Koning niet voorhadt , „ zig te bedienen van eenige overeenkomst , „ voor dat alle de Bondgenooten eens geworden waren , en in de Vrede bewilligd hadden ; „ dat hy , hierom , toestondt , dat de Bondgenooten verklaarden , dat de voorwaarden „ des Verdrags , schoon men 'er , wederzyds , „ in bewilligd mogt hebben , van geene kragt „ zyn zouden , voor dat de Prins van Oranje voldoening ontvangen zou hebben , zo „ ten opzigte van zynen persoon , als van de „ Kroone van Engeland ; dat de Koning van „ Zweeden den Bondgenooten ook belooften kon , dat de andere voorwaarden , waarop „ men de Vrede zou treffen , van geene kragt „ zyn zouden , zo den Prinse van Oranje en „ den Ryke van Engeland , daarby , geen „ genoeggen gegeven werdt (c). ” Doch de „ Keizer en de Staaten vonden dit antwoord „ nog te bewimpeld , om 'er zig , gerustelyk , op te kunnen verlaaten. Men verspreidde , omtrent deezen tyd , een Geschrift , welk voorgegeven werdt , uit den naam des Konings van Frankryk , overgegeven te zyn aan de Hoven van Zweeden en Deenemarke. Het behelsde eene verdediging van de voorwaarden

(c) Act. de la Paix de Ryswick, *Tome* I. p. 44, 46.

den tot Vrede , door Frankryk voorgeslaagen. Ook werdt 'er , rondelyk , in ondersteld „ dat „ men den Prins van Oranje voor Koning „ van Engeland erkennen , en de Verdragen „ van Vrede en Koophandel , met de Staaten „ gemaakt , vernieuwen en bevestigen zou.” Doch alzo d' Avaux en *Bonrepos* , Fransche Gezanten te Stokholm en te Koppenhagen , ontkenden , dat dit Geschrift van hun was voortgekomen (d) , bleef men nog onzeker van de eigenlyke oogmerken des Franschen Hof. De Keizer en de Staaten , die meest aan 't Hof van Zweeden handelden , drongen Koning Karel den XI , het gantsche jaar , op het verleenen van den beloofden onderstand van zesduizend man , en het opbrengen der manschap , welke hy , als Ryksvorst , verpligt gehouden werdt , te leveren. De *Graaf van Sieremberg* , Keizerlyke Gezant , en Walraven , Baron van Hekeren , Gezant der algemeene Staaten , leverden verscheiden' Vertoogen in , hiertoe strekkende. Doch de Koning antwoordde „ dat hy zig alleenlyk verbonden „ hadt , tot herstelling der Westfaalsche en „ Nieuwmeegsche Vrede ; dat deeze herstelling , door het verleenen van den begeerden onderstand , eer verdraagd dan bevorderd stondt te worden ; dat deeze onderstand den Bondgenooten ook niet veel voordeels zou kunnen doen , zynde dezen genoegzaam in staat , om den last van den tegenwoordigen oorlog te draagen ; „ dat

1695.

De Keizer en de Staaten begeeren onderstand van Zweeden,

die geweigerd wordt.

(d) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 47.

1695. „ dat hy , daarenboven , reden hadt , om te
 „ klaagen over het nadeel , welk zynen han-
 „ deldryvenden onderzaaten was toegebracht ,
 „ door de Oorlogsfchepen der Vereenigde
 „ Staaten , die hem wel vergoeding van scha-
 „ de aangeboden ; doch tot hiertoe niet ge-
 „ daan hadden : dat hy liever wilde arbeiden ,
 „ tot herftelling der Vrede , waartoe Frank-
 „ ryk geneigd fcheen , begeerende alleenlyk ,
 „ de beflifing van eenige punten , welken de
 „ Bondgenooten gaarne vooraf geregeld za-
 „ gen , uitgefteeld te hebben , tot de algeme-
 „ ne byeenkomst van alle de Bondgenooten ;
 „ dat hy , eindelyk , den Bondgenooten te be-
 „ denken gaf , of 't hun niet raadzaamer wa-
 „ re , zyne bemiddeling te aanvaarden , dan
 „ langer te dringen op den geringen onder-
 „ ftand , welken zy van hem begeerden ;
 „ om welke reden , hy hun verklaarde , dat
 „ hy met hen wilde overeenkomen , over
 „ de billykfte en bekwaamfte middelen , om
 „ de Westfaalfche en Nieuwmeegfche Vre-
 „ de , ftiptelyk te doen naarkomen (e).
 Verder kon men 't , dit gantfche jaar , niet
 brengen , met handelen aan het Zweedfche
 Hof. De Bondgenooten nogtans , oordee-
 lende , dat zy de konftenaaryen van Frank-
 ryk niet genoeg mistrouwen konden , von-
 den geraaden , nader verklaaring te vorderen
 van Koning Karel , of hy de Westfaalfche en
 Nieuwmeegfche Verdragen , geheellyk en zon-
 der

(e) Act. de la Paix de Ryswick , Tom. I. p. 61 , 64 , 66 ,
 74 , 78.

der uitzondering, dagt te doen herstellen. 1696.
 Men handelde, deswege, met den Graave
 d'Avaux, die, in Sprokkelmaand des jaars 1696, te verstaan gaf „dat men den Koning, Verdere handeling met d'Avaux.
 „ zynen Meester, geene nadere verklaring
 „ der gedaane voorlagen behoorde te ver-
 „ gen, voor dat de Bondgenooten zelven ver-
 „ klaard hadden, of zy gezind waren, de
 „ Westfaalsche en Nieuwmeegsche Verdra-
 „ gen, in hun geheel, te herstellen.” Hy
 voegde 'er by „ dat zyne Allerchristelykste
 „ Majesteit zig hieldt aan de verklaring,
 „ voor deezen gedaan, en de bemiddeling
 „ des Konings van Zweeden, zuiverlyk en
 „ eenvoudiglyk, aannam: dat hy, verzekerd,
 „ dat deeze hem geene nadere verklaring zou
 „ afvergen, dan die hy van de Bondgenoo-
 „ ten zou hebben weeten te verkrygen, toe-
 „ stondt, dat niet alleen de Verdragen van
 „ Westfaale en Nieuwmegen zouden strek-
 „ ken tot een' grondslag van het Verdrag,
 „ welk men stondt te sluiten; maar daaren-
 „ boven, dat de Koning van Zweeden, zo
 „ dra de Bondgenooten hem de zelfde ver-
 „ zekerings gegeven, en hem voor midde-
 „ laar aangenomen zouden hebben, de ver-
 „ eischte middelen zou mogen uitvinden, om
 „ de Vrede bestendig te maaken, begeeren-
 „ de zyne Allerchristelykste Majesteit geene
 „ andere veranderingen gemaakt te hebben
 „ in de Verdragen van Westfaale en Nieuw-
 „ megen, dan die de Koning van Zweeden
 „ zelf bekwaamst oordeelen zou, tot be-
 XVI. DEEL. V „ ves-

Let Lorenzmann address - good with me as an
chief as 31 January 1836, ^{transmitted} ~~received~~ and what that is
some speaking on this two persons, ^{in general, but S.} ~~to send~~ in letter. may
15 July 1836 at 30 p 3/4

1696. „vestiging der gemelde Verdragen (f).”
 De handeling over de Vrede aan het Hof van
 Stokholm bleef, hierby, eene poos steeken,
 tot dat Frankryk, wat laater, eenen naderen
 stap deedt tot bevordering van een algemeen
 verdrag: waarvan wy, hierna, verflag zul-
 len doen.

XIX.
 Gewel-
 dige op-
 roer te
 Amster-
 dam.

Terwyl de Vereenigde Gewesten nog diep
 staken in den last des uitheemschen oorlogs,
 en zig, tot hiertoe, nog niet dan slaauwe
 hoop tot vrede opdeedt, ontstak 'er, met den
 aanvang deezes jaars, eene geweldige bin-
 nenlandfche beroerte, in de groote Stad Am-
 sterdam, die verderfelyke gevolgen gehad
 kon hebben, zo zy niet spoedig en gelukkig,
 gestild geworden was. De naaste oorzaak of
 gelegenheid deezzer beroerte houdt men ge-
 weest te zyn zekere Keur op het begraven,
 die den gemeenen man onsmakelyk was, en
 't graauw aan 't hollen hielp: hoewel sommi-
 gen vermoed hebben, dat luiden, die veran-
 dering in den zin hadden, 't graauw hebben
 opgestookt tegen de Regeeringe, zig, hier-
 toe, bedienende van deeze Keure, op hoop,
 dat de beroerte aanleiding geeven mogt, om
 eenigen te doen ontzetten van 't bewind;
 waartoe men dagt, dat zyne Majesteit van
 Groot-Britanje, als Stadhouder, de hand wel
 zou willen leenen. Doch ik heb, tot nog toe,
 geenen genoegzaamen grond voor dit vermoeden
 kunnen ontdekken. De aanleg en uitflag
 der

(f) Act. de la Paix de Ryswick Tom. I. p. 87, 92. BUR-
 NET Vol. II. p. 179.

der beroerte staat ons, nogtans, hier, kortelyk, te ontvouwen. 1696.

De Staaten van Holland, om een gedeelte van de kosten des oorlogs te vinden, onlangs, eene nieuwe belasting gelegd hebbende op het trouwen en begraaven (g); vonden die van den Geregte van Amsterdam geraaden, op dat deeze last te ligter vallen mögt, de overdaad en pragt der begraafenisfen te bepaalen, en het groot getal der onbeampte bedienaaren der begraafenisfen, hier ter Stede *Aanspreekers* genoemd, merkelyk te verminderen, derzelve beroep maakende tot een Ampt, welk, voortaan, door Burgemeesteren, zou begeven worden. 't Getal der Lyk- en Lantaarndraageren vindt men, insgelyks, goed te bepaalen. Ook zouden deezen, voortaan, Amptenaars zyn. Men besloot, vier Kommisfarisfen en twaalf Hoofdluiden over de Aanspreekers en Draagers aan te stellen, van welke Hoofdluiden altoos één de begraafenis bedienen zou, behalven een of meer Aanspreekers, naar de plaats en tyd, waarin het Lyk ter aarde gebragt werdt. 't Loon der Hoofdluiden, Aanspreekers en Draagers was naauwkeuriglyk geregeld. Alle deeze en veele andere byzonderheden waren vervat, in eene uitvoerige Keur, die, den tienden van Louwmaand, afgekondigd werdt, om met den eenendertigften in te gaan. Doch voor, en vooral kort na 't afkondigen dee-

Gelegenheid tot den zelve.

(g) Zie Groot-Plakaatb. IV. Deel, N. 903.

1696. deezer Keure, ontftondt 'er veel gemors onder 't gemeen, meest verwekt door de Aanspreekers, die buiten dienst geraakt waren, en door derzelve vrouwen. Sommigen van welken den Heeren, aan derzelve huizen en op ftraat lastig vielen, om het intrekken eener Keure, die hun zo veel nadeels deedt. Ook meent men, dat de Regeering, eerlang, te raade werdt, alle de Aanspreekers in dienst te houden, en hun Akte te verleenen: hoewel hiervan niets openlyk verklaard is. Veele aangefelde Aanspreekers zelve waren misnoegd, om dat zy, volgens de Keure, in ééne beurs arbeiden moesten. Ook nam het gemeen kwalyk, dat den onvermogenden, of zulken, die goedvonden hunne lyken van buuren te laten draagen, belast werdt, hiertoe *Akte voor de armen*, ter Sekretarye, te komen verzoeken. Anderen vonden ook vreemd, dat hun de vryheid benomen werdt, om Aanspreekers en Draagers, die zy kenden en goedkeurden, te gebruiken. Sommigen klaagden, dat het Loon der Aanspreekeren te hoog gesteld was. Die 't meest gebeeten waren op de Regeeringe, smaalden, dat het den Heeren slegts te doen was, om nieuwe Ampten te begeeven te hebben, ten nadeele der Gemeente. 't Bleef niet by morren. Men rotte, by hoopen, famen, op en omtrent den Dam en voor het Aalmoesfeniershuis, daar de Kommissarisfen en Hoofdluiden hun Komptoir hielden. Een der Hoofdluiden werdt, hier, den agentwintigften van Louwmaand, aangerand, door 't graauw, en genoodzaakt te wyken.

't Graauw
rot fa-
men,

Maar

Maar op den dertigsten, 's daags voor het ingaan der Keure, liep het graauw, in grooten getale, te hoop naar den Dam, scheldende op de afgaande Burgemeesters, die de Keur hadden helpen maaken. De Hoofdluiden en Draagers leeden ook last, omtrent het Almoesfeniershuis. Men vreesde, met reden, voor erger beroerte, tegen den volgenden dag, op welken, voor 't eerst, volgens de Keure, stondt begraven te worden. De soldaaten, die gewoonlyk hier ter Stede in bezetting leggen, kreegen, nog dien zelfden avond, bevel van Burgemeesteren, om, tegen den volgenden morgen, aan de Hoofdwagt op den Dam, voor 't Almoesfeniershuis, en elders, in 't geweer te verschynen. Doch 't optrekken der soldaaten deedt, op Dingsdag den eenendertigsten van Louwmaand, eene menigte van kwaadaartigen en nieuwsgierigen te hoop loopen naar de Plaatsen, daar zy post hielden: vooral naar den Dam, die, ten negen uren, reeds zo vol gepropt was van allerlei slag van volk, dat de Heeren, ter nauwer nood, op 't Stadhuis geraaken konden. Ook was de gantsche Stad in beweeging. Karels, jongens en vrouwvolk trokken op, gewapend met puthaaken, luiwagens, bezems, schorteldoeken aan stokken gebonden, en veelerlei ander geweer, en trommelende, met talhouten, op bier- en botervaten. Men vertoonde spottelyk Lykstaatsien, in 't gezigt der soldaaten, omtrent het Almoesfeniershuis, op den Dam, en aan andere hoeken der Stad. Aan 't Stadhuis,

1696.

rukt naar
den Dam.

1606. hadt men brieven geplakt, waarby het te Huur gesteldt werdt, om terstond te kunnen betrokken worden: uit welke baldaadigheid, vermoed werdt, dat 'er, onder de beweegingen over de Keure, een heimelyke toeleg school, om de Regeering te veranderen, welke nogtans geen gevolg gehad heeft. De Wet-houderschap, 's daags te vooren, reeds beslooten hebbende, eene scherpe Waarschuwing af te kondigen tegen famenrottingen en oproer, vonden nu geraaden, zulks te verschuiven, en, om 't gemeen tot stilstand te brengen, bekend te maaken, dat de Keur op het begraaven, voor den tyd van zes weken, zou opgeschort worden: 't welk een geweldig gejuil verwekte onder 't graauw, waaronder een groot deel vreemd bootsvolk gemengd was, en welk, eerlang, grootendeels, van den Dam aftrok naar 't Aalmoesfeniershuis, daar de raazerny, nu gaande geraakt, de eerste gevaarlyke uitwerksels hadt. Men viel hier de soldaaten aan, met steenen, zo hevig, dat zy, eens, zo men meent, met los kruid, en eens met scherp geschooten hebbende onder 't grauw, eerlang, met agterlaating van een gedeelte van hun geweer, op de vlugt gedreeven werden. 't Schieten met scherp, waardoor eenigen uit den hoop gekwetst en gedood werden, deedt de woede wakkeren. De woeste menigte streeft, de Leidsche Straat op, naar de Heeren-Gragt, tot voor het Huis van den Burgemeester Jakob Boreel, wien men dwaaslyk dreef opsteller der Keure te zyn, om dat zy, door zynen Zoon, den Sekre-

De Wet-houderschap geeft een weinig toe.

't Grauw dryft de soldaaten op de vlugt.

kretaris, *Balthazar Boreel*, ondertekend was. Eenigen uit den hoop drongen, terstond, in huis, doch lieten zig, met goede woorden, beweegen, om te rug te keeren. Midlerwyl, was een vendel soldaaten, onder Kapitein *Spaarroog*, derwaards getrokken van den Dam. Ook naderde eene groote menigte volks het Huis, van alle kanten. *Spaarroog* vermaande den hoop, meer dan eens, om zig weg te maaken; hun verzekerende, dat de Keur, waarover men morde, vernietigd was. Doch 't graauw, hiertegen aandruifschende, schreeuwde, dat men hen bedroog, drong in op de soldaaten, en smeet hun met steenen, zo geweldig, dat zy last kreegen, om, eerst met los kruid, en toen met scherp, te schieten onder den hoop. Twee nieuwsgierigen raakten, by deeze gelegenheid, ongelukkiglyk, om 't leeven. *Spaarroog* en vier van de zynen, 't zydgeweer hebbende getrokken, kwetften en doodden ook eenigen der miteren: waarop de menigte, met steenen, stokken en messen, zo verwoed, aanviel op de soldaaten, dat deezen, eerlang, op de vlugt gedreeven werden. Toen werdt de deur van het huis des Heeren *Boreel*, met een' lantaarnpaal, op den vloer geloopen. De woeste menigte streefde naar binnen, en vernielde, in korten tyd, al 't kostbaar huisraad, welk zy hier vonden, en welk, door de wyven en jongens, in 't water gedraagen werdt. 't Graauw gedoogde niet, dat iemand zig met den buit verrykte. Alles, tot zilverwerk toe, werdt verbryzeld en in de graft gesmeeten. De Burgemeester

1695.

Plondert
het Huis
van den
Burge-
meester
Boreel,

1696. hadt zig, by eenen der buuren, geborgen. Een deel der Burgerye, midlerwyl, in 't geweer gekomen zynde, dreef de plonderaars, die nu hier hun zat gewoed hadden, met kleine moeite, ter deure uit. Doch zy begaven zig, terftond hierop, naar 't huis van den Kapitein Spaarrog, fttaande op de Reguliersgraft, daar alles, met geen minder drift, gefchonden, vernield, en in 't water geworpen werdt. Men begon zelfs aan 't afbreeken van 't huis: en dreigde ook dat van den Burgemeester *de Haaze*. Doch de woede werdt gefluit, tegen den avond, door de fchutterye, die, in den agtermiddag, met alle vendelen, in 't geweer gekomen was. De Wethouderfchap hadt, midlerwyl, alomme, doen bekend maaken, dat de Keur op 't begraaften geen' voortgang hebben zou, maar vernietigd was. Doch 't graauw, nu verlekkerd op 't plonderen, hervatte den woesten toelig, des anderendaags. 't Huis van den Engelſchen Konful *Jozef Kerby*, dien men uitmaakte voor eenen vinder van nieuwe belastingen (1), en veelligt ook van de Keure op 't begraaften, werdt, 's morgens vroeg, eer nog de fchutterye op de been gekomen was, aangevallen en geplonderd. Het houtwerk en de vloeren van 't gebouw werden deerlyk vernield. Wyn en bier ſtroomde door de kelder,

dat van
den Ka-
pitein
Spaar-
rog,

en dar
van den
Engel-
ſchen
Konful
Kerby.

(1) Hy hadt het middel op het trouwen en begraaften eerst uitgevonden, en verwierf hiervoor, eerlang, een jaargeld van vyftienhonderd guldens, geduurende zyn leeven. Zie *Refol. Holl.* 9 Octob. 1699. bl. 1114.

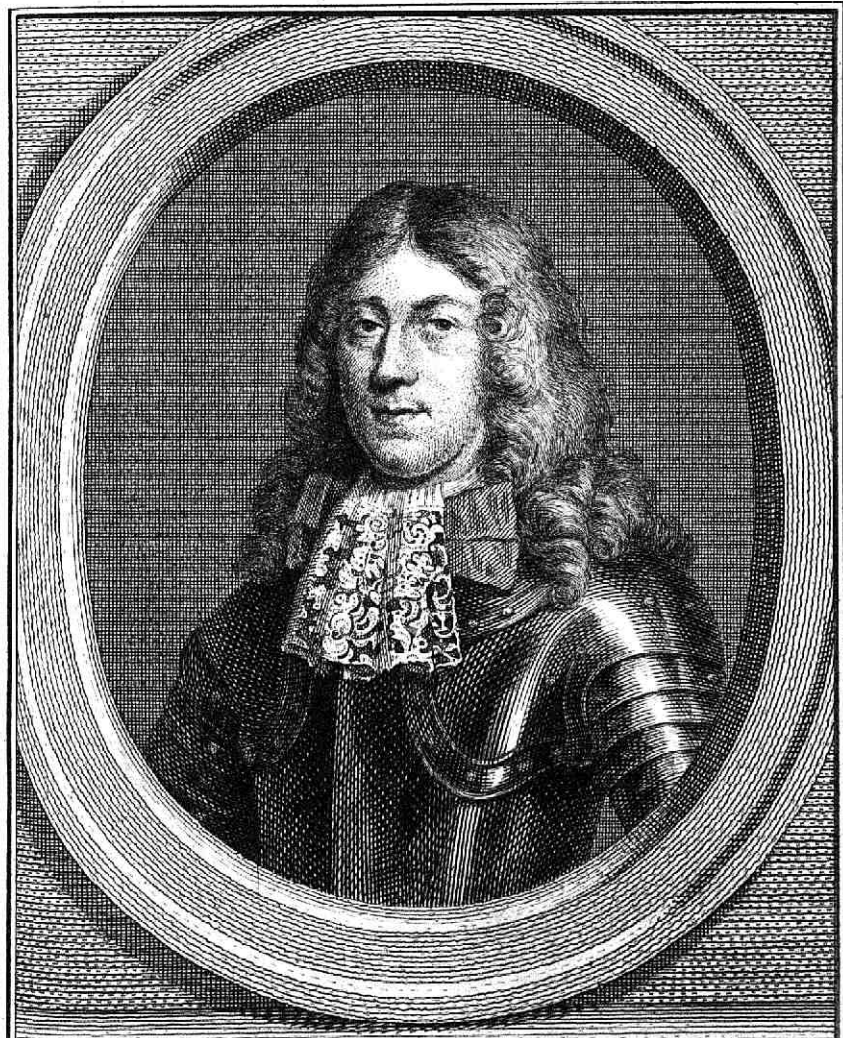
der, en werdt van de woedende wyven, met de mulen opgefchept, en te lyve geflaagen. 't Plonderen duurde hier niet meer dan anderhalf uur: wanneer 't graauw zig begaf naar 't Huis van den Oud-Burgemeester *de Vries*, welk met gelyke verwoesting gedreid werdt.

De Vroedschap, midlerwyl vergaderd zyn-
de, deedt bekend maaken, dat alle eerlyke
burgers, behalve zulken, die in de wapenen
waren, zig naar huis zouden hebben te be-
geeven; alzo men genoodzaakt was, en goed-
gevonden hadt, geweld met geweld te kee-
ren. Ook fteegen, eerlang, eenige jonge lui-
den, uit de voornaamfte geflagten der Stad,
en voorgegaan door de Heeren *Burg*, *Hinloo-
pen*, *Six* en *Huidekooper*, te paarde; met den
fabel in de vuist door de Straaten rydende,
om famenrottingen te beletten. 't Graauw,
voor 't Huis van den Heere de Vries geko-
men, liet zig, in 't eerst, met wat geld, ftil-
len: doch hieldt, daarna, zo onbezuïsd aan
om meer, dat de fchutters, hier, midlerwyl,
famengetrokken, den hoop, met fchieten en
flaan, verdreeven. Zo ging 't ook elders.
Doch een gedeelte van 't geboefte begaf zig,
eerlang, naar de S. Antoni's breeftraat, 't
Huis van den Heere *Pinto*, by 't gemeen *den*
ryken Jood genaamd, aanvallende, en begin-
nende te plonderen. Duidelyk bleek nu, dat
het den fielten om buit te doen was, alzo *Pin-
to*, die, nevens zyne vrouw, toen, in den
Haage was, geen deel altoos hadt aan de Keu-
re op 't begraven. Doch de burglary, fchie-
lyk toegefchooten, fluitte hier de woede, viel

1696.

De fchut-
tery en
eenige
vrywilli-
gen ko-
men op
de been.

De op-
loop en
plonde-
ring
wordt ge-
fluit, aan
't Huis
van *Pin-
to*.

HENRIK KASIMIR,
Prins van Nassau,
Erf-Stadhouder van Friesland,
Stadhouder van Groningen en Drente.

L. Schuman scul.

J. Henskeno. fecit.

1696. ter deure in, schoot, hieuw en floeg onder den hoop; die, in een oogenblik verstooven zynde, omtrent dertig gevangenen, welken meest allen gekwetst waren, agter liet. De Jooden stonden hier der burgerye trouwelyk by. Men hadt ook, alomme, de valbruggen opgehaald. Het Gilde der Turfdragers, zig vrywilliglyk hebbende aangeboden, om den opstand te helpen stillen, stondt op den Dam, gewapend met halve pieken. Met den avond, raakte alles in rust, en ten zes uren werden twee der gevangenen, by toortslicht, uit een van de vensteren der Waage, opgehangen. Drie anderen leeden, des anderen daags, dezelfde straffe. Men deedt scherp onderzoek naar de schuldigen. Doch het Regiment Lyfwagten, welk uit den Haage naar de Stad geschikt, en reeds, tot op twee uren, aan dezelve genaderd was, kreeg bevel, om te rug te keeren, also men den oproer hielt gefild te zyn. Men gebodt, op zwaare straffe, dat elk, die eenig geroofd goed onder zig hadt, zulks zou hebben te brengen in handen van den Schout. De schuttery bleef nog eenige dagen in de wapenen: ook de vrywillige Ruiters. En op den vierden van Sprokelmaand, werden nog zeven plonderaars met de galge gestraft. De beroerte was hiermede geheellyk bedaard. De Keur op het begraaven bleef vernietigd. De Vroedschap deedt, eerlang, aan de Schutters, in erkentenis der betoonde trouwe, eenen zilveren denkpenning uitdeelen (h).

Eenigen der schuldigen worden gestraft.

Op

(h) Zie Oproer van Amsterdam, gedrukt 1702.

Op den vyfentwintigften van Lentemaand, 1696. overleedt, te Leeuwaarden, aan eene borst-
 kwaale, Henrik Kafimir, Prins van Nasfau, **XX.**
 Stadhoudcr van Friesland, Groningen en Drente, en een der Veldmaarschalken van den Vereenigden Staat (i). Zyn jonge Zoon, Dood van den Prinse Henrik Kafimir, en van zyne Vrouw Moeder.
 JOAN WILLEM FRISO, volgde hem op, in zyne Stadhouderschappen, onder de Voogdyschap van deszelfs Vrouw Moeder. Naauwlyks twee maanden later, stierf, op het Oranje-woud, by Leeuwaarden, de Prinse Albertina Agnes, Dogter van Fredrik Henrik en Moeder van Prinse Henrik Kafimir (k).

In Engeland, was, in den aanvang deezes jaars, eenen aanslag ontdekt, tegen 't leeven van Koning Willem, en om Koning Jakob, die met eene Fransche Vloot in 't Ryk ver-
XXI. Samen-zweering in Engeland ontdekt.
 wagt werdt, op den Troon te herstellen. De Jakobiten hadden hiertoe voorbereidfels gemaakt, terstond na de dood der Koninginne Maria. Zy handelden met Koning Jakob, en met het Fransche Hof, welk hunne maatregelen schein goed te keuren. De Hertog van Berwik, natuurlyke Zoon van Koning Jakob, stak, in Sprokkelmaand, over naar Engeland, om met de Jakobiten te raadpleegen. Hy keerde, na een kort verblyf, te rug naar Frankryk. Na zyn vertrek, beraamde men tyd en wyze, om Koning Willem van kant te helpen. Doch weinige dagen voor de uitvoering, werdt het verraad den Graave van Port-

(i) Europ. Merc. Jan. — Maart 1696. bl. 228.

(k) Europ. Merc. April — Juny 1696. bl. 324.

1696. Portland ontdekt, door twee der famengezwoorenen; en daarna, door een' derden. Midlerwyl, hadt Koning Jakob zig vervoegd te Calais, wagtende op tyding uit Engeland; om, zo zy hem gunstig ware, terstond, onder zeil te gaan. Doch de ontdekking van 't verraad, het naarspooren, vatten en straffen van verscheiden' schuldigen, en vooral het tekenen van eene algemeene Verbintenis, door 't gantsche Ryk, om Koning Willem te handhaaven op den troon van Groot-Britanje, verbrak t'eenemaal de maatregels van Koning Jakob, die, eerlang, naar S. Germain te rug keerde (1). Midlerwyl, hadden de Staaten eene Vloot in zee gebragt, onder den Vice-Admiraal *Gerard Kallenberg*, en een goed deel Krygsvolk gescheept, met welk men Koning Willem zou ondersteund hebben, zo de Landing ondernomen geweest ware: Doch de vrees voor dezelve verdween spoedig. Men hielt, hier te Lande, eenen plegtigen dankdag, over 't ontdekken deezer famenzweeringe (m).

DeBond- De maar der ontdekkinge van 't verraad
genoo- kwam zo dra niet in de Spaansche Nederlan-
ten ver- den, of de Prins van Vaudemont en de an-
branden dere Legerhoofden beslooten, den vyand den
de Fran- voorgenoomen inval in Engeland, met eene
sche Ma- onderneeming van belang, betaald te zetten.
gazynen, De Graaf van Athlone en de Luitenant-Ge-
te Givet. ne-

(1) Notul. Zeel. 7 Maart 1696. II. 43. TINDAL Vol. III. [or XVIII.]. p. 189—230, 236—244. DANIEL JOHN, p. CLXXXI].
(m) Ruffol. II. 23 Maart 1696. II. 154.

neraal Koehoorn trokken, den dertienden van Lentemaand, met veertig Esquadrons Ruitery en dertien Bataillons knekten uit Namen. Athlone berende Dinant: doch Koehoorn begaf zig naar Givet, daar de Franschen een aanzienlyk magazyn hadden. De Plaats werdt, terstond, met bomben en gloeiende kogels, beschooten, waardoor het magazyn, wel haast, in brand raakte. Een hoop knekten streefde toen ter Stad in, met toortsen in de hand, zettende alle de pakhuisen en een groot getal van kazernen en burgerwooningen, ligter laage, in brand, zonder, in deeze onderneeminge, meer dan tien man te verliezen. 't Verbranden van Givet viel voor, op den zestienden van Lentemaand. Wat laater, werdt Calais gebombardeerd, door eene Engelsche Vloote, onder den Admiraal *Cloudesly Shovel*. De Stad raakte, op drie of vier plaatfen, in den brand: doch de schade was klein (*n*). De vereenigde Engelsche en Staatsche Oorlogschepen ondernamen, in Oogstmaand, eene landing op Belisle, Rhee en andere Fransche Eilanden hieromtrent. S. Martin, op Rhee gelegen, werdt gebombardeerd; en schoon het nadeel, welk men den vyand hierdoor aandeedt, geen naam hebben mogt, hieldt men de zeekusten van Frankryk egter in geduurige onrust, noodzaakende den vyand, zyne krachten te verdeelen. De beroemde Jan Bart, nu tot Ridder

1696.

Calais en
S. Martin
gebom-
bardeerd.Bart ver-
der

(*n*) DANIEL Journal, p. CLXXXIV. TINDAL Vol. III. [or
KVIII.] p. 245, 246.

1696. der verheeven, viel, van de andere zyde, in Zomermaand, aan op de Hollandfche Graanvloot, die uit de Oostzee kwam, veroverde de Fregatten, die dezelve geleidden, en nam of vernielde een merkelyk getal Koopvaardyschepen (o).

overt eene Hollandfche Graanvloot. XXII. jaer. In de Spaanfche Nederlanden, verwagte men eenen flauwen veldtogt. De Hertogen van Brunswyk en van Zell hadden zig wel verbonden, om den Koning van Groot-Britanje, en den Staaten wederom vierduizend en tweeduizend man te leveren (p). Doch deeze onderftand hielp luttel. Verfcheiden' der oorloogende Mogendheden begonden fterk te neigen tot Vrede. De Koning van Groot-Britanje kwam, niet voor 't midden van Bloei maand, in Holland (q); voor welken tyd, de Franschen onder den Maarfchalk van Villeroy, reeds in 't veld verfcheenen waren. De Bondgenooten trokken, eerlang, ook op. Doch beide de Franschen en de Bondgenooten werden, door gebrek van geld, belet, iet tegen elkanderen te onderneemen. Men vergenoegde zig, wederzyds, met het onderhoud voor zyn Krygsvolk te zoeken op 's vyands bodem; waarmede het jaargetyde verliep, zonder dat 'er iet, tusfchen de twee Legers, voorviel. Op gelyke wyze, ging het aan den Rynkant, daar het Keizerlyk Leger, door den Prinfe van Baden, en het Fransche, door den Maarfchalk de

Choi-

(o) DANIEL Journal, p. CLXXXIV. TINDAL Vol. III. [of XVIII] p. 266—268.

(p) Zie Notul. Zeel. van 1696. bl. 207.

(q) Relöl. Gener. Vener. 18 May 1696. bl. 369.

Choiseul, geboden werdt. De Keizerschen zogten, in Wynmaand, Filipsburg te belegeren; doch 't werdt hun belet, door de Franschen (r). In Oogstmaand, liep de Fransche Kolonel *de la Croix* het platte Land omtrent Keulen af. Ook toog hy over de Maaze, stak den brand in de Voorstad van S. Leonard te Luik, en nam Huy in, by verrassing; daar hy de bezetting over de kling deedt springen, en vier der voornaamste burgeren, tot zekerheid voor de brandschattingen, gevangen nam (s). De veldtogt tegen de Turken was niet voorspoedig geweest voor de Keizerschen, die, by Ollatsch slaags geraakt, zo veel nadeel geleeden, als gedaan hadden (t). Doch de Czaar van Muskovie, *Peter Alexowitz*, veroverde, in Hooimaand, de Stad Azof op de Turken (u).

1696.

In Katalonie, viel, op den eersten van Zomermaand, een gevegt voor, by Ostalrik, tusfchen het Fransche Leger, onder den Hertoge van Vendôme, en de Spaansche Ruitery, vier- of vyfduizend paarden sterk, onder den Landgraave van Hessen-Darmstad. De Spaanschen werden eerst aangevallen, door de Fransche Ruitery, en stelden zig wakkerlyk te weer; doch toen, naderhand, ook het vyandlyk voetvolk op hen aantrok, werden zy genoodzaakt te wyken tot onder 't geschut hun-

XXIII.
Krygsbedryven
in Katalonie.

(r) TINDAL Vol. III. [or XVIII.] p. 248—254. DANIEL Journal, p. CLXXXIV, CLXXXV.

(s) DANIEL Journal, p. CLXXXV.

(t) HEISS Hist. de l'Empire, Tom. III. p. 217.

(u) Europ. Merc. July—Sept. 1696. N. 144.

1696. hunner verschansingen. De Franschen vervolgden hen ; doch werden zulks ontvangen , dat zy op hunne beurt te rug moesten. De Spaanschen verlooren , volgens hun eigen verhaal , niet boven de driehonderd man ; volgens dat der Franschen , wel zeven- of aghonderd , onder welken de Graaf van Tilly was. Van de Fransche zyde , bleeven 'er honderdenvyftig of tweehonderd (v). De Koning en de Koningin van Spanje waren , omtrent deezen tyd , zeer onpafelyk , en 't gerugt liep , dat zy beide vergiftigd waren. Doch zy werden , eerlang , hersteld ; hoewel de Koning zo zwak bleef , dat men , van tyd tot tyd , zyn einde verwagtte. Het Fransche Hof was , meent men , verheugd over zyne tamelyke herftelling , om dat het zig thans onmagtig vondt , tot het voeren van eenen oorlog , waartoe de eifchen des Daufyns op de Spaansche Heerschappye gelegenheid zouden gegeven hebben. Doch de Koninginne-Moeder van Spanje , Maria Anna van Oostenryk , was , op den zesentwintigften van Bloei maand , te Madrid overleden. De Bondgenooten , welker zaak zy altoos ernstelyk voorgeftaan hadt , verlooren veel , by haaren dood. Het Spaansche Hof veranderde , federt , merkelyk , van maatregelen (w).

XXIV. Ondertusfchen , viel de aanhoudende oorlog Frankryk zo lastig , dat Koning Lodewyk ,
Nadere opening aan

(v) DANIEL Journal , p. CLXXXV. TINDAL Vol. III. [or XVIII] p. 253.

(w) TINDAL Vol. III. [or XVIII.] p. 254, 266.

1696.

tot eene
Vrede-
hande-
ling,
van de
Franche
zyde.

aangezet, zo men wil, door *Madame de Maintenon* (x), oordeelde, ten minsten eenige jaaren, vrede te behoeven, om eenigszins op zyn verhaal te komen. De Koophandel van zyn Ryk was t'eenemaal vervallen. De Gemeente was uitgeput, en de manschap geweldiglyk gesmolten, in eenen kryg, die, aan zo veele oorden tevens, gevoerd werdt. Middelen om 's Konings ledige Schatkist te vullen waren 'er nauuwlyks. 't Verkoopen van veele nieuwe Ampten, waaruit men veel voordeels gehoopt hadt, bragt luttel op: alzo zig langs hoe minder koopers opdedden. 's Konings gezondheid nam ook af met de jaaren, en hy toonde, al lengskens, sterke genegenheid tot stilte en afzondering. Alle deeze omstandigheden neigden hem tot vrede. Zelfs besloot hy, terwyl d' Avaux aan 't Hof van Stokholm arbeidde, om den Koning van Zweeden tot middelaar te ontvangen, een' vertrouwd' persoon te zenden naar den Haage, die, door *François Mollo*, Koopman te Amsterdam en Resident van Poolen, schrander en bekwaam tot bedekte handeling, gebragt werdt by eenige Leden der algemeene Staaten, welken, eerlang, toestonden, dat de Heer van Dykveld een mondsprek hieldt, te Maastricht, met *François, Heer van Callieres* (y), over eenige voorafgaande punten, die den weg tot de Vrede zouden kunnen baanen. Callieres
maak-

(x) *Voiez FEUQUIERES Memoir. Hist. & Milit. Tom. I. p. 36.*

(y) *LAMBERTI Memoir. Tom. I. p. II.*

1695. maakte hier te zyn, eer nog Koning Willem, dien men afkeeriger hieldt van de Vrede, overgekomen was uit Engeland. Het Fransche Hof hadt, sedert het mislukken der laatste onderneeminge op Engeland, beslooten, zig, vooreerst, niet meer te laten gelegen zyn aan de herstellinge van Koning Jakob; maar Koning Willem voor Koning van Groot-Britanje te erkennen. Callieres hadt egter uitdrukkelyken last, zulks niet te doen, voor dat men, over de andere voorwaarden der Vrede, zou overeengekomen zyn. De Staaten, die geene reden altoos hadden, om in den oorlog te volharden, zo Koning Willem erkend werdt, ontvingen de Fransche voorlagen heuschelyk; doch gaven, gelyk meermaalen te vooren, te verstaan, dat zy niets sluiten konden, zonder hunne Bondgenooten. Callieres stondt toe, dat zy de voorwaarden der Vrede, van punt tot punt, mededeelden aan hunne Bondgenooten; en dat men niets voor vastgesteld zou houden, voor dat zulks geschied ware. Men tradt dan in nadere onderhandeling. De Staaten vorderden eenige voorafgaande punten, in welken Callieres, in 't eerst, scheen te bewilligen; doch waarop hy, naderhand, eenige uitzonderingen begon te maaken. Dit baarde vermoeden, dat men, van de Fransche zyde, slegts van Vrede sprak, om de Bondgenooten week te maaken en te verdeelen (z). De handeling bleef,

Argwaan
op het
Fransche
Hof.

bleef, derhalve, den gantschen Zomer, sleepen. Ook ontdekte zig het oogmerk der Franschen klaarder, na dat men in 't zeker berigt werdt, dat de Vrede tusfchen den Koning van Frankryk en den Hertoge van Savoje, op eenen goeden voet stondt: 't welk den staat der zaaken van gedaante veranderen deedt.

Het Fransche Hof was, den gantschen voorleeden Winter, in heimelyke onderhandeling geweest met het Hof van Turin, zoekende den Hertog over te haalen tot eene afzonderlyke Vrede. De Maarfchalk de Catinat, die 't Fransche Leger in Piemont geboodt, dreef deezen handel bedektelyk (a). De Paufelyke en Venetiaansche Gezanten begunftigden zynen toeleg, alzo hunne Meesters verlangden naar een einde van den kryg in Italie, en naar 't vertrek der Duitfche troepen. Het overgaan van Casal, op zulk eene onverwagte wyze, hadt reeds argwaan verwekt onder de Bondgenooten; die, sedert, meer en meer, bevestigd werden in 't vermoeden, dat 'er iet in til was, tusfchen Frankryk en den Hertoge. De Engelsche Gezant *Galwai* gaf den Koning, zynen Meester, kennis van 't gene hy opgemerkt hadt. Doch de Hertog ontkende volmondiglyk, dat hy in eenige onderhandeling ware, van meening, zo men wil, om eerst de onderftandgelden te ontvangen, welken de Koning van Groot-Britanje en de

1696:

XXV.
Bedekte
hande-
ling der
Fran-
schen
met het
Hof van
Turin.

Staa-

(a) DANIEL Journal, p. CLXXXV,
X 2

1696. Staaten hem beloofd hadden. Sommigen fchryven, dat deeze Vorst zeer gefeld was op het vullen zyner Schatkist, zelfs geduurende den oorlog; en dat hy, ten deezen einde, 't geld in zyn gebied, zesmaal zo hoog als het wezenlyk waardig was, hadt doen ryzen. Ook verতোonde hem zyne Geestelykheid, dat de Kettery in Piemont sterk toegenomen was, sedert dat hy het Groot Verbond hadt omhelsd. De Koning van Groot-Britanje en de Staaten hadden hem, inderdaad, overgehaald, om de Dalluiden te herftellen in derzelve Voorregten, en om hun plegtiglyk te verzekeren van eene volkomene vryheid van Godsdiens. Hierby kwam nog, dat de Keizer en de Koning van Spanje zeer agterlyk waren, in het voldoen der onderftandgelden aan den Hertoge. Van den anderen kant, deedt de Catinat hem zeer voordeelige aanbiedingen, zo hy tot eene afzonderlyke Vrede besluiten wilde. Hierby voegde de Maarfchalk bedreigingen, in geval zyne voorflagen van de hand gewezen werden. De Hertog begon, derhalve, te luisteren naar 't gene hem aangeboden werdt. Doch alzo men over de Vrede niet bekwaamlyk handelen kon te Turin, daar de Engelsche Gezant Galwai de treden van het Hof met looden fchoenen naaring; besloot de Hertog, tegen 't einde van den Winter, in Bedevaart, zo 't heette, met klein gevolg, te reizen naar de Lieve Vrouwe van Lorette, daar de handeling agtervolgd werdt. Galwai, die den Hertog kende voor meer staatkun-

kundig dan Godsdienstig , hieldt het oogmerk 1696:
 deezer reize verdagt : en zyn argwaan ver-
 meerderde , toen de Hertog zyn verzoek om
 't Hof naar Loretto te mogen volgen aflieog.
 Hy verzuimde niet , Verspieders af te zenden
 naar Loretto , die naauwkeuriglyk letten moes-
 ten op alles , wat 'er omging ; doch niets van
 den heimelyken handel ontdekten (b). De
 Hertog , schoon sterk gedrongen om te flui- De Her-
 ten , van wege den Paus en den Staat van tog van
 Venetie , aarzelde nog eene wyle : tot dat de Savoje
 behendigheid van 't Fransche Hof , of van den wordt
 Maarschalk de Catinat een middel uitvondt , overge-
 om hem tot eene verhaaste tekening van het haald tot
 ontworpen Verdrag over te haalen. De aan- de ver-
 slag op het leeven van Koning Willem en de haaste
 voorgenomen inval in Engeland werden , aan rekening
 't Fransche Hof , gehouden zo wel belegd te van een
 zyn , dat men niet twyfelde , of 't een en 't heimelyk Ver-
 ander zou gelukt , en Koning Jakob haast op drag met
 den troon van Groot - Britanje hersteld we- Frank-
 zen. Kort voor 't ontdekken van 't ontwor- ryk.
 pen verraad , zondt het Fransche Hof , of
 de Maarschalk de Catinat , want dit blykt
 niet klaar , een' perfoon van aanzien naar
 Loretto , die den Hertoge van Savoje stout-
 moediglyk verzekerde „ dat men , even voor
 „ zyn vertrek , tyding gekreegen hadt van
 „ het ombrengen van Koning Willem ; dat
 „ zyne Hoogheid wist , hoe deeze Vorst de
 „ ziel en het leeven plag te geeven aan het
 „ Groot

(b) TINDAL *Voh III.* [or XVIII.] p. 254—256.

1696.

„ Groot Verbond , welk , met zynen dood ,
 „ ongetwyfeld , stondt te vervallen ; dat hy
 „ hierom wel zou doen van voor zyne by-
 „ zondere belangen te zorgen , en de voor-
 „ waarden van Vrede te omhelzen , welken
 „ hem , uit loutere agting voor zynen per-
 „ soon , van Frankryks wege , werden aange-
 „ booden.” De Hertog stondt verzet , over
 ’t gewigtig nieuws , welk men hem bekend
 maakte. De Franschman merkte het , en ver-
 volgde met een ernstig en onvertsaagd gelaat ,
 „ dat hy , hierop , bescheid verwagte , op
 „ staande voet.” De Hertog begeerde een
 half uur tyd van beraad : ’t welk hem toege-
 staan werdt. Hy begaf zig hierop alleen , en
 nam , toen de bestemde tyd verstreken was ,
 de voorgeslaagen’ punten aan (c). Hy werdt,
 volgens dezelve , hersteld in ’t bezit van al-
 les , wat hem , geduurende den oorlog , be-
 nomen was , door Frankryk. Pignerol zelf
 moest hem , schoon ontmanteld , worden in-
 geruimd. Voor de kosten des oorlogs zou
 de Koning hem vier millioenen goeddoen ,
 hem voorts , op eigen kosten , bystaande met
 agtduizend knegten en vierduizend paarden.
 Wyders , zou ’er een Huwelyk worden aange-
 gaan , tusschen *Lodewyk , Hertog van Bourgon-*
die , Zoon van den Daufyn , en *Maria Adel-*
heid , Dogter des Hertogs van Savoje , die
 eene bruidschat van tweehonderdduizend gou-
 den kroonen ontvangen zou ; doch de helft
 van

(c) LAMBERTI Memoir. Tom. I. p. 1, 2.

van deeze fomme zou verrekend worden, tegen 't gene Frankryk den Huize van Savoje ſchuldig was, uit hoofde van de bruidſchat der Hertoginne; en de andere helft zou de Koning den Hertoge kwytſchelden (*d*). Door deeze overeenkomst, waarvan de Paus en de Staat van Venetie waarborgen waren, werd de Hertog van Savoje geheellyk in de Franſche belangen overgehaald, en van de zyde der Bondgenooten afgetroond. De Hertog vindt nochtans geraaden, de handeling met Frankryk, nog eenigen tyd, bedekt te houden, zelfs voor zyne eigen' Staatsdienaars. De Markgraaf van S. Thomas alleen werd in 't geheim gelaaten. Hy toog, na dat de Hertog van Loretto naar Turin gekeerd was, dikwils, vermomd, naar Pignerol, om met den *Graave van Teſſé*, Bevelhebber deezer Plaats, nader te ſpreken. De Catinat zelf vervoegde zig ook dikwils, onbekend, derwaards. Het geduurig afzyn van den Markgraave van S. Thomas veroorzaakte egter nieuwe agterdocht. Men kreeg, door den tyd, aan 't Engeliſche Hof, de lugt eenigzins van 't gene te Loretto gehandeld was. Koning Willem gaf 'er Galwai kennis van; en deeze ſprak 'er den Hertoge over, die nog ontkende, dat 'er iet geſlooten was. Hy vreesde zeer voor 't misnoegen der Bondgenooten, zo lang hy niet volkomenlyk verzekerd was van den byſtand der Franſchen. Ook diende hy aan 't verlaaten van de zyde der Bondgenooten ee-
ne

1696;

't Verdrag blyft geheim.

(d) TINDAL Vol. III. [or XVIII.] p. 256.

1696. ne verwt te geeven, waardoor zyn gedrag, meer of min, kon gebillykt worden voor 't oog der weereld. Men kwam, eerlang, heimelyk overeen, dat de Catinat zyne magt verzamelen, en op Turin aantrekken zou, in allen fchyn, als of hy deeze Stad dagt te bombardeeren: waarna de Hertog, als 't ware gedrongen door den gevaarlyken ftaat zynere zaaken, eerst openlyk zou fchynen te luisteren, naar de voorflagen van 't Fransche Hof. Omtrent den aanvang van Zomermaand dan, zag men de Catinat, met een Leger van vyftienduizend man, van 't gebergte van Savoje, afzakken naar de vlakten van Turin. De Hertog zondt, hierop, alle zyne troepen naar de vaste Plaatsen zyns gebieds, om, zo hy voorgaf, dezelve te verdedigen tegen de Fransche overmagt. Ten zelfden tyde, deedt hy de troepen der Bondgenooten te velde trekken, by Montcallier, daar zy zig verschansten, en van waar zy, van tyd tot tyd voordelige fchutgevegten hielden met de Franschen. In 't Fransche Leger, wist niemant dan de Catinat, hoe de zaaken stonden met den Hertoge. De andere Legerhoofden vonden 't, derhalve, vreemd, dat men niets ondernam, met zulk een talryk Leger. Sommigen schreeven 'er zelfs over, aan den Koning, en klaagden ernstelyk over 't beleid van den Maarschalk. Maar de Koning antwoordde, dat de Catinat zynen last volgde, en dat de tyd zyn oogmerk haast nader ontdekken zou (e).

Ter-

(e) TINDAL *Kol. III.* [or XVIII.] p. 258.—260.

Terwyl het Fransche Leger te Rivalte lag, 1696.
 schreef de Catinat eenen brief aan den Hertog, gedagtekend den zesden van Zomer-
 maand, waarin hy hem nogmaals aanbodt Men be-
 „ alles wat de Koning hem in deezen oorlog gint o-
 „ ontnomen hadt, mids den Franschen een penlyker
 „ vrye doortogt naar 't Milaneefche gelaaten werdt, en de Koning Nice en Ville-
 „ Franche inhieldt, tot dat de algemeene te han-
 „ Vrede getroffen zou zyn. Doch de Hertog delen.
 „ zou de inkomsten genieten van het Graafschap Nice: en indien hy zyne wapenen
 „ voegen wilde by die des Konings, om,
 „ door eenen inval in 't Milaneefche, den
 „ Spanjaard te noodzaaken tot vrede, hadt
 „ hy nog meer voordeelen van Frankryk te
 „ wagten.” De Maarfchalk van S. Thomas
 „ antwoordde, des anderendaags „ dat de Her-
 „ tog den voorflag, hem gedaan, zou mededeelen aan zyne Bondgenooten; doch dat
 „ hy oordeelde, 's Konings agting onwaar-
 „ dig te zyn, zo hy zig kon laten beweegen, om de wapenen op te vatten, tegen
 „ den Keizer en den Koning van Spanje in 't
 „ Milaneefche (*f*).” Midlerwyl, onderzocht
 de Hertog, welke voordeelen hy, in zulk een
 geval, van Frankryk zou te wagten hebben.
 De Catinat schreef, hierop, eenige weken
 laater „ dat de Koning hem Pignerol zou
 „ afstaan, zo hy zig voegen wilde by zyne
 „ Majesteit, om de Vrede of Onzydigheid
 „ van

(f) Act. de la Paix de Ryswick. Tom. I. p. 130, 132.

1696. „ van Italie te bevorderen. Ook zou men
 „ een Huwelyk sluiten, tusfchen den Hertog
 „ ge van Bourgondie en de Prinfesse van Pie-
 „ mont. Doch deeze voorflagen,” fchreef
 de looze Krygsman „ waren te byzonder en
 „ te gewigtig, dan dat 'er de Bondgenooten
 „ des Hertogs kennis van zou gegeven wor-
 „ den, gelyk omtrent de voorgaanden ge-
 „ fchied was (g).” Ondertusfchen, was men
 overeengekomen, om 't gene in deezen laat-
 ften brief voogeflaagen was, infgelyks, te
 ontdekken aan de Bondgenooten. 't Was nu,
 oordeelde men, tyd, dat de handel rugtbaar
 werdt, eer het jaargetyde verder verliep.
 Doch op dat men het antwoord der Bondge-
 nooten, zonder gevaar, zou konnen afgwa-
 gen, werdt 'er, in Hooimaand, op 's Her-
 togs voorflag, eene wapenfchorfing gefloo-
 ten, die, tot aan 't einde van Oogftinaand
 duuren zou (h). De Hertog zondt de Fran-
 fche voorflagen aan alle de Bondgenooten,
 toonende, in de brieven, die dezelve ver-
 zelden, dat ze hem niet kwalyk behaagden.
 Ook hadden zyne Gezanten last om aan alle
 de Hoven te vertoonen 't gewigt der redenen,
 die hem gehoor deden geeven aan de voorfla-
 gen van Frankryk (i). De meeste Bondge-
 nooten keurden zyne afzonderlyke handeling
 met Frankryk af. Ook vonden zy ondienftig,
 dat

(g) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 133.

(h) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 135. DANIEL

Jouin. p. CLXXXVJ.

(i) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 136, 138, 142,
 143, 149, 153.

dat men, voor Italie alleen, een Verdrag van Vrede of Onzydigheid floote. Zelfs dedden zy den Hertoge voordeeliger voorflagē dan hem van de zyde der Franschen gedaan waren, onder anderen van een Huwelyk tuschen zyne Dogter en den Roomsche-Koning. Doch de Franschen, die dit wel voorzagen, hadden hem, hierom, tot eene heimelyke overeenkomst, overgehaald, eer zy de handeling rugtbaar gemaakt wilden hebben. 't Verdrag, welk, in stilte, te Loretto getroffen was, werdt, eindelyk, te Turin, geslooten en getekend, op den negenentwintigsten van Oogstmaand, en eerlang, ter wederzyde, bekrachtigd (*k*). De Hertog hadt alle de onderstandgelden, uit Engeland, op Livorno en Genua, overgemaakt, nog niet in handen gekreegen, toen de Vrede getekend werdt. De Engelsche Gezant Galwai hadt zig van ontrent dertigduizend ponden sterlings aan Wisselbrieven meester gemaakt, van welken hy zig, naderhand, bediende, om het Krygsvolk, welk sedert in 't Milaneesche gelegd werdt, te voldoen (*l*). Doch sommigen willen, dat Koning Willem den Hertog van Savoje nog een gedeelte der beslaagen Wisselbrieven liet ontvangen (*m*). In 't Leger der Bondgenooten, werdt, midlerwyl, geraadpleegd, of men den Hertog ook met geweld zou kon-

1696.

't Afzonderlyk Verdrag wordt te Turin getekend.

(*k*) *Voiez DU MONT Corps Diplom. Tom. VII. P. II. p. 368.*
 371. *Act. de la Paix de Ryswick. Tom. I. p. 157.*
 (*l*) *TINDAL Vol. III. [of XVIII.] p. 261.*
 (*m*) *LAMBERTI Memoir. Tom. I. p. 2.*

1696. nen noodzaaken, om de Fransche zyde wederom te verlaaten. Men sprak van Turin te veroveren, en den Hertog zelv' in verzekering te neemen. Doch deeze voorflagten werden van de hand gewezen. Ook was de magt der Bondgenooten te gering, in vergelyking van de vereenigde magt der Franschen en des Hertogs (*n*).

XXVI. De wapenschorfing, die met Oogstmaanden einde liep, werdt tot den vyftienden van Herfstmaand verlengd (*o*), in verwagting dat de Bondgenooten, immers de Keizer en de Koning van Spanje zig zouden laten bewegen, om een Verdrag van Onzydigheid met opzigt op Italie te sluiten, waartoe de Hertog hen, door redenen, zocht over te haalen: doch zyne poogingen waren vrugteloos. De Bondgenooten trokken vast naar 't Milaneefche, welk den eersten aanftoot te wagten hadt: en de Hertog van Savoje, dien men, in deezen zelfden veldtogt, aan 't hoofd der Bondgenooten, en aan 't hoofd van derzelver vyanden zag, volgde hen op de hielen, tegen den tyd van 't einde der Wapenschorfinge. Hy hadt zig verbonden, om zyne magt by die van Frankryk te voegen, tot het te wege brengen der onzydigheid van Italie. Ook hieldt hy zyn woord. De vereenigde Fransche en Savooifche troepen floegen, eerlang, 't beleg voor Valentia in 't Milaneefche. De Hertog hadt, in naam, het opperbevel over

Valentia
belegerd.

(*n*) TINDAL *Vol. III. [or XVIII.] p. 261, 262.*
 (*o*) DANIEL *Journal, p. CLXXXVI.*

over de belegering , die hy ook ernstig genoeg voortdreef , alzo men overeengekomen was , dat alle de Plaatsen , welken , met gemeene wapenen , veroverd werden , in zyne magt blyven zouden. Doch de Maarschalk de Catinat hadt heimelyken last van den Koning , zynen Meester , om 't beleg niet verder voort te zetten , dan overeenkwam met het belang van Frankryk , welk den Hertog van Savoje niet gaarne magtiger hadt , dan het reeds was. Catinat tastte , derhalve , de Plaats aan de sterkste zyde aan , en rekte 't beleg zo lang , als hy kon. De bezetting , uit Duitsch en Spaansch Krygsvolk en Fransche Protestanten bestaande , weerde zig wakkerlyk. Veertien dagen na 't openen der loopgraaven , waren de belegeraars nog niets gevorderd van belang , schoon zy reeds tweeduizend man verloorren hadden ; wanneer men , op 't onverwagtst , berigt kreeg , dat de *Markgraaf van Leganez* , wegens het Spaansche Hof , bewilligde in de onzydigheid van Italie (p). De Keizer volgde het voorbeeld van Spanje. Het Verdrag van Onzydigheid tuschen deeze twee Mogendheden en den Hertoge van Savoje werdt , op den negenden van Wynmaand , te Vigevano , getekend , en door den Koning van Frankryk , eerlang , bekragtigd (q). De Markgraaf van Leganez , Landvoogd van Milaan , verdedigde het spoedig aanneemen der

1696.

Verdrag
van On-
zydig-
heid
voor
Italie.

(p) TINDAL *Pol.* III. [or XVIII.] p. 253, 264.(q) *Voies Du MONT Corps Diplomat. Tom. VII. P. II. p. 375. Act. de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 174.*

1696 onzydigheid, met den uiterften nood, die 't Milaneefche dreigde (r). Doch de Bondgenooten in 't gemeen verftonden, dat de nood zo groot niet was, als men zig verbeeldde. Ook zou de zwaare regen, die, terftond na 't fluiten van 't Verdrag, viel, den vyand, ongetwyfeld, genoodzaakt hebben, tot het opbreken van 't beleg. Doch dit was niet te voorzien. Het Verdrag van Vigevano maakte een einde aan den oorlog in Italie, die zes jaaren geduurd hadt. Pignerol werdt, in gevolge van het Verdrag van Turin, geflegt, en den Hertoge van Savoje te rug gegeven. De Prinfe van Savoje, die nog maar tien jaaren bereikte, werdt, eerlang, naar Frankryk gevoerd. Doch haar Huwelyk met den Hertoge van Bourgondie werdt, niet voor het einde des volgenden jaars, voltrokken (s).

Wy hebben de handeling met den Hertoge van Savoje, en het fluiten der byzondere Verdragen van Turin en Vigevano, een weinig omftandiger, willen verhaalen, om dat 'er de weg tot de algemeene Vrede, over welke men, voor dien tyd, nog niet ernftig gehandeld hadt, door gebaad werdt. Het Franfche Hof trok merkelyke voordeelen uit deeze Verdragen. De Koning, ontslaagen van de zwaare kosten des Italiaanfchen oorlogs, kreeg de handen ruimer, om de Bondgenooten

(r) *Voyez Sa Lettre dans les Act. de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 177.*

(s) DANIEL Journal, p. CLXXXIX.

nooten , aan andere oorden , aan te tasten , en , door de wapenen , te dringen tot eene Vredehandeling , welker beloop en uitkomst wy , in 't volgende boek , zullen ontvouwen.

Koning Willem , verdriet gekreegen hebbende in den flauwen veldtocht deezes jaars , hadt het Leger , in Herfstmaand , reeds verlaaten , en zig , volgens zyne gewoonte , begaeven naar Dieren en 't Loo , om te jaagen. De Hertog van Zell verzelde hem hier , en op een reisje naar Kleeve , daar hy van den Keurvorst van Brandenburg Koningklyk onthaald werdt. Hy keerde , in Wynmaand , eerst wederom naar den Haage , stak , den veertienden , in zee naar Engeland , en kwam , twee dagen daarna , te Kensington aan. 't Parlement , eerlang byeengekomen zynde , verstondt , uit den Koning , dat 'er eenige opening tot Vrede gedaan was , van de zyde van Frankryk ; doch werdt , te gelyk , vermaand , om niet dan met de wapenen in de hand van vrede te handelen : en deeze vermaaning vondt zo veel ingang , dat het Huis der Gemeenten spoedig bewilligde , in den vereischten onderftand voor het volgende jaar (t).

De vereenigde Oostindische Maatschappy deezer Landen , die nu omtrent eene eeuw in ftand geweest was , dreef haaren handel nog , met zulk een' voorfpoed , dat andere

1696.

XXVII.

Koning Willem keert naar Engeland.

Het Okeroy der Oostindische Maatschapp.

(t) TINDAL 2de. III. [er XVIII.] p. 270-284.

1696.

pye
wordt
ver-
nieuwd.

Ryken en Staaten, hierdoor opgewekt, meer en meer, toeleiden, op het uitbreiden van hunnen Indifchen handel, en op het opregten van nieuwe Oostindifche Maatschappyen, waarin veele ingezetenen der Vereenigde Gewesten deel namen. Ook wisten eenigen middel te vinden, om zelfs met de fchepen der Maatschappye goederen naar Indie te zenden, en van daar te ontvangen, op halve, of meerder of minder winfte: 't welk gelegenheid gaf, dat de fchepen te zwaar belaadend, en de pryzen der waaren, beide in Indie en hier, te zeer gedrukt werden. De Bewindhebbers hielden, derhalve, omtrent deezen tyd, aan by de algemeene Staaten, op het handhaaven van het Oktroi der Maatschappye, welk, met den jaare 1700, ftondt te eindigen, en waarvan zy te gelyk ook vernieuwing verzogten. En hunne Hoog-Mogendheden beflooten, in Lentemaand, het Oktroi der Maatschappye, welk reeds verfcheiden' reizen verlengd geweest was, wederom te verlengen voor den tyd van veertig jaaren, die met het jaar 1740 ten einde zouden loopen (u). Doch de afkondiging van deeze verlenging van 't Oktroi gefchiedde niet voor Oogftmaand des jaars 1698, wanneer de algemeene Staaten, te gelyk, het handelen op Indie, op halve, of meerder of minder winfte, verbooden. Ook mogt niemant en vooral geene zeevaaren-

(u) Groot-Plakaatb. IV. Deel, bl. 1325.

rende luiden zig in dienst van vreemde Mogendheden of buitenlandsche Oostindische Maatschappyyen begeeven, om met derzelver schepen naar Oostindie te vaaren, of op Oostindie te handelen. Eindelyk, werdt ook het deel neemen in buitenlandsche Oostindische Maatschappyyen verboden (y). Men hadt, met dit verbod, het oog op de nieuwe Engelsche Oostindische Maatschappy, die, omtrent deezen tyd, opgeregt werdt (w). Doch het is nimmer onderhouden, naar behooren. Ondertusfchen, waren de Bewindhebbers der Nederlandsche Oostindische Maatschappye, op het einde des jaars 1696, overeengekomen, dat zy, voor den tyd van nog vier jaaren, voor 's Lands inkomende regten van alle waaren, welken de Maatschappy in deeze Landen bragt, en voor de uitgaande regten van de Peper, Nagelen, Nooten, Foelie en Kaneel, en van de waaren en mondbehoefsten, welken zy zelve naar Indie voerden, betaalen zouden driemaal honderd vierenzestigduizend guldens, in 't jaar. De helft van deeze somme werdt aan 't Kollegie ter Admiraliteit te Amsterdam betaald: een vierde aan 't Kollegie in Zeeland, en een agtste aan ieder der twee Kollegien op de Maaze en in 't Noorderkwartier. Doch Friesland en Stad en Lande hadden niet bewilligt in deeze overeenkomst (x), veelligt,

om

(y) Groot-Plakaatb. IV. Deel, bl. 1326.

(w) TINDAL Vol III. [or XVIII.] p. 412.

(x) Groot-Plakaatb. IV. Deel, bl. 1330, 1331.

1696. om dat deezen Gewesten geen deel toegelegd werdt van 't gene de Maatschappy, voor inkomende en uitgaande regten, opbragt.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

VIER-EN-ZESTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. *Vervolg der handeling van 't Zweedsche Hof, tot bevordering der Vrede. Koning Willem oordeelt, dat men, onder bemiddeling van Zweeden, in onderhandeling behoort te treden. De Staaten besluiten 'er toe. De Keizer, insgelijks. II. Verschil over de Plaats der handeling. 't Huis te Ryswyk wordt 'er toe benoemd. Gelegenheid van dit Huis. III. Inzigten en belangen van Frankryk, den Keizer en het Duitfche Ryk, Spanje, Groot-Britanje, de Staaten en Zweeden. IV. Regeling van het uiterlyke der handeling. Wapenschorfing voorgeslaagen. V. Opening der byeenkomsten te Ryswyk. VI. Eifchen der Keizerschen en Duiifchen. Eifchen der Spaanschen. VII. Aanmerkingen der Franschen op de eifchen der Bondgenooten. Oogmerken van Frankryk. VIII. Veldtogt, in de Spaansche Nederlanden. De Franschen veroveren Aath. IX. Zy bemagtigen Barcelona. X. Fransche Krygsbedryven in de Westindien. Hollandsche Koopvaardy vloot veroverd, door du Guai-Trouin. XI.*

Staat der zeezaaken, in Engeland en hier.
 XII. *Staat van Poolen. De Keurvorst van Saxen wordt Koning. Inyloed zyner verkiezinge op de Vredehandeling.* XIII. *De Czaar van Muskovie doet eene reis, door Duitschland, Holland en Engeland. Oesent zig, te Amsterdam in't Scheepstimmeren.* XIV. *Vervolg der Ryswyksche Vredehandeling. Ontwerp der Engelschen en Staatschen. Algemeen ontwerp der Franschen.* XV. *Aanmerkingen der Spaanschen. Aanmerkingen der Keizerschen en der Ryks-Gezanten. De aanbiedingen der Franschen voldoen den Duitschen niet.* XVI. *De Franschen zoeken met eenigen der Bondgenooten, afzonderlyk, te sluiten. De Spaanschen neigen 'er toe. Uiterste last der Keizerschen. Nadere voorslag der Franschen. Zystellen eenen bepaalden tyd, om te sluiten.* XVII. *Bekommering der Keizerschen.* XVIII. *Gehieme handel van den Maarschalk de Beufiers en den Graave van Portland. Koning Jakob zoekt de Roomsche Vorsten te winnen. Hy protesteert tegen de Vrede. Hoe Frankryk hem, voortaan, zou aanmerken. Koning Willem neigt, om te sluiten.* XIX. *De Keizerschen zoeken 't te doen verwylen. Redenen, die de Staaten tot Vrede neigen.* XX. *Voorslag der Keizerschen, pas voor 't sluiten der Vrede. De Ryswyksche Vrede tuschen Frankryk ter eener, en Spanje, Groot-Britanje en de Staaten ter anderer zyde wordt getekend. Inhoud van 't Verdrag tuschen Frankryk en de Staaten. Verdrag van Koophandel en Zeevaart.* XXI. *Verdrag van Vrede, tuschen Frankryk*

en Groot-Britanje, en tusfchen Frankryk en Spanje. XXII. De gevlugte Fransche Hervormden zoeken, te vergeefs, eenig voordeel te bedingen by de Vrede. Stuilstand van wapenen met het Keizerryk. XXIII. Staat des krygs in Duitschland en in Hongarye. Vrede tusfchen het Keizerryk en Frankryk. Inhoud van 't Verdrag. Zwaarigheid in het vierde punt van het zelve. De Staaten zoeken het te doen veranderen. Vergeefs. Oogmerk van Frankryk met dit punt. XXIV. Handeling over eene vernieuwing van het Groot Verbond. XXV. Verscheiden Gevolmagtigden protesteeren op de Vredehandeling, en onder deezen de Graaf van Egmond, wegens zyne eifchen op Gelder, Zutfen enz. Antwoord van het Hof van Gelderland. Mifnoegen van den Vorst van Oostfriesland op de Stad Embden. XXVI. Aanmerkingen over den uifslag der Ryswyksche Vredehandeling, ten opzigte van Frankryk, van de Bondgenooten, en in 't byzonder van den Keizer en het Duitfche Ryk, van Spanje en van de Staaten.

An 't Zweedsche Hof, werdt, deezen gantfchen Zomer, gehandeld, over 't gene de algemeene Vredehandeling bevorderen kon. De Graaf d'Avaux hadt, eindelyk, toegeftaan, dat men de Westfaalsche en Nieuwmeegsche Verdragen hielt tot eenen grondslag van het aanftaande Verdrag van Vrede, en dat men 'er zelfs eenige veranderingen, tot beter bekragtiging derzelyven, in

1696.

J.
Handeling aan 't Zweedsche Hof, tot bevordering der Vrede,

1696.

maakte, mids de Koning van Zweeden deeze veranderingen goedkeurde. Karel de XI. hadt den Keizer en de Staaten, sedert, vermaand, tot het aanvaarden zyner bemiddeling op deelen voet; doch de Graaf van Starrenberg en de Baron van Hekeren hielden, van tyd tot tyd, aan om nadere verklaring van de byzondere veranderingen, welken men, in de twee Verdragen, zou willen toelaaten; onderzoekende, daarbenevens, of men den Hertog van Savoje, die toen nog niet openlyk met Frankryk verdraagen was, en vooral den Hertog van Lotharingen, voor wiens belangen, by de twee Verdragen, niet naar behooren gezorgd was, in de aanstaande Vrede, zou willen begrypen. Maar hierop kwam geen duidelyk antwoord. Men begeerde, dat de Koning van Zweeden zig vooraf verbonde tot de handhaving van 't gene 'er, in 't gevolg, geslooten zou worden. Doch hy antwoordde, dat hy, hiertoe, reeds van zelf, en uit hoofde der voorige verbindtenissen, verplicht was. Men verzogt toen, dat Frankryk, by uitgedrukte Akte, de herstelling der Westfaalsche en Nieuwmeegsche Verdragen, op de voorgeslaagen' wyze, beloofde. Maar d'Avaux kon hiertoe niet verstaan (a). Midlerwyl, was het geheim Verdrag tusfchen den Koning van Frankryk en den Hertog van Savoje rugtbaar geworden: 't welk de Bondgenooten, en met name de Staaten

(*) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom. I. p. 95, 101, 110, 113, 118, 125.*

ten der Vereenigde Gewesten deedt veranderen van gedagten, en neigen tot het aanvaarden der bemiddeling van Zweeden. De Heer van Dykveld, die met Callieres handelde, hadt, nog in Oogstmaand, gedrongen op eene uitdrukkelijke verklaring des Konings van Frankryk „ dat men de Westfaalsche en „ Nieuwmeegsche Verdragen niet alleen leggen zou tot een' grondslag der handeling; maar dat ook te rug gegeven zou worden alles wat, door middel van de zogenaamde Hereenigingen, federt de Nieuwmeegsche Vrede, gehegt was aan de Fransche Kroone; en dat de Bondgenooten, daarenboven, hunne verdere eischen, op de Vredehandeling, vryelyk, zouden mogen voorstellen en aandringen.” En Callieres hadt, eindelyk, zulk eene Verklaring beloofd, met deeze uitzondering alleen „ dat „ Straatsburg te rug gegeven zou worden, „ in dien staat, als het was, toen Frankryk, „ het in bezit nam; dat men daaraan geene „ nieuwe Vestingwerken zou mogen maaken, „ en dat de Godsdienst aldaar blyven zou „ op den tegenwoordigen voet.” Koning Willem, kennis van deezen voorslag gekreegen hebbende, verstondt „ dat, zo Straatsburg „ te rug gegeven werdt in den staat, waarin „ Frankryk het in bezit genomen hadt, en zo „ Frankryk affondt van de twee andere punten, de Vestingwerken en den Godsdienst betreffende, men aan de hooge Bondgenooten opening behoorde te geeven van den staat, waarin de Vredehandeling thans

1696.

Voorslag van wege de Staaten aan de Franschen.

Antwoord der Franschen.

Koning Willem oordeelt, dat men, onder bemiddeling van Zweeden behoorde te handelen van vrede.

1696. „ gebragt ware , en met dezelfen overeen
 „ te komen , wegens het aanneemen der be-
 „ middeling van Zweeden , en het beraa-
 „ men van plaatse en tyd der byeenkom-
 „ ste.” De bewindsman van Frankryk in den
 Haage, ’t zy de voorgenoemde Mollo (b)
 of een ander, gaf, hierop, den eersten van
 Herfstmaand, zyn woord, dat zyne Aller-
 christelykste Majesteit van de twee punten,
 wegens Straatsburg geëischt, afstaan, en de
 begeerde verklaring geeven zou. De alge-
 meene Staaten namen, derhalve, op den der-
 den, een besluit, overeenkomstig met de mee-
 ning van zyne Majesteit van Groot-Britanje
 (c). Zy deden, federt, hun best, om de
 Bondgenooten, en vooral den Keizer over
 te haalen, tot het aanneemen der bemidde-
 ling van Zweeden. Doch Leopold maakte,
 hierin, nog merkelyke zwaarigheid. „ Callie-
 „ res hadt, zeide hy, nog maar aangeboden
 „ de Hereenigingen der Kameron van Mets
 „ en Befançon, niet die der Kamer van Bri-
 „ fak te rug te zullen geeven. Ook wilde
 „ men den Hertog van Lotharingen slegts
 „ herstellen in den staat, waarin hem de
 „ Nieuwmeegsche Vrede gesteld hadt: ’t
 „ welk onbillyk scheen. Het ongelukkig Ver-
 „ drag van Nieuwmegen hadt, daarenboven,
 „ den voormuur in de Nederlanden kwalyk
 „ geregeld gelaaten; hoewel zyne Keizerly-
 „ ke

De Staat-
 ten be-
 sluiten
 ’er toc.

De Kei-
 zer
 maakt
 zwaarig-
 heden.

(b) Zie hier voor, bl. 321.

(c) Resol. Gener. Luna 3 Sept. 1696, dans les Act. de la Paix de Ryswick, Tom. 1. p. 189.

„ ke Majesteit de verbetering hiervan den 1696.
 „ Koning van Spanje aanbevolen liet. Alle
 „ deeze dingen, en vooral de volkomen' her-
 „ stelling des Hertogs van Lotharingen moes-
 „ ten geregeld worden, eer men byeenkwa-
 „ me, om van vrede te handelen. Doch zo
 „ Zweeden zig verbinden wilde, om het Ver-
 „ drag van Westfaalen, tot op het * afscheid * *Recess*
 „ van Neurenberg toe, in zyn geheel te doen
 „ herstellen; weigerde hy niet, in onderhan-
 „ deling te treden, onder bemiddeling des
 „ Konings van Zweeden: en meende hy, dat
 „ men zig van geene bekwaamer Plaats dan
 „ Aken zou kunnen bedienen, om te handelen
 „ (d).” De Koning van Groot-Britanje en de De En-
 „ Vereenigde Staaten, ondertusfchen, met reden, gelschen
 „ vaststellende, dat Frankryk, na 't herstellen en Staat-
 „ der ruste in Italie, zyne meeste magt wen- sphen
 „ den zou naar Duitschland, en naar de Spaan- haalen
 „ sche Nederlanden, hielden sterk aan by 't hem o-
 „ Weener-Hof, op het aanneemen der bemid- ver.
 „ delinge van Zweeden. Zy deden den Kei- 1697.
 „ zer, onder anderen, op den agtsten van
 „ Louwmaand des jaars 1697, voorhouden,
 „ dat men, eindelyk, met Callieres eens ge-
 „ worden was, over alle de punten, die
 „ Frankryk, voor den aanvang der hande-
 „ linge, zou toestaan, uitgenomen 1. over
 „ de wyze, op welke Frankryk Willem den
 „ III. voor Koning van Groot-Britanje be-
 „ hoorde te erkennen, en 2. over den staat,
 „ „ waar-

(d) Act de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 204.

1697.

„ waarin Luxemburg behoorde terug gege-
 „ ven te worden; doch dat Koning Willem,
 „ onlangs, verklaard hadt, dat hy genoe-
 „ gen zou kunnen neemen, in den middel-
 „ weg, laaftelyk, door Frankryk, voorge-
 „ slaagen, tot oplosfinge der zwaarigheden,
 „ in het eerste punt: dat de Staaten ook oor-
 „ deelden, dat de zwaarigheden, in beide
 „ de punten, zeer wel zouden kunnen weg-
 „ genomen worden; dat Callieres zig ver-
 „ wonderd getoond hadt, over de nieuwe
 „ bedenkingen van het Weener-Hof, en ge-
 „ zeid, dat ze den Koning, zynen Meester,
 „ niet minder vreemd zouden voorkomen;
 „ dat zy hierom zyne Keizerlyke Majesteit
 „ ernstelyk verzogten, afstand te willen doen
 „ van deeze bedenkingen, op dat 'er het
 „ werk der Vrede niet door agteruit gezet
 „ wierde; maar zyne Gezanten ten spoedig-
 „ ste te willen zenden naar den Haage; daar
 „ men tyd en plaats der byeenkomst stondt
 „ te beraamen (e).” Dit verzoek, 't gevaar,
 „ waarmede Duitschland gedreigd werdt (f),
 „ en veelligt ook de vrees, dat Groot-Britanje
 „ en de Staaten zig afzonderlyk met Frankryk
 „ verdraagen mogten, woogen zo veel op den
 „ Keizer, dat hy, eerlang, bewilligde in de be-
 „ geerte der Bondgenooten, op de onderstel-
 „ ling, dat het aanstaande Verdrag, door Zwee-
 „ den, gehandhaafd zou worden (g). Men
 „ boodt

(e) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 221.

(f) Voyez Act. de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 221.

(g) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 224, 128.

boodt dan, in Sprokkelmaand, uit den naam des Keizers, des Konings van Groot-Britanje en der Staaten, aan Zweeden de bemiddeling aan, die terstond aanvaard werdt (*h*).

1697.

De naaste zaak, die nu in overweeging kwam, was het benoemen eener Plaats tot de handeling. De Keizer zou gaarne gezien hebben, dat men, in Duitschland, te Aken, te Ments, of te Frankfort byeengekomen ware. De Staaten en de meeste Bondgenooten stonden, daarentegen, op het verkiezen van eene Plaats in den Vereenigden Staat. Veelen waren van gedagten, dat de keuze, op Maastricht, Nieuwmegen of Breda, vallen zou. Doch omtrent het einde van Louwmaand, hadt men, van Fransche zyde, den Haage voorgeslaagen (*i*): waarin de Keizer geen genoegen nam (*k*). Ten zelfden tyde, hadt Callieres geweigerd, eene Verklaring te geeven van 't gene hy en d'Avaux, reeds in 't voorleeden jaar, van Frankryks wege, hadden uitgeboden, als voorwaarden der Vrede. De Keizer nam hieruit gelegenheid, om op nieuws te aarzelen in het voortzetten der Vredehandeling, weigerende te bewilligen, in de verkiezing van den Haage. Ook vreesden anderen, dat de Franschen te veel invloeds zouden hebben op de handeling, zo dezelve gehouden werdt in eene Plaats, daar de Staaten vergaderden, en daar de Fransche

II.
Verschil
over de
Plaats
der handeling.

Ge-

(*h*) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 288, 301.

(*i*) Secr. Resol. Holl. 25 Jan. 1697. VI. Desl. II. 12.

(*k*) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 315.

1697.

Waartoe
het Huis
te Rys-
wyk be-
noemd
wordt.
Gele-
genheid
van dit
Huis.

Gezanten met de Leden der hooge Regeeringe verkeerren konden. Callieres, deeze zwaarigheid willende voorkomen, stelde voor, dat de Gezanten der Bondgenooten, in den Haage, daar zy waren, zouden konnen blyven; dat de Fransche Gevolmagtigden zig te Delft zouden onthouden, en dat men, op eene Plaats, tusfchen beide gelegen, byeen zou komen, om te handelen. Hierin bewilligde men, van de zyde der Bondgenooten, met eenpaarige stemmen. Ook werdt kort hierna vastgesteld, dat men byeen komen zou op het *Huis van Nieuwburg*, omtrent een musketfchoot van het Dorp Ryswyk, tusfchen Delft en den Haage, gelegen, en gestigt door Fredrik Henrik, Prinse van Oranje. Dit Huis werdt, in 't gemeen, het *Huis te Ryswyk* genoemd, en behoorde den Koning van Groot-Britanje in eigendom toe (1). Het was zo bekwaam, tot de tegenwoordige Vredehandeling, als of het 'er, voorbedagtelyk, toe gebouwd ware. De toegang derwaards is door eene steenen Poort, staande aan eene Vaart, over welke eene brug legt. Door deeze poort komt men in eene Laan, met hoog geboomte bezet: voorts aan eene andere poort, gebouwd in den hoogen voormuur, die den voorhof van 't gebouw affluit. Het Huis heeft eenen breeden opgang in 't midden; doch men kan 'er ook binnen komen, door de twee vleugels, aan de eene en de andere zyde. In het zelve, zyn, ter wederzyde eener groote
zaa-

(1) TINDAL *Vol. III.* [or XVIII.] p. 341.

zaale, twee aanzienlyke Kamers, agter elkanderen. Agter de laatste van dit paar Kameren, heeft men twee Vertrekken aan elke zyde, en dus vier in 't geheel: en nog verder is, in 't midden van 't gebouw, eene groote Kamer, die op de tuinen agter 't Huis uitziet. In deeze laatstgemelde Kamer, kwamen de Ambassadeurs des Konings van Zweeden, als Middelaar, byeen. Ook reeden deezen alleen, door de steenen poorten, naar 't Huis, en traden, langs den grooten opgang, naar boven: doch men hadt, ten wedereinde van 't bosch, nog eene brug over de vaart gelegd, en aan elke zyde der poorte in den voormuur, een' doorgang in deezen muur gemaakt: langs welken weg, de Ambassadeurs der Bondgenooten en die van Frankryk naar 't Huis reeden: waarin zy kwamen, door de twee vleugels, ter wederzyde van den grooten opgang. De Ambassadeurs der Bondgenooten, van den Haage komende, reeden naar, en traden in 't Huis van de regter zyde, en vergaderden, in de twee Kamers ter regter zyde der groote zaale, zig van de twee vertrekken agter dezelve bedienende, om te spreken met de Middelaars, wier Kamer dicht aan deeze vertrekken kwam. De Ambassadeurs van Frankryk, die van Delft kwamen, reeden naar, en kwamen in 't Huis van de linker zyde, en maakte het zelfde gebruik van de Kamers en Vertrekken, die ter linker zyde der groote zaale waren (*m*). Doch eer wy overgaan,

(*m*) *Voiez Act. de la Paix de Ryswick, Tom. II. Avert. p. 1.*

1697. gaan, tot het verhaal der gewigtige Ryswykfche Vredehandeling, zal 't niet ondienftig zyn, dat wy de byzondere eifchen, inzigten en belangen der voornaamfte handelende Mogendheden, vooraf, beknoptelyk, ontvouwen.

III.
Schers
der in-
zigten en
belangen
van de
voor-
naamfte
Mogend-
heden op
de Rys-
wykfche
Vrede-
hande-
ling: en
wel van
den Ko-
ning van
Frank-
ryk.

De Koning van Frankryk hadt, tot hier-
toe, voorfpoediglyk geoorloogd, en was, fe-
dert het fluiten der Vrede in Italie, in ftaat
gefteld, om den Bondgenooten in Duitschland
en in de Spaanfche Nederlanden, meer af-
breuk te doen, dan voorheen nog hadt kon-
nen gefchieden. Desonaangezien, verlangde
het Franfche Hof, ernftelyk, naar vrede.
Men fchreef dit verlangen, in 't gemeen, toe,
aan den flegten ftaat van 'sKonings geldmid-
delen, aan 't verval van den Koophandel in
't Ryk, en aan de zichtbaare vermindering der
manfchap, in zulk een' algemeenen en aan-
houdenden oorlog: gelyk wy, boven, reeds te
kennen gegeven hebben. Het Hof zag niet
ongaarne, dat men, in 't gemeen, dus oor-
deelde. Doch fommigen, die dieper meenden
gezien te hebben in de geheime oogmerken
van Lodewyk den XIV, verftonden, dat de af-
neemende gezondheid des Konings van Span-
je alleen hem zo begeerig maakte, om de
Vrede te doen fluiten. Men twyfelde niet,
of hy hadt voor, zig, na 't affterven van Ka-
rel den II. meester te maaken van de Spaanfche
Heerfchappye. Doch hiertoe fcheen kleine
kans te zyn, zo lang hy in oorlog, en het
Groot Verbond in ftand ware. Maar wanneer
de Fragt van dit Verbond eens verbroken zou
zyn

zyn door de Vrede; zou hy, op de eerste 1697.
 tyding van het affterven van Karel den II. —
 en eer nog de Bondgenooten gereed zyn kon-
 den, om hem tegen te staan, de wapenen
 konnen voeren in Spanje en in de Spaansche
 Nederlanden. Hy boodt, hierom, voordee-
 liger voorwaarden aan, dan men reden hadt
 te verwagten, in den tegenwoordigen nadee-
 ligen toestand van de zaaken der Bondgenoo-
 ten, en hy verbeterde zyne aanbiedingen,
 naar gelang van het toeneemen der onpafelyk-
 heid des Konings van Spanje. Zelfs wil men,
 dat hy meer nog zou hebben uitgebooden,
 indien alle de Bondgenooten hunne streng
 zo sterk getrokken hadden als de Keizer (n),
 Doch wat hier van zyn moge; Callieres hadt,
 reeds op den elfden van Sprockelmaand, in
 de tegenwoordigheid van den Heere van Dyk-
 veld, een Gefchrift overgeleverd, aan den
 Ambafadeur van Zweeden, waarby, van
 wege, en in gevolge eener volmagt van den
 Koning van Frankryk, beloofd werdt „dat
 „ de Verdragen van Westfaale en Nieuw-
 „ megen ten grondslag der aanstaande onder-
 „ handelingen zouden ftrekken; dat Straats-
 „ burg te rug gegeven zou worden, in den
 „ ftaat, waarin het, door Frankryk, in be-
 „ zit genomen was; ook Luxemburg, Ber-
 „ gen in Henegouwen en Charleroi, in den
 „ ftaat, waarin deeze Steden zig tegenwoor-
 „ dig bevonden: en daarbenevens, de Plaat-
 „ fen

(n) TINDAL Vol. III. [of XVIII.] p. 341, 342. LAMBERTE
 Memoir. Tom. I. p. 1, 11.

1697.

„ fen in Katalonie, die, na 't fluiten der
 „ Nieuwmeegfche Vrede, veroverd waren,
 „ in den ftaat, waarin zy waren ingeno-
 „ men. Dat Dinant met het Kasteel, ook
 „ in den ftaat, waarin het bemagtigd was,
 „ aan den Bifchop van Luik zou worden te
 „ rug gegeven. Dat de Hereenigingen, fe-
 „ dert de Nieuwmeegfche Vrede gedaan,
 „ zouden vernietigd, en Lotharingen te rug
 „ gegeven worden, op den voet van het
 „ Nieuwmeegfche Verdrag (o).” Doch over
 de meening deezer aanbiedinge viel, nader-
 hand, eenig gefchil, op de Ryswykfche Vre-
 dehandeling: gelyk wy, in 't vervolg, ftaan
 te melden. Wyders, hadt Koning Lodewyk
 de zorg voor zyne belangen op de Vredehan-
 deling toevertrouwd, aan drie Gevolmagtig-
 den, te weten *Nikolaas Augustus de Harlai*,
 Ridder, *Heere van Bonneuil*, *Lodewyk Ver-
 jus*, Ridder, *Graave van Crecy*, en *François*
de Callieres, Ridder, *Heere van Callieres*:
 van welken de laafte het volkomen geheim der
 handeling, en 't grootfte deel in zyns Mees-
 ters vertrouwen hadt.

Van den
 Keizer
 en het
 Ryk.

De belangen der Bondgenooten ftreeden
 met die van Frankryk: en vooral die des Kei-
 zers; die zelf het oog hadt op de Spaanfche
 nalaatenschap, na 't affterven van Koning Ka-
 rel den II. Hy zegt, hierom, het Groot
 Verbond in ftand te houden, en de Vrede-
 handeling te verwylen, en deedt, daarna,
 zyn best, om het fluiten der Vrede te voor-
 ko-

(o) Act. de la Paix de Ryswiek. Tom. I. p. 266.

komen. Ook hadt hy eene byzondere reden, om de Bondgenooten aan te zetten tot den kryg, alzo hy op 't punt stondt, om een Verbond te sluiten met den Czaar van Muskovie, waarby deeze zig verpligten zou, om den Grooten Heer uit al zyne magt te beoorloogen. Daarenboven hoopte hy den Koning van Poolen over te haalen tot een diergelyk Verbond. En beide deeze Verbonden moesten, dagt hy, den Turk haast noodzaaken tot vrede: waarna hy de handen ruim hebben zou, om Frankryk te beoorloogen. De onderhandeling met de Opper- en Neder-Rynsche, Frankische, Beiersche, Zwabische en Westfaalsche Kreitsen, om zes-, en des noods twaalf-duizend man op de been te brengen, stondt ook op eenen goeden voet: al 't welke den Keizer, sterker dan iemand der Bondgenooten, deedt neigen tot het voortzetten des oorlogs (p). Hy drong, hierom, op de Vredehandeling, zeer op het wedergeeven der Plaatsen in Duitschland, die Frankryk zig, na 't sluiten der Westfaalsche Vrede, hadt doen toewyzen, door de Kamer van Brisak. Ook vorderde hy den volkomen afstand van Lotharingen, de herstelling van den Keurvorst van de Palts in alles, wat hem, by de Westfaalsche Vrede, toegewezen was, buiten benadeeling van het regt der Hertoginne van Orleans; en, eindelyk, ook vergoeding van schade voor de Rynsche, Fran-

ki.

(p) TINDAL Pol. III. [OF XVIII.] p. 347.

1697. kische en Zwabifche Kreitsen (*q*): alle welke eifchen de Vredehandeling geweldiglyk ver- traagden. De Keizerlyke Ambafadeurs op de Vredehandeling waren *Alexander, Graaf van Kaunitz, Graaf Henrik Joan van Straatman* en *Joan Fredrik, Vryheer van Seilern*. De zes Kreitsen, boven genoemd, waren 't eens met den Keizer, en deden hun best, om de Staaten der Vereenigde Gewesten te beweegen tot onderftand (*r*). De Keur- en andere Vorften des Ryks hadden belang, om op de Vredehandeling gekend, en in de Vrede begreepen te worden (*s*). De Keurvorst van Keulen, die thans ook Prins en Bifchop van Luik was, begeerde vergoeding van fchade, hem, geduurende zyne onzydigheid, aangedaan; en wedergeving der Plaatsen, welken hem benomen waren. In 't byzonder, vorderde hy het Hertogdom Bouillon, welk hem door Frankryk onthouden werdt, te rug, en *protefteerde*, eerlang, openlyk, tegen 't gene- er, ten zynen nadeele, te Ryswyk, zou geflooten worden (*t*). De Hertogin Weduwe van Lotharingen vorderde herftelling van haaren onmondigen Zoon, *Leopold*, in 't vol bezit van zyn Vaderlyk erfgoed (*u*): welk, by de Nieuwmeegfche Vrede, gedeeltelyk, in de magt van Frankryk, gebleeven was. Alle de genoemde Ryks-Vorften en Stenden hadden hun-

(*q*) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 204, 349.

(*r*) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 211.

(*s*) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 355.

(*t*) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 186, 232, 359.

(*u*) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 234, 274, 411.

hunne Gevolmagtigden ook op de Vredehandeling. De Hertog van Savoje zelf, schoon reeds met Frankryk bevredigd, zondt 'er eenen Gezant. Doch hy hadt 'er niets te verrigten, dan zorg te draagen, dat hy in de aanstaande Vrede begreepen werdt (y). 1697.

De Koning van Spanje hadt geene reden, om de Vrede te schuwen. Hy kon niet dan nadeel verwagten van 't aanhouden des oorlogs, en de Koning van Frankryk boodt hem zulke voordeelige voorwaarden aan, dat hy ze niet beter zou hebben kunnen begeeren. Hy hadt, derhalve, alleenlyk, agt te geeven, dat hem alles weder ingeruimd werdt, wat het Fransche Hof zig, by wege van hereeniging, hadt doen toewyzen, na het sluiten der Nieuwmeegsche Vrede. Men leverde hiervan Lysten over aan den Zweedschen Ambassadeur (w), en de twist over deeze Lysten was het voornaamste, dat tusschen Frankryk en Spanje te vereffenen stondt. De Gevolmagtigden der Spaansche Kroone op de Ryswyksche Vredehandeling waren *Don Francisko Bernardo de Quiros*, Ridder van S. Jakob, en *Lodewyk Alexander de Scockart*, Graave van *Tiremont* en *Baron van Gaasbecke*. Van den Koning van Spanje.

De Koning van Groot-Britanje hadt geen ander belang by de Vredehandeling, dan het bezorgen van voldoening aan de Bondgenooten, en het regelen van eenen Voormuur in Van den Koning van Groot-Britanje.

(y) Act. de-la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 183, 184.

(w) Act. de la Paix de Ryswick, Tom I. p. 245, 351.

1697. in de Nederlanden (x). De belofte, dat Frankryk hem, by 't sluiten der Vrede, voor Koning erkennen zou, was reeds geschied. Callieres hadt zig, nevens den Heere van Dykvelt, op den tienden van Sprokkelmaand, begeven naar de wooning van den Heere Jakob Boreel, die, wegens onpafelykheid, zyne kamer hielt. De Zweedsche Ambafadeur, *Baron van Lillieroot*, hadt zig ook derwaards vervoegd: en toen hadden Boreel en Dykvelt, in de tegenwoordigheid van Callieres, verklaard „dat zy overeengekomen waren, „dat de Allerchristelykfte Koning, indien de „Vrede geflooten werdt, en ten tyde van „het tekenen derzelve, den Prins van Oranje voor Koning van Groot-Britanje erkennen zou:” en Callieres hadt deeze verklaring bevestigd, uit den naam van den Koning, zynen Meester (y). Wyders, hadt Koning Willem, als Prins van Oranje, ook herftelling in 't bezit van dit Prinsdom te vorderen, uit kragte der Nieuwmeefche Vrede. Hy hadt de zorg voor zyne belangen en voor die des Ryks toevertrouwd aan drie Gevolmagtigden, *Thomas, Graave van Pembroke, Eduard, Burggraave van Villiers* en *Jozef Wiliamfon*, Ridder. De Graaf van Pembroke was, fchryven fommigen (z), een man van groote geleerdheid en uitmuntende deugd. In 't byzonder, was hy bedreeven in de wifkunde: 't welk hem een weinig dor en afgetrok-

(x) TINDAL *Vol. III. [or XVIII.] p. 347.*(y) *Aft. de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 263.*(z) BURNET *Vol. II. p. 199.*

trokken van bevattingen, en hierdoor een 1697 weinig onbekwaamer maakte tot de onderhandelingen van Staat, dan hy anders zou geweest zyn. Doch zyne overige goede hoedanigheden verwierven hem, daarentegen, wederom de agting van elk, die met hem verkeerde.

De Staaten der Vereenigde Gewesten, Van de Staaten der Vereenigde Nederlanden. eindelijk, hadden het zelfde belang, als Groot-Britanje, by de Vredehandeling, de voldoening hunner Bondgenooten, in 't byzonder de erkenenis van Koning Willem, voor Koning van Groot-Britanje; en de regeling van eenen bekwaamen * Voormuur voor den Staat, * Barriere. in de Spaansche Nederlanden. Voor 't overige, hadden zy de vernieuwing der jongste Verdragen van Koophandel te begeeren; die het Fransche Hof, reeds van zelf, beloofd hadt (a). Men ontmoette, derhalve, niet veele zwaarigheden, in de onderhandelingen tuschen Frankryk en de Staaten. De laatsten hadden, tot Gevolmagtigden op de Vredehandeling, benoemd Antoni Heinsius, Raadpensionaris van Holland; Jakob Boreel, Oud-Burgemeester van Amsterdam, Everard van Weede, Heer van Weede en Dykveld, en Willem van Haren, Grietman van de Bilt. Doch Boreel, die een zwak lighaam hadt, overleedt, geduurende de handeling, op den eenentwintigsten van Oogstmaand, in den ouderdom van agtzenzestig jaaren (b).

Karel

(a) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. II. p. 36.

(b) Europ. Merc. VIII. Deel. bl. 227.

1697. **Van den Koning van Zweeden.** Karel de XI. Koning van Zweeden, was voor bemiddelaar der Vrede erkend; doch hy stierf, voor het openen der byeenkomfte te Ryswyk, op den vyftienden van Grasmaand (c). Zyn Zoon, *Karel de XII.* die niet meer dan vyftien jaaren bereikte, volgde hem op. De Regeering van 't Ryk ftondt, geduurende 's Konings minderjaarigheid, aan de Koninginne-Weduwe en aan eenige Raaden. Doch deeze verandering hadt geenenvloed altoos op den ftaat der Vredehandeling. De Koninginne-Weduwe vaardigde, terftond, brieven af naar alle Hoven: waarby zy te verftaan gaf, dat de Regeering van Zweeden, getreden zynde in de maatregels van den overleeden Koning, beflooten hadt, het middelaarfchap te behouden, en de Vredehandeling voort te zetten (d): gelyk, federt, gefchiedde. Wyders, hadt de Kroon van Zweeden, voor zig zelve, ook herftelling te verwerven in het Hertogdom Tweebrugge, welk Frankryk zig toegeëigend hadt, als afhanger van het Bifdom van Mets. Doch deeze herftelling was aan Zweeden alvoor lang toegezeid (e). De Ambafadeurs, door de Kroone van Zweeden benoemd, tot het bekleeden van 't Middelaarfchap, waren *Karel Bonde, Graaf van Biernoz*, en *Nikolaas, Baron van Lillieroot*: welke laafte egter 't voor-naam beleid der handeling hadt.

Doch

(c) Europ. Merc. VIII Deel, bl. 257.

(d) TINDAL Vol. III. [or XVIII.] p. 347.

(e) *Voiez* Act. de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 53:

Doch eer men in onderhandeling tradt, 1697. werden 'er eenige zaaken geregeld, die 't werk bekorten konden: waartoe de Baron van Lillieroot zeer zyn best deedt. Men ontwierp eene algemeene Volmagt, voor alle de handelende Mogendheden. Men stelde vast, dat de byeenkomsten, zonder plegtigheden, zouden gehouden worden; dat de titels, die de eene of de andere Mogendheid zig zou mogen aanmaatigen, in geen gevolg zouden getrokken worden, al ware 't schoon, dat 'er geene aanmerking op gevallen ware; en dat de handelende Gezanten vry briefwisseling zouden hebben met hunne Meesters, ten welken einde, den Gezanten oningevulde Paspoorten ter hand gesteld werden, met welken zy de renboden, veiliglyk, konden afzenden. Ook werdt het Reglement op den omslag en stoet der Gezanten en het gedrag van derzelve bedienden, welk, voorheen, op de Nieuwmeegsche Vredehandeling, beraamd was, met eenige veranderingen, goedgekeurd en vastgesteld (f).

IV.
Regeling van eenige byzonderheden, het uiterlyke der handelingen betreffende.

De Keurvorst van Beieren zou gaarne gezien hebben, dat men, van de zyde van Zweden, eene stilstand van wapenen hadt voorgeslaagen (g). En sommigen melden, dat de Franschen zulk een stilstand gaarne met de Staaten zouden hebben willen sluiten (h); hoe-

Voorslag van eene wapenschorsing.

(f) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 319. 355. 365. Tom. II. p. 2, 5, 13, 19. TINDAL Vol. III. [or XVII.]

p. 347.

(g) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 335.

(h) TINDAL Vol. III. [or XVIII.] p. 349, 368.

1697. hoewel de uitkomst, eerlang, scheen te toonen, dat het Fransche Hof, zyn voordeel willende doen met de Vrede in Italic, de Bondgenooten, en Spanje inzonderheid door de wapenen zocht te noodzaaken tot verdrag. De voorslag van eene Wapenschorfing hadt derhalve geen gevolg.

V. De meeste Gezanten der handelende Mogendheden te Delft en in den Haage zynde aangekomen, omtrent het midden van Grasmaand, oordeelde Lillieroot, dat het tyd werdt, om de byeenkomst te Ryswyk te openen, waartoe de Keizerfchen zig reeds bereid verklaard hadden. 't Haperde slegts aan de goedkeuring der Franschen van een Lyst der Hereenigingen, door de Spaanschen overgeleverd (1). Eindelyk, werdt denegende van Bloemaand vastgesteld, tot het aanvangen der onderhandelingen, op 't Huis te Ryswyk. De Zweedfche Ambassadeur Lillieroot begaf zig de eerste derwaards, in den nademiddag, rydende, in eene Koets met zes paarden, door de middelpoorten van 't gebouw, en tredende, langs den grooten opgang, naar de Kamer, die voor de Middelaars geschikt was. Kort hierop, volgde de *Baron van Preilmeyer*, Gezant van den Keurvorst van Beieren: toen de Gevolmagtigden der Staaten, Boreel, Dykvelt en van Haren: voorts, de Keizerlyke Ambassadeurs, Kaunitz, Straatman en Seilern: hierna de Spaanschen, de Quiros en
Tire-

(1) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 351, 352, 353, 354.

Tiremont : wyders , de Gevolmagtigden van Groot-Britanje , Pembroke en Villiers : en toen de Gezanten van Keulen , Luik , Keur-Saxen , Keur-Brandenburg , Lotharingen , de Frankifche Kreits en Wurtemberg. Alle de Gezanten der Bondgenooten zaten in Koetsen , met zes paarden befpannen , behalve den Gezant van Lotharingen , die flegts twee paarden voor zyne Koets hadt. Zy reeden allen , door de opening in de muur , ter regter zyde van de groote Poort , en kwamen door den ingang der regter vleugel van 't gebouw , in de Kamers , welken men hun toegefchikt hadt. Omtrent een half uur , na dat de Gezanten der Bondgenooten op 't Huis te Ryswyk gekomen waren , verfcheenen aldaar de Franfche Ambafadeurs , Harlei , Crecy en Callieres , in Koetsen met zes paarden. Zy waren gereeden , door de opening in den muur ter linker zyde der groote Poorte , en vervoegden zig in de Kamers , die hun , ter linker zyde van de groote zaal des gebouws , werden aangewezen , door den Heere *Roozeboom* , Agent der algemeene Staaten , die hen en alle de andere Gezanten , by derzelver aankomst op 't Huis , ontvangen hadt. Doch deeze plegtigheid werdt , naderhand , agtergelaaten (*k*). In de eerfte byeenkomst , welke flegts drie uren duurde , werden de Volmagten aan den Middelaar overgegeven. Ook regelde men eenige plegtigheden , die niet

1697:

(*k*) Aft. de la Paix de Ryswick , Tom. II. *Arct.* p. IV. *ſuis.*

1597. niet gemyd konden worden. In de volgende byeenkomst, den elfden van Bloeimaand, werden de Volmagten der Bondgenooten uitgewisfeld, tegen die van Frankryk. Ook kwam men overeen, dat ieder Gezantschap met niet meer dan ééne koets, met zes paarden, twee paadjes en twee lakeijen, te Ryswyk komen zou. Men besloot ook, voortaan, alleen des Woensdags 's morgens, en des Saturdays 's namiddags, byeen te komen. De twee volgende byeenkomsten werden alleenlyk besteed, met het verder regelen van eenige plegtigheden; over welken men elkanderen te lichter verstondt, om dat men het voorbeeld der Nieuwmeegsche Vredehandeling voor zig hadt (l). Het Reglement, welk men maakte, tot voorkominge van wanorde, werdt, daarna, goedgekeurd en bevestigd, door hunne Hoog-Mogendheden (m).

VI.
Eischen
der Kei-
zerchen
en Duit-
schen.

't Liep aan tot den twee-entwintigsten, eer de Keizerchen hunne eischen of voorlagen tot vrede, uit den naam van den Keizer en van 't Ryk, aan den Middelaar overleverden. Zy vorderden „ alles te rug, wat, sedert de „ Westfaalsche Vrede en 't afscheid van Neu- „ remberg, van 't Ryk vervreemd was, by- „ zonderlyk, de Vesting Fryburg, in haaren „ tegenwoordigen staat: ook de Paltfische „ Landen en goederen, waarvan de Hertogin van Orleans volkomen afstand zou moe- „ ten

(l) TUNDAL Vol. III. [or XVIII.] p. 348.

(m) Resol. Gener. Mercur. 19 July 1697. dans les Act. de la Paix de Ryswick, Tom. II. p. 127.

„ ten doen : nog alle de goederen der Duit- 1697.
 „ sche Orde , welken in Frankryks magt wa-
 „ ren : wyders , Dinant en Bouillon , voor den
 „ Bisfchop van Luik ; Brifak en Filipsburg ,
 „ in den tegenwoordigen ftaat , voor den Kei-
 „ zer ; midsgaders , Hagenau , Weifenburg
 „ en Landau ; en eindelyk voldoening voor
 „ alle de Stenden en Kreitsen des Ryks , met
 „ naame voor de Rynfche , Frankifche , Zwa-
 „ bifche en Westfaalfche Kreitsen , die veel
 „ van 't Franfche Krygsvolk geleeden had-
 „ den (*n*).” De Gezanten van Lotharingen ,
 Keulen en Luik , Trier , Wurtemberg en an-
 deren gaven , ten zelfden tyde en federt , hun-
 ne eifchen op Frankryk over (*o*). Doch ee-
 nige Duitfche Gezanten begeerden , dat het
 Ryk , en niet alleen de Keizer genoemd werdt
 in de Volmagt der Franschen . Ook maakten
 zy eenige aanmerkingen op de voorflagen der
 Keizerfchen , die , hier en daar , de voorreg-
 ten der Vorften een weinig te na fcheenen
 te komen (*p*) : en Keur-Brandenburg in 't
 byzonder begeerde , dat Frankryk met hem
 eene afzonderlyke Volmagt wifelde , alzo hy ,
 in de algemeene Volmagt des Konings van
 Frankryk , niet met naame genoemd was (*q*).
 Ondertusfchen , hadt Lillieroot onderzocht , of
 de Keizerfchen verftonden , dat men een Af-
 fchrift hunner voorflagen overgave aan de
 Fran-

(*n*) Act. de la Paix de Ryswick , Tom. II. p. 28.

(*o*) Act. de la Paix de Ryswick , Tom. II. p. 42, 44, 87,
 151, 161. 195, 201.

(*p*) Act. de la Paix de Ryswick , Tom. II. p. 49, 55.

(*q*) Act. de la Paix de Ryswick , Tom. II. p. 63.

1697.

Eifchen
der
Spaan-
fchen.Eifchen
der Staat-
fchen.VII.
Aanmer-
kingen
der Fran-
fchen op
de ei-
fchen der
Bondge-
nooten.* *equiv-
alent.*

Frankfchen; waartoe zy, eindelyk, bewilligden, in verwagting, zeiden ze, dat Frankryk haast billyker antwoord geeven zou, dan men, uit den eerften voorflag van dit Hof, kon opmaaken (r). De Spaanfchen gaven hunne voorflagen tot vrede over, op den zevenentwintigften, vorderende de wedergeeving van een groot getal van Plaatsen in Katalonie en in de Nederlanden, die, sedert de Pyreneefche Vrede, bemagtigd waren door Frankryk (s): op den voet van welke Vrede, men de zaaken gaarne herfteld gezien zou hebben. Twee dagen te vooren, hadden de Staatfchen hunne voorflagen gedaan: waarby zy niets, dan een Verdrag van Vrede en Koophandel, en in 't algemeen voldoening voor hunne Bondgenooten vorderden (t).

De Franfchen, de voorflagen der Keizerfchen en Spaanfchen overwoogen hebbende, vonden zeer vreemd, dat men zo verre afweek van de punten, door Callieres, den tienenden van Sprokkelmaand, overgeleverd (u); en op den voet van welken, de byeenkomst te Ryswyk begonnen was. Zelfs fcheenen zy ongezind tot het wedergeeven van Straatsburg en Luxemburg, beweerende dat zy, of deeze Steden, of iet * van gelyke waarde hadden uitgeboden. En Boreel en Dykveld hadden, inderdaad, verklaard aan den Baron van Lillieroot, dat Callieres, zo dikwils als men van

(r) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. II. p. 62.

(s) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. II. p. 66.

(t) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. II. p. 86.

(u) Zie hier voor, bl. 351.

van de wedergeeving van Straatsburg sprak, ^{1697:} altoos daarby gevoegd hadt, *of iet van gelyke waarde, ter keuze van den Keizer*; en, in 't handelen over de wedergeeving van Luxemburg, hadt hy ook altoos gezeid, *of iet van gelyke waarde, door Spanje voor te sjan, ter keuze van Frankryk*. Doch 't was, van de andere zyde, ook zeker, dat de Bondgenooten, zo dikwils Dykveld hun verslag deedt van 't gehandelde met Callieres over deeze punten, altoos geantwoord hadden „ dat zy de wedergeeving van Straatsburg en Luxemburg „ begeerden, en nimmer over iet van gelyke „ waarde zouden kunnen handelen:” van welk antwoord Dykveld, geduuriglyk, verslag gedaan hadt aan den Heere van Callieres (v). Dit punt en verscheiden' diergelyken scheenen de Vredehandeling te zullen vertragen. Doch de Franschen, willende weten, waarop zy te rekenen hadden, gaven den Baron van Lillieroot te verstaan „ dat zy niet konden antwoorden op de voorstellen der Keizerschen en Spaanschen, voor dat deezen „ nader verklaard hadden, of zy zig begeerden te houden aan de punten, den tienden „ van Sprokkelmaand beraamd, en, door „ den Heere Ambassadeur van Zweeden, in „ de hoedanigheid van Middelaar, te boek „ gesteld; dan of zy van deeze punten afstonden?” De Keizerschen en Spaanschen antwoordden, als uit eenen mond „ dat zy „ zig begeerden te houden aan de punten „ van

(v) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 264, 266.

1697: „ van den tienden van Sprokkelmaand, zo ver
 „ dezelfen een gedeelte hunner voorflagen uit-
 „ maakten (w).” Doch de Franschen, dit
 antwoord te duister vindende, verklaarden,
 rondelyk „ dat zy niets zouden kunnen toe-
 „ ftaan, dat buiten de Nieuwmeegfche Vrede
 „ ging, of buiten de Westfaalfche, zo verre
 „ dezelve, door de Nieuwmeegfche, ver-
 „ nieuwd geworden was; dat het, derhalve,
 „ tegenwoordig, alleen aankwam op de uit-
 „ voering van het Nieuwmeegfche Verdrag,
 „ waarin zy geene andere uitzondering zou-
 „ den kunnen toelaaten, dan die ontftondt,
 „ uit het gene, federt dit Verdrag, ware voor-
 „ gevallen; of uit zaaken, die de tyd en de
 „ omftandigheden hadden doen veranderen van
 „ gedaante.” Zy voegden 'er by „ dat zy ge-
 „ reed waren om, op deezen voet, terftond,
 „ in eene redelyke onderhandeling te treden.”
 De voorflagen der Staatschen behaagden den
 Franschen beter. Zy verklaarden zig genegen,
 om, volgens dezelfen, terftond, over een
 Verdrag van Vrede, Koophandel en Zeevaart,
 met hen, te handelen (x). De Keizerfchen
 en Spaanfchen ftelden, daarna, ontwerpen op,
 over het eerfte Lid van een Verdrag van Vre-
 de (y), die, naar 't oordeel der Franschen,
 te verre afweeken van de Nieuwmeegfche, en
 hierom den loop der Vredehandeling fcheenen
 te moeten ftuiten.

De

(w) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom. II. p. 102, 103, 104.*(x) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom. II. p. 114, 115.*(y) Act. de la Paix de Ryswick, *Tom. II. p. 115, 110, 118, 125, 131.*

De Koning van Frankryk, midlerwyl bespeurd hebbende, dat men, van de zyde der Bondgenooten, de zaaken zocht te herbren-
 gen in den staat, waarin zy, by de Westfaalfche en Pyreneefche Vreden, gesteld geweest waren, besloot, om deezen toeleg te verydelen, en eene Vrede te verwerven naar zynen zin, den veldtogt, beide in Katalonie en in de Spaansche Nederlanden, by tyds, te openen, en zig, terwyl de Bondgenooten, te Ryswyk, week gemaakt, of gehouden werden, van eenige Steden meester te maaken. Hy hadt, daarenboven, voor, den Prins van Conti te doen verkiezen tot Koning van Poolen. Koning *Joannes Sobiesky* was, in Zomermaand des voorleeden jaars, overleeden: en daar hadden zig, ten deezen tyde, reeds verscheiden' mededingers tot de Kroone opgedaan. Doch de Fransche Ambassadeur, *Abt van Polignac*, hadt veele stemmen weeten te winnen voor den Prins van Conti, die, tot Koning verheeven zynde, geschaapen stont, de belangen van Frankryk te bevorderen, ten nadeele van die van het Huis van Oostenryk.

Terwyl deeze handel in Poolen gedreeven werdt, bragt Lodewyk de XIV. zyn Leger, in de Spaansche Nederlanden, zó vroeg te velde, dat de Bondgenooten, eerst eenen geruimen tyd na hem, gereed waren. Koning Willem was, niet voor 't begin van Bloei-
 maand, in Holland gekomen (z); daar eeni-
 ge

1697:

Oogmerk-
ken des
Konings
van
Frank-
ryk.VIII.
Veldtogt
in de
Spaan-
sche Ne-
derland-
den.

(z) TINDAL Vol. III. [or XVIII.] p. 240.

1697. ge onpafelykheid hem verhinderde , spoedig genoeg te vertrekken naar het Leger. De Duitfche troepen kwamen ook traaglyk aan. By't Franfche Leger, bevonden zig drie Maarfchalken, Villeroi, Boufflers en Catinat: doch de laafte, als de ervaarenfte, hadt het opperbevel over de belegering van Aath, die, omtrent het midden van Bloei maand, ondernomen werdt. Vauban diende ook in 't beleg. Villeroi en Boufflers hielden 't oog op de bewegingen der Bondgenooten. Op de eerfte tyding van het beleg van Aath, begaf Koning Willem zig naar het Leger der Bondgenooten in Brabant, en hieldt een mondfprek met den Keurvorst van Beieren, wien hy verklaarde, dat hy niet gezind was, éénen man te waagen, om eene Stad te ontzetten, die de Franfchen toch met de Vrede zouden moeten te rug geeven. Ook vondt hy 't beleg van Dinant, welk hy ligtelyk zou hebben kunnen onderneemen, terwyl Catinat voor Aath lag, t'eenemaal ongeraaden; alzo Brusfel, in zulk een geval, bloot gelegen zou hebben voor de aanflagen van Villeroi en Boufflers. Hy maakte zig alleenlyk meester van eene voordeelige Legerplaatfe, op welke de vyand het oog gehad hadt: zonder, in deezen korten veldtogt, iet te onderneemen. Maar Aath, dat zig flauwelyk verdedigde, ging, twaalf dagen na het openen der Loopgraaven, over, by verdrag, op den vyfden van Zomer maand (a). Voorts, werdt 'er niets

De Franfchen belegeren Aath.

De Stad geeft zig over.

(a) DANIEL Journal, p. CLXXXVII. TINDAL Vol. III. [or XVII,] p. 329-330.

niets ondernomen in de Spaansche Nederlanden, geduurende de Vredehandeling. De Koning van Groot-Britanje en de Staaten kwamen, ten deezen tyde, overeen met den Hertoge van Holstein-Gottorp, om de drie regimenten, welken zy van hem in dienst hadden, nog eenigen tyd, in dienst te houden (b).

1697

Maar in Katalonie, sloeg de Hertog van Vendôme, weinige dagen na het overgaan van Aath, het beleg voor Barcelona, beide te water en te lande. Hy hadt egter geen volks genoeg, om de Stad t'eenemaal in te sluiten. De belegerden hielden, derhalve, gemeenschap met den *Graave van Velasko*, Onderkoning van Katalonie, die een klein Leger op de been bragt tot ontzet. De bezetting was tienduizend man sterk, en stondt onder bevel van den Prins van Hessen-Darmstadt, die, na 't omhelzen van den Roomschen Godsdienst, door het Spaansche Hof, met het Bevelhebberschap over Barcelona, vereerd geworden was. Ook verdedigde hy de Vesting wakkerlyk, deedt verscheiden' gelukkige uitvallen, en betwistte den vyand den grond, voet voor voet. Vendôme schreef, eindelyk, aan den Koning, zynen Meester, dat hy 't beleg schandelyk zou moeten opbreeken, zo men hem geen meer volks toezondt. Hierop werden hem eenige troepen toegeschikt, die in Languedok en Provence gelegen hadden. De Plaats werd'toen hevi-
ger

IX.
Barcelo-
na bele-
gerd en
veroverd
door de
Fran-
schen.

(b) Resol. Holl. 18, 26 July 1697. bl. 305, 313.

1697.

ger aangetast, dan te vooren. Het Legertje onder Velasko werdt overvallen en geslaagen. De vyand, de buitenwerken der Vesting lang hevig beschooten hebbende, maakte zig eerlang, meester van den bedekten weg; en wat laater, van een bolwerk; waaruit hy, reeds meer dan eens, verdreeven geweest was. Toen lieten zy eene myn springen, onder een ander bolwerk, welk zy, insgelyks, bemagtigden. Van deeze twee bolwerken, op welken Vendôme batteryen opwierp, werdt de Stad zo hevig gebombardeerd en beschooten, dat het Hof van Madrid, eindelyk, bevel zondt aan den Prins van Hessen-Darmstad, om de Stad op te geeven, by eerlyk verdrag, welk, den tienden van Oogstmaand, getekend werdt. De Prins hadt nogtans zo veel eers ingelegd met het verdedigen van Barcelona, dat hy, kort hierna, tot Onder-Koning van Katalonie verheeven werdt. Het inneemen van deeze aanzienlyke vesting bevorderde de Vrede kragtlyk. De gemeenschap tuschen Spanje en Italie was, hierdoor, afgesneeden. Het Spaansche Hof luisterde, derhalve, meer dan te vooren, naar de voorlagen des Konings van Frankryk (c).

X.
 Fransche
 Krygsbe-
 dryven
 in West-
 indie.

Doch de Franschen vergenoegden zig niet, met het aantasten der Spanjaarden, in Katalonie en in de Nederlanden: zy hadden, in 't voorjaar, op kosten eener Fransche Maatschappye, eenige Oorlogschepen in zee gebragt,

(c) DANIEL Journal, p. CLXXXVII. TINDAL *Fol.* III. [or XVIII.] p. 361—353.

bragt, die, onder 't bevel van den *Heere de Pointis*, gezeild waren naar Amerika, om de Spaansche Westindische Vloot te veroveren. 1697.
 Pointis, te S. Domingo gekomen, werdt versterkt met eenige schepen, en met een groot getal van *Boekaniers* of *Vrybuiters*, die zig, hier, by hem voegden. Midlerwyl, hadt de Spaansche Vloot de Havana reeds bereikt, weshalve Pointis besloot, naar Kartagena te zeilen, en zig van deeze voornaame Stad der Spanjaarden in Zuid-Amerika meester te maken. Voor de Plaats gekomen, vondt hy de gelegenheid om te landen zo gevaarlyk, dat hy eerst twee Sterkten aantastte en veroverde: waarna Kartagena zelf, te water en te lande, belegerd werdt. De Stad, niet tydig genoeg ondersteund wordende, gaf zig, eerlang, over, by verdrag, op den vyfden van Bloemaand. De Franschen hadden bedongen, dat hun al het goud, het zilver en de edel-gesteenten der Ingezetenen zouden geleverd worden. Doch men wil, dat het grootste gedeelte van de schatten, reeds voor het beleg, naar afgelegen oorden, landwaards in, gevoerd en versteekten was; zo dat hier minder buits behaald werdt, dan men gehoopt hadt. Pointis zelf heeft dien egter op agt miljoenen kroonen begroot. Kartagena, niet te houden zynde, werdt, kort hierna, verlaaten. Pointis verviel, op de terug reize, onder een Engelsche Vloot, veel talryker dan de zyne; doch hy ontzeilde ze, gelukkiglyk. Ook ontweek hy, daarna, een Engelsch Esquader, onder den Kommandeur *Norris*,

1697. welk in S. Jans baai lag; en op het einde van Oogstmaand, kwam hy, behouden, te rug in de haven van Brest. De Engelsche Vloot verloor, daarentegen, haare meeste manschap, in Westindie, door ziekte; en voerde niets uit, op deezen togt, behalve dat zy eenige Fransche Volkplantingen afliep en verwoestte. De *Markgraaf van Nesmond*, die 't bevel voerde over zes Fransche Oorlogschepen, veroverde, in Oogstmaand, zes ryke Engelsche Koopvaarders. Ook hernam *d'Iberville* de Sterkte Nelson, in Nieuw Frankryk, na 't veroveren van drie Engelsche schepen; een van welken in den grond geboord werdt (*d*). Doch de Engelschen leeden alleen niet ter zee, omtrent deezen tyd. De Heer *du Guai-Trouin* hadt zig, in Grasmaand, meester gemaakt van de Hollandsche Koopvaardyvloote, die van Bilbao kwam, na 't bemagtigen van drie Oorlogschepen, die deeze Vloot geleidden (*e*). De Baron van Wasfenaar, Heer van Starrenberg, 't bevel voerende over deeze Oorlogschepen, werdt, by deeze gelegenheid, zwaarlyk gewond en gevangen genomen. Zyne dapperheid, in dit gevegt getoond, wordt, in de *Aantekeningen van du Guai-Trouin* zelven, hooglyk geroemd. Na dat hy geneezen was, werdt hy den Koning aangeboden, die hem, met veele tekenen van agtinge, ontving (*f*).

De Franschen bemagtigen eene Hollandsche Koopvaardyvloot.

XI.
Staat der

't Gemeen was zeer misnoegd, over 't beleid

(*d*) DANIEL Journal, p. CLXXXVII. TINDAL Vol. III. [of XVIII.] p. 253—358.

(*e*) DANIEL Journal, p. CLXXXVJ.

(*f*) DU GUAI-TROUIN Memoir. p. 46—55.

leid der zeezaaken, vooral in Engeland, daar de Koning zelf geene zwaarigheid maakte om te erkennen, dat hy in den oorlog te water onbedreeven was. De Admiraal Rusfel werd, boven anderen, beschuldigd; en men riep, in Engeland en hier, te sterker om vrede, naar gelang dat de Franschen, die voorheen voor de Engelschen en Staatschen hadden moeten onderdoen, magtiger en gelukkiger werden, in den oorlog ter zee (g). De vereenigde Staaten hadden, midlerwyl, in Hooimaand, beslooten nog agttien Oorlogschepen aan te bouwen (h).

1697.
zeezaaken, in Engeland en hier.

De voorspoed der Fransche wapenen, in de Westindien, in Katalonie en in de Spaansche Nederlanden, zou den Koning van Frankryk in staat gesteld hebben, om de Bondgenooten te noodzaaken tot eene vrede naar zynen zin, zo 't hem, met de verkiezing van eenen Koning van Poolen, niet geheellyk buiten zyne gisfing gegaan ware. Polignac hadt den Koning, zynen Meester, verzekerd, dat de Prins van Conti, zekerlyk, de meeste stemmen winnen zou, zo hy zig, in persoon, naar Poolen begave. De Koning deedt, derhalve, eene Vloot uitrusten, te Duinkerken, die den Prins van Conti naar Dantzig voeren zou. Doch eenige Engelsche Oorlogschepen hielden de Fransche Vloot lang beslooten in de haven. Midlerwyl, hadt de Poolfche Adel haast gemaakt met de verkiezing, ende Kroon

XII.
Staat van Poolen.

ge-

(g) TINDAL Vol. III. [or XVIII.] p. 358.
(h) Relat. Holl. 30 July 1697. bl. 314.

1697. genoegzaam te koop geveild aan de meestbiedenden. De Primaat van Poolen yverde voor den Prins van Conti. De Keizer deedt zyn best, om Prins *Jakob*, Zoon van den overleeden Koning, te doen verkiezen tot zyns Vaders opvolger. Verscheiden andere mededingers werden openlyk genoemd. Doch sommigen waren in heimelyke onderhandeling getreden, met Fredrik Augustus, Keurvorst van Saken, die, eerlang, bewoogen werdt, tot het verlaaten van den Lutherschen en het aanneemen van den Roomschen Godsdienst. Voorts, deedt hy zyne troepen trekken naar de Poolfche grenzen: hy spilde agt millioenen onder de Poolfche grooten, en beloofde hun de bevestiging van alle hunne Privilegien, zo zy hem verkooren tot Koning. Ondertusfchen, wist niemant, dat hy eenige gedagten hadt op de Kroone van Poolen. In de Lente deezes jaars, deedt hy eene reis naar Weenen, voorgeevende, dat hy aldaar eenige fchikkingen maaken moest op den oorlog in Hongarye. Ook verspreidde men, dat hy, deezen Zomer, 't bevel voeren zou, over 't Keizerlyke Leger aldaar. Doch hy verliet het Weener-Hof, onverhoeds, zynde 'er, tusfchen den Keizer en hem, zo men voorgaf, eenig misverftand ontftaan, waarvan niemant de reden bevroeden kon. Hy ftelde zig, daarna, aan 't hoofd zyner troepen, en verwekte, in 't eerst, merkelyke agterdogt in den Keurvorst van Brandenburg. Doch toen men hem, daarna, door Silezie, zag trekken naar de Poolfche grenzen, befpeurde men duidelyker, waar

waar hy 't op gemunt hadt. Weinige dagen voor den tyd, tot de verkiezinge geschikt, verklaarde hy zig een' mededinger naar de Kroon. De Keizerfchen koozen zyne zyde. De Franfche party was egter de fterkfte by de Verkiezing: doch de aanhang der andere mededingeren, ziende dat zy, voor zig zelve, te kort fchooten, voegden zig allen by dien van den Keurvorst van Saxen, die, kort hierop, voor Koning uitgeroepen werdt. De Primaat gaf, terftond, kennis aan 't Franfche Hof van 't gene 'er voorgevallen was, fterk dringende op de overkomst van den Prinfe van Conti, die van krygsbehoefden, en vooral, fchreef hy, van geld rykelyk voorzien moest zyn. Doch de Keurvorst van Saxen was voor hem gereed. Zyn geld en Krygsvolk waren by der hand. Het Hof van Weenen gaf hem getuigenis van zyne aanneeming van den Roomfchen Godsdienst. En terftond na dat hy verkooren was, trok hy voort, met zyn Leger, naar Krakau. Kort hierna, werdt hy gekroond, in fpyt van Frankryk, en tot groote vreugde van de Keizerfchen. Doch zyne onderzaaten in Saxen zagen zyne verheffing ongaarne. Veelen vreesden, dat hy zyne erflanden uitputten en bederven zou, om zig te handhaaven, in de nieuwverkreegen' waardigheid. Zulken ook, wien de Protestantfche Godsdienst ter herte ging, voorfpelden zig weinig goeds, uit den afval, gelyk zy 't noemden, van eenen Vorst, wiens Huis een der oudfte en fterkfte fteunfelen der

1697.

De Keurvorst van Saxen wordt tot Koning van Pooten verkooren.

1697. Hervorminge geweest was. Doch 't gevolg leerde hun, eerlang, de ongegrondheid hunner vreeze. De nieuwe Koning van Poolen toonde wel haast, dat hy vry was van bygelooovigen eerbied voor de Geestelykheid, en dat men geene vervolging van hem te wagten hadt. De Prins van Conti stak, eindelyk, in zee, en kwam voor Dantzic: alwaar men eger niet gedoogen wilde, dat hy, anders dan met klein gevolg, aan land tradt. Hy verzeilde, derhalve, naar Marienburg, daar hy, door de hoofden van zynen aanhang, ontvangen werdt. Men zocht hem over te haalen, om af te staan van het geld, welk hy mede gebragt hadt, en beloofde, hem, in 't kort, met eene aanzienlyke magt, te zullen ondersteunen. Doch hy hadt hier geene ooren naar, ten ware men, vooraf, een bekwaam getal volks byeen bragt. De nieuwe Koning deedt, midlerwyl, eenige troepen aantrekken op de weinige manschap, welke de Prins van Conti medegebragt hadt, en die ligtelyk verstrooid werdt. De Prins, eindelyk, geene kans ziende, om meester te worden van de Kroon, keerde, tegen 't najaar, onverrigter zaake, naar Duinkerken te rug. Koning Fredrik Augustus werdt, terstond, erkend door den Paus, die, meer dan iemant, ingenomen was met zulk een' aanzienlyken nieuwbekeerde. De Koning van Frankryk verlangde sterker naar vrede, dan hy gedaan zou hebben, zo hy den Prins van Conti hadt kunnen doen verheffen op den troon van Poolen; in welk geval, hy

Invloed
deezes
verkie-
zinge op
de Vre-
dehande-
ling.

den

den Keizer veel spels zou hebben kunnen be- 1697:
 rokkenen in Hongarye (i). Doch het Fran-
 sche Hof wist zig, eerlang, zelfs van de ver-
 kiezinge van den Keurvorst van Saxen tot Ko-
 ning van Poolen, of liever van deszelfs over-
 gang tot den Roomschen Godsdienst te be-
 dienen, om tweedragt te verwekken in het
 Duitfche Ryk: gelyk wy, ter zyner plaatse,
 zullen melden.

Een ongemeen voorval bragt, midlerwyl, XIII.
 veel toe, om Fredrik Augustus te bevestigen De Czaar
 op den troon van Poolen. Peter Alexowitz, van Mus-
 Czaar van Muskovie, zig, door het bemagti- kovie
 gen van Azof, de vaart naar de zwarte zee doet ee-
 geopend hebbende, hadt, sedert, beslooten, ne reis,
 de Scheepvaart in zyn Ryk aan te moedigen, door
 en de woeste zeden zyner Onderdaanen, in Duitsch-
 veele andere opzigten, te beschaaven en te land,
 verbeteren. Zyn voorneemen was, de Wolga en Enges-
 en de Don te vereenigen, door een' gegrave land.
 ven' vaart, langs welke, hy allerlei scheeps-
 behoeften zou kunnen doen voeren naar A-
 zof; daar hy werven dagt aan te leggen, be-
 kwaam tot het aanbouwen eener Oorlogsvloo-
 te, van welke hy zig, in tyd en wyle, zou
 kunnen bedienen tegen de Turken. Doch al-
 zo zyne onderdaanen onbedreeven waren in
 de scheepsbouwkunde, besloothy, in persoon,
 naar Holland en Engeland, te reizen, en zig
 daar te laten onderregten in deezen konst,
 en in andere weetenschappen, tot de zee-
 vaart behoorende. Hy vaardigde, eerlang,
 een

(i) TINDAL Vol. III. [et XVIII.] p. 359—262, 366.

1697. een Gezantschap af aan de algemeene Staaten, welk eenige punten, den Koophandel betreffende, hadt te regelen, en, daarenboven, heimelyk, onderstaan moest, of men hem ook zou willen byspringen, in den ontworpen oorlog tegen den Turk. De Gezanten waren niet lang weg geweest, of de Czaar volgde hen, in onbekend gewaad, en slegts van twee of drie dienaars verzeld. Hy onderhaalde zyne Gezanten spoedig, en deedt, federt, de reize, in hun gevolg. In Pruisfen, ontdekte hy zig aan den Keurvorst van Brandenburg, derwaards getoogen, om een waakend oog te houden, op 't gene 'er, ter gelegenheid der verkiezinge van eenen Koning van Poolen, zou voorvallen. De Czaar nam ook deel in deeze verkiezing, bedugt, dat een Koning naar den zin van Frankryk, ligtelyk, vrede maaken zou met den Turk, om hem den oorlog aan te doen: waardoor zyne uitgestrekte oogmerken gedwarsboomd, of verydeld zouden worden. De Fransche party was sterkst, in Litthauwen. De Czaar gaf, derhalve, bevel, om een Leger uit zyn gebied te voeren naar de grenzen van dit Gewest, en 'er, op de eerste tyding van eenen binnenlandschen kryg in Poolen, in te rukken. En men wil, dat de vrees hiervoor Poolen in rust hieldt, en den nieuwen Koning op den troon bevestigde. De Czaar, zyn reis voortzettende, kwam, in Oogstmaand, in Holland, daar zyne Gezanten, terstond, gehoor verwierven, by de algemeene Staaten, zonder dat 'er, zo veel my gebleeken is, ten deezen tyde, iet met

met hen geflooten werd. Wat laater, hieldt de Czaar een mondfprek met Koning Willem, te Utrecht. Terwyl hy in Holland was, oefende hy zig, te Amftterdam, in het Scheepstimmeren met eigen' handen, zonder, op de timmerwerf, anders dan *Pieter* genoemd te willen zyn. De Czaar en zyne Gezanten ver-toefden hier, tot in 't begin des volgende[n] jaars. Toen ftak dit aanzienlyk gezelfchap over naar Engeland, daar het, tot in Bloei-maand, verbleef. De Czaar keerde wederom naar Holland; doch hieldt 'er zig nu maar ruim veertien dagen op. Hy nam, van hier, zynen weg naar Weenen, daar hy, eenen ge-ruimen tyd, dagt te blyven. Doch eenige flinkfche handel ten Hove van Muskou, be-fteken door de Prinfesfe *Sofia*, zyne Zuster, riep hem fpoediger naar huis, dan hy ver-wagt hadt. De beweeging was, egter, voor zyne te rugkomst, t'eenemaal gefild. Doch de meeste fchuldigen werden, met de dood, ge-ftraft. Eenigen werden, zo men wil, door den Czaar, met eigen' hand, onthalsd (*k*). De byzonderheid van zulk eene reize verdien-de wel, dat wy 'er, hier, in 't voorbygaan, van gewaagden. 't Vervolg deczer Gefchie-denifse zal ons gelegenheid geeven, om meer-maalen van deezen beroemden Vorst te fpre-ken. Nu eifcht de orde des Verhaals, dat wy tot de Ryswykfche Vredehandeling we-derkeeren.

1697.

Hy oefent zig te Amftterdam, in het Scheepstimmeren.

De

(*k*) BURNET Vol. II. p. 107. TINDAL Vol. III. [or XVI.] p. 362—366. Memoir. de Brandeb. p. 295.

1697.

XIV.
 Vervolg
 der Rys-
 wykſche
 Vrede-
 hande-
 linge.

De Franſche Gevolmagtigden hadden, ge-
 lyk wy, te vooren, verhaald hebben, geweij-
 gerd te antwoorden op de eiſchen der Kei-
 zerſchen en Spaanſchen, die meer vorderden,
 dan by de Nieuwmeegſche Vrede vaſtgeſteld
 was. Ook ſcheen hun de wyze van handelinge
 by punten, die, door de Keizerſchen en
 Spaanſchen, begonnen was, veel te langwy-
 lig. De Keizerſchen begeerden, derhalve, op
 het einde van Zomermaand, dat de Franſchen
 zelve een algemeen Ontwerp van een Ver-
 drag zouden maaken, geſchikt naar de pun-
 ten, waarover men, voor het openen der by-
 eenkomſte, eens geworden was. Lillieroot,
 aan wien deeze voorſlag geſchiedde, ant-
 woordde „dat de Franſchen mogelyk weder-
 „ om alleen van de Nieuwmeegſche Vrede
 „ zouden willen ſpreken.” Doch de Keizer-
 ſchen hernamen „dat zy dan aangaan zouden,
 „ tegen de vooraf vaſtgeſtelde punten, en de
 „ Vredehandeling eerder ſchynen af te bree-
 „ ken, dan voort te zetten.” De Spaanſchen
 bewilligden, eerlang, ook in den voorſlag der
 Keizerſchen. Aath was verlooren: Barcelona
 belegerd: 't welk de Spaanſchen handelbaar-
 der maakte. De Gevolmagtigden der Keizer-
 lyke en Katholyke Majesteiten hielden, nu en
 dan, een mondgefprek met de Franſchen, die
 aannamen, een ontwerp van een Verdrag te
 zullen maaken; doch zy verklaarden, te ge-
 lyk „dat zy daarin niet zouden kunnen gaan
 „ boven de Nieuwmeegſche Vrede; ſchoon
 „ zy, onder 't handelen, veelligt, eenige pun-
 „ ten deezer Vrede zo zouden verklaaren,
 „ dat

„ dat niemant hun, met reden, zou kon- 1697.
 „ nen beschuldigen, dat zy den Bondgenoo-
 „ ten geen genoeg hadden gezogt te gee-
 „ ven (l).

Terwyl de Franschen arbeidden aan een Gerugt
 Ontwerp van een Verdrag met het Keizerryk dat de
 en met Spanje, handelden zy, dagelyks, met Staat-
 de Staatschen, en met eenige andere Bondge- sphen af-
 nooten, zo vertrouwelyk naar 't scheen, dat zond-
 'er een gerugt ontfontd, dat de Staatschen, lyk met
 onder de hand, geslooten hadden met Frank- de Fran-
 ryk: 't welk egter, door deezen, plat uit ont- schen ge-
 kend werdt (m). Zo veel was 'er egter van, slooten
 dat de Staatschen, op den zevenden van Hooi- hadden.
 maand, een Ontwerp van een Verdrag had-
 den overgeleverd, welk den Franschen niet
 kwalyk behaagde. Het kwam genoegzaam o-
 vereen met het Nieuwmeegsche. Eenige pun- Ontwerp
 ten, die thans niet te pas kwamen, waren 'er van Vre-
 uitgelaaten: eenige anderen waren 'er byge- de, door
 voegd, en onder deeze laatsten, was 'er één, de Staat-
 waarby vergoeding begeerd werdt van de scha- sphen en
 den, die Frankryk den Staaten hadt aange- Engel-
 daan, door het beslaan en verbeurdverklaaren sphen
 van veelen schepen, Koopmanschappen en an- overge-
 dere goederen, voor de aankondiging des oor- leverd.
 logs (n). Weinige dagen laater, gaven ook de
 Engelschen een Ontwerp van Vrede over aan
 den Middelaar, welk geene byzonderheden
 behelsde. Alleenlyk, werdt 'er de stipte uit-
 voe-

(l) Act. de la Paix de Ryswick Tom. II. p. 148, 149, 169.

(m) TINDAL Vol. III. [or XVIII.] p. 367.

(n) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. II. p. 174.

1697. voering in begeerd van het afgezonderd punt
 der Nieuwmeegsche Vrede, betreffende het
 Prinsdom Oranje (9). Doch met de Engel-
 schen en Staatschen viel weinig te handelen,
 dan 't gene de Vrede, tusfchen de andere
 Bondgenooten en Frankryk, betref. De Fran-
 schen leverden, op den twintigften van Hooi-
 maand, een Ontwerp eener algemeene Vre-
 de over, waarby zy „ de Verdragen van Mun-
 „ fter en Nieuwmegen tot een grondflag lei-
 „ den van het tegenwoordig Verdrag; doch
 „ op zulk eene wyze, als deeze twee Verdra-
 „ gen famengesmolten waren in dat van
 „ Nieuwmegen, welk, derhalve, zou wor-
 „ den aangemerkt, als beide de Verdragen
 „ vervattende, en geagt worden, woordelyk,
 „ in het tegenwoordig Verdrag ingevoegd te
 „ zyn, zulke punten alleenlyk uitgenomen,
 „ waaromtrent, in het tegenwoordig Ver-
 „ drag, verandering gemaakt werdt. De her-
 „ eenigingen, na de Nieuwmeegsche Vrede,
 „ gedaan, door de Kamers van Mets en Be-
 „ zançon, en door het Opper-Geregtshof van
 „ Brisak, zouden vernietigd worden. Straats-
 „ burg zou, of ontmanteld te rug gegeven
 „ worden, of, in plaats van deeze Stad, zou
 „ Frankryk Fryburg en Brisak afstaan aan
 „ den Keizer. Hunningen en de brug aldaar
 „ over den Ryn gelegd zouden geslegt wor-
 „ den: ook de werken, aan de overzyde van
 „ dien stroom, by Fort Louis en elders. Kehl
 „ en Filipsburg zouden worden terug gege-
 „ ven,

(9) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. II. p. 177.

„ ven, mids de Vestingwerken van Philips-
 „ burg, ter linker zyde des Rynstrooms ge- 1697
 „ maakt, geslegt werden. De Hertog van
 „ Lotharingen zou hersteld worden, in de
 „ Staaten, die Hertog Karel, zyn Oud-Oom,
 „ voor den jaare 1670, bezeten hadt. Nan-
 „ ci, Bitsch en Homburg zouden hem, ge-
 „ slegt, te rug gegeven worden. Voor 't o-
 „ verige, zou men zig, ten opzigte van Lo-
 „ tharingen, houden aan het Verdrag van
 „ Nieuwmegen. Trier zou den Keurvorst
 „ worden ingeruimd. De nieuwe werken
 „ van Mont-Royal en Traarbach zouden
 „ geslegt worden. Doch de werken van Saar-
 „ Louis, welke Plaats Frankryk begeerde te
 „ behouden, zouden in den tegenwoordigen
 „ staat blyven. De Keurvorst van de Palts
 „ zou, in zyne bezittingen, volgens de West-
 „ faalsche Vrede, hersteld worden, en 's Ko-
 „ nings Schoonzuster, de Hertogin van Or-
 „ leans, alleen zulk een gedeelte van dezel-
 „ ven genieten, als haar, volgens de Ryks-
 „ wetten, toekwame. Het Verdrag, in't voor-
 „ leeden jaar, geslooten met den Hertoge van
 „ Savoje, zou geagt worden, van woord tot
 „ woord, in het tegenwoordig Verdrag, be-
 „ greepen te zyn. De Kardinaal van Furstem-
 „ berg zou, in zyne goederen en voorregten,
 „ met naame in het Bisdom van Straatsburg
 „ en in de Abtdye van Stavelo, hersteld wor-
 „ den. Aan den Koning van Spanje zouden
 „ Bergen, Charleroi, Kortryk en Aath, in de
 „ Nederlanden, en Rofes, Gironne en Bel-
 „ ver, in Katalonie, te rug gegeven worden.

„ Zelfs

1697. „ Zelfs Luxemburg en 't Graaffchap Chiny,
 „ ten ware men elkanderen, over iet van ge-
 „ lyke waarde, verftaan kon. Zo'er verfchil
 „ tufchen de twee Koningen viel over de
 „ grensfcheiding, zou de uitfpraak daarvan
 „ verbleeven worden aan de Staaten der Ver-
 „ eenigde Gewesten. Dinant zou den Prinfe
 „ van Luik te rug gegeven worden, in den
 „ ftaat, waarin het was, toen Frankryk het
 „ in bezit nam. De Koning van Spanje zou,
 „ daarentegen, het Eiland en de Sterkte Pon-
 „ za inruimen aan den Hertoge van Parma.
 „ Zweeden zou, uitdrukkelyk, in dit Verdrag,
 „ begreepen zyn: en verder alle zulke Mo-
 „ gendheden, welken men, wederzyds, noe-
 „ men zou, voor de uitwifeling der bekrag-
 „ tingen, of binnen zes maanden daarna.”
 Het ontwerp, welk men zig voorbehieldt, te
 vermeerderen, met eenige algemeene of by-
 zondere punten, behelsde, voorts, de gewoo-
 ne Leden van een Verdrag van Vrede (p).
 De Franschen verftonden, dat het overeen-
 kwam met hunne eerften voorflag van den
 tienden van Sprokkelmaand: en, voorgee-
 vende, onredelyk te vinden, dat zy altoos ge-
 bonden zouden blyven aan de voorgedraagen
 voorwaarden, terwyl het den Bondgenooten
 vryftaan zou, dezelve te aanvaarden, of
 niet; verklaarden zy, by 't overleveren van
 hun ontwerp, dat zy zig niet langer aan het
 zelve verbonden zouden rekenen, dan tot het
 einde van Oogftmaand, naastkomende (q).

De

Zy wil-
 len daat-
 nan maar
 voor
 eenen
 bepaal-
 den tyd
 verbon-
 den zyn.

(p) Act. de la Paix de Ryswick Tom. II. p. 213.

(q) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. II. p. 230.

De Keizerschen en Spaanschen namen , on-
 dertuschen , gantsch geen genoeg in het
 Fransch Ontwerp. De laatsten waren , in wei-
 nige dagen , gereed , om 'er hunne aanmer-
 kingen tegen in te leveren. „ 't Kwam hun ,
 „ zeiden ze , voor , dat het Ontwerp , gedeel-
 „ telyk , een antwoord was op hunne voor-
 „ slagen , welk de Franschen , tot hiertoe , ge-
 „ weigerd hadden te geeven. In dit opzigt ,
 „ zouden zy 't dan beantwoorden. In 't al-
 „ gemeen , hielden ze 't Ontwerp af te wyken
 „ van den voorslag van den tienden van Sprok-
 „ kelmaand. Kortryk en Aath moesten te rug
 „ gegeven worden , met derzelve Kasfelyen
 „ en 't gene 'er verder van afhing : de Plaat-
 „ sen in Katalonie , op zulk eene wyze , als
 „ zy , by hunne voorlagen , begeerd hadden.
 „ Van iet anders , in de plaats van Luxem-
 „ burg , konden zy niet hooren spreekken.
 „ Wegens de hereenigingen , hadden zy , te
 „ vooren , lysten overgegeven , uit welken , al-
 „ leenlyk , zevenentagtig Plaatsen waren uit-
 „ gemonsterd , door de Franschen. Zy ver-
 „ trouwden , dat men nu geene zwaarigheid
 „ maakte , om ook deeze Plaatsen te rug te
 „ geeven. De geschillen over de grenschei-
 „ dinge konden , geduurende de Vredehan-
 „ deling , wel afgedaan worden. Het geschut
 „ en de wapenen , in Luxemburg gevonden ,
 „ behoorden te rug gegeven te worden , om
 „ dat de Stad ingenomen was , voor het ver-
 „ klaaren van den oorlog. De Hertog van Par-
 „ ma kon zig , zo hy regt op Ponza oordeel-
 „ de te hebben , vervoegen aan zyne Katho-

1697.

XV.
 De Kei-
 zerschen
 en Spaan-
 schen
 neemen
 'er geen
 genoeg in.
 Aanmer-
 kingen
 der
 Spaan-
 schen.

1697. „ lyke Majesteit, die hem goed regt zou doen.
 „ De agterfallen der brandschattingen be-
 „ hoorden, tegen elkanderen, vereffend ge-
 „ rekend te worden, en de schade vergoed,
 „ die Frankryk den onderzaaten van Spanje,
 „ tegen de wetten des oorlogs, hadt toege-
 „ bragt (r).”

Aanmer-
 kingen
 der Kei-
 zerschen.

De Keizerschen waren, met hunne aanmer-
 kingen op het Fransche Ontwerp, niet gereed,
 voor den vyfden van Oogstmaand. Zy oordeelden „ dat het, in 't Latyn, moest opge-
 „ steld geweest zyn, en dat men byzondere
 „ Verdragen maaken moest, met ieder der
 „ Bondgenooten, die in den oorlog waren
 „ ingewikkeld geweest. Men behoorde ook
 „ het Duitfche Ryk en den Keizer niet van
 „ een te scheiden; maar te verklaaren, dat
 „ men met den Keizer en het Ryk in onder-
 „ handeling getreden was. De Westfaalsche
 „ Vrede was wel begreepen in de Nieuw-
 „ meegsche, zo ver de laatste geene veran-
 „ dering gemaakt hadt in de eerste; doch zo
 „ ver dit geschied ware, was 't noodig, dat
 „ het tegenwoordig Verdrag geschikt werdt,
 „ op den voet van beide de Verdragen, en
 „ niet op den voet van het Nieuwmeegsche
 „ alleen. Straatsburg moest te rug gegeven
 „ worden, met het voorregt, welk het eer-
 „ tyds hadt, van, naamlyk, alleen en onmid-
 „ delyk, af te hangen van het Roomfche Ryk.
 „ De Keurvorst van Trier moest niet alleen
 „ in de Stad Trier, maar ook in alle zyne
 „ all-

(r) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. II. p. 253.

„ andere voorregten , ten opzigte van het
 „ Aartsbisdom van Trier , het Bisdom van
 „ Spiers , de Abtdy van Prumen en de Proost-
 „ dy van Weisfenburg hersteld worden. Bri-
 „ fak en Filipsburg behoorden te rug gegeven
 „ te worden , in voldoening van een gedeelte
 „ der schade , door den Keizer en het Ryk ,
 „ geleeden , in den tegenwoordigen oorlog ,
 „ en wel met alle de Sterkten en werken , ter
 „ wederzyde des Rynstrooms. Het Huis van
 „ Lotharingen moest , in 't volkomen bezit
 „ van dit Hertogdom , hersteld worden. Naar-
 „ demaal de Dogters van de Palts verstecken
 „ waren van de Vaderlyke erfensise , by ver-
 „ scheiden' instellingen en gewoonten van het
 „ Paltische Huis , kon de Hertogin van Or-
 „ leans niet geagt worden , eenig regt te heb-
 „ ben op de nalatenschap van den Keurvorst ,
 „ haaren broeder. De Keizer wilde het Huis
 „ van Savoje herstellen , in alles , wat aan
 „ het zelve , by de Westfaalsche en Nieuw-
 „ meegsche Verdragen , was toegestaan. Zo
 „ men den Adel en de Geestelykheid van den
 „ Elzas in derzelyer regten herstelde , zou
 „ de Keizer ook , in eene behoorlyke herstel-
 „ ling van den Kardinaal van Furstemberg ,
 „ en van de Kanonniken , die zyne zyde ge-
 „ volgd hadden , geene zwaarigheid maaken.
 „ 't Gene , in het Fransche Ontwerp , den
 „ Koning van Spanje betref , lieten de Keizer-
 „ schen gaarne aan de overweeging der Spaan-
 „ schen ; doch zy zouden zig altoos kanten
 „ tegen eene overgifte van Luxemburg aan
 „ Frankryk , wat 'er ook mogt tegen afge-

1697. „ staan worden. Het Hertogdom van Bouillon behoorde, zo wel als Dinant, te rug gegeven te worden aan den Keurvorst van Keulen, als Bisfchop van Luik. Voorts, moest ook de Grootmeester der Duitfche Orde (1) herfteld worden in de Kommanderyen, bezittingen en regten, door Frankryk op hem veroverd. Aan het Huis van Württemberg, en byzonderlyk aan den tak van Montbeliard moest te rug gegeven worden, 't gene dit Huis in den Elzas plag te bezitten. Ook moest Frankryk belooven, geene verandering te zullen maaken, omtrent de Ryksleenen in Italie. Ten besluite, behielden de Keizerschen ook aan zig het regt, om nieuwe eifchen te voegen by deezen, en de voorflagen, die de Franfchen verder doen mogten, te beantwoorden naar behooren (s).”

Aanmerkingen der Ryks-Gezanten.
De Gezanten der Keurvorften en Vorften des Duitfchen Ryks, vastgefteld hebbende, uit eigen hoofde, met de Franfchen te handelen, waarop de Keurvorst van Brandenburg in 't byzonder zeer gezet was, hadden, eenige dagen voor de Keizerschen, hunne aanmerkingen op het Franfche Ontwerp ingeleverd. Zy verfchilden niet veel van die der Keizerschen (t); welken zelfs, naderhand, behoudens de byzondere bedenkingen, welken zy op eenige wei-

(s) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. II. p. 293.

(t) Voyez Act. de la Paix de Ryswick, Tom. II. p. 275.

(1) Zie zyne eifchen, in de *Actes de la Paix de Ryswick*, Tom. II. p. 375.

weinige punten hadden, door de Ryks Gezanten, werden goedgekeurd (u). 1697.

Oogstmaand, voor 't einde van welke, de Keizerfchen en Spaanfchen zig verklaaren moesten op het aanneemen of afwyzen van het Fransche Ontwerp, was meer dan half verloopen, toen de Franschen den Baron van Lillieroot een' Lyst overleverden van de Plaatsen in 't Ryk, welken Frankryk zig, by wege van hereeniging, toegëigend hadt, en nu gezind was, af te staan. Zy beloofden, by deeze Lyst „ de Stad en het Hertogdom „ Tweebrugge te zullen stellen in de magt „ des Konings van Zweeden, om 'er het zelf- „ de genot van te hebben, welk hy 'er van „ zou hebben getrokken, voor de hereeniging „ met het Bisdome van Mets van den jaare „ 1680. De Kasteelen en Graaffchappen van „ Valdensch, eenige goederen van den Hui- „ ze van Hanau-Ligtenberg, de Landen van „ Mark, Marmontier en Ochfenstein, de „ Heerlykheden van Oberstein, Salms en „ Langenstein, het Slot Lutfelburg, de Heer- „ lykheden Altheim en Ottweiler zouden al- „ len aan de regte eigenaars te rug gegeeven „ worden. Ook zou de Hertog van Wurtem- „ berg, in 't bezit van Montbeliard, Blamont „ en Chatelot, en de Keurvorst van de Palts „ in 't bezit van de Stad Germersheim her- „ steld worden (v).” Doch deeze Lyst vol- deedt den Keizerfchen niet. Zy stelden 'er een op,

De Franschen leverden een' Lyst over van de hereenigde Plaatsen in 't Ryk, welken zy te rug geeven, willen.

Zy voldoen den Keizer-

(u) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. II. p. 337. 340, 342.

(v) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. II. p. 381.

1697. op, waarby zy veel meer Plaatsen vorderden (w). De Franfchen beloofden, desonaangezien, zig te zullen houden aan de Lyst der Keizerfchen, uitgenomen alleenlyk in opzigt van de Plaatsen in de Elzas, welk Landschap zy verklaarden gehegt te zyn aan de Kroone van Frankryk (x).

XVI. Doch zo veel voldoening kreegen de Keizerfchen niet op de aanmerkingen, die zy op het Fransche Ontwerp van Vrede gemaakt hadden, en die sommigen der Bondgenooten zelve onredelyk vonden. De Franfchen, bespeurende, dat de Spaanschen niets van gewigt hadden ingebracht tegen hun Ontwerp, floorden zig luttel aan de aanmerkingen der Keizerfchen, en deden, sedert, hun best, om met de voornaamste Bondgenooten afzonderlyk te verdraagen: waarna het hun niet moeilyk vallen zou, eenige Plaatsen aan den Rynkant te behouden, welken zy reeds verklaard hadden, te rug te willen geeven (y). Zy maakten dan een nieuw Ontwerp van Vrede met Spanje afzonderlyk, waartegen de Spaanschen een ander Ontwerp opstelden (z): en 't verschil tusfchen de twee Ontwerpen was zo groot niet, of het kon ligtelyk vereffend worden. Men hadt, sedert eenigen tyd, om de Vredehandeling te bekorten, beslooten, niet meer schriftelyk, maar mondeling te handelen, te Ryswyk. De Franfchen hadden zig han-

(w) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. II. p. 383.

(x) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. II. p. 402.

(y) TINDAL *Pal.* III. [or XVIII.] p. 374.

(z) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. III. p. 1, 16.

handelbaarder gedraagen, na dat zy tyding gekreegen hadden van de verkiezing des Keurvorsts van Saxon, tot Koning van Poolen. Doch deeze zelfde tyding bragt te wege, dat de Keizerschen hunne streng sterker trokken dan voorheen: 't welk de Engelschen, de Staatschen en de Spaanschen zelve ongaarne zagen. De laatsten verlangden, inzonderheid, om, op de Fransche voorwaarden, te sluiten, na dat men, op 't einde van Oogstmaand, kennis gekreegen hadt van het verlies van Barcelona (a). Doch dit verlies maakte kleinen indruk op de Keizerschen en Duitschen, die de maand verlopen lieten, zonder den Franschen veel nader te komen. Op den dertigsten, leverden zy hunnen uitersten last, gelijk zy spraken, over, verklaarende, by den zelve, uit den naam van den Keizer en van het Keizerryk, dat zy zig hielden aan de

„ herstelling der Westfaalsche en Nieuwmeegs-

„ sche Vrede, zo dikwils, door Frankryk,

„ aangeboden; dat zy Straatsburg, met de

„ Baljuwschappen daaronder behoorende,

„ aannamen, zullende men, omtrent het sleg-

„ ten eeniger Vestingwerken, zulke voorfla-

„ gen doen, waarin beide de partyen genoeg-

„ en zouden kunnen neemen. Dat het ver-

„ nietigen der Hereenigingen van Mets, Be-

„ zancan en Brifak eene afgedaane zaak zou

„ gerekend worden, 't zy de Plaatsen, in de

„ overgegeven' Lysten, gemeld waren, of

„ niet: doch 't verschil over de tien Steden

1697:

De
Spaan-
schen
neigen
'er toe.

Uiterste
last der
Keizer-
schen.

„ in

(a) TINDAL Vol IIJ. [of XVIII.] p. 374.

1697. „ in de Elzas zou aan de uitspraak van on-
 „ partydigen verbleeven worden. Dat men,
 „ ter voldoeninge van Lotharingen, weder-
 „ zyds, nadere voorlagen doen en hooren
 „ zou. Dat de Kerk en het Kapittel van Luik
 „ vertrouwden, dat zyne Allerchristelykste
 „ Majesteit hen in het bezit hunner onbe-
 „ twistbaare regten zou herstellen. Dat men
 „ de overige punten in geschil, in den ver-
 „ deren loop der handeling, zou kunnen
 „ vereffenen (b).” De Baron van Lillieroot
 „ werdt ernstelyk verzogt, de Franschen te wil-
 „ len beweegen tot het aanneemen deezer voor-
 „ slagen: doch de tyd was te kort, om dit te

De Fran-
 schen
 willen
 Straats-
 burg niet
 afstaan,
 schoon
 zy het, te
 vooren,
 hadden
 aange-
 booden.

Hun
 nadere
 voorflag.

doen, voor 't einde van Oogstmaand. Ook
 was het Franche Hof, op de tyding der ver-
 overinge van Barcelona, welke men verwagt-
 te, dat Spanje driftig maaken zou om te slui-
 ten, veranderd van gedagten, en niet gezind,
 Straatsburg over te geeven: 't welk het ge-
 wigtigste was, waarvan de Keizerschen, in
 hunnen jongsten voorflag, gewag gemaakt
 hadden. De laatste dag van Oogstmaand was,
 derhalve, zo dra niet verloopen, of de Fran-
 schen leverden den Ambassadeur van Zweeden
 een Geschrift over, gedagtekend den eer-
 sten van Herfstmaand, waarin zy te kennen
 gaven „ dat de gezegende uitslag van den te-
 „ genwoordigen veldtogt, den Koning, hun-
 „ nen Meester, wei billyke oorzaak scheen
 „ te geeven, om de aanbiedingen tot Vre-
 „ de, voorheen gedaan, te beëngen; en dat
 „ het

(b) Act. de la Paix de Ryswick Tom. III. p. 35.

„ het einde van den tyd , by hem beraamd , 1697.
 „ om zyne voorige voorflagen aan te neemen ,
 „ hem ook in volkomen' vryheid liet , om nieu-
 „ we voorwaarden te vorderen. Nogtans wil-
 „ de hy zig van de voordeelen , in den tegen-
 „ woordigen veldtogt verworven , niet bedie-
 „ nen , dan om de Vrede , zo veel spoediger ,
 „ te bevorderen , en in zyne voorflagen gee-
 „ ne verandering maaken , dan in die punten ,
 „ welken , tot hiertoe , de algemeene rust ver-
 „ hinderd hadden. Hy ontfloeg den Keizer ,
 „ hierom , van de zorg der keuze tusfchen
 „ Straatsburg of iet van gelyke waarde , en
 „ ftelde vast , deeze Stad voor zig te behou-
 „ den , dezelve , met het Kasteel , en het ge-
 „ ne 'er , ter linkerzyde des Rynfrooms , on-
 „ der behoorde , voor altoos , hegtende aan
 „ de Kroone van Frankryk ; doch de onder-
 „ hoorigheden van Straatsburg , ter regterzy-
 „ de der riviere gelegen , wilde hy overgeeven
 „ aan hun , die 'er regt op hadden. Fryburg ,
 „ Brifak , Filipsburg en de Vesting Kehl zou-
 „ den aan 't Ryk te rug gegeeven worden.
 „ Omtrent Lotharingen zou men zig houden ,
 „ aan den voorflag , te vooren gedaan. De
 „ Sterkten , door den Koning , ter regter zy-
 „ de des Rynfrooms , opgeworpen , zouden
 „ geflegt , de bruggen , welken hy over de
 „ riviere hadt doen leggen , afgebroken wor-
 „ den , behalve alleen dat gedeelte der brugge
 „ van 't Fort Louis , welk , uit de Elzas , naar
 „ dat Fort leidt. Doch hiertegen vorderde
 „ zyne Majesteit , dat de brug van Filipsburg ,
 „ insgelyks , afgebroken , en de Sterkte , ten

1697. „ einde deezer brugge , aan de Franfche zyde
 „ opgeworpen , geflegt werdt ; zo dat de Ryn ,
 „ voortaan , het Duitsch en Fransch gebied
 „ van een fcheidde , en de toegang naar Frank-
 „ ryk zo wel geflooten werdt , als die naar
 „ Duitschland. Voorts , wilde zyne Majesteit
 „ Barcelona aan den Koning van Spanje te
 „ rug geeven , zo dra de Keizer en 't Ryk
 „ bewilligd zouden hebben , in den afftand
 „ van Straatsburg. In de voorwaarden , aan
 „ Spanje voorgeslaagen , maakte zyne Maje-
 „ steit geene verandering. Alleenlyk , ver-
 „ wagtte hy , dat de Katholyke Koning niet
 „ dringen zou op de behoudenis van eeni-
 „ ge Dorpen , in de Kasfelrye van Aath , die
 „ zyne Majesteit alleenlyk begeerde , om de
 „ gemeenschap tusfchen Doornik en Condé
 „ open te houden , ten nutte van den Koop-
 „ handel der eerstgemelde Stad , en tegen
 „ welken hy afftontd van alle de voordeelen ,
 „ welken hy , uit de verovering van Aath ,
 „ zou hebben kunnen trekken. Doch alzo
 „ 't niet redelyk ware , dat zyne Majesteit
 „ altoos alleen verpligt bleewe , om zyne be-
 „ langen op te offeren aan de algemeene
 „ Vrede , verklaarde hy , dat , zo zyne vyand-
 „ en , langer dan tot den twintigften van
 „ Herfstmaand , uitftelden , zyne aanbiedin-
 „ gen te omhelzen , hy de vryheid aan zig
 „ behieldt , om daarna nieuwe voorwaarden
 „ te vorderen : in welk geval , de rampen
 „ des oorlogs alleenlyk zouden kunnen ge-
 „ weeten worden aan hun , die niet met zy-

Zy stel-
 len eenen
 naderen
 tyd om te
 fluiten.

„ ne

ne Majesteit wilden medewerken, om 'er een 1697:
einde van te maaken (c)."

De Keizerfchen stonden verbaasd, over
deezen nieuwen voorflag der Franschen, in
eenen tyd, dat Spanje, week gemaakt, door
het verlies van Barcelona, sterk neigde om te
sluiten. Zy zagen ligtelyk, dat de aanbieding
om Barcelona te rug te geeven, alleenlyk ge-
schied was, om Spanje over te haalen tot een
byzonder Verdrag. Zy wisten, dat hieraan
de verbreeking hing van het Groot Verbond;
alzo Groot-Britanje en de Vereenigde Gewes-
ten genoegzaam gereed waren om te sluiten.
Vooral, ontschoot hun, dat de Franschen hun
naauwlyks drie weeken tyds lieten, om zig te
verklaaren: 't welk hun te moeilyker vallen
moest, om dat zy nu Straatsburg zouden moe-
ten misfen, welk hun, te vooren aangeboden
geweest was. Ook hoopten zy op eenen voor-
spoedigen veldtogt aan den Ryn, daar het
Keizerlyk Leger dat der Franschen overtrof
in manschap, en hierom aanvallender wyze
begon te oorloogen. Al dit bragt de Keizer-
fchen in merkelyke verlegenheid. De Gezan-
ten der Keurvorsten en Vorsten vonden zig,
insgelyks, bedremmeld: vooral, na dat men
berigt ontving, dat de Vrede met Spanje,
Groot-Britanje en de Staaten zo goed als ge-
flooten was, hebbende Koning Willem, in
een geheim gesprek in Brabant, daaraan de
laatste hand doen leggen. Doch dit verdient
een weinig byzonderer ontvouwd te worden.

Ter-

XVII.
Bekom-
mering
der
Keizer-
fchen,
over den
naderen
voorflag
der Fran-
fchen.

(c) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. III. p. 47.

1697. Terwyl. de Vredehandeling te Ryswyk traaglyk voortging, vondt Koning Willem,

XVIII.
Geheime
handeling
van den
Maar-
schalk de
Bouffers
en den
Graave
van Port-
land, tot
bevorde-
ring der
Vrede.

Koning
Jakob
zoekt de
Bondge-
nooten,
en vooral
de Room-
schen op

die zig toen in 't Leger der Bondgenooten, in Brabant, bevondt, geraaden, den Graaf van Portland te doen treden in eene heimelyke onderhandeling met den Maarschalk de Bouffers, over eenige zwaarigheden, die 't sluiten der Vrede verhinderden, en van welken de voornaamste Koning Jakob betrof. Koning Willem was nu wel verzekerd, dat de Koning van Frankryk hem, by 't sluiten der Vrede, voor Koning van Groot-Britanje erkennen zou; doch hy wist nog niet, op welk eene wyze, men, aan het Franfche Hof, Koning Jakob zou aanmerken; en zo lang hy dit niet wist, was 't niet veilig, te sluiten met Frankryk. De Jakobiten in Engeland hadden zig, eenen geruimen tyd, gevleid met de hoop, dat Koning Willem niet zou erkend worden zyn, al trof men schoon de Vrede met Frankryk. Doch toen zy deeze hoop begonnen op te geeven, waanden ze nog, dat Koning Willem de Kroon slegts bedingen zou voor zyn leeven, en dat dezelve, na zyn overlyden, wederom op Koning Jakob, of op deszelfs nakomelingen verfterven zou. Maar ook hierin bedroeg hen hunne verwagting. Koning Jakob, ondertusfchen, bespeurende, dat Frankryk ongezind, of buiten staat was, om hem te herftellen, hadt de Roomschegezinde Vorften onder de Bondgenooten, door redenen, gezogt over te haalen, om zyne zyde te kiezen. Immers men hadt, reeds voor eenigen tyd, meer dan één Gefchrift ver-
fpreid

ſpreid op zynen naam , waarin beweerd werdt , 1697.
 „ dat het belang van den Godsdienst inzon-
 „ derheid de Katholyke Vorſten beweegen zyne zy-
 „ moest , om zyne herſtelling op den Troon de te
 „ van Groot-Britanje , by de Vredehandeling , trekken.
 „ te bewerken ; ja dat de Protestantſche Vor-
 „ ſten zelve reden hadden , om hierin ſamen
 „ te ſtemmen met de Katholyken (d).” Doch
 deeze Geſchriften vonden geenen ingang. Koning
 Jakob hadt ook ernſtelyk aangehouden ,
 om eenen Gezant te mogen zenden te Rys-
 wyk : doch 't was hem , door de Bondge-
 nooten , eenpaariglyk , ontzeid , en de Fran-
 ſchen zelve hadden 'er niet ſterk op ge-
 ſtaan , verzekerd , dat de Vredehandeling ge-
 enen voortgang hebben kon , zo men dit den
 Bondgenooten , en vooral Koning Willem wil-
 de vergen. Het Franſche Hof gaf evenwel ,
 openlyk , voor , dat de Koning den ontroon-
 den Vorst niet verlaaten ; maar met Engeland ,
 welk buiten de Vrede geſlooten ſtondt te wor-
 den alleen in oorlog blyven zou. Doch dit
 voorgeeven ſtrekte nergens anders toe , dan
 om de Jakobiten , welken men zou kunnen
 noodig hebben , in geval de Vrede niet getrof-
 fen werdt , te vleijen , en om de tegenwoor-
 dige Regeering van Engeland te ſterker tot
 vrede te doen neigen. Koning Jakob , onder-
 tuſſchen , afgewezen te Ryswyk , hadt , reeds
 in Zomermaand , een Geſchrift doen uitgaan ,
 waarin hy zig beklaagde „ dat de Prins van
 „ Oranje hem van zyne Kroone beroofd hadt ;
 „ doch

(d) *Vsiez Act. de la Paix de Ryswick, Tom. I. p. 413, 491.*

1697. „ doch dat de liefde tot zyn volk , hierom ,
 „ niet verminderd was in zyn hert ; dat hem
 „ ten onregte naarging , dat hy een heimelyk
 „ Verbond geslooten hadt met Frankryk. Hy
 „ verklaarde , op zyn Koningklyk woord , dat
 „ hy nobit eenig Verbond met deeze Kroon ,
 „ en veel min nog een Verbond tegen Bond-
 „ genooten , die in den tegenwoordigen oor-
 „ log gemengd waren , hadt geslooten. Hy
 „ herhaalde zyn verzoek aan de handelende
 „ Mogendheden , om tot zyne herstelling te ar-
 „ beiden , en hy verzekerde hun , dat de Vre-
 „ de bestendiger zou zyn , als hy ze , na zyne
 „ herstelling , bekrachtigde , dan ze zou kun-
 „ nen wezen , wanneer ze bekrachtigd werdt ,
 „ door eenen Prins , die geen regt op de
 „ Kroon hadt , en wiens kinderen zelfs waren
 „ uitgeslooten van de opvolging , by de zoge-
 „ naamde schikking , welke , na zyne indrin-
 „ ging , gemaakt was. Doch naardemaal hy
 „ bespeurde , dat de Bondgenooten voor-
 „ hadden , deeze indringing des Prinzen van
 „ Oranje te stellen tot eenen grondslag der
 „ Vrede , moest hy , tegen alles , wat 'er
 „ met den * indringer geslooten zou worden ,
 „ op 't kragtigst , *protesteeren* : gelyk hy , by
 „ deezen , deedt , houdende het zelve voor
 „ nietig en van onwaarde , en verklaarende ,
 „ dat noch hy , noch zyne opvolgers daaraan
 „ eenigszins verbonden zouden gerekend wor-
 „ den (e).” Doch dit Geschrift werdt , te
 „ Ryswyk , niet ingeleverd ; maar slegts , door
 „ den

Hy ver-
 klaart
 nooit ee-
 nig Ver-
 bond met
 Frankryk
 geslooten
 te heb-
 ben.

Hy pro-
 testeert
 tegen de
 Vrede.

* *Usurpa-
 teur*.

(e) *Uniy Act. de la Paix de Ryswick. Tom. II. p. 404.*

den druk , verspreid onder 't gemeen. Men floeg 'er geheel geen agt op , onder de Bondgenooten. Koning Willem hadt egter groot belang , om zig te verzekeren aangaande de inzigte van Frankryk omtrent Koning Jakob , en hiertoe diende de geheime handeling tuschen Bouflers en Portland , die , in Hooimaand of eerder , aangevangen was. Twyfelagtig is 't , wie van beide verzogt hebbe in handeling te komen : alzo sommigen zulks van Bouflers , anderen van Portland verhaalen. Viermaalen waren zy byeen geweest : en de laatste reize , waren zy , uit het open veld , daar zy elkanderen ontmoet hadden , geweeken naar een huis in de Voorstad van Halle , daar schryfgereedschap klaar stondt , en daar , in een uur tyds , verscheiden' punten op 't papier gebragt werden , waarin , schryven sommigen , de Gevolmagtigden te Ryswyk misfchien , in geen jaar , zouden hebben konnen overeenkomen. De Graaf van Portland onderzogt „ hoe Frankryk zig omtrent Koning Jakob zogt te gedraagen , en of 't wel mogelyk zyn zou , deezen te ondersteunen , na dat men Koning Willem erkend zou hebben ? ” Bouflers antwoordde „ dat zyne Allerchristelykste Majesteit niet zou konnen bewoogen worden , om zig , openlyk , en by 't Verdrag van Vrede , te verbinden , dat hy Koning Jakob niet meer beschermen zou ; doch dat hy , onder de hand , wilde belooven , hem geen en onderstand te zullen bewyzen , noch Koning Willem , ter zyner oorzaake , eenigszins ,

1697:

Bouflers
verklaart
hoe
Frankryk
Koning
Jakob,
voor-
taan,
denkt
aan te
merken:

„ te

1697. „ te zullen ontrusten. Zelfs zou hy Koning

„ Jakob verzenden van 't Hof, en naar
„ Avignon of naar Italie doen vertrekken.”

Doch hy vorderde daartegen „ dat Koning

„ Willem aan de Gemaalinne van Koning

„ Jakob vyftigduizend ponden fterlings in 't

„ jaar deedt betaalen,” zynde deeze fomme

haar te vooren beloofd geweest, na dat Ko-

ning Jakob, die nu, ten opzigte des Engel-

fchen volks, reeds als dood kon aangemerkt

worden, zou overleeden zyn. Men bewillig-

de, van wederzyde, in deeze punten (f),

die, door Boufflers en Portland, getekend wer-

den. Koning Willem verliet, kort hierop, het

Leger, en vertrok naar Dieren, den Graaf van

Portland zendende naar den Haage, met be-

rigt, aan de byeenkomst der Bondgenooten,

Koning „ dat hy, ten opzigte van zyne belangen, en

Willem „ van die zyner Koningkryken, zo verre

toont zig „ eens geworden was met Frankryk, dat het

gezind, „ sluiten eener algemeene Vrede, hierom,

om met „ niet langer behoefde verwyld te worden:

Frankryk „ waarom hy de andere Bondgenooten en

te sluiten. „ den Keizer in 't byzonder, op 't ernstigste,

„ vermaande tot het aanwenden van al hun

„ vermogen, om dit groote werk tot een spoe-

„ dig einde te brengen (g).” Sommigen

willen, dat, in de handeling tusfchen Boufflers

en Portland, ook de eerste grondslag gelegd

werdt van het Verdrag van Verdeeling der

Span-

(f) *Vetaz Act. de la Paix de Ryswick, Tom. III. p. 172.*

(g) *BURNET Vol. II. p. 200—202. FINDAL Vol. III. [1717] p. 375—377.*

Spaanſche heerſchappyen (*h*), waarvan wy, 1697.
 hierna, zullen moeten ſpreken. Doch hier-
 van is my geen duidelyk blyk voorgekomen.

De boodſchap des Graaven van Portland **XIX.**
 veroorzaakte nieuwe beweging onder de De Kei-
 Keizerlyke en Ryks-Gezanten, die de Vrede zerſchen
 met Spanje, Groot-Britanje en de Staaten zoeken
 nu zo goed als geſlooten hielden. Zy gaven het ſlui-
 zig egter veel moeite, om het tekenen der ten der
 zelve te beletten, of te doen verwylen. Zy Vrede
 vermaanden de Spaanſchen, om zig niet te te doen
 laaten vergenoegen met iet van gelyke waar- verwy-
 de, in de plaatſe van Luxemburg: waartoe len.
 zy meenden, dat de Franſchen hen zouden
 zoeken te beweegen (*i*). En op den elfden
 van Herſtmaand, leverden zy den Staatſchen
 een Geſchrift over, waarin zy vertoonden,
 „ dat de Staaten der Vereenigde Geweſten
 „ zig, by het Groot Verbond, verpligt had-
 „ den, om niet te handelen van Vrede, veel
 „ min vrede te ſluiten, dan met gemeene
 „ bewilliging; dat men egter, tegenwoordig,
 „ vernam, dat de Staaten, nevens Engeland
 „ en Spanje, hunne Verdragen met Frank-
 „ ryk zo ver gebragt hadden, dat 'er niet
 „ meer dan het ſluiten en tekenen aan ont-
 „ brak, onaangezien de Keizer en het Ryk
 „ geenzins zo verre gevorderd waren, kon-
 „ nende zy nimmer eene verzekerde en eer-
 „ lyke Vrede ſluiten, op de voorwaarden,
 „ tot hiertoe, door Frankryk aangeboden.
 „ Dat

(*h*) TINDAL Vol. III. [or XVIII.] p. 377.

(*i*) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. III. p. 83.

1697. „ Dat hunne Hoog-Mogendheden zig ligte-
 „ lyk zouden kunnen herinneren , dat de
 * *Preliminaires.* „ Keizer en het Ryk niet in de * vooraf-
 „ gaande punten hadden willen bewilligen ,
 „ dan onder verzekering van de Gevolmag-
 „ tigten van Engeland , Spanje en den Staat ,
 „ dat men zyn best doen zou , om by het
 „ Verdrag zelf te bedingen , 't gene aan de
 „ voorafgaande punten ontbrak , en 't gene ,
 „ nogtans , tot eene goede Vrede in 't Duit-
 „ sche Ryk , vereischt werdt. Op deeze ver-
 „ zekeringen , was men , sedert , van wege
 „ den Keizer en 't Ryk , in onderhandeling
 „ getreden : doch Frankryk hadt , in zyne
 „ laatste verklaring , de voorafgaande pun-
 „ ten den bodem in geslaagen , en de zaaken
 „ der Bondgenooten , en vooral die des Kei-
 „ zerryks gesteld in erger staat , dan zy ooit
 „ te vooren geweest waren. Nogtans , twy-
 „ felde men niet , of hunne Hoog-Mogend-
 „ heden , zig herinnerende hunne verplichting
 „ en het gemeen belang der Bondgenooten ,
 „ zouden , nevens den Keizer en het Ryk ,
 „ blyven dringen op het voldoen der voor-
 „ afgaande punten. Doch zo Frankryk , te-
 „ gen alle verwagting , hiertoe niet mogt wil-
 „ len verstaan , en zo Spanje , zyne getrouwe
 „ Bondgenooten verlaatende , eene afzon-
 „ derlyke vrede mogt willen sluiten , werden
 „ hunne Hoog-Mogendheden , uit den naam
 „ der Keur- en andere Vorsten des Duitschen
 „ Ryks , gebeden , dat zy verklaaren wilden ,
 „ of het Ryk zig zou kunnen verlaten op
 „ hunnen wezenlyken bystand , in gevolge
 „ van

„ van het Groot Verbond , op dat zy , van
 „ hunne zyde , zouden mogen besluiten , tot
 „ de bekwaamste middelen om den oorlog
 „ met ernst door te zetten ; en om ook an-
 „ dere Mogendheden , die belang hadden by
 „ de rust van Europa , hiertoe over te haalen.
 „ Van de zyde der hooge Bondgenooten ,
 „ kon men de Staaten verzekeren , dat , be-
 „ halve de troepen der vyf verbonden' Kreit-
 „ sen , op den voet van zestigduizend man ,
 „ daar onder begreepen die van Beieren ,
 „ welke de zesde uitmaakte , en van welke
 „ thans vierduizend man in daadelyken dienst
 „ waren ; zonder ook de troepen van den Kei-
 „ zer en van de andere Bondgenooten des
 „ Ryks , die nog niet getreden waren in het
 „ gemelde Verbond der Kreitsen , mede te
 „ rekenen ; zyne Keizerlyke Majesteit en de
 „ andere Rykskreitsen hun aandeel in het al-
 „ gemeen Ryks-Leger zouden opbrengen :
 „ welke magt gevoegd zynde by de poogin-
 „ gen , welken de andere gewapende Staaten
 „ zouden willen aanwenden , Legers zou uit-
 „ leveren , in staat om voordeelige ondernee-
 „ mingen te doen , aan den kant des Duit-
 „ schen Ryks. En zo zyne Britannische Ma-
 „ jesteit en hunne Hoog-Mogendheden het
 „ zelfde besluit neemen wilden tot voortzet-
 „ tinge des oorlogs , tot dat men Frankryk
 „ gebragt zou hebben tot naarkominge der
 „ voorafgaande punten , waarop men eene
 „ zekere , eerlyke en algemeene Vrede zou
 „ kunnen bouwen , twyfelde men niet aan ee-
 „ nen goeden uitflag der vereenigde poogin-

1697. „ gen : weshalve , de Gevolmagtigden van.
 „ hunne Hoog-Mogendheden in 't byzonder ,
 „ gebeden werden , het besluit hunner Heeren
 „ en Meesteren hierop , schriftelyk , te willen
 „ verklaaren (k).”

Redenen,
 die de
 Staaten
 tot vrede
 doen nei-
 gen.

Wat antwoord , op deezen voorflag , van wege hunne Hoog-Mogendheden , gegeven werdt , en of 'er wel eenig antwoord op kwam , zou ik niet kunnen verzekeren. Doch de uitkomst leerde , binnen weinige dagen , dat de Staaten niet gezind waren , om in den oorlog te volharden. Koning Willem was voldaan , en geneigd tot vrede. De Staaten hadden geen lust om , ten behoeve hunner Duitsche Bondgenooten alleen , in den oorlog te blyven. Ook was 'er weinig staats te maaken op de belofte , van wege het Ryk gedaan , om talryke Legers op de been te brengen. De ondervinding van vroeger' tyd en van den tegenwoordigen oorlog zelve hadt geleerd , dat de Duitsche hulp traaglyk bykwam. Wat Spanje betreft ; aan dit Ryk werdt alles wederom gegeven , wat 'er , in den tegenwoordigen oorlog , op veroverd was , en meer daartoe ; zo dat het in beter' staat geraakte , dan het , by de Nieuwmeegsche Vrede , gebragt was. De Staaten werden voorzien van eenen beteren voormuur in de Spaansche Nederlanden , dan zy , by de Nieuwmeegsche Vrede , gekreegen hadden , en hadden , hierom ook , reden om te sluiten met Frankryk. En deeze Kroon stondt te gereeder veel
aan

(k) Act. de la paix de Ryswick. Tom. III. p. 86.

aan Spanje af, om dat men, ten deezen tyde, Koning Karel naauwlyks eene maand levens meer toefchreef: na wiens overlyden, Lodewyk de XIV. bckwaamer gelegenheid hebben zou, om zig van een gedeelte zyner Staaten meester te maaken, als hy met eenigen der Bondgenooten afzonderlyk geflooten, en de kragt van 't Groot Verbond daar door verbroken hadt; of als hy den Keizer hadt genoodzaakt, tot eene Vrede naar zynen zin.

De noodlottige twintigfte van Herfstmaand verscheen eindelyk, en de Spaanschen, Engelschen en Staatschen maakten zig gereed tot het tekenen der Verdragen, waarover men, reeds te vooren, eens geworden was. Doch op het punt dat dit stondt te geschieden, deden de Keizerschen nog eene uiterste pooging, om het sluiten deezer Verdragen te voorkomen. Zy begeerden op de Staatschen „ dat zy de Plaatsen, die Frankryk, in „ stede van Straatsburg, aangeboden hadt, „ moesten doen vermeerderen, zo veel mogelijk ware; by Brisak, Fryburg, Kehl en „ Philipsburg, doende voegen Landau, Fort- „ Louis, Mont-Royal en Saar-Louis; ook „ verbetering der voorwaarden voor Lotharingen verwervende. Dat zy den tyd, tot „ het sluiten der Vrede, tusschen den Keizer, het Ryk (Lotharingen daar onder begreepen) en Frankryk, moesten doen verlengen, tot den eersten van Slagtmaand „ aanstaande. Dat zy eenen wederzydschen „ stillstand van wapenen moesten zoeken te

1697.

XX.
De Keizerschen doen nog eenen voorflag, op't punt van't sluiten der Vrede.

1697. „ bedingen , mids Frankryk , terftond , zyne
 „ troepen te rug trok van den ontwyfelbaa-
 „ ren Ryksbodem ; geene andere troepen der-
 „ waards zondt ; noch zelfs naar de Ryks-
 „ grenzen , die in 't bezit van Frankryk wa-
 „ ren , en mids alles in den tegenwoordigen
 „ ftaat bleeve , zonder dat men eenige nieu-
 „ we werken opwierp , of elkanderen eenig
 „ nadeel toebragt (1).” Doch de tyd was
 te kort , om over dit alles thans beding
 te maaken. De Spaanfchen , Engelfchen en
 Staatfchen vonden ongeraaden , den beraam-
 den dag voorby te laaten gaan , zonder te
 fluiten.

De Vrede, De Ambaffadeurs der voornaamfte hande-
 tufchen lende Mogendheden waren , op deezen ge-
 Frankryk wigtigen dag , vergaderd , op 't Huis te Rys-
 ter eener, wyk. Die van Spanje , Groot-Britanje en de
 en Spanje, Groot-Britanje en de
 Groot- Staaten hadden vastgefteld , te tekenen ; doch
 Britanje zy verfchilden , onderling , welk van de drie
 en de gereedgemaakte Verdragen eerst zou gete-
 Staaten kend worden. Eenigen verftonden , dat het
 ter ande- Verdrag met Spanje , waarover men eerst
 rer zyde, eens geworden was , ook eerst behoorde ge-
 wordt ge- tekend te worden. Doch de Franfchen be-
 tekend. geerden , 't Verdrag met Spanje niet te teke-
 nen , voor zy die met Groot-Britanje en met
 de Staaten getekend hadden. Ook maakten
 de Engelfchen zwaarigheid , om hun Verdrag
 eerst te tekenen. Men twifte hierover , eene
 korte wyle. Eindelyk , booden de Gevol-
 magtigden der Staaten aan , hun Verdrag eerst

te

(1) Act. de la Paix de Ryswick , Tom. III p. 107.

te tekenen; gelyk zy, omtrent een uur na middernagt, deeden. Omtrent ten twee uren, tekenden de Engelschen, en ten drie uren de Spaanschen. Alle drie de Verdragen werden, ter wederzyde, getekend, in een klein Vertrek des Middelaars, agter de Kamer der Fransche Ambassadeuren (m).

Het Verdrag tusfchen Frankryk en de Staaten vervatte, behalve de gewoonlyke punten van een Verdrag van Vrede en Vriendfchap, de volgende byzonderheden: „ De Graaf van Auvergne werdt hersteld in 't bezit van het Markgraaffchap van Bergen op Zoom, welk de Staaten, geduurende den oorlog, verbeurd verklaard hadden, om dat de Graaf Kolonel der ligte Paarden was, in Franschen dienst. Pondicheri, welk de Nederlandfche Oostindifche Maatschappij bemagtigd hadt, zou der Fransche Maatschappye wederom ingeruimd worden. Zo het tegenwoordig Verdrag, onverhoopt, gekrenkt mogt worden, door eene Vredebreuke tusfchen de twee Mogendheden, zouden de wederzydsche Onderzaten negen maanden tyds hebben, om met hunne perfoonen en goederen te vertrekken, waards zy wilden. Het jongfte Verdrag van den jaare 1679, tusfchen Frankryk en Brandenburg, zou in volle kragt hersteld worden. Het Verdrag met Savoje, in 't voorleeden jaar, gemaakt, werdt by dit Verdrag bevestigd. De Koning van Zweeden

1697.
Verdrag van Vrede, tusfchen Frankryk en de Staaten.

(m) Act. de la Paix de Ryswick. Tom. III. p. 101.

1697. „ den werdt uitdrukkelyk in het zelve begreep-
 „ pen, en voorts ook zulke Vorften en Staaten,
 „ als de Koning van Frankryk, binnen zes
 „ maanden na de uitwifeling der bekrachtigin-
 „ gen, noemen zou. De Staaten benoemden,
 „ van hunne zyde, de Koningen van Groot-
 „ Britanje en Spanje, en alle hunne andere
 „ Bondgenooten, die, binnen zes weeken na
 „ 't uitwifelen der bekrachtigingen, de Vrede
 „ zouden aanneemen: voorts, de dertien Zwit-
 „ ferfche Kantons, en in 't byzonder de zes
 „ Evangelifchen, nevens den Staat van Geneve
 „ en de Steden Neufchatel, S. Gal, Milhau-
 „ zen en Bierme, de Graauwbunders, en de
 „ Steden *Breemen* en *Emden* (n).” De Ko-
 „ ning van Frankryk benoemde, daarna, den Paus
 „ en alle de Italiaanfche Vorften, den Koning van
 „ Portugal, Zwitferland en dezelfs Bondgenoo-
 „ ten. Doch de Staaten verklaarden, te konnen
 „ aanzien, dat de Paus in de Vrede begreepen
 „ werdt; doch niet dan als weereldlyk Vorst in
 „ Italic (o).

Verdrag van Koophandel en Zeevaart tusfchen Frankryk en de Staaten. Ten zelfden dage, werdt 'er ook een Verdrag van Koophandel en Zeevaart getekend, tusfchen Frankryk en de Staaten, voor den tyd van vyfentwintig jaaren, waarby de zaaken herfteld werden op den voet, waarop zy, voor den oorlog, beftaan hadden, en onder anderen bedongen „ dat de ingezetenen van „ den

(n) *Miez Du MONT Corps Diplom. Tom. VII. P. II. p. 33r. Act. de la Paix de Ryswick, Tom. III. p. 102. Groot-Plakaatb. IV. Deel. bl. 305.*

(o) *Refül. Gener. Mercur 8 January 1698. bl. 15. dans les Act. de la Paix de Ryswick, Tom. IV. p. 262.*

„ den Vereenigden Staat , nergens in Frank-
 „ ryk , zwaarder belast zouden worden , dan
 „ de Fransche onderdaanen en burgers der
 „ Plaatsen zelve. In 't byzonder , zouden
 „ zy allerlei Levantsche goederen , beide met
 „ hunne eigen' en met Fransche schepen , naar
 „ Marseille en andere Plaatsen in Frankryk
 „ mogen brengen , zonder het regt van twin-
 „ tig ten honderd , welk op deeze soort van
 „ goederen gelegd was , schuldig te zyn. Ook
 „ zouden zy allerlei gezouten Haring mogen
 „ brengen in 't Fransch gebied , onaan gezien
 „ het verbod van den jaare 1687 , welk hier-
 „ mede vernietigd werdt. In 't betaalen der
 „ regten in Frankryk , zou men zig , by voor-
 „ raad , houden aan de lyst van 't jaar 1667 ;
 „ doch zo men , binnen drie maanden , niet
 „ wegens eene nieuwe lyst , overeenkomen
 „ kon , zou die van 't jaar 1664 stand gry-
 „ pen. De wederzydsche Onderzaaten mog-
 „ ten vryelyk handelen op Plaatsen van elkan-
 „ ders openbaare vyanden , behalve in *Con-
 „ trabande* waaren , onder welken egter geene
 „ Levensmiddelen begreepen werden. Goe-
 „ deren van beiderlei Onderzaaten , in vyand-
 „ lyke schepen gevonden wordende , mog-
 „ ten , over en weder , prys verklaard wor-
 „ den : daarentegen moesten vyanden goe-
 „ deren , in schepen van Franschen of Ne-
 „ derlanders gelaaden , wederzydsch , worden
 „ vry gegeven. Men zou , voortaan , geene
 „ Consuls van elkanderen ontvangen. Doch
 „ zo men goedvinden mogt , eenige Residen-
 „ ten , Agenten , Kommissarissen of anderen

1697

1697. „ aan elkanderen te zenden , zouden zy ver-
 „ pligt zyn , zig , ter gewoonlyke verblyf-
 „ plaatfe van het Hof , op te houden.” Voorts
 „ werden , by een afgezonderd punt „ de Inge-
 „ zetenen der Vereenigde Gewesten onthee-
 „ ven van de betaaling der vyftig ftuivers van
 „ 't vat , die , in Frankryk , van vreemde sche-
 „ pen gevorderd werden (*p*).” Beide deeze
 Verdragen werden , ter wederzyde , bekrag-
 tigd , naar behooren , en de Vrede werdt , op
 den vyftienden van Wynmaand , in den Haage ,
 en weinige dagen laater , in Frankryk , open-
 lyk , afgekondigd (*q*).

XXI. By het Verdrag van Vrede , tusfchen Lo-
 Verdrag dewyk den XIV , Koning van Frankryk , en
 van Vrede tusfchen Willem den III , Koning van Groot-Britanje ,
 Frankryk verbondt de eerfte zig „ om den laaftten in
 en Groot- „ 't bezit van dezelfs Ryken en Staaten , op
 Britanje. „ geenerlei wyze , te zullen ontrusten ; de
 „ heimelyke aanflagen en muiteryen , die er-
 „ gens tegen hem zouden mogen ontftaan ,
 „ geenszins , te zullen begunftigen ; doch ie-
 „ mant , die hem in 't gerust bezit zyner Staa-
 „ ten zou willen flooren , eenigen onder-
 „ ftand te zullen bewyzen. Koning Willem
 „ deedt van zynen kant , gelyke belofte aan
 „ den Koning van Frankryk. Voorts , zou
 „ men elkanderen te rug geeven , 't gene
 „ men , in den jongften oorlog , op elkande-
 „ ren

(*p*) *Volez Du MONT Corps Diplomat. Tom. VII. P. II. p.*
 385 *Groot-Plaacaatb. IV. Deel, bl. 315. Act. de la Paix de*
Ryswick. Tom. III. p. 130.

(*q*) *Act. de la Paix de Ryswick, Tom. III. p. 456. 460.*
Groot-Plaacaatb. IV. Deel, bl. 314.

ren veroverd hadt. Omtrent het Prinsdom
 „ van Oranje, zou het afgezonderd punt der 1697.
 „ Nieuwmeegsche Vrede van kragt blyven,
 „ en slyptelyk uitgevoerd worden, en Koning
 „ Willem hersteld in dit Prinsdom en des-
 „ zelfs aanhoorende goederen en gerechtighe-
 „ den, zo als hy dezelve bezeten hadt, ge-
 „ duurende den oorlog, die met de Nieuw-
 „ meegsche Vrede geëindigd was (r).” Van
 „ t gene'er, verder, tusschen Boufflers en Port-
 „ land, geslooten was, las men niets in 't Ver-
 „ drag. Alleenlyk getuigde de Baron van Lillie-
 „ root „ dat de Engelsche Ambassadeurs hem,
 „ uit naame van den Koning, hunnen Mees-
 „ ter, verklaard hadden, dat het jaargeld van
 „ omtent vyftigduizend ponden sterlings, of
 „ van zulk eene somme, als, by Akte van 't
 „ Parlement onder 't groot Zegel, zou be-
 „ vonden worden beloofd te zyn aan de Ko-
 „ ninginne Maria d'Este, voortaan, overeen-
 „ komstig met de gemelde Akte, betaald zou
 „ worden (s).”

In het Verdrag van Vrede tusschen Frank-
 „ ryk en Spanje, werdt „ de wedergeeving Verdrag
 „ beloofd van Roses, Gironne en Belver, en van Vre-
 „ van alle andere Plaatsen in Katalonie, op de tus-
 „ den Koning van Spanje veroverd, sedert schen
 „ het sluiten der Nieuwmeegsche Vrede, met Frankryk
 „ naame van de Stad Barcelona en de Sterk- en Spaa-
 „ ten, daarby behoorende. In de Nederlan- je.
 „ den,

(r) *Poiez Du Mont* corps Diplom. Tom. VII. P. II. p. 399.
Aët. de la Paix de Ryswick. Tom. III. p. 175.

(s) *Poiez Aët. de la Paix de Ryswick, Tom. III. p. 172.*

1697. „ den , zouden aan Spanje te rug gegeven
 „ worden Luxemburg en 't Graaffchap Chi-
 „ ny , Charleroi , Bergen in Henegouwen ,
 „ Aath en Kortryk , allen in den ſtaat , waar-
 „ in zig deeze Plaatſen tegenwoordig bevon-
 „ den ; doch van de Kaſelrye van Aath zou
 „ Frankryk behouden eenige Dorpen , by 't
 „ Verdrag genoemd , benevens het Geweſt
 „ van Henegouwen , zo ver het , by het te-
 „ genwoordig Verdrag , niet werdt afgeſtaan
 „ aan Spanje. Voorts , zouden alle Plaatſen ,
 „ die Frankryk zig , ſedert de Nieuwmeeg-
 „ ſche Vrede , by wege van hereeniging hadt
 „ toegeëigend , aan Spanje te rug gegeven
 „ worden , volgens de lyst daarvan door de
 „ Spaanſchen overgeleverd , met uitzonde-
 „ ring alleenlyk van twee-entagtig Plaatſen ,
 „ genoemd in eene lyst , door de Franſchen
 „ opgemaakt , en gehegt aan het tegenwoor-
 „ dig Verdrag , wordende de nadere regeling
 „ der grenzen , wederzyds , verbleeven aan
 „ de uitſpraak der algemeene Staaten. Di-
 „ nant zou aan den Biſfchop en Prins van
 „ Luik te rug gegeven worden door Frank-
 „ ryk , en het Eiland Ponza , door Spanje ,
 „ aan den Hertoge van Parma (t).” Voorts ,
 „ was 'er , by ieder der drie Verdragen , een af-
 „ gezonderd punt gevoegd , waarby aan den Kei-
 „ zer en het Ryk tyd verleend werdt , tot aan
 „ den eerſten van Slagtmaand , om de Vrede te
 „ omhelzen.

De

(t) *Vuiez Du Mont Corps Diplom. Tom. VII. P. II. p. 404.*
Act. de la Paix de Ryswick, Tom. III. p. 218.

De Hervormden, die, voor eenige jaaren, uit Frankryk, verdreeven, en naar Duitschland, Engeland en Holland geweeken waren, hadden zig veel moeite gegeven, om, by het sluiten der Vrede, in hunne bezittingen, hersteld te worden. Zy steunden, in 't byzonder, op de voorspraak van Koning Willem, die zig voor hunnen Beschermmer verklaard hadt, en die, zo zy dagten, nimmer met Frankryk sluiten zou, dan onder beding, dat hun het vry genot hunner goederen en de vrye Godsdienstoefening in hun eigen Vaderland wederom zouden worden toegeftaan. De Fransche Predikanten hielden verscheiden' Byeenkomsten te Londen, en schreeven, 't gene in dezelve beslooten werdt, over aan Pieter Jurieu, een' der voornaamste gevlugte Predikanten in Holland. En deeze vervoegde zig by Koning Willem, in persoon, die, eerlang; de Staatfche Gezanten bewoog, om, over de herstelling der Hervormden, te spreken met de Franschen. Doch Koning Lodewyk rekende zig gehoond, door zulk een' voorflag, welken hy hieldt aan te loopen tegen het Oppergezag, welk hem over zyn eigen Ryk toekwam. Men sprak er, derhalve, niet verder van. In 't begin van Herfstmaand, kwam 'er een smeekfchrift der Fransche Hervormden in 't licht, welk aan den Koning gerigt was (u); doch het deedt geene vrugt altoos. 's Daags voor 't sluiten der Vrede, dedden de Protestantfche Bondgenooten nog een Vertoog, ten be-

1697

XXII.

De gevlugte Fransche Hervormden zoeken te vergeefs, eenig voordeel te bedingen, by 't sluiten der Vrede.

(u) *Volez Act, de la Paix de Ryswick, Tom. III. p. 512.*

1697. behoefte der Fransche Vlughtelingen : welk , door den Graave van Pembroke , aan den Baron Lillieroot werdt overgeleverd (v). Maar 't maakte geene verandering in de maatregels van 't Fransche Hof. De Vrede bragt zelfs de zaaken der Hervormden in Frankryk in erger' staat , dan zy te vooren geweest waren. Het Hof kreeg meer gelegenheid , om hen te vervolgen , dan men , geduurende den oorlog , geraaden gevonden hadt (w). Het eenige , dat men , ten voordeele der Fransche Hervormden , bedong , was de vryheid , voor zulkē , die op Engelsche schepen genomen geweest waren , en voor vier Predikanten uit het Prinsdom Oranje. Doch Koning Willem beloofde , daartegen , vyftig Ieren , gevonden op Fransche schepen , in vryheid te zullen stellen (x).

De Keizerfchen zyn misnoegd over 't sluitender Vrede. Het tekenen der drie Verdragen werdt , volgens gebruik , gevolgd van de gelukwenschingen der wederzydsche Gevolmagtigden. Doch de Keizerlyke en Ryks-Gezanten waren 'er zo misnoegd over , dat zy den Baron van Lillieroot vergden , uit hunnen naam , te verklaren „ dat deeze de tweede reize was , dat „ men eene afzonderlyke Vrede gemaakt hadt , „ met uitfluitinge van den Keizer en het Duitsche Ryk : en dat de Stenden des Ryks , „ welker ligtgeloovigheid men zo zeer misbruikt hadt , zig in 't gevolg wel wagten „ zou-

(v) Act de la Paix de Ryswick, Tom. III. p. 94.

(w) BURNET Vol II. p. 203. TINDAL Vol. III. [of XVIII.] p. 386.

(x) Act de la Paix de Ryswick, Tom. III. p. 173, 174.

„ zouden van op nieuws in een bondgenoot-
 „ fchap te treden.” De Spaanfche Gevolmag-
 „ tigten , en Don Francifko Bernard de Quiros
 „ in 't byzonder, verfchoonden zig, met te zeg-
 „ gen „ dat zyne Katholyke Majesteit hun, voor
 „ lang, last gegeven hadt, om de tekening
 „ van het Verdrag, op de voorwaarden, door
 „ Frankryk voorgeflaagen, niet langer te ver-
 „ wylen; en zo zy deezen last hadden naarge-
 „ komen, zou Barcelona niet ingenomen ge-
 „ weest zyn. Dat de Quiros, op het aanhouden
 „ der Keizerfchen, de tekening der Vrede hadt
 „ uitgesteld, en hierdoor den Franschen gele-
 „ genheid gegeven, om zig van zulk een gewig-
 „ tige Vesting meester te maaken: 't welk de
 „ Fransche Gevolmagtigden ftouter taal hadt
 „ doen voeren, en hem in gevaar gesteld, om
 „ zyns Meesters gunst te verbeuren (y).” De
 „ Keizerlyke en Ryks - Gevolmagtigden geen'
 „ kans ziende om te herdoen, 't gene gedaan
 „ was, bewilligden, in eenen stilstand van wa-
 „ penen tot den eerften van Slagtmaand, waartoe
 „ de Spaanfchen, Engelschen en Staatschen de
 „ Franschen, die tegenwoordig geen talryk Le-
 „ ger in Duitschland hadden, ligtelyk, hadden
 „ overgehaald, op den twee-entwintigften van
 „ Herfstmaand (z).

1697.

Stilstand
 van wa-
 penen
 gefloo-
 ten, met
 het Kei-
 zerryk.

Men gaf van de wapenschorfinge kennis,
 in de Legers aan den Rynkant. Doch eer de
 Prins van Baden deeze tyding ontving, hadt
 hy zig meester gemaakt van de Vesting Ebe-
 ren-

XXIII.
 Staat des
 krygs in
 Duitsch-
 land en
 in Hon-
 garye.

(y) TINDAL. Vol. III. [or XVIII.] p. 378.

(z) Aët. de la PRIX de Ryswick, Tom. III. p. 274, 277.

1697. renburg, welke, by verdrag, overging, op den zeventwintigsten (a). Weinige dagen laater, kreeg men, in den Haage, berigt van den veldslag by Zenta in Hongarye, waarin de Keizerschen, onder 't beleid van den Prinse Eugenius van Savoje, een' volkomen' overwinning behaald hadden op de Turken. De meeste Janitfers waren gesneuveld in 't gevegt, en de Groote Heer, die zig, in perfoon, aan 't hoofd zyns Legers, gesteld hadt, was het uiterste gevaar, ter naauwer nood, ontkomen. De Czaar was ook tamelyk voorspoedig ten deezen tyde, in zyne onderneemingen tegen de Tartaaren. Doch de Keizerschen beklagden zig zeer, dat men deeze gunstige tydingen niet kreege, dan na dat de drie Mogendheden zig verdraagen hadden met Frankryk. De Staat van Venetie en Poolen, daar 't nog vol onrust was, konden egter zo weinig uitvoeren tegen den gemeenen vyand, dat de Keizer genoegzaam alleen belast bleef met den Turkschen oorlog, die hem zo geheellyk hadt uitgeput, dat hy, schoon 'er eene Wapenschorsing met Frankryk geslooten ware, niet ongaarne zag, dat de Vredehandeling, te Ryswyk, door bemiddeling van Groot-Britanje en de Staaten, werdt voortgezet (b).

De Vredehandeling tusschen den Keizer en Frankryk nog te vereffenen stonden, betroffen de tien Steden in de Elzas, die, by de Westfaalsche Vrede, gesteld waren onder en

on-

(a) DANIEL Journal, p. CLXXXVIIJ.

(b) TINGAL Vol. III. [or XVIII.] p. 387 — 389.

onder bescherming des Konings van Frankryk; 1697.

doch over welken, deeze zig, naderhand, het
regt van Opperheerschappye hadt aangemaat-
tigd: waarom de Keizerfchen verstonden, dat
de Steden in derzelve oude voorregten be-
hoorden hersteld te worden (c). Men was 't

Frankryk
wordt
voortge-
zet.

ook niet eens, over 't gene de Hertogin van
Orleans op de Paltfische nalaatenschap te vor-
deren hadt (d). Verscheiden' andere Ryks-
Vorsten hadden, daarentegen, eischen op
Frankryk, met naame de Hertog van Lotha-
ringen (e). De Keurvorst van Keulén klaagde
zelfs, in 't begin van Wynmaand, dat de Fran-
fchen de Wapenschorsing verbroken hadden,
en tuschen de Sambre en de Maaze in Lui-
kerland getrokken waren (f). Doch 't ge-
wigtigste openstaande geschil betref de Stad
Straatsburg, die de Franfchen volstrektelyk
begeerden te behouden; waarom de Keizer-
fchen alleenlyk zogten te wege te brengen,
dat hun iet meerder, dan tot hiertoe aange-
booden was, in de plaatse, werdt afgestaan.
De Frankische en Zwabische Kreitsen waren
'er byzonderlyk op gezet, dat Fort Louis in
den tegenwoordigen staat overgegeven werdt
(g). Ook zogten de Hervormden in Straats-
burg eenige meerdere verzekering voor de
vrye oefening van hunnen Godsdienst: en de
Bran-

(c) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. II. p. 407, 422,
495, 510.

(d) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. III. p. 60.

(e) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. III. p. 281, 287.

294.

(f) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. III. p. 306, 362.

(g) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. III. p. 370.

1697.

Brandenburgfchen onderfteunden hen hierin (h). Doch de Franschen lieten zig geene van deeze dingen beduiden. Zy verklaarden stip- ten last te hebben, van welken zy niet het al- lerminfte durfden wyken. Alleenlyk, ftonden zy aan zulken onder de Bondgenooten, die nog geen bevel ontvangen hadden om te teke- nen, zes weeken tyds toe (i). Ondertus- fchen, waren de Keizerschen, in aanmerking neemende, dat Frankryk Brifak en Fryburg, Plaatsen, die tot de Keizerlyke Erflanden be- hoorden, in de plaats van Straatsburg, wil- de afftaan (k), eindelyk, met de Franschen overeengekomen, over een Verdrag van Vre- de, tusfchen den Keizer en 't Ryk ter eener, en Frankryk ter anderer zyde, welk, op den dertigften van Wynmaand, vier uren na mid- dernagt, in de Kamer der Middelaaren, op 't Huis te Ryswyk, getekend werd. By het zelve, werden „ de Westfaalsche en Nieuw- „ meegfche Verdragen bekrachtigd, zo ver „ zy, door het tegenwoordig Verdrag, niet „ veranderd werden. De Hereenigingen, be- „ greepen in eene Lyst, wederzyds goedge- „ keurd, werden vernietigd verklaard. Al- „ le plaatsèn buiten de Elzas, door Frankryk „ bemagtigd, zouden te rug gegeven wor- „ den. *Doch de Roomsche-Katholyke Godsdiens* „ *zou, in alle Plaatsen, welken, volgens dit be-* „ *ding, te rug gegeven moesten worden, blyven*

Verdrag
van Vrede
tusfchen
het Kei-
zerryken
Frankryk.

„ 372

(h) Aët. de la Paix de Ryswick, Tom. III. p. 378, 384.

(i) Aët. de la Paix de Ryswick, Tom. IV. p. 11.

(k) TINDAL Fol. III. [or XVIII.] p. 389, 390.

„ in den staat, waarin dezelve tegenwoordig 1697.
 „ was. Trier zou aan den Keurvorst van
 „ Trier; Germersheim en alle andere Plaat-
 „ fen in de Palts aan den Keurvorst van de
 „ Palts; het Hertogdom Tweebrugge aan
 „ den Koning van Zweeden, als Paltsgraave
 „ op den Ryn en Graave van Sponheim en
 „ Veldents; de Kommanderyen der Duit-
 „ sche Orde aan den Bisfchop van Worms,
 „ als Groot-Kommandeur; Dinant aan den
 „ Bisfchop en Prins van Luik; Montbeliard
 „ aan den Huize van Wurtemberg te rug ge-
 „ geven worden. De eisch der Hertoginne
 „ van Orleans zou, geregtelyk, beslegt wor-
 „ den; doch, hangende 't geding, zou de
 „ Keurvorst van de Palts haar, jaarlyks, hon-
 „ derdduizend Rynfche guldens uitkeeren.
 „ De Huizen van Baden, Nasfau, Hanau en
 „ Leiningen zouden, in hunne bezittingen,
 „ volgens de Nieuwmeegfche Vrede, of vol-
 „ gens de Lyst der vernietigde Hereenigin-
 „ gen, herfteld worden. Straatsburg, met
 „ al wat 'er van afhing ter linkerzyde des
 „ Rynstrooms, werdt aan Frankryk afge-
 „ ftaan. Frankryk ftondt, daarentegen, de
 „ Vesting Kehl af aan den Keizer en 't Ryk,
 „ en beloofde de andere Sterkten, in de Ei-
 „ landen des Ryns opgeworpen, te zullen
 „ flegten. Aan den Keizer en het Huis van
 „ Oostenryk werden te rug gegeven de Stad
 „ Fryburg met de Sterkten, daar en elders, in
 „ het Zwarte Wald, of in het overig gedeel-
 „ te van de Brigaw, onlangs opgeworpen;
 „ en Oud Brifak met de Sterkte ter regter

1697.

„ zyde des Rynstrooms ; blyvende de nieu-
 „ we Stad en de Sterkten ter linkerzyde der
 „ Riviere in de magt van Frankryk. Philips-
 „ burg , met de werken ter regterzyde des
 „ Ryns , zou aan den Keizer en 't Ryk te rug
 „ gegeven worden , behoudens het regt van
 „ het Bisdom van Spiers , uit hoofde van het
 „ vierde Lid der Nieuwmeegsche Vrede.
 „ Doch de werken ter linkerzyde der Rivie-
 „ re , en de brug over dezelve , zouden ge-
 „ slegt worden. De Koning van Frankryk
 „ zou de werken over Hunningen en Fort
 „ Louis , ter regterzyde des Ryns opgewor-
 „ pen , de nieuwe werken van Traarbach en
 „ de Vesting Mont-Royal op de Moezel doen
 „ slegten. Ook zouden de nieuwe werken
 „ van Kernburg en Eberenburg geslegt , en
 „ de eerste plaats aan den Huize van Salm ;
 „ de tweede aan den Huize van Sikkingen te
 „ rug gegeven worden. De Hertog van Lo-
 „ tharingen zou hersteld worden in 't bezit
 „ van dit Hertogdom , op gelyke wyze , als
 „ Hertog Karel het zelve , in den jaare 1670,
 „ bezeten hadt ; in 't byzonder , zouden hem
 „ de Stad Nancy en de Kasteelen Bitsch en
 „ Homburg te rug gegeven worden. Doch
 „ de Vesting Saar-Louis en de Stad en Voog-
 „ dy van Longwy zouden aan Frankryk bly-
 „ ven : hoewel Frankryk , in de plaats van
 „ Longwy , eene andere Voogdy , in een der
 „ drie Bisdommen , Mets , Toul of Verdun
 „ gelegen , aan Lotharingen afstaan zou. De
 „ Koning van Frankryk bedong een' vryen
 „ doortogt voor zyne Legers over de Lan-
 „ den

„ den des Hertogs van Lotharingen. De Kar-
 „ dinaal van Furstemberg zou hersteld wor-
 „ den in zyne regten en goederen, zo ten op-
 „ zigte van het Bisdom van Straatsburg, als
 „ van de Abtdye van Stavelo. De Landgra-
 „ ven van Hesen-Rynfelds zouden ook in 't
 „ bezit der Vestinge Rynfelds en des Neder-
 „ graafschaps Katzenellebogen hersteld wor-
 „ den, behoudens nochtans het regt van den
 „ Landgraave van Hesen-Kasfel. De Vrede
 „ van Turin, in den voorleeden jaare gesloo-
 „ ten, werdt in het tegenwoordig Verdrag
 „ begreepen. Ook werdt, byzonderlyk, be-
 „ dongen, dat de Keurvorst van Branden-
 „ burg alle de voordeelen der tegenwoor-
 „ dige Vrede genieten zou (1).” De overige
 punten van het Verdrag waren algemeener.
 Het werdt, behalve door de Keizerschen en
 Franschen, door de Gevolmagtigden van ver-
 scheidene Keur- en andere Vorsten, Kreitsen
 en Steden des Ryks, terstond, getekend. Doch
 de Gevolmagtigden der meeste Protestantsche
 Vorsten maakten zwaarigheid in de tekening,
 om dat, by het vierde punt, beraamd was,
 dat de Roomsche-Katholyke Godsdienst, in
 de Plaatsen, die door Frankryk terug gege-
 ven werden, blyven zou in den staat, waar-
 in dezelve tegenwoordig was; also zy, op dit
 stuk, niet gelast waren. De Keizerschen floe-
 gen voor, dat men, of binaen zes weeken
 zou kunnen verklaren, of men de Vrede be-
 geer-

1697.

Zwaarig-
 heid in
 het vierde
 punt van
 dit Ver-
 drag.

(1) *Voiez DU MONT CORNS Diplom. Tom. VII. P. II. p. 421.*
Act. de la Paix de Ryswick, Tom. IV. p. 13.

1697. geerde te tekenen of niet; of dat men dezelve tegenwoordig zou kunnen tekenen, mids de Vorsten het regt behielden, om het getekende te bekrachtigen of niet. En de Franschen bewilligden in deezen voorflag. De Wurtembergfche en Wetteravifche Gezanten verkooren 't laafte. Doch anderen verfchooven de tekening, of weigerdenze plat uit (m). Zy beweerden „ dat men hen, met de invoering van dit punt in 't Verdrag, looslyk, „ verfchalkt hadt, dat, door het zelve, hunne Geloofsgenooten verfteken werden van „ het regt tot verfcheiden' Kerken, die, federt de Fransche overheerfching, ingenomen waren, door de Roomschegezinden; „ dat dit aanliep tegen de Religions-Vrede van den jaare 1555; tegen het Verdrag van „ Westfaale; tegen de voorafgaande punten „ der tegenwoordige Vrede, en tegen hunne „ Vertoogen van Hooimaand laatstleeden (n).” De klagten over de handelwyze der Keizerfchen, die, op den naam van den Keizer en van 't Ryk, met de Franschen, gefproken hadden en overeengekomen waren, zonder de Ryksgezanten gekend te hebben, werden wederom vernieuwd (o). Men begeerde, dat het Verdrag, in dit opzigt, veranderd werdt, voor dat men 't bekrachtigde. Men deedt zyn best, om de Zweedfche Ambas-

(m) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. IV. p. 107, 116, 141, 143. 166.

(n) Voyez Act. de la Paix de Ryswick, Tom. II. p. 137.

(o) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. IV. p. 131, 197.

basfateurs hiertoe te doen arbeiden, waartoe 1697.
 te meer hoop schein, om dat de Koning van ———
 Zweeden, als Hertog van Tweebrugge, het De Staa-
 punt in geschil ook niet bekrachtigen wilde. ten zoe-
 De Staaten zelveu zогten het punt te doen ken dit
 ligten uit het Verdrag, of ten minsten in zo punt te
 verre te doen veranderen en maatigen, dat doen
 daaraan naderhand geene verkeerde uitlegging veran-
 gegeven mogt worden. Doch de Franschen deren.
 antwoordden „ dat zulks onmogelyk ware, De Fran-
 „ also zyne Majesteit van Frankryk, in ver- sphen
 „ scheiden' Plaatsen, welken hy nu stondt te weigeren
 „ rug te geeven, Kerken hadt doen bouwen, 't.
 „ en met inkomsten voorzien; welke Kerken
 „ zyn gemoed en eer niet toelieten, dat uit-
 „ geroid, of van inkomsten beroofd wer-
 „ den. Dat dit egter genoegzaam alleen plaats
 „ gehad hadt in de Palts, en dat de Koning
 „ niet voorhadt, ten aanzien van den Gods-
 „ dienst, eenige verandering te maaken in
 „ de Westfaalsche Vrede; gelyk hy, tot hier-
 „ toe, in de Plaatsen, welken hy stondt te
 „ rug te geeven, en in de Elzas zelve, den
 „ Protestantschen Godsdienst niet belet hadt.
 „ Dat, schoon hy den Katholyken Godsdienst
 „ begeerde gelaaten te hebben in den staat,
 „ waarin dezelve tegenwoordig was, hy eg-
 „ ter niet dagt te verhinderen, dat de Pro-
 „ testantsche Godsdienst daarnevens geoe-
 „ fend en voortgezet werdt; zynde het hun,
 „ Ambasfateuren, hertelyk leed, dat men,
 „ hier en daar, aan 's Konings oogmerk
 „ eene verkeerde uitlegging hadt gezogt te

1697. „ geeven (p).” ’t Bleek, klaarlyk, dat Frankryk, in dit opzigt, niet van gedagten zou veranderen. Koning Willem schein ’er zeer geftoord over, en deedt uitdrukkelyk *proteftceeren* tegen dit gedeelte van het vierde punt der Vrede met het Ryk (q). De Proteftantfche Vorften en Stenden bekrachtigden ook de Vrede niet, dan met voorbehoudenis van hun regt op het gene, by dit punt, zonder hen te kennen, en tegen hun gevoelen, afgeftaan was (r).

Oogmerk van Frankryk in dit punt.

Het punt, welk Frankryk, dus behendiglyk, in ’t Verdrag hadt weeten te doen voegen, en welk men, naderhand, zo ftyfzinniglyk, doordreef, ftrekte, inderdaad, om de Roomschegezinde en Proteftantfche Vorften te verdeelen. Ook wil men, dat het Franfche Hof dit voornaamlyk beoogd hebbe in het dringen op dit punt, op dat ’er te minder gelegenheid zyn zou tot het fluiten van een nieuw Groot Verbond, wanneer de tyd eens gekomen zou zyn, om de eifchen des Daufyns op de Spaanfche nalaatenschap de doen gelden. Men hadt, van de Franfche zyde, de eerfte opening van zulk een punt gegeven aan de Gevolmagtigden van den Keurvorst van de Palts, met welken men, onder dekfel van de brandschattingen te vereffenen, in zeker afgelegen Dorp, bedektelyk gehandeld hadt.

(p) Resol. Gener. Jouis 28 Novemb. 1697. Act. de la Paix de Ryswick, Tom. IV. p. 187.

(q) TINDAL Pol III. [or XVIII] p. 290, 291.

(r) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. IV. p. 164, 197, 320.

hadt. De Keurvorst, die onlangs in eenen Protestantfchen staat opgevolgd was, beleedt zelf den Roomschen Godsdienst, en yverde fterk voor zyne belydenis. Hy bewilligde, derhalve, gereedelyk, in een punt, welk hem gelegenheid gaf, om dezelve te handhaaven, in alle zulke Plaatsen, welken hem, by de Vrede, ftonden afgeftaan te worden. De Keizerschen gaven 'er ligtelyk hunne ftem toe. Zy wilden niet minder yverig fchynen dan de Paltfifchen, voor 't belang van den Roomschen Godsdienst, fchoon zy, om den Protestantfchen Vorften genoeg te geeven, nu en dan, fpraken van, in 't ftuk van den Godsdienst, te blyven by de Westfaalfche Vrede: waarvan dit punt afweek. En zo dra was de Vrede, te Ryswyk, niet getekend, of de Franschen deden, zo men verzekert, onder de hand, hun best, om de Duitfche Vorften op te hitsen tegen' elkanderen: den Protestantfchen voorhoudende, dat het vierde punt der Ryswykfche Vrede aanliep tegen de Westfaalfche, het fchild hunner vryheid; en den Roomsch-Katholyken, dat de Westfaalfche Vrede te voordeelig was voor de Protestanten: waarom men het vierde punt der Ryswykfche Vrede, voor alle dingen, moest handhaaven (s).

Men zag, zelfs al terftond na 't fluiten der Vrede met het Ryk, de uitwerkfels deezer verdeeldheid. De Koning van Groot-Britanje hadt zig, in 't laatst van Herftmaand, naar

1697.

XXIV.
Hande-
ling op 't
Loo, o-
ver eene
het

(s) LAMBERTI Memoir. Tom. I. p. 11.

1697. — — — vernieuwing des Grooten Verbonds.

het Loo begeben, werwaards hy, door verſcheiden' Gezanten der Bondgenooten, gevolgd werdt. Hier werdt, in 't heimelyk, gehandeld over de bekwaamſte middelen tot verzekering der Vrede, die Spanje, Groot-Britanje en de Staaten, kort te vooren, geflooten hadden met Frankryk. Men ſprak van een Verbond van beſchadiging en verdediging, tuſſchen de tegenwoordige Bondgenooten, of eigenlyk van eene vernieuwing des Grooten Verbonds. Doch men kon toen tot geen beſluit komen. De Koning van Groot-Britanje en de Staaten waren 'er egter zeer op geſteld. De Spaanſche Ambaſfateur Don Francisco Bernardo de Quiros hadt zelfs laſt, om in zulk een Verbond te treden. Doch na het tekenen der Vrede met het Ryk, was 'er zulk eene verdeeldheid ontſtaan, onder de Roomſche en Proteſtantiſche Bondgenooten, dat men de gelegenheid te ongunſtig oordeelde, om van een Verbond te reppen. Ook zou 'er naauwlyks tyd geweest zyn, om het te voltrekken. De Duitſche Gevolmagtigden ylden allen naar huis. De Graaf van Kaunitz in 't byzonder, tot Ryks-Kanſelier verheeven zynde, verlangde om bezit te neemen van zyne nieuwe waardigheid. Men moest dan de Duitſche Gevolmagtigden laaten vertrekken, en het ontworpen Verbond, voor eene wyle, uit den zin zetten (†).

De

(†) TINDAL *Vol. III. [or XVIII.] p. 389.* LAMBERTI *Memoir. Tom. I. p. 11, 12.*

De vier byzondere Ryswykfche Verdragen waren niet getroffen geweest, zonder dat 'er, volgens de gewoonte op diergelyke algemeene Vredehandelingen, door verfcheiden' Gevolmagtigden *Protesten* waren overgeleverd, tot behoudenis van het waar of gewaand regt hunner Meesteren, op goederen of Heerlykheden, die in de magt bleeven van eenigen der handelende Mogendheden. De Hertog *de la Tremouille*, afkomstig uit eene Dogter van Fredrik, laaftten Koning van Napels, beweerde geregtigd te zyn tot dit Koningryk (*u*). De Hertog van Mantua vorderde vergoeding van de schade, hem, in zyne Staaten van Mantua en Montferrat, toegebracht, geduurende den oorlog (*y*). De Hertogin van Brunswyk Lunenburg uit den tak van Wolfembuttel oordeelde geregtigd te zyn op twee Kanonikale Prebenden in de Elzas, onder het Bisdom van Straatsburg (*w*). De Keurvorst van Hannover voorbehieldt zig het regt, welk zyne Gemalinne hadt op het gene der Hertoginne van Orleans, uit de Paltfische nalaatenschap, zou toegewezen worden, na dat deeze Hertogin, zonder nadere erfgenaamen, zou overleeden zyn (*x*). De Keurvorst van Keulen, als Prins en Bisfchop van Luik, beweerde geregtigd te zyn op Charlemont en op het Her-

1697.

XXV.

Ver-

fcheiden'

Gevol-

magtig-

den pro-

teftceeren

op de

Vrede-

hande-

ling, tot

voor-

ftand

hunner

elichen.

(*u*) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. II. p. 315 328.

(*y*) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. IV. p. 122.

(*w*) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. IV. p. 126, 133.

134.

(*x*) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. IV. p. 170.

1697 Hertogdom Bouillon. Ook verftondt hy regt te hebben op S. Hubert, welk de Franschen, na 't fluiten der Vrede, in bezit genomen hadden (y). De Hertog van Luxemburg, afkomstig, zo hy beweerde, uit Lodewyk van Luxemburg, Graave van S. Paul en naasten mannelyken erfgenaam van Sigismond van Luxemburg, die, in 't regt van deszelfs Broeder, Wenzelaus, Hertoge van Luxemburg, opgevolgd was, beweerde regt te hebben op dit Hertogdom, 't welk, zyns oordeels, onwettiglyk, door de Hertogen van Bourgon-die, bezeten geweest was (z). Nog andere eifchen werden 'er voorgebragt, zo tegen het Duitfche Ryk, als tegen de Kroonen van Frankryk en Spanje. Doch de Franschen dedden, eerlang, een algemeen *Protest* aantekenen, tegen alle de Protesten, welken, gedurende de Vredehandeling, gedaan waren, of gedaan zouden worden (a). Het oogmerk deezer Historie gehengt niet, dat wy van alle deeze Protesten, en van de gronden, waarop dezelve steunden, uitvoeriglyk, gewaagen. Doch wy kunnen niet voorby, wat breeder, te spreken van den inhoud van twee Protesten, die den Staat der Vereenigde Gewesten, in 't byzonder, betroffen.

De Vorst
van Oost-
friesland

In het Verdrag van Vrede, tusfchen Frankryk en deezen Staat, op den twintigften van Herfst-

(y) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. II. p. 347. Tom. IV. p. 110, 112, 161, 191, 192, 193, 194, 270, 272, 342.

(z) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. III. p. 307, 311.

(a) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. IV. p. 226.

Herfstmaand getekend, was, onder anderen, 1697: de Stad Embden begreepen geweest (b): welke Stad gelegen was op den bodem des Duitschen Ryks, en van ouds plag te staan onder de bescherming der Vorsten van Oostfriesland (c), die zig zelfs, door den tyd, wilden doen aanmerken, als of hun de opperste magt over de Stad toekwame. Doch wy hebben, op menigvuldige plaatsen van het voorige gedeelte deezer Historie, getoond, dat Embden, sedert eene eeuw, eer mogt geagt worden te staan onder de bescherming van de Staaten der Vereenigde Gewesten, dan onder die der Oostfriesche Vorsten. 't Was, derhalve, niet vreemd, dat deeze Stad op de Staaten begeerd hadt, haar in de Vrede te doen begrypen; gelyk geschied was. Doch alzo de Keizer en 't Ryk nog met Frankryk in oorlog waren, toen deeze Vrede getekend werdt, vonden de Keizerschen onbehoorlyk, dat Embden, schoon onder 't Ryk behoorende, zig hadt doen begrypen in eene vrede, die, buiten bewilliging van 't Ryk, gemaakt was (d). *Christiaan Fredrik*, Vorst van Oostfriesland, oordeelde zelfs, dat hierdoor zyn regt van opperste magt gekrenkt was. Hy deedt, derhalve, op den vierden van Slagtmaand, en dus na het sluiten der Vrede met het Ryk, een Protest inleveren, waarby hy verklaarde „ ten hoogsten onbehoorlyk

neemt
kwalyk,
datr Emb-
den zig
in de
Vrede
met den
Staat
hadt
doen be-
grypen.

(b) Zie hier voor, bl. 408.

(c) Zie VIII. Deel, bl. 418.

(d) *Foiez Act. de la Paix de Ryswick, Tom. IV. p. 325.*

1697. „lyk te vinden, dat Embden zig, zonder
 „hem te kennen, hadt doen begrypen in de
 „Vrede; dat hieruit zou schynen te vol-
 „gen, dat deeze Stad vry en onafhangke-
 „lyk was, daar zy van hem, haaren Vorst,
 „afhing, uit hoofde van de hulde, welke
 „zy hem schuldig was, en zelfs nooit onder
 „de Hanze-Steden was gerekend; waarom
 „het haar niet vrystondt, Verbonden aan te
 „gaan. Hy *protesteerde*, hierom, op de ern-
 „stigste wyze, tegen dit bedryf der Stad
 „Emden, om welk te verschoonen, men
 „niet kon zeggen, dat deeze Stad ook by-
 „zonderlyk begreepen geweest was in de
 „Nieuwmeegsche Vrede: alzo dit was ge-
 „schied, geduurende zyne minderjaargheid,
 „en geheel buiten kennis van de Vorstinne,
 „zyne Vrouwe Moeder.” Men nam zyn
 Protest aan, en hieldt 'er aantekening van in
 de Registers der Ambassadeuren van Zwee-
 den (e), zonder dat ik vind, dat 'er iet op
 geantwoord werdt.

De Graaf van Egmond *protesteert*, tot behoudenis van het regt, welk hy voor-
Prokopius Francois, Graaf van Egmond, die
 zig thans te Atrecht, ouder 't Fransch gebied,
 onthieldt, vondt ook geraaden, in 't begin
 van Wynmaand, en dus na 't sluiten der Vre-
 de tusfchen Frankryk en de Staaten, een Ver-
 toog aan de Ambassadeurs van Zweeden te
 doen overleveren, waarin hy beweerde, regt
 te hebben op de Hertogdommen Gelder en
 Gulik: op de Graaffchappen Egmond, Zut-
 fen,

(e) Act. de la Paix de Ryswick, Tom. IV. p. 135, 136.

fen, Meurs, Hoorne, Buuren, Leerdam, en op de Heerlykheden Mechelen, Ysfelstein, Weerd, Ameland, Bielt, Beierland en anderen, meest gelegen onder 't gebied van deezen Staat. Filips, zyn Vader, hadt den zelfden eisch reeds gedaan op de Nieuwmeegsche, en Lodewyk, zyn Grootvader, dertig jaaren vroeger, op de Munstersche Vredehandeling (f): doch zonder vrugt. Lodewyk was, te voo- ren, om het aanneemen van den titel van Hertoge van Gelder en Graave van Zutfen, uit de Staaten des Konings van Spanje, verban- nen, en hadt zig, vergeefs, verdedigd, op het einde des jaars 1643. Lodewyks Vader, Karel, die een Zoon was van den beroemden Lamoraal, Graave van Egmond, te Brusfel onthalsd in den jaare 1568, was in den Haa- ge geweest, om in 't bezit zyner goederen in Holland hersteld te worden, zonder iet te hebben kunnen verwerven. En desonaange- zien vondt de tegenwoordige Graaf van Eg- mond geraaden, zyne oude eischen te ver- nieuwen, op de Ryswyksche Vredehandeling. Hy vertoonde „ dat *Jan de I*, Graaf van „ *Egmond*, gehuwd geweest was met *Maria*, „ Dogter van *Jan*, Heere van *Arkel*, en van „ *Joanna van Gelder*, die eene Dogter was „ van *Willem*, Hertog van *Gulik* en van „ *Maria*, Dogter van *Reinoud*, Hertog van „ *Gelder* en Graave van *Zutfen* en van *So-* „ *sia*, Erfdogter van *Mechelen*. Dat *Joanna*

1697:
hebben
op Gel-
der, Zut-
fen en
verschei-
den
Heerlyk-
heden,
hier te
Lande.

„ van

(f) Zie XI. Deel, bl. 410.

1697.

„ van Gelder twee Broeders hadt gehad,
 „ Willem en Reinoud, die beide, na elkan-
 „ deren, Hertogen van Gulik en Gelder ge-
 „ weest; doch zonder kinderen overleeden
 „ waren: waarna derzelve nalaatenschap
 „ verdeeld was geworden, onder de nako-
 „ melingen van Joanna van Gelder, zynde
 „ twee Zoonen haarer Dogter Maria, Ar-
 „ noude en Willem van Egmond, die beide,
 „ door Keizer Sigismond, met Gelder en
 „ Zutfen, verlyd werden; onder beding, dat
 „ de laatste deeze Heerlykheden eerst bezit-
 „ ten zou, wanneer de eerste, zonder kin-
 „ deren, overleedt. Arnoud, daarna, zyne
 „ Heerlykheden verpand hebbende aan Ka-
 „ rel, Hertoge van Bourgondie, overleedt,
 „ zonder de pandpenningen volkomenlyk ont-
 „ vangen te hebben. Hertog Karel maakte
 „ zig egter meester van Gelder en Zutfen.
 „ Adolf, Zoon van Arnoud, stierf kort hier-
 „ na, en Karel Zoon van Adolf, die, fed-
 „ dert, door de Staaten, tot Hertoge van
 „ Gelder en Graave van Zutfen, beroepen
 „ werdt, overleedt, zonder kinderen na te
 „ laten. By zynen dood, verviel het regt,
 „ welk hy op zyns Vaders nalatenschap ge-
 „ had hadt, op het nageslagt van zynen Oud-
 „ Oom, Willem, die, te gelyk met Arnoud,
 „ Karels Grootvader, met Gelder en Zutfen,
 „ verlyd geworden was: en dit nageslagt was
 „ de ongelukkige Lamoraal, Graaf van Eg-
 „ mond, uit wien, de tegenwoordige Graaf,
 „ in eene regte lyn, afftamde: want Lamo-
 „ raal,

„ raal was een Agter - kleinzoon van Wil- 1697
 „ lem , den Broeder van Arnoud van Eg-
 „ mond. Of , zo men oordeelen mogt , dat ,
 „ Adolf van Egmond door zynen Vader ont-
 „ erfd geweest zynde , Karel , zyn Zoon ,
 „ geen regt op de Grootvaderlyke goederen
 „ hebben kon , dan waren ze , zo veel eerder ,
 „ op Willem van Egmond vervallen geweest.
 „ De Koningen van Spanje , als opvolgers
 „ der Hertogen van Bourgondie , konden
 „ geen regt altoos hebben op Gelder en Zut-
 „ fen , om dat de pandpenningen niet ten
 „ volle betaald waren , en om dat 't gene on-
 „ betaald gebleeven was , met de verlooppen
 „ Intrest tot heden , zeer veel meer dan het
 „ betaalde gedeelte beliep. En de Staaten van
 „ Gelder en Zutfen hadden 'er even weinig
 „ regt op , alzo zy geen grooter regt verkry-
 „ gen konden , dan Filips de IV. hun hadt
 „ kunnen afstaan. Op het Graaffchap Eg-
 „ mond en de andere Heerlykheden , bo-
 „ ven gemeld , bleek het regt des Graaven
 „ nog duidelyker. Willem , Broeder van Ar-
 „ noud , hadt het Graaffchap Egmond en
 „ andere goederen voor zyn aandeel ver-
 „ kreegen : onder anderen Arkel , Ysfelstein ,
 „ Ameland en Mechelen. Verscheiden' zy-
 „ ner nazaaten waren met Erfdogters ge-
 „ trouwd geweest , die hun veele goederen
 „ hadden aangebragt , als Meurs , Hoorne ,
 „ en andere Heerlykheden. Doch van alle
 „ deeze goederen bezat de tegenwoordige
 „ Graaf van Egmond niets. Gelderland en
 „ XVI. DEEL. Ee „ Zut-

1697. „ Zutfen waren verdeeld , tusfchen den Koning van Spanje en de Staaten. 't Graafschap Egmond was in de magt der Staaten van Holland. Meurs was den Prinzen van Oranje toegevoegd. De Bifchop van Luik hadt zig in 't bezit van Hoorne gefield. Kortom , alle de Heerlykheden van den Huize van Egmond waren in vreemde handen geraakt. De Graaf hoopte echter , dat de gelegenheid hem tegenwoordig gunftig genoeg zyn zou , om in 't bezit zynner voorouderlyke goederen , of van anderen van gelyke waarde herfteld te zullen worden , of zo hem dit mislukte , zou hy , onder de befcherming van den grooten Koning , in wiens gebied hy zyn verblyf genomen hadt , zig zo zoeken te gedraagen , dat hy , zelfs door zulken , die oorzaak van zyn ongeluk waren , eer beklaagd dan befchuldigd zou worden (g).” Doch op dit Vertoog , welk , in verſcheiden' voornaame deelen , ligtelyk , te wederleggen zou zyn , kwam , in eenigen tyd , geen antwoord. Eindelylek , leverde het Hof des Vorftendoms Gelder en des Graaffchaps Zutfen , op uitdrukelyken last van de Staaten deezes Landſchaps , een Tegen-Protest over , welk , den dertigften van Louwmaand des jaars 1698 , getekend was , en flegts in 't algemeen behelde „ dat zekere *Ghillet* , zig noemende „ afgezonden van den Graave van Egmond , „ eene

Het Hof van Gelder levert een Tegen-Protest in , tegen den Graave van Egmond.

(g) Act. de la Paix de Ryswick , Tom. III. p. 337 , 338 , 354 , 357.

„ eene Verklaaring en Protest hadt ingele- 1697:
 „ verd , vervattende eenen ongegronden eisch
 „ op Gelder en Zutfen ; zonder dat deeze
 „ Ghillet , in zyne voorgewende hoedanig-
 „ heid , op de byeenkomst te Ryswyk , erk-
 „ kend geweest was ; en zonder dat zy ook
 „ wisten , dat 'er van zulk een' eisch eenig
 „ gewag was gemaakt , in de Munsterfche
 „ of Nieuwmeegfche Verdragen. Dat zy ,
 „ hierom , de overgeleverde Verklaaring en
 „ Protest nietig en van onwaarde verklaar-
 „ den , uit den naam der Staaten van Gel-
 „ der en Zutfen , zonder dat zy , voor te-
 „ genwoordig , konden goedvinden , de re-
 „ denen te wederleggen , die in de Verklaa-
 „ ring vervat waren : welke ook eene opfta-
 „ peling van misflagen , zo ten opzigte van
 „ het regt , als van de gebeurde zaaken , en
 „ eene menigte van tastelyke onwaarheden
 „ behelsde (*h*).” Voorts , vind ik niet , dat
 „ er eenige agt geslaagen werdt , op de eifchen
 des Graaven van Egmond. Ook meen ik , dat
 dit Huis , in de volgende algemeene Vrede-
 handelingen , nagelaaten heeft , de meesten
 deezer eifchen te vernieuwen : waarom het
 my niet ondienstig schein , dat 'er , hier ,
 voor 't laatst , wat uitvoeriger , van gewaagd
 werdt.

De Vredehandeling , midlerwyl , geëindigd Koning
 zynde , begaf Koning Willem zig , na 't re- Willem
 gelen van den Staat van oorloge voor 't vol- keert
 gen- naar En-
 geland.

(*h*) Actes de la Paix de Ryswick , Tom. IV. p. 275, 276,
 278.

1697. gende jaar, op den drie-entwintigften van Slagmaand, naar Engeland, fcheep, en landde, den vierentwintigften, te Greenwich. Twee dagen laater, werdt hy, met groote toejuichingen, ingehaald te Londen (*i*). De meeste uitheemsche Gezanten verlieten Holland ook, voor het einde des jaars 1697: zynde de bekragtigingen van alle de Verdragen toen, wederzyds, uitgewisfeld. Eenigen namen openlyk afscheid van de Staaten, die den Koning van Zweeden, met eenen brief, bedankten, voor zynen loffelyken yver, in het bemiddelen der Vrede be-
toond (*k*).

XXVI. **Aanmerkingen over de Ryswykfche Vredehandeling;** Zodanig een uitflag hadt de Ryswykfche Vredehandeling, welke be-
loopt wy, wat omftandiger, hebben willen ontvouwen, ook zelfs in opzigt van 't gene, daarby, voor Spanje en het Duitfche Ryk, bedongen werdt, om dat dit, gedeeltelyk, den grond gelegd heeft tot de volgende oorlogen, in welken de Staaten zig, meer om het belang hunner Bondgenooten, dan om hun eigen belang, hebben moeten mengen: weshalve, de naauwkeurige kennis van de zaaken der Bondgenooten moet geagt worden, nader dan zy plag, te behooren tot onze Vaderlandfche Historie. Frankryk, hoe veel het ook afstondt aan het Duitfche Ryk, en vooral aan de Kroone van Spanje, bereikte egter het voor-

(*i*) TINDAL *Vou. III. [or XVIII.] p. 393.*

(*k*) *Refot. Gener. Vener. 13 Decemb. 1697. dans les Act. de la Paix de Ryswick, Tom. IV. p. 232.*

voornaamste gedeelte zyner oogmerken, by het sluiten der Vrede. Het Groot Verbond werd't verbroken, en de grondslag gelegd tot tweedragt onder de Bondgenooten, door het vierde punt der Vrede met het Ryk; waarby bedongen werd't, dat de Roomsche-Katholyke Godsdienst, in de Plaatsen, die overgeleverd werden, blyven moest in den staat, waarin dezelve tegenwoordig was. Pignerol en Brifak, van ouds gehouden voor de sleutels van Italië en Duitschland, werden wel te rug gegeven; doch Frankryk hadt, daarentegen, in 't Verdrag met den Hertoge van Savoje, eenen vryen doortogt naar 't Milaneefche bedongen, en stigtte, eerlang, de Vesting te Fenestrelles, die, in de plaats van Pignerol, diende, om den Hertog van Savoje in bedwang te houden. Aan den Rynkant, bleef de Koning in 't bezit van Straatsburg, en van de Sterkten, ter linkerzyde der Riviere opgeworpen, of bemagtigd. De afstand van Luxemburg en Barcelona aan Spanje deedt veelen vermoeden, dat Koning Lodewyk geen voorneemen hadt, om eenen nieuwen oorlog te beginnen, na 't affterven van Karel den II, tot voorstand van het regt des Daufyns op de Spaansche nalaatenschap: naardien, zo hy zulks in den zin gehad hadt, Barcelona hem den weg naar Spanje geopend zou hebben, en het inhouden van Luxemburg den Spaanschen den onderstand uit Duitschland zou hebben afgesneden, of moeiliker gemaakt. Doch de uitkomst leerde anders

1697.

als ten
opzigt
van de
Bondge-
nooten:

ders, binnen weinige jaaren. De Koning van Frankryk vindt middel, om zyne eifchen op de Spaanfche heerschappye te handhaaven met de wapenen, onaangezien hy, by de Ryswykfche Vrede, zo veele aanzienlyke Steden aan Spanje te rug gegeven hadt. 't Was 'er, derhalve, wel verre van af, dat de Franfche Ambafadeurs het belang van den Koning, hunnen Meester, uit het oog verlooren zouden hebben, op de Vredehandeling, hoewel zy 'er, ten dezen tyde, zelfs in Frankryk, onder 't gemeen en onder luiden van oorloge, openlyk, van beschuldigd werden (1). De Bondgenooten waren, daarentegen, kwalyk geflaagd, in het voornaam oogmerk, welk zy, by het aangaan van het Groot Verbond, gehad hadden, welk geweest was, het gebied van Frankryk te herbrenge tot de paalen, waarin het, by de Westfaalfche en Pyreneefche Verdragen, beflooten was geweest. De meeste Veldtogten waren ongelukkig voor hun uitgevallen. De gemeene fchatkisten waren, alomme, ledig. Engeland en de Vereenigde Gewesten inzonderheid werden zeer gedrukt in den Koophandel, en leeden zwaare fchade ter zee. Het Duitfche Ryk bleef nog ingewikkeld in den Turkfchen oorlog. De Bondgenooten waren, derhalve, wel genoodzaakt, zig te vergenoegen met eene Vrede, waarby over 't geheel weinig meer bedongen werdt van Frank-

(1) TINDAL *Vol. III. [of XVIII.] p. 293.*

Frankryk, dan by de Nieuwmeegsche Vrede was toegestaan. De Keizer en het Duitſche Ryk verwierven egter 't minst, om dat zy langst draalden met fluiten. Dit kostte hun Straatsburg, welk zy, naar alle waarſchynlykheid, anders zouden hebben kunnen te rug krygen. Aan Spanje werdt het meest afgeſtaan by de Vrede, om dat de Koning van Frankryk, voorhebbende de Bondgenooten te verdeelen en tot afzonderlyke Verdragen te beweegen, voordeelige aanbiedinge doen moest aan eene Kroon, op welke hy merkelyke eifchen hadt, en van welke hy, in tyd en wyle, 't zy door handeling of door de wapenen, ligtst, te rug krygen kon, 't gene hy nu te veel mogt ſchynen afgeſtaan te hebben. De Koning van Groot-Britanje, ingewikkeld in den kryg, om dat hy zig anders niet zag te bevestigen op den troon, vernoegde zig, dat hy, door Frankryk, erkend werdt, by 't fluiten der Vrede, en dat Koning Lodewyk zig, in algemeene bevoordingen, verbondt, om Koning Jakob niet verder te ondersteunen: om niet te ſpreken van de byzondere overeenkomst, ten nadeele van den onttroonden Vorst, getroffen (m). Eindelyk, moesten de Staaten der Vereenigde Gewesten zig te vrede houden, om dat het Ryswyksch Verdrag hen in geen' erger ſtaat ſtelde, dan zy, federt het fluiten der Nieuwmeegsche Vrede, geweest waren.

1697.

met naame van den Keizer en het Duitſche Ryk; van Spanje;

van Groot-Britanje;

en van de Staaten.

Het

(m) Zie hier voor, bl. 399.

1697.

Het belang van Koning Willem, hunnen Erfstadhoudcr, of het belang van den Protestantfchen Godsdienst, die gevaar liep in Engeland, en waaraan ook het belang van deezen Staat verknogt was, hadt hun den jongften oorlog op den hals gehaald. De Vrede bevestigde Koning Willem op den troon van Groot-Britanje, en beveiligde hierdoor den Protestantfchen Godsdienst in Engeland; en den Vereenigden Staat te gelyk, meer of min. In zo verre, bereikten, derhalve, de Vereenigde Staaten hun oogmerk, op de Vredehandelingc. Voor 't overige, hadden zy niets van Frankryk te vorderen, of te wagnen, dan de herftelling van een voordeelig Verdrag van Koophandel en Zeevaart, waartoe, van de Franfche zyde, gereedelyk, bewilligd werdt. De oorlog met den Turk alleen verhinderde de algemeene Vrede des Christenryks. De Keizer verlangde egter zeer, om 'er een einde van te zien. En het Franfche Hof hadt, na het fluiten der Ryswykfche Vrede, geene dringende reden meer, om de Porte, tegen het Duitfche Ryk, te onderftenuen. Ook zou de ftaat der Franfche geldmiddelen, die herftelling behoefde, zulks bezwaarlyk langer hebben kunnen toelaaten. De groote Heer vreesde ook voor eenen opftand onder 't gemeen, welk misnoegd was, over den ongelukkigen uitflag van den jongften veldtogt. Beide de oorloogende Mogendheden omhelsden, derhalve, de gelegenheid, welke hun aangeboden werdt, om, onder bemiddeling van Groot-Britanje en van de

Staa-

Staatē, van vrede te handelen (*n*). Dit geschiedde, in 't volgende jaar, te Karlowits, in Slavonie, alwaar, eindelyk, de Vrede geflooten werdt, op den zesentwintigsten van Louwmaand des jaars 1699 (*o*). Doch wy zullen, in 't vervolg deezer Historie, gelegenheid hebben, om hiervan nader te gewaagen. Terstond na 't sluiten der Vrede waren de Staatē bedagt geweest op het te rug zenden der uitheemsche troepen, welke zy in dienst gehad hadden (*p*). Ook beraamde men al ras eenen voet met Frankryk op het wederzyds vrystellen der Vischerye, Koophandel en Scheepvaart (*q*). Over eene nieuwe Lyst der regten op de Koopwaaren in Frankryk, werdt ook, sedert, lang gehandeld: ten welken einde, de Heeren Willem Nieuwpoort, die de helft van 's Lands gemeene middelen te water, eenige jaaren, in *Admoudiatie* gehad hadt, en *P. van Rosmaale* naar Frankryk werden afgezonden. Zy bleeven 'er tot in 't volgende jaar, zonder iet te konnen sluiten (*r*). Ook vielen 'er, in 't kort, veranderingen voor, in den staat der zaaken van Europa, die gelegenheid gaven tot eene spoedige en algemeene verbreeking der Ryswyksche Vrede.

(*n*) TINDAL *Fol.* III. [or XVIII.] p. 388.

(*o*) HEISS *Hist. de l'Empire, Tom.* III. p. 218.

(*p*) *Resol. Holl.* 3 *Octob.* 1697. *bl.* 427.

(*q*) *Resol. Holl.* 10, 12 *Oct.* 1697. *bl.* 468, 486.

(*r*) *Resol. Holl.* 9 *Octob.* 1697. *bl.* 462. 15 *Jan.* 13 *Maart* 16 *Maj* 1698. *bl.* 14, 141, 258, 436.

BERIGT VOOR DEN BINDER.

JAKOB VERHEYE, Raadpenfionaris van Zeeland. <i>Te plaatfen tegen over</i> bl.	1
JAKOB HOP, Raad en Thefaurier Ge- neraal.	16
NIKOLAAS WITSEN, Burgemeester van Amsterdam.	20
De Luitenant - Admiraal GELEIN EVERTSEN.	110
HIERONIMUS VAN BEVERNINGK, Raad en Thefaurier Generaal.	130
De Luitenant - Admiraal KORNELIS TROMP.	150
De Generaal MENNO VAN KOE- HOORN.	294
HENDRIK KASIMIR, Prins van Nas- fau, enz.	314
Het Huis te Ryswyk.	348

ontbreekt